INSTITUTIONUM CANONICARUM

LIBRI TRES

AD USUM SEMINARII NEAPOLITANI

AUCTORE

IULIO LAURENTIO SELVAGIO

CUM ANIMADVERSIONIBUS ATQUE ADDITAMENTIS

IOSEPHI ROMANI PRESB. NEAP.

IN ARCHIEPISCOPALI LYCEO

UTRIUSQUE IURIS ANTECESSORIS SUBSTITUTI

Editio altera auctior et emendatior

TOMUS II.

Δευτεραι φροντιδες σοφωτεραι

Neapoli

EX TYPOGRAPHEO AD SIGNUM ANCORÆ

MDCCCXLVI

INSTITUTIONUM

CANONICARUM

LIBER SECUNDUS

Cognita personarum ecclesiasticarum qualitate, earumque characteribus, expositoque iure, quod cuique suae conditionis intuitu convenit, ordinis ratio postulat, ut rerum ecclesiasticarum tractationem adgrediamur, rerum scilicet, quae ad aeternam beatitudinem consequendam conducunt, et ad ipsius Ecclesiae, eiusque ministrorum usum destinatae sunt. Porro non eadem ratione *de rebus* ius canonicum agit, et civile. Et sane ius civile res spectat, prout ab hominibus adquiri, tueri, amittive possunt. At iuri canonico tantum proposita est rerum divisio, atque administratio. Neque enim rerum ecclesiasticarum dominium potest quis sibi vindicare, quae sunt vota fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum.

TITULUS I.

DE RERUM ECCLESIASTICARUM DIVISIONE

I. Res ecclesiasticae, scilicet quas ius canonicum respicit, vel *spirituales* sunt, vel *temporales*. *Spirituales*, quae animarum salutem, earumque aeternam beatitudinem, veluti proprium σκοπον spectant. Porro hae, vel σωματικη *corporea* quadam substantia, et sensibili veluti obteguntur, uti Sacramenta, Sacrificia, preces, ritus sacri, etc. vel ασωματον *incorporeum* quid sunt, et insensibile, uti *virtutes multiplices Spiritus S. donationes*, etc. *temporales*, quae vel publico cultui divino peragendo, vel congruae clericorum substentationi sunt destinatae, uti *decimae*, *oblationes*, *redditus ex beneficiis*, etc.

II. Ad res spirituales σωματικας *corporeas* (de ασοματοις *incorporeis* tractatio reservatum theologis peculium) vulgo a canonistis referuntur res *sacrae*, *sanctae*, et *religiosae*. At felicius fortasse alii istas medium spirituales inter, et corporales ordinem constituere contendunt, tanquam spiritualibus inferiores, et temporalibus potiores. Huiusmodi sunt vasa sacra, aedes sacrae, coemeteria, etc.

III. Num aliquid res sacras inter, sanctas, et religiosas discriminis intersit, iuvat hic paucis inquirere. Ac primo sacer a זכר *zecer*, hoc est *memoria* deductum vult *Mazochius* in additamentis ad Vossium: unde sacra dicta sint, quae memoriae mandari deceret. Non abs re igitur in iure nostro sacra dicuntur, tum quae divino cultui quoquo modo sunt destinata: uti *Ecclesiae*, *altaria*, *Sanctorum reliquiae*, etc: tum et strictiori notione, quae sollemni ritu per Episcopum Deo dicata sunt, uti *calices*, *altaria*, *vasa Sacrificii*, *ipsaemet sacrae aedes*, *etc*. De his enim specialis quaedam memoria servanda est, ne Deo semel dicata profanis usibus adhibeantur.

IV. Sanctae: ex pluribus huiusce vocabuli ετυμοις illud potius videtur, ut sit a *sancitum*, unde sanctum idem sit, ac sancitum: quod enim sanctione quadam subnixum est, etsi non sit Deo consecratum, sanctum tamen est, hoc est inviolabile. Sic leges dicuntur sanctae, et πετωνυμικως mores sancti quia divinis humanisque legibus adamussim conveniunt. Recte igitur in iure nostro res *sanctae* vocantur, quae *sanctione*, seu legis prohibitione sunt inviolabiles. Et Ecclesiae *sacrosanctae* nuncupantur, eiusmodi sanctae tum *religione*, tum *lege*: religione scilicet, quod sacris ritibus sint Deo consecratae: lege autem, quod divinis, humanisque sanctionibus quisque illas violare vetetur.

V. Religiosa demum loca sunt, quae sacro cuidam usui addicta, veluti a nobis semota relinquuntur ετυμω deducto a verbo *relinquo*, quod plures, doctioresque sequuntur ετυμολογοι. Antiquo Romanorum iure locus ille religiosus erat, quo mortuus esset illatus: sepultura enim veluti relinquebatur, dum humano eximebatur commercio (1). Porro haec religio, quam apud romanos privata constituebat auctoritas, apud christianos non sine Ecclesiae auctoritate inducitur (2). Porro inter res sacras, sanctas, religiosas principem locum habent Sacramenta, quae satius *res divinas* dixeris, quum Deum ipsum habeant auctorem.

TITULUS II.

DE SACRAMENTIS ECCLESIAE GENERATIM

I. Plures de Sacramentis Ecclesiae generatim quaestiones, uti de numero, ουσια *essentia*, necessitate, aliisque theologi tractant. Ab his vero, aliisque eiusdem generis capitibus discutiendis se abstinent Canonistae, sed quae sacri canones, synodalia decreta, et ritualia in Sacramentorum administratione servanda praecipiunt, haec veluti propriam muneris sui partem exequuntur, quam et nos hic pro instituti nostri ratione paucis absolvemus.

(1) L. VI., et VIII. D. de relig. sumpt. — (2) Infer. in tit. de sepulturis.

II. Et 1. quod ad necessitatem, Sacramenta *necessaria* a *voluntariis* distinguunt Canonistae (1). Necessaria vocant quae *sine interitu salutis aeternae* praetermitti nequeunt, neque contemni, ut Baptismus, Confirmatio, Poenitentia, Eucharistia, et Extrema Unctio: reliqua duo, scilicet Ordo sacer, et Matrimonium voluntaria sunt, quod sine *salutis dispendio* pro cuiusque arbitrio recipi possint, et refutari; quum ea ad totius Ecclesiae profectum, et utilitatem principaliter pertineant (2). Atqui de Sacramentorum necessitate ab hoc Canonistarum haud parum theologorum differt *ἰδίωμα idioma*: ut in tractatu theologico *de Sacramentis* observabis.

III. Characteris, de quo plura scholastichi, vel nomen spectes, vel *ουσιαν essentiam*. Nominis primus meminit Innocentius IV. (3). Hunc secuta synodus tridentina (4) definit per tria Sacramenta Baptismum, Confirmationem, Ordinem imprimi characterem, hoc est *signum aliquod spirituale*, *indelebile*, *unde iterari non possunt*. At quantum ad *ουσιαν substantiam*, antiquissima extant ecclesiastica monumenta, Basilii praesertim, Ambrosii, et Augustini, ex quibus illud perspicuum est, Ecclesiam ab apostolica traditione huiusmodi dogma accepisse, cuius dogmatis veluti consectarium est apostolica itidem semper in Ecclesia servata praxis, scilicet tria illa Sacramenta valide collata nunquam iterandi (5).

IV. Verum perantiqua Ecclesiae praxis fuit, ut quando de eorundem validitate prudens dubium subesset, de integro conferrentur (6). Inde tamen non sequitur Sacramenta illa fuisse iterata: *non enim*, ait Gregorius X, *monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur rite peractum* (7), sed in eo recens ab veteri Ecclesiae disciplina discrepat, quod antiquitus sine ulla conditione absolute conferebantur, secutis vero temporibus formae adposita conditio est. Huius conditionatae formulae mentio prima occurrit in capitularibus regum Galliae (8), ubi haec habentur: *de quibus dubium est utrum sint baptizati, an non, omnimodis absque omni scrupulo baptizentur, his tamen verbis praemissis: non te rebaptizo, sed si nondum baptizatus es, baptizo te in nomine, etc.* Porro haec praxis neque in Galliis statim universe obtinuit (9). At vero ubique obtinere coepit, postquam eandem conditionatam formulam praescripsit Alexander III. (10) qua decretali collectioni gregorianae inserta, statim pro iure communi receptum est, ut nonnisi sub conditione Sacramenta illa de integro conferrentur, de quibus dubium foret, num valide recepta fuerint, quod postmodum Ritualia, et praecipue Romanum praescripsere. In Sacramentis autem, quae pluribus constare videntur materiis, quas *partiales* theologi vocant, hanc regulam tradit Innocentius III. (11): *in talibus*, inquit, *non est aliquid iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat praetermissum*.

V. Sacramentorum minister ordinarius solus est Parochus in sua Pa-

(1) Cap. IV. de transact., et Gratianus ad can. XXII. C. 1. Q. 1. — (2) Lancellot. inst. lib. I. tit. 2. §. 1. — (3) Decretal. cap. III. de Bapt. — (4) Sess. III. can. IX.

(5) Tit. de Sacramentis non iterandis.—(6) Conc. carthag. V: can. VII: S. Leo epist. ad Rust. — (7) Lib. XVI. ep. 17. — (8) Lib. VI. cap. 8. — (9) Ibid. lib. VII. cap. 391.

(10) Cap. II. de Bapt. — (11) Cap. I. de Sacram. non iter.

rochia (1):qui et *proprius Sacerdos* respectu populi sibi commissi vocatur *in cap.* omnis utriusq. sexus *de poenitentia, et remis.* Unde et *αυτονομαστικως antonomastice* pastor dici consuevit: et in II. synodo provinciali neapolitana decernitur (2): *nemo audeat sine Ordinarii permissu extra necessitatem in aliena paroecia Sacramenta ministrare.*

VI. Porro Sacramentorum ministris plura observanda praecipiuntur 1. Ut piam sanctamque vitam ducant, qui semper parati sint ad sancta sancte tractanda: *noverint Sacramentorum ministri sibi necessariam esse cum primis conscientiae puritatem, et morum sanctitatem, quanta decet ministros Christi, et dispensatores Mysteriorum Dei* (3). 2. Ad Sacramenta administranda arcessiti statim *accurrant, ne si quemquam sua incuria Sacramentorum praesidio destitui contingant, divinae sese indignationi, et gravissimis Ordinarii poenis obnoxios efficiant.* 3. Ut fidelis populus, qua par est, reverentia ad Sacramenta accedat, illorum vim, et usum pro suscipientium captu explicare non omittant (4). 4. Ritus, quos in Sacramentorum administratione servandos Ecclesia iam recepit, non modo non omittant, neque contemnant, sed nec etiam in novos commutent (5). Qua de re I. synodus provincialis neapolitana decernit (6): *in sacramentorum administratione observetur R Ecclesiae ritus, et ad Cathedralem in ritibus se conforment inferiores Ecclesiae.* Idem praescribit S. Carolus Borromaeus (7).

VII. Iam vero ritus distinguuntur, et alii sunt universales, alii dicuntur particulares. Universales sunt, quos vel Scripturae praescribit auctoritas, vel tota per orbem frequentat Ecclesia. Particulares vero, qui non iidem ubique, sed in diversis Ecclesiis sunt diversi. De illis intelligendus est laudatus modo tridentini canon, de postremis loquitur Augustinus epistola ad Casulanum his verbis: *omnis pulchritudo filiae Regis intrinsecus: illae autem observationes, quae varie celebrantur, in eius veste intelliguntur: unde ibi dicitur: in fimbriis aureis circumamicta varietate.* Utrosque autem complectitur superius memoratum decretum (8).

VIII. Demum in ministrandis Sacramentis vitanda omnino est rei cuiusque temporalis exactio. Vetus Ecclesia libenter accipiebat oblationes illas, quas ad Ecclesiae ministros, ac pauperes alendos fideles ipsi ultro exhibebant, nunquam vero in Sacramentorum administratione pretium, pecuniamve repetiit: *pretio nulla res Dei constat*, ait Tertullianus (9), *etiamsi quod arcae genus est, non de honoraria summa quasi redemptae Religionis congregatur. Modicam unusquisque stipem menstrua die, vel cum velit, et si modo possit, apponit. Nam nemo compellitur, sed sponte confert.* Hinc concilium lateranense II. sub Innocentio II. in hunc modum decernit (10): *et neque pro pastu, vel sub obtentu alicuius consuetudinis ante, vel post a quoquam aliquid exigatur, vel ipse* (qui Sacramenta suscipit) *dare praesumat, quoniam simoniacum est.* Idipsum praescribunt

(1) Trid. sess. XXIII. de ref. cap. 13.—(2) Tit. III. cap. I.—(3) Eadem synod. prov. ibid.
(4) Synod. trid. sess. XXIV. de ref. cap. VII.—(5) Synod. trid. sess. VII. can. XIII. — (6) Cap. XII. — (7) Syn. provinc. 11. const. 2.—(8) I. syn. prov. neap.
(9) Apol. XXXIX. — (10) Cap. II.

synodus lateranensis III, et quae postea secutae sunt synodi: unius vero synodi provincialis neapolitanae (1) verba hic ponam: *cum gratis communicanda noverimus, quae gratis accepimus, et Apostolus cupiat magis mori, quam ut gloriam hanc quis evacuet, omni vigilantia providendum, ut omnis avaritiae, vel simoniacae labis suspicio de medio tollatur, prohibeaturque ne quid in Sacramentorum administratione directe, vel indirecte exigatur sub poenis de iure statutis, aliisque arbitrio Ordinarii infligendis.* Eadem habet I. synodus provincialis mediolanensis (2).

IX. Ceterum sicut vetitum non est fidelibus aliquid eleemosynae loco ministris offerre, ita ex altera parte licet ministris huiusmodi oblationes accipere (3). At in hac oblatorum receptione quaevis vel tacita pactio vitanda est: id elucet potissimum, quum eadem promptitudine divitibus,ac pauperibus Sacramenta ministreutur: nam nulla, aut exigua ab istis, ab illis maxima, copiosaque speratur eleemosyna. Hinc eadem neapolitana synodus ibidem: *ante collationem nihil sacerdos exigat, post vero laudabilis consuetudo servetur, ita tamen, ut non exigatur per spiritualium subtractionem.*

X. Quod vero aliquando parochi, congrua aliunde portione destituti, ex huiusmodi populi oblationibus vitam transigaut, indecens visum non est sancire, vel taxare, quid parocho in Sacramentorum administratione, aliisque sacris sanctionibus conferendum sit. Mos iste, si minus in caeteris Sacramentis, in quibus haud levi populi offensioni foret, in matrimonio tamen administrando potissimum invalut. Neque enim oppido timendum est, ne ob iura solvi consueta, vel sancita, matrimonium differatur; neque haec dilatio maximo semper est discrimini. Adhaec adnotat Espenius (4), parochialia huiusmodi iura videri *in locum decimarum personalium (quae de iure communi debentur, et hodie passim in desuetudinem abierunt) successisse: ut sicuti laici eo titulo debebant de omni suo lucro decimas dare sacerdotibus, ita vice illarum solvant iura illa vel viventes, dum matrimonium ineunt, vel post mortem, dum sepeliuntur.*

TITULUS III.

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE

I. Iure antiquo ordinarius Baptismi minister in primis habebatur Episcopus: unde Tertullianus de Baptismo (5): *dandi Baptismi ius habet*, inquit, *summus Sacerdos, qui est Episcopus, dehinc presbyteri, et diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate.* Et quidem Episcopi plerumque per se ipsi baptismum conferebant; unde S. Hieronymus de Episcopis generatim scribit (6): *dant baptismum, catechumenos erudiunt.*

II. Porro iure novo Parochi, animarum cura cum iure administrandi Sacramenta semel ab Episcopo accepta, sicut illam independenter ab Episcopo, et quasi iure proprio exercent, ita tamquam ordinarii ministri baptismum conferunt: caeteri vero presbyteri, aut diaconi extra casum necessitatis ba-

(1) Cap. XII.—(2) Part. II. const. I. — (3) Conc. later. IV. cap. II. de simonia.
(4) Part. II. tit. I. cap. 3. — (5) Cap. XVI.—(6) In Cap. III. Sophoniae.

ptizare vetantur, nisi petita, et impetrata a parocho, vel ab Episcopo facultate. At diaconos quod spectat speciale quid sancitum reperitur a Gelasio P. scilicet *ut absque Episcopo, vel presbytero baptizare non audeant, nisi praedictis ordinibus fortasse longius constitutis, necessitas extrema compellat* (1) Unde inter presbyterum, et diaconum illud agnoscunt discriminis Canonistae, quod presbytero possit pro lubito parochus baptismi ministerium committere, diacono vero nonnisi ubi legitime impeditus fuerit.

III. Necessitate urgente non modo clerici inferiores, verum et laici quicunque privatim, et sine caeremoniis baptizare possunt (2). Synodus quidem illiberitana (3): *cathecumenos in necessitate infirmitatis constitutos, ubi Ecclesia in proximo non fuerit, iis tantummodo laicis baptizare permittit, qui lavacrum suum*, h. e. Baptismum *integrum habeant, et bigami non sint:* unde a baptismate etiam in casu necessitatis conferendo arceri videntur bigami, et poenitentes Verum uti in eundem canonem observat doctiss. Albaspinaeus, *subintelligi vult, si plures laici tali tempore non defuerint, tum statui omnino vult, unus ut e laicis, qui nondum poenitentiam exsolverit, neque bigamus fuerit, baptizet.* Igitur ubi clericus non adsit, qui semper in hóc ministerio laicis est praeferendus, neque laici prae laico selectio fieri potest, a quocunque homine sive fideli, sive infideli baptismus licite recipi poterit. Unde Eugenius *part. IV.* in instructione pro Armenis diserte docet: *in casu necessitatis etiam paganus baptizare potest.* Porro in quacunque etiam extrema necessitate neminem posse seipsum baptizare respondit Innocentius III. (4), quum inter baptizatum, et baptizantem debeat esse discretio Quod vero infantes in mortis periculo constituti plerumque ab obstetricibus baptizentur, hinc *nulli foeminae licet sub poena excommunicationis obstetricis munus exercere, nisi a proprio Parocho ad baptismum in necessitate conferendum fuerit adprobata* (5).

De tempore conferendi Baptismatis

IV. Sollemnia Baptismati conferendo in Ecclesia constituta tempora praecipua erant Pascha, et Pentecostes (6). Unde Hieronymus ipse (7) Zachariae Prophetae vaticinium: *exibunt aquae vivae ex Hierosolyma... in aestate, et hieme erit*, quod LXX. Interpretes legunt εν θερει, και εν εαρι *in aestate, et vere*, multos ad duo sollemnia Baptismi tempora adplicare scribit. Porro non deerant Ecclesiae, praesertim in Oriente, in quibus etiam Epiphaniae sollemnitas Baptismati conferendo addicta erat (8). Et in Ecclesia hierosolymitana auctor est Sozomenus (9) in encaeniis Ecclesiae Constantino M. super Christi sepulchrum aedificatae dictae *anastasia* Baptismum conferri consuevisse. Quod vero in quibusdam per Hispanias, et Gal-

(1) Can. XIII. dist. XCIII.—(2) Tertull. de Baptismo XVII., Hieron. in dialogo contra luciferianos. — (3) Can. XXXVIII.
(4) Cap. IV. de Baptismo. — (5) Syn. II. prov. neap. ibid: syn. prov. mediol. IV. part. II. const. 2. — (6) Tertull. de Baptismo, cap. XIX. Hieron. epist. LXI. ad Pammachium cap. XVI. — (7) Comment. in Zachariam cap. XIV.
(8) Nazianz. orat. XI. de Baptismo. — (9) Lib. II. cap. 26.

lias Ecclesiis mos invaluerit, ut Baptismus etiam in festis Apostolorum, et Martyrum diebus conferretur, hanc consuetudinem *improbabilem, et emendandam confusionem* adpellat Siricius *P.* (1). Tum S. Leo epistola ad Episcopos Siculos *irrationabilem novitatem* vocat quorundam per Siciliam Episcoporum *πραξιν praxim*, qua in vigilia, et die Epiphaniae Domini Baptismum conferebant. Adeo certum est in Ecclesiis, praecipue occidentalibus, nonnisi duo Baptismati conferendo constituta fuisse tempora; nimirum Pascha, et Pentecosten: id quod ad VIII usque saeculum obtinuisse constat ex Gregorio II. (2). Eandem hanc veterem consuetudinem renovare conatus, et Benedictus XIII. in Synodo Romana (3). Tum caeremoniale Episcoporum praescribit ne per octo dies ante vigilias Paschae, et Pentecostes, nisi periculum immineat, infantes baptizentur. Ac demum Rituale Romanum de Baptismo adultorum monet *decere huiusmodi Baptismum, ex apostolico instituto, in sabbato sancto Paschatis, vel Pentecostes sollemniter celebrari.*

V. Iam vero in laudatis R. Pontificum decretalibus ab generali regula ii excipiuntur, qui in mortis, aegritudinis, vel naufragii periculo versantur: quum igitur infantum vita inopinatis casibus sit obnoxia, ut nulla de eorundem vita securitas haberi possit; hinc ex vetusta quoque ecclesiastica consuetudine obtinuit, ut ipsis, quamprimum commode fieri possit, baptisma conferretur. Antiquitus quidem, nisi aliud postulaverit necessitas, in proximo Paschate, vel Pentecoste baptizabantur, uti colligere est ex Augustino (4), et ex Ambrosio de mysterio Paschae (5): at secutis temporibus satius visum est non diu paedobaptismum differri. Unde in II. synodo provinciali neapolitana (6), parentes iubentur ultra octavum ab ortu diem infantis baptismum non differre, gravissimis in parochos sancitis poenis, quorum negligentia quisquam sine baptismo decesserit.

Baptismus nonnisi in Ecclesia conferendus.

VI. Antiquitus in sola cathedrali Ecclesia baptismus sollemnis administrabatur, in ea enim tantummodo amplum erat baptisterium plerumque extra Ecclesiam constructum. Neapoli adhuc extat prope veteris cathedralis Ecclesiae situm Ecclesia S. Ioanni sacra amplum in medio habens baptisterium, ubi neapolitani sacris aquis abluebantur. At multiplicato fidelium numero in principalioribus Ecclesiis, vel prope eas baptisteria aedificata sunt, quae propterea Ecclesiae baptismales dictae sunt ad distinctionem parochialium quae baptisterio carebant, uti mox observabimus (7). Porro secutis temporibus, uti parochi ordinarii baptismi ministri facti sunt, ita omnes passim erectae parochiae baptisteria acceperunt, in quibus parochiani sollemniter baptizarentur, Ecclesiamque parochialem, ceu matrem, venerarentur. Quare Concilium viennense (8), (quod secutae sunt Provincialis synodus neapolitana) prohibuit, *ne quis in aulis, vel cameris, aut aliis privatis domibus, sed duntaxat in Ecclesiis, in quibus sunt*

(1) Epist. ad Himerium tarraconensem cap. I.— (2) Epist. IV.— (3) Tit. XXVI. cap. I.—(4) Serm. CLX. — (5) Cap. V. — (6) Tit. III. cap. II. — (7) Tit. XI.
(8) Clemen. unic. de Baptismo.

ad hoc fontes specialiter deputati (nisi Regum, vel Principum, quibus valeat in hoc casu deferri, aut talis necessitas emerserit, propter quam nequeat ad Ecclesiam absque periculo propter hoc accessus haberi) audeat baptizare. Idem praescribit I. synodus provincialis Mediolanensis (1).

De cathecumenis

VII. Cathecumeni ii semper in Ecclesia audiere, qui per plures veluti christiani tirocinii gradus ad baptisma disponebantur, ac praeparabantur. Profecto verbum κατεχειν in sacro novi Foederis Codice haud semel *in primis christianae Religionis elementis instituere* significat (2). Unde Tertulliano (3) *novitioli*, et Augustino (4) *tyrones Dei* dicti sunt, quod eam vitae conditionem amplecterentur, quae milites Dei, et vitae aeternae candidatos ipsos efficeret.

VIII. Nemo ad catechumenatum sine sollemni manuum impositione, eiusque comite oratione admitti consuevit (5). Adiungi quoque consuevit obsignatio adhibito Crucis signo. Unde Augustinus (6): *catechumenos secundum quendam modum suum per signum Christi, et orationem manus impositione puto sanctificari.*

IX. Catechumeni vulgo tres in classes dispescuntur: scilicet in *audientes, genuflectentes*, et *competentes*, sive *electos*. Audientes ii dicebantur, quibus in Ecclesiam ingredi licebat ad sermones, et sacras Scripturas, quae in priori Missae parte recitabantur, audiendas. Verum antequam preces inchoarentur, e vestigio eos abire oportebat, diacono ex excelsiore loco proclamante: *ne quis audientium*, etc. (7). Genuflectentes, sive prostrati ii erant, qui in Ecclesia post Episcopi sermonem persistentes, manuum impositionem cum propriis quibusdam precationibus in genua provoluti recipiebant (8). Tandem proximi Baptismo candidati competentes, sive electi nuncupabantur. Competentes, quod ab Episcopo publice in Ecclesia Baptismum peterent: electi vero, quod ab Episcopo, peracta ipsorum examinatione, eligerentur, ut Baptisma proxime futuris diebus festis acciperent. Unde ab Cyrillo hierosolymitano (9) φωτιζομενοι *illuminandi*, et ab auctore constitutionum βαπτιζομενοι *baptizandi* dicuntur.

X. Methodus, qua catechumeni electi ad Baptismum deducebantur, haec potissimum erat. Adpropinquante Paschatis festivitate primum nomina sua dabant, quae Episcopo mandante a sacerdote, vel diacono speciatim ad hoc negotium deputato scriptis Ecclesiae inserebantur, quae proinde *dyptticha* dicta sunt. Sequebatur exacta, ac pluries repetita exploratio, quasnam in antegressis catechumenatus gradibus progressiones fecissent. Tum viginti ante baptismum diebus exorcizabantur. *Exorcismi* precationes erat e sacris litteris collectae, et compositae ad Deum orandum, ut satanae in illis potestatem frangeret, tum ab ipsis spiritum erroris, et pravitatis expel-

(1) P. II. const. 2. — (2) Epist. I. ad cor. 14., et ad galat. 6. — (3) Tertul. de Poenit. 6. — (4) August. de symb. ad cathecum. 2. — (5) Conc. II. Illiber. can. XXXIX, et arelat. I. can. VI. — (6) De peccatorum meritis II. 26.
(7) Const. apost. VIII. — (8) Const. apost. ibidem 6: conc. nicaen. can. XIV. — (9) Catech. I; et II.

leret. Durante exorcismorum tempore catechumeni variis detinebantur exercitationibus, nimirum ieiuniis, abstinentiis, et speciatim ab usu coniugii, geniculationibus, pervigiliis, peccatorum confessione, chameuniis, lacrymis, iniuriarum condonatione, pauperum commiseratione etc. Dein Fidei symbolum edocebantur, quod memoriae ipsis mandandum erat coram Episcopo in ultimo ante baptismum examine recitandum. Symboli recitationem ex tempore excipiebat orationis dominicae institutio, dicta oratio fidelium, quippe quae a solis baptizatis adhibere poterat. Adhaec aptas edocebantur responsiones, quibus in Baptismo utendum erat, ubi ab Episcopo, vel presbytero baptizante interrogabantur. Postremo aliquot ante Baptismum diebus velati incedebant, et in aliquibus saltem Ecclesiis eorundem tum aures tangebantur, ipsis dicendo *ephpheta*, tum oculi luto illiniebantur. Eiusmodi methodum vix indicasse satis esto de eadem exquisitius in nostris *antiquitatibus christianis*.

XI. Constat igitur ritus, et caeremonias, quas hodie in Baptismate conferendo observari praecipit Ecclesia, tantae esse antiquitatis, ut corundem institutio saltem ex parte apostolicae traditioni recte deferatur (1). Qua de re piaculum omnino est, vel illas omittere, vel non ea, quae tantum mysterium decet, reverentia adhibere. Ubi contigerit infantem ob mortis periculum domi baptizatum supervivere, ad Ecclesiam adducendus est, ut omissi ritus celebrentur; id quod vetus ecclesiastica traditio docet, et synodales constitutiones praescribunt. Synodus dioecesis neapolitanae an. 1669. *de Baptismo cap. III.* decernit: *si forte metu mortis baptizatus celeriter infans domi fuerit, recteque deinde convaluerit, ad reliquas Ecclesiae caeremonias suscipiendas mature in Ecclesiam deferatur.*

De patrinis

XII. *De patrinis* iuvat pauca subnectere: ac primo olim *sponsores*, *fideiussores*, aut etiam *Fidei dictatores* dicti sunt, quippe qui de fide, et sufficienti catechumenorum instructione sponderent. Uti quoque interdum *offerentes* adpellati sunt, eo quod catechumenos ad baptismum offerrent.

XIII. Praecipua patrinorum munia erant, baptizantium institutioni praeesse, eosdemque Episcopo baptizandos offerre, et e sacro fonte suscipere. Porro distinctione opus erat masculos inter, et foeminas, scilicet ut pro illis viri, ac plerumque diaconi: pro his vero mulieres, ac praecipue diaconissae ad eiusmodi munus seligerentur. Quum enim catechumenae nudae in aquas immergerentur, et ex aquis suscipiendae essent, hinc pudori muliebri, et honestati consulendum fuit (2).

XIV. Antiquitus quidem parentes naturales ut plurimum suos praesertim infantes filios baptismo offerebant, ac pro iisdem profitebantur, et fidem spondebant (3). At vero extraneis etiam dabatur id munus obire, praesertim ubi de orphanis, proiectis, servulis, aliisque id genus baptizandis ageretur (4). Porro spirituali cognatione coniugia dirimente secutis temporibus inducta, parentes vetati sunt suos e baptismo filios suscipere:

(1) Tertul. lib. de coron. milit. cap. III. Basilius lib. de Spiritu S. cap. XXVII.
(2) Const. apost. lib. III. cap. 16.—(3) August. epist. XXIII.—(4) August. ibid.

nullus proprium filium, aut filiam de fonte baptismatis suscipiat (1): sola necessitas parentes omni hac in re et poena, et culpa solvit (2).

XV. Adhaec caveant patrini, ne existiment sponsioni suae se satis facere, si aliquod post baptismum munus baptizato, vel baptizati parentibus offerant, sed potius *intelligant se Christo filios spiritualiter generare, tenerique ex vi susceptionis eos in catholica fide, et probis moribus instruere, si modo parentes hoc facere neglexerint iuxta sacros canones* (3). Qua de re ab patrini munere exercendo repellendi sunt excommunicati, interdicti, infames, ac notorie flagitiosi, et qui christianae fidei rudimenta ignoraverit (4). Neque admittendi sunt monachi, vel cuiusvis Ordinis regulares, aut moniales per mandatum procurationis (5).

XVI. Demum plura hac in re saluberrima praecipit II. synodus provincialis neapolitana 1. *Plures patrini in Baptismo non adhibeantur, sed unus, vel una, vel ad summum unus, et una.* 2. *Sanctorum tantum nomina baptizatis imponantur.* 3. *Baptismus collatus statim a Parocho, antequam baptizatus ab Ecclesia discedat, in libro consueto, quem paratum prope baptisterium retineat, adscribatur .... huiusmodi baptismorum liber clave apud solum Parochum servanda custodiatur.* Postremo parochi non omittant patrinos *monere de spirituali contracta cognatione, scilicet inter susceptores, et baptizatum ipsum, ac illius patrem, et matrem, nec non inter baptizantem, et baptizatum, et illius patrem, et matrem.* Eadem praescribit S. Carolus Borromaeus in suis synodis provincialibus, ac praesertim in I. (6).

De Sacramento Confirmationis

XVII. Quoniam Baptisma prioribus Ecclesiae saeculis, uti modo observavimus, ut plurimum per Episcopum administrabatur, hinc ea ubique generatim viguit consuetudo, ut hominibus statim post lavacrum regenerationis, Confirmationis quoque Sacramentum conferretur (7). Ii tantummodo casus excepti erant, scilicet ubi Episcopus abesset, vel si qui in villulis, castellis, aliisque ab Ecclesia matrice dissitis locis, aut aegritudine urgente in lectulos per presbyteros, vel diaconos Baptismum reciperent (8). Adhaec generalis illa praxis non modo in adultis, verum et infantibus adcurate observabatur (9): et in Ecclesia graeca hodiedum servatur, uti colligitur ex Graecorum rituali, et probat Iacobus Goar (10).

XVIII. Verum secutis temporibus Ecclesiae satius visum est, Confirmationem in eam aetatem differre, in qua baptizati ratione utentes maiori cum fructu illam reciperent, praesertim quum infantibus cum hoste pugnandum non sit, cuius rei caussa huiusmodi Sacramentum a Christo Do-

(1) Syn. mogunt. can. LV.
(2) Can. VII. caus. 30. q. 1. — (3) I. Syn. prov. neap. cap. XIV. — (4) Syn. dioeces. neap. an. 1694. p. II. cap. 2. — (5) Ibidem.
(6) I. Part. II. const. II., et IV. part. II. const. II. — (7) Tertul. de Baptismo cap. VII., et VIII. Cyrillus hierosol. catech. mystag. cap. III. n. 1., et auctor constit. apostol. lib. VII. cap. 43., et 44. — (8) Hieron. contra Lucifer. cap. IV. — (9) Innoc. I. epist. 1. cap. III: Gregor. M. epist. ad Ian. Calarit. lib. III. ep. IX. — (01) Goar in notis ad Rituale pag. 367.

mino institutum est. Synodus I. provincialis neapolitana (1) vetat, ne *illi, qui nondum quinque sit natus annos, Confirmationis Sacramentum conferatur*: verum aliae synodi septennium requirunt.

XIX. Tum II. synodus provincialis neapolitana plura hac in re praescribit. 1. Caveant mulieres, *ne saeculi luxu, et procaci corporis cultu, ac satanae pompis adfluentes, quibus in baptismo renunciarunt, ad Confirmationem accedant*: *easque, sive confirmandae sint, sive matrinae, repellendas esse decernit* (2). 2. *Nomina confirmati, eiusque parentum, et patrini aut matrinae, et patriae a magistro caeremoniarum in peculiari quodam libro digesta conscribuntur*. 3. *Mares a solis maribus, foeminae a solis foeminis in Confirmatione suscipiantur, neque ulli liceat plures, quam duos eadem die in Confirmatione tenere sine Ordinarii licentia*. 4. *Qui non sunt natu maiores confirmandis, aut nondum ipsi confirmati sunt, pro patrinis in hoc Sacramento non admittantur*.

5. Studeant parochi fideles admonere, ut ca cum pietate, et religionis ardore *ad hoc Sacramentum accedant, ut dum caro inungitur, anima consecretur*. Adhaec 6. de eiusdem Sacramenti natura, vi, salutaribusque effectis fidelem populum edocere satagant, *ut omnes intelligant, illud non modo non negligendum, aut nimium differendum, verum et ardenti animo expetendum* (3). Neque demum 7. omittant fideles admonere, tum de charactere, quod per illud in anima imprimitur, tum etiam de spirituali cognatione, quae inter confirmatum, ipsiusque parentes, atque patrinum contrahitur.

XX. Manuum impositionem, eiusque comitem orationem essentialem esse huius Sacramenti materiam, et formam communis poene est theologorum, et canonistarum sententia. Profecto 1. Sacrae Litterae manuum impositioni, eiusque comiti orationi virtutem Spiritus S. adscripsere (4). 2. Semper, et ubique in confirmandis neophytis adhibita est. 3. Non alia ratione potest evinci contra haereticos ex sacris Litteris confirmationis veritas.

XXI. Plerique theologi contendunt etiam unctionem aeque ac manuum impositionem ad essentiam pertinere huius Sacramenti. Id quod probant 1, quod veteres Patres utrique gratiae spiritualis effectum ex aequo videantur tribuere 2, quod Patres omnium antiquissimi Tertullianus, Cyprianus etc. utramque semper adhibitam memorent. 3, quia utraque cum immemorabili institutione expressius Sacramenti Confirmationis effecta significare videatur.

XXII. Verum non desunt canonistae, et theologi, et quidem non imi subsellii, uti Habert, Aurelius, Sirmondus Sambovius, l'Herminier, etc., qui censent solam manuum impositionem essentialem esse huius Sacramenti materiam.

Profecto 1, Apostoli nonnisi manuum impositione ad conferendum neophytis Spiritum S. usi videntur: *tunc imponebant manus semper illos, et accipiebant Spiritum S.* (5): *et quum imposuisset illis manus, venit Spiritus S. super illos* (6). *Dehinc manus imponitur, per impositionem advocans, et invitans Spiritum S...... tunc ille sanctissimus Spiritus*

(1) Cap. XIV. — (2) Tit. III. cap. 3. — (3) Syn. dioeces. an. 1694. p. II. cap. III.
(4) Act. Apost. VIII. XIX. — (5) Act. VIII. — (6) Act. XIX.

super emandata, et benedicta corpora libens a Patre descendit (1). Particula sane illae *tunc, quum* etc. manuum impositionem, et quidem praecise indicant.

2. Non potestatem ungendi, sed potestatem manus imponendi ab Apostolis Simon magus emere adtendavit. Porro homo praestigiis adsuetus, si vidisset oleum ab Apostolis adhibitum, potius illud, magicum ratus, ab ipsis emere studuisset.

3. Sacrae Litterae locis indicatis manuum impositionem memorant, tacent unctionem: atqui tacent et Patres. Fac Apostoli unxerint: Patres sacras litteras explicantes unctionem supplessent, vel inde ratiocinando eduxissent: nullus omnino vel explicando supplevit, vel ratiocinando eduxit, plures etiam aperte negarunt: uti Patres concilii moguntini (2).: *hoc Sacramentum*, inquiunt, *ab initio sola manuum impositione adhibitum, mox sub ipsis Apostolorum temporibus ex eorundem traditione adhibita chrismatis unctione coepit conferri.*

4. Si utraque Sacramento σπουδῆς *essentialis* habita fuisset, profecto una ab altera indivulsa fuisset, immo unum morale constituissent. At contra post lavacrum regenerationis, et unctionem, ante vero manuum impositionem vestium candidarum indumentum recenset Ambrosius (3). Mellis, et lactis societatem qua Christus suos infantat (4). Vestis albae adsumptionem (5). Tum presbytero, immo et aliquando diacono permissum baptisma, permissa et unctio: at manuum impositio semper vetita, nisi vel super energumenos ex Innocentio I. (6), et ex concilio carthaginensi IV., vel super cathecumenos ex synodis hispanicnsibus. Hinc profecto emicat Unctionem antiquitus habitam fuisse tanquam Baptismi ritum, vel potius mediam inter Baptismum, et Confirmationem; illius quidem perfectivam, huius vero praeambulam.

5. Postremo non idem specie chrisma latinum, et graecum. Latinum est oleum simplex cum modica balsami quantitate commixtum: graecum vero ex auctore *ecclesiasticae hierarchiae* collectio est bene spirantium materiarum, et ex euchologiis Goarii, et Hamberti oleo balsamum, et tres, ac triginta aromatum suaveolentium species admiscentur librarum pondere fere nonaginta; quae non modico vino commixta, et igne diu concocta unguentum componunt ab oleo specie diversum: et quidem 1., entitate 2, virtute 3, effectu, *entitate:* olea enim, praesertim aromatum igne concreta, non sensibilibus modo, verum et insensibilibus invicem partibus resoluta formam priorem immutant, ac novam compositi totius adsumunt: et quidem eo tenacius, quo ramosae partes invicem intextae firmius adhaerescunt, ac difficilius in pristina resolvuntur; adeo in tertiam quandam, quae chimicis, et physicis balsamum proprie dicitur, entitatem coalescunt. *Virtute:* potentissima enim haec sunt, et caustica prae oleo simplici, quod blandissimum est, ac vitae delicium. Demum *effectu:* illa enim incendunt, exurunt, penetrant, adstringunt, oleum contra molliendis, relaxandis, fovendis partibus adcommodatum. Iam vero si haec in aqua mutatio fieret,

(1) Tertul. de Baptismo VII.

(2) Cap. XVIII.—(3) Lib. II. de Sacr. cap. VII.—(4) Tertull. lib. I. contra Marcionem. —(5) Cyrillus catech. IV. mystag. —(6) Epist. ad Decentium.

nullus aquam hanc artefactam, specie diversam a simplici, adfirmare detrectaret Baptismo prorsus ineptam. Quum igitur essentiales Sacramentorum materiae immutabiles sint, et eaedem in Ecclesia fuerint, ac nunc sunt, uti erudite demonstrat Morinus (1), et sanioris doctrinae theologi docent; quisnam, quaeso, unctionem apud latinos, et apud graecos specie diversam essentialem Confirmationis materiam iure adfirmare quiverit? Sunt et alia argumenta, quae ab Sirmondo, Sambovio, aliisque huius sententiae patronis producuntur; praecipua indicasse satis esto ad dignoscendum quam gravi culpae se reddat obnoxium, qui manuum impositionem recipere negligeret: Sacramentum enim periculo nullitatis exponeret. Verum ubi ex ignorantia omissa sit, Sacramentum iterandum non est, sed caute supplendum, quod incaute fuerat omissum (2). Porro de hoc capite fusiori calamo agemus in nostris *antiquitatibus christianis*.

XXIII. Illud hic adnotare lubet: scilicet antiquissimam esse Ecclesiae praxim, ut chrisma nonnisi ab Episcopo conficiatur, a quo dioecesani archipresbyteri, vel parochi illud singulis annis accipiant (3). Qua de re synodus toletana I an. 400. decernit (4): *quamvis poenè ubique custodiatur, ut absque Episcopo chrisma nemo conficiat: tamen quia in aliquibus locis, vel provinciis presbyteri dicuntur chrisma conferre, placuit ex hac die nullum alium nisi Episcopum, chrisma facere, et per dioecesim destinare.* Porro praxis chrisma conficiendi in coena Domini nonnisi saeculo VI. inducta videtur: ipsius enim prima occurrit mentio in sacramentario S. Gregorii, quod per illud temporis conscriptum est.

TITULUS IV.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIAE

I. Sacramentum Corporis, et Sanguinis Christi a s. Paulo, et ab antiquis Patribus aliquando dictum *coena Domini*, *communio*, *eulogia*, *viaticum* etc., ut plurimum *Eucharistia* adpellari consuevit, quod in eius usu Deo gratiae agantur (5): id quod et ipse Christus praestitit in eius institutione. Nonnisi a sacerdotibus, dum Missae Sacrificium peragunt, consecranda est: atque adeo ipsamet non Sacramenti modo rationem habet, verum et divinum novae Legis Sacrificium constituit, cuius ministri soli presbyteri a Christo Domino instituti sunt. Diaconi tantummodo ex Episcopi, vel presbyteri delegatione illam administrandi potestatem habent, quo munere antiquitus quam saepissime fungebantur. Eucharistiam enim ab Episcopo acceptam ad absentes diaconi deferebant (6). Tum etiam in quibusdam Ecclesiis illam in Missa sollemni fideli populo distribuebant. Verum praecipue diaconis dominici Sanguinis dispensatio concredita erat. Excipe presbyteros, qui illam αμεσως *immediate* ab Episcopo, vel presbytero loco Episcopi celebrante accipiebant (7). Verum ex quo desiit communio laicorum

(1) De administr. Sacram. Poenitent. VIII. 18.
(2) Cap. I. de Sacr. non iterandis. — (3) Conc. chartag. IV. can. XXXVI.
(4) Can. XX.
(5) Iustinus apol. II. — (6) Iustinus M. ibid. — (7) Syn. nic. can. XVIII.

sub specie vini, diaconi ea praerogativa privati sunt; id quod saeculo XII. vergente, et XIII. ineunte contigisse videtur.

II. Iure novo solis parochis Eucharistiae administratio reservata est: hinc religiosi sub poena excommunicationis (1) ipso facto incurrenda vetantur absque speciali presbyteri parochialis licentia Eucharistiam cuicui sive clerico, sive laico administrare. Verum secutis temporibus non modo presbyteri quicunque, verum et religiosi dum Missae Sacrificium peragunt cuique illam petenti porrigunt: id quod hodiedum obtinet. Qua de re ius parochiale ad solam communionem paschalem, et Viatici administrationem redactum est.

III. Olim statim post collatum Baptismum recens in Christo genitis non adultis modo, verum et infantibus Eucharistia impertiri consuevit: quam quidem consuetudinem ad saeculum usque XI. in aliquibus saltem latinis Ecclesiis viguisse haud obscure indicat Hugo a S. Victore, qui ea tempestate scripsit. Apud graecos etiamnum eadem disciplina servatur, uti ex eorundem ritualibus, atque euchologiis colligitur, testaturque Graecorum rituum peritissimus Arcudius de Sacramento Eucharistiae (2).

IV. Verum secutis temporibus contraria in Ecclesiam consuetudo inducta est, scilicet ut Eucharistia pueri non reficiantur, nisi ubi *ratione aetatis, et discretionis eiusdem coelestis doni capaces* fuerint: synodus neapolitana (3). Quae tum vetat, ne quis *ad primum divini corporis convivium accumbat, qui facultatem non obtinuerit a parocho*: tum et ipsimet parocho mandat, ut ipse puerulos *instruat, declaretque omnia, quae de hoc Sacramento fides tradit, ac edoceat animi praeparationem, et modum, quo ad recipiendum ipsum Deum sub specie panis latitantem accedere debeant.* Ceterum pueros in extremis agentes, qui Poenitentiae Sacramento capaces fuerint, sacro Viatico munire parochi non dubitent (4).

V. Infideles, catechumeni, haeretici, ecclesiasticis censuris obstricti, ac generatim notorii quique peccatores, uti publici usurarii, homicidae, blasphemi, concubinarii etc. a sacro convivio arcendi sunt: neque enim fas est *sanctum dare canibus, aut proiicere margaritas ante porcos* (5). Quod vero ad publicos peccatores spectat satis non est, ut sint sacramentaliter confessi, verum et requiritur, ut publico scandalo satisfecerint. Quod si occulte petant, haud ipsis Eucharistia deneganda est, dummodo qui adsunt eos ad frugem bonam se recepisse noverint (6).

VI. *Mortis supplicio perituris Eucharistiae Sacramentum non est subtrahendum* (7). Porro *ante diem, quo mortis supplicium subiturus est reus, Eucharistia ei* conferatur, *vel saltem mane eiusdem diei, quo ad mortem trahendus est, nullique dubium sit ad id de iure* parochos *teneri*. Idem habet V. synodus provincialis mediolanensis *constitutione* X. Eadem praxis viget quoque in universa Italia, et Germania: at contra in

(1) Clementina I. de privilegiis.
(2) Lib. III. cap. 2. — (3) Syn. dioeces. neap. an. 1694. p. II. cap. 4.
(4) Bened. XIV. syn. dioeces. lib. VIII. cap. 12.
(5) II. syn. prov. neap. tit. III. cap. 4.—(6) Ritual. rom. de sacr. Euchar.
(7) I. syn. prov. neap.

Galliis, et in Hispaniis reis ultimo supplicio damnatis, etiam poenitentibus, contritis, ac confessis Eucharistia non conceditur (1).

VII. Aevo apostolico, primisque Ecclesiae saeculis fideles vel quotidie, vel pluries per hebdomadam Christi Corpus accipiebant: neque enim quis divinis mysteriis interesse permittebatur, nisi qui et offerre, et de obiatis participare posset: id quod diu viguit, uti erudite demonstrat Cardinalis Bona (2). Verum deinde tepescente charitate sensim res eo delata est, ut plures synodi saeculo IX. celebratae decreverint laicos ter saltem per singulos annos communicare debere. Tandem remisso per universum orbem pietatis studio Ecclesia veluti coacta est praeceptum suum ad annuam communionem restringere (3): id quod firmavit synodus tridentina (4). Porro annuae communionis praeceptum iure communi nonnisi in Ecclesia parochiali, at ex disciplina Ecclesiae neapolitanae vel in Ecclesia cathedrali, vel in propria parochia, et quidem tempore Paschae, h. e. a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusive adimplendum est, *nisi iustam ob caussam, et ex consilio proprii Sacerdotis in aliud tempus differre oportuerit*. (5). Pro civitate et dioecesis neapolitanae venia Congregationis Concilii tempus, quo annuae communionis praeceptum est adimplendum, primum an. 1694. ad diem usque Adscensionis, dein an. 1743. ad festum usque Trinitatis prorogatum fuit.

VIII. Aegroti quoque, et in carceribus detenti annuae communionis praecepto obstringuntur. Quinimo diutino morbo laborantes salutaribus monitis hortetur parochus, ut semel saltem singulis mensibus Eucharistiam percipiant (6). Porro in deferenda infirmis Eucharistia plura parochis observanda sunt. Ac 1, distinguant inter communionem *per modum viatici*, et *ex devotione*: illam enim tanquam iamiam morituris, quamvis non ieiunis, dabunt, et quidem peculiari forma, quae praescribitur in Rituali Romano *accipe frater* etc. Haec vero ceteris infirmis pietatis studio communicantibus nonnisi ante omnem cibum, et potum conferenda est, ita ut ne per modum quidem medicinae antea quidquam illis sumere liceat. 2, Parochus diu noctuque praesto sit ad Eucharistiam infirmis deferendam, ne eius negligentia quis sine hoc tutissimo, potentissimoque viatico decedat. Iam inde enim ab antiquissimis temporibus Ecclesiae quammaxime semper id curae fuit, adeo ut furentibus tyrannorum persecutionibus fidelibus eam etiam domi retinere permiserit, ut mortis urgente discrimine tanto muniti viatico alacriori animo ad martyrium properarent 3, Eucharistia nonnisi publice, ac pio fidelium, ac praecipue clericorum comitatu ea, quae tantum Sacramentum decet veneratione ad infirmos deferenda est. Parochi igitur partes erunt *populum saepissime hortari, ut frequens, assiduusque illam comitetur. Ea de re societates Corporis Christi in parochiis instituantur, ut audito campanae sono omnes adcurrant. Si enim erga umbram tam celebrem cultum pius, ac sanctus ille rex David legitur exhi-*

(1) Iuveninus de Sacram. diss. IV. Cap. 5.—(2) Rer. liturg. lib. II. cap. 7.
(3) Conc. later. in cap. *omnis utriusque sexus* XII. de poenit. et remiss. — (4) Sess. XIII. can. IX. de Eucharistia. — (5) I. syn. prov. neap. cap. XV. de Eucharistiae Sacram. — (6) II. syn. prov. neap. ibid.

buisse, quid faciendum erga purissimum illam arcam, ubi omnis inhabitat plenitudo divinitatis corporaliter? (1).

IX. Quamvis antiquitus ss. Eucharistiae Sacramentum nonnisi in Missa fideli populo adorandum exhiberi consueverit, deinde tamen mos in Ecclesiam inductus est, primum ut publice per plateas solemni pompa circumferretur, dein etiam ut in altari publicae fidelium venerationi proponeretur. Illud saeculo XIV. primum obtinuisse videtur: neque enim apud Urbanum IV. sollemnitatis Corporis Christi institutorem, neque apud s. Thomam, aliosque eiusdem aetatis scriptores quidquam de eiusmodi processionibus, sive supplicationibus occurrit, sed primum earundem meminit concilium senonense an. 1320. Hoc vero ex ipsius Sacramenti publica, ac visibili circumgestatione verosimiliter originem sumpsisse demonstrat Ioannes Baptista Thiers (2).

X. Publicas venerabilis Sacramenti aeque circumgestationes, sive processiones, ac expositiones praescribere, ac ordinare propria Episcoporum auctoritas est. Hinc regulares ex pluribus s. Congregationis Concilii decretis vetantur in suis Ecclesiis etiam ex caussa publica ss. Eucharistiam publice exponere, vel extra claustra circumferre, nisi venia ab Episcopo petita, et obteuta.

TITULUS V.

DE SACRAMENTO ORDINIS

I. *Ordinis* vocabulum apud veteres Ecclesiae Patres haud raro eo sensu accipitur, quo hierarchiam denotat, sive sacrorum ministrorum *τάξιν dispositionem*, et principatum, quo inferiores superiori parent, eidemque subiecti sunt, atque hinc, qui ecclesiastica pollent auctoritate, in ordine constituti dicuntur. Porro hic strictiori notione sacram denotat Ecclesiae caeremoniam, qua Episcopi manuum impositione, aliove sensibili signo ad sacra ministeria aliquos deligunt, et initiant.

II. Iam vero eiusmodi sacra caeremonia Sacramenti quoque rationem habet, quo intuitu recte definitur: *Sacramentum novae legis a Christo Domino institutum, quo traditur potestas consecrandi, offerendi, ac ministrandi eius corpus, et sanguinem, peccata remittendi, vel retinendi, necnon sacerdotio ex officio deserviendi* (3). Eiusmodi Sacramentum fuisse a Christo Domino institutum, omnesque veri novae Legis Sacramenti characteres preseferre late demonstratum habebis in tractatu theologico *de Sacramentis in specie*.

III. Non omnibus, et singulis aeque superioribus, atque inferioribus ordinibus Sacramenti rationem convenire, sed tantummodo Episcopatui, Presbyteratui, et Diaconatui, qui divinae sunt institutionis, concors poene est canonistarum sententia. Et sane, uti *libro superiori* iam satis demonstravemus, Hypodiaconatus, aliique inferiores ordines nonnisi ecclesiasticae

(1) I. syn. prov. neap. ibid. et V. syn. prov. mediolan. const. X.
(2) Dissert. de exposit. Ven. lib. II. cap. I. — (3) Trid. sess. XXIII. de sacr. Ordinis cap. I; et II.

institutioni tribuendi sunt, ac tantummodo eo sensu, quo in Diaconatu, tamquam, in suo fonte, et origine, unde tanquam surculi emanarunt, quodam sensu institutionis esse divinae dixeris. Porro hanc quaestionem definire noluit synodus tridentina, quum definiens *in Ecclesia catholica esse hierarchiam divina ordinatione statutam, quae constat ex Episcopis, presbyteris et ministris* (1), dedita opera ab adponenda voce *diaconis* abstinuerit, ne illorum theologorum, et canonistarum sententiam reprobare videretur, qui inferiores ordines a Christo Domino institutos fuisse autumant.

IV. Iam vero in singulis ordinibus, ac potissimum in superioribus plures gradus distingui possunt, uti in Diaconatu archidiaconi, Presbyteratu archipresbyteri, chorepiscopi, parochi etc., ac demum, et praecipue in Episcopatu, scilicet Metropolitani, Primatis, sive Exarchi Patriarchae, et supra reliquos Romani Pontificis, cuius in universa Ecclesia primatum non humani, at divini iuris, non honoris modo, et dignitatis, verum et potestatis, auctoritatisque libro superiori *tit. IX.* satis vindicavimus. Plura de sacra ordinatione eodem superiori libro dedimus, ac praecipue *tit. XXIV.*, ubi de moribus, scientia, aetate aliisque ordinandorum requisitis conditionibus, de interstitiis, de titulo, ac de proprio ordinationis Episcopo, de litteris dimissorialibus, ac tandem de temporibus ordinationum non pauca disseruimus. Illud igitur hic superest, ut quae ad Ordinem, prout est Sacramentum, spectant, δια βραχεων *breviter* explicentur.

V. Ac primo de materia. Nullus unquam dubitavit, *manuum impositionem*, a Graecis χειροτονιαν, et χειροθεσιαν dictam, εσιωδην *essentialem* esse Sacramenti Ordinis materiam, formam vero eiusdem comitem orationem. Illud autem addunt Morinus, aliique non imi subsellii theologi, et canonistae, nimirum in sola manuum impositione εσιαν *essentiam* Sacramenti Ordinis esse constitutam, id quod pluribus demonstrant.

1. Apostolus in duplici ad Timotheum epistola, ubi de eiusdem sive in Episcopum, sive in presbyterum ordinatione agit, nonnisi manuum impositionis meminit: atque adeo soli manuum impositioni gratiae collationem adscribit (2). Idem prorsus dicas de S. Luca, qui *actorum VI.* diaconorum referens ordinationem haec habet: *hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus.*

2. Ad decimum usque saeculum per solam manuum impositionem Episcopi, presbyteri, et diaconi ordinati sunt: nulla enim vel sacrae unctionis, vel instrumentorum porrectionis mentio occurrit in omnibus ritualibus, et sacramentariis saeculo X. antiquioribus.

3. In plerisque orientalibus Ecclesiis non modo antiquitus, sed et hodiedum in Episcoporum, presbyterorum, et diaconorum ordinationibus sola adhibetur χειροτονια neque unquam latinis improbatae sunt eiusmodi ordinationes.

4. Concilium carthaginense IV. (3) Episcoporum, Presbyterorum, et diaconorum describens ordinationem, nonnisi manuum impositionem memorat, nulla adiecta porrectionis instrumentorum mentione, quam tamen Ca-

(1) Sess. XIII. can. VI. — (2) Epist. I. IV. 14: et II. 1. 6.
(3) Can. II. III; et IV.

nonibus sequentibus expresse exhibet, quum de ordinatione inferiorum clericorum loquitur. Eadem habet de diaconis synodus ancyrana *can. IX.* et synodus nicaena *can. XIX.* diaconissas in censu laicorum habet, quod nullam recipiant *Χειροτονιαν*.

5. Concilium tridentinum (1) constituit eiusdem Sacramenti ministrum esse aut Episcopum, aut sacerdotes ab Episcopo per manuum impositionem rite ordinatos.

VI. Neque dicas Eugenium IV. in instructione pro Armenis edita porrectionis duntaxat Instrumentorum mentionem iniecisse. Eugenii enim *σκοπος finis* ille tantummodo fuit, Armenos nimirum id docere, in quo ab Ecclesia Romana dissidebant, minime reiecta, quam sane tacite intelligebat, manuum impositione, utpote quae apud ipsos iam usurpabatur, et in qua cum Ecclesia Romana consentiebant (2).

VII. De forma sat constat, eam scilicet esse orationem, quae manuum impositionem comitatur. Et sane 1, in actibus apostolorum oratio manuum impositioni coniungitur 2, ex antiquissimo Ecclesiae instituto manuum impositio nunquam ab oratione disiuncta fuit ac 3. Concilium carthaginense IV., sacramentarium gregorianum, aliique veteres qua latini, qua graeci rituales libri non alia referunt verba ab Episcopo ordinante pronuntianda, quam orationem, quae impositis manibus recitaretur.

VIII. Hactenus explicata eo fine protulimus, ut inde colligamus, primam manuum impositionem, quam nulla comitatur forma, tum tertiam, quae adiuncta habet verba ab Episcopo pronuntianda: *accipe Spiritum sanctum etc.*, tum et sacrum chrisma, quo ordinandi inunguntur ab Episcopo dicente: *consecrare, et sanctificare digneris Domine, etc.*, tum demum et instrumentorum porrectionem, quae adnexam habet formam *accipe potestatem etc.* non esse, nisi ritus accidentales, ac caeremonias ab Ecclesia institutas, quo expressus varii Sacramenti Ordinis effectus significarentur. Huiusmodi autem ritus omnino omittendi non sunt, tum quia ab Ecclesia sanciti, et pluribus abhinc saeculis religiosissime adhibiti, tum vero praecipue, quod non desunt, qui aeque in manuum impositione ac in instrumentorum porrectione adaequatam, ut theologi loqui amant, Sacramenti Ordinis materiam constituunt.

IX. Quod tandem ad Hypodiaconatum, aliosque inferiores ordines attinet, in explorato est, traditionem instrumentorum, ac verba, quae tunc recitari solent, materiam, et formam, eorundem constituere. Id liquet tum ex concilio carthaginensi IV. (3), tum ex pontificalibus aeque antiquis, ac recentioribus Ecclesiae occidentalis. Porro in Ecclesia graeca etiam per manuum impositionem conferuntur, uti ex eiusdem euchologiis perquam manifestum est.

X. Solum Episcopum iure divino legitimum esse sacrae ordinationis ministrum fuse demonstrant theologi: et nonnulla nos etiam delibavimus *libro superiori*, ubi et late explicatum invenies, quisnam, quod ad Ordinationem attinet, proprius cuiusque Episcopus dicendus sit. Illud hic dun-

(1) Sess. XIV. de Extrema Unctione cap. III. —(2) Morinus de sacris ordinat. p. III. exercit. XI. cap. I. et exercit. XIV. cap. I.
(3) Can. V. VI. VII, VIII; et IX.

taxat innuere iuvat, nimirum Hypodiaconatus, aliorumque inferiorum ordinum ministerium posse a R. Pontifice simplici presbytero delegari. Concilium tridentinum in hunc modum decernit (1): *abbatibus, ac aliis quibuscumque, quantumvis exemptis, non liceat in posterum, etiamsi nullius dioecesis, et exempti esse dicantur, cuiquam; qui regularis sibi subditus non sit, tonsuram, vel minores Ordines conferre.* Profecto abbates cistercienses bullas pontificias producunt, quibus ipsis impertitur facultas Hypodiaconatum, aliosque inferiores Ordines conferendi: quapropter Hypodiaconatus, inferiorumque Ordinum veluti ministri extraordinarii sunt censendi.

XI. Eadem synodus tridentina (2) anathema quidem in eos infligit, qui negaverint esse in Ecclesia praeter Sacerdotium alios Ordines, et maiores, scilicet Diaconatum, et Hypodiaconatum, et minores, scilicet, acolythos, exorcistas, lectores, et ostiarios. Verum in hac definitione de industria abstinuit ab adhibenda voce *tantum*, aliave simili, quemadmodum (3) definierat de Sacramentis, ea nimirum non esse neque plura, neque pauciora, quam septem. Nonnulli enim aeque theologi, ac canonistae, quorum sententiam amplectimur, contendunt Episcopatum Sacramentum esse, et Ordinem a Presbyteratu distinctum: tum nonnulli Canonistae primam tonsuram in censu habent Ordinum inferiorum; ac demum in Ecclesia graeca plures olim fuerunt Ordines inferiores, quam modo habeat Ecclesia latina: verum de hoc capite satis egimus libro superiori *tit. XXIII.*

XII. Illud denique hic ὡς ἐν παρόδῳ advertere praestat, veterem Ecclesiam iuxta Apostoli monitum (4): *manus cito nemini imposueris*, clericorum potius paucitatem, quam multitudinem studuisse, quum in magna clericorum copia vix esse nequeant, qui otio non torpescant, vel saecularibus curis se non immisceant. Porro eiusmodi fuisse veterem Ecclesiae disciplinam pluribus evincitur.

Ac 1. uti libro superiori *tit. XXIV.* iam ostendimus, quum antiquitus nefas fuerit clericos ordinare Ecclesiae alicuius ministerio non adscriptos, illud sane in more erat, ut in singulis Ecclesiis nonnisi singuli, vel ad summum bini constituerentur presbyteri, clerici vero inferiores vix unus, aut alter (5).

Tum 2. ex pontificali romano Damaso tributo constat veteres R. Pontifices adeo parce presbyteros, vel diaconos ordinasse, ut centum, et quinquaginta annorum intervallo ab tredecim R. Pontificibus vix centum et unum, ac quinquaginta presbyteros, diaconos vero nonaginta ordinatos invenias. Qui quidem licet omnino rari videantur; tamen Irenaeus in Romana Ecclesia sua aetate frequentes fuisse clericos scribit (6). Apposite Bellarminus (7): *haec certe paucitas tantorum Pontificum deberet omnes Episcopos serio admonere, ut nonnisi viros doctos, probos, et eo gradu dignos eligerent, quod omnino facerent, si decorem domus Dei ex animo diligerent.*

(1) Sess: XXIV. de ref. cap. 10. — (2) Sess. XXIII. can. II. — (3) Sess. VI. can. I. — (4) Epist. I. ad Timoth. V. 22.

(5) Conc. sardic. can. II: conc. carthag. III. can. XLV: conc. tolet. VI. can. II. — (6) Lib. III. contra haereses apud Cotelerium in vindiciis epist. Ignatii cap. 13. — (7) Epist. ad suum Nepotem Episc. teanensem.

3. S. Leo m. referens illud Apostoli *manus nemini cito imposueris*, *neque communicaveris peccatis alienis*, qua maxima potest tum animi, tum orationis contentione Episcopos admonet, ne *ante maturitatem aetatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinae sacerdotalem honorem* tribuere audeant (1): profecto ubi haec prae oculis haberent Episcopi, non adeo frequentes otiosis clericis dioeceses essent, neque Ecclesia haberet, unde quereretur de multiplicata quidem gente, non de magnificata simul laetitia (2).

XIII. Instituti ratio vetat plura in hanc rem adferre: illud tamen hic subnectendum duco, veterem in hoc capite Ecclesiae disciplinam nullam subiisse mutationem, neque a pristino statu aliquantum declinasse. Secutis enim temporibus haud raro identidem antiquae redintegratae sanctiones occurrunt, uti constat tum ex capitularibus regum francorum, et synodis per ea tempora habitis, tum ex concilio lateranensi III. *can. V.*, quo vetantur Episcopi *aliquem sine certo titulo in diaconum, vel presbyterum ordinare;* id quod Innocentius III. ad hypodiaconos etiam extendit: ac demum ex concilio tridentino (3), ubi sancitur, *ut nullus deinceps clericus saecularis, quamvis alias idoneus sit scientia, moribus, et aetate, ad sacros ordines promoveatur, nisi prius legitime constet, eum beneficium ecclesiasticum, quod sibi ad victum honeste sufficiat, legitime possidere.* Et alibi (4): *sancta synodus vestigiis sexti canonis concilii chalcedonensis inhaerendo statuit, ut nullus in posterum ordinetur, qui illi Ecclesiae aut pio loco, pro cuius utilitate, aut necessitate adsumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus.* Non me latet modo laudato *cap. II.* Patres tridentinos titulum patrimonii, vel pensionis agnovisse, ac probasse, at illud quoque certum est, eiusmodi titulos ea duntaxat caussa admisisse, si id Ecclesiae necessitas, vel utilitas postulasset: *patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus iudicaverit adsumendos pro necessitate, vel commoditate Ecclesiarum suarum.* Hae tridentinae sanctiones novissima concordatorum lege firmatae, atque adeo ad ordines etiam minores, primamque clericalem tonsuram extentae sunt (5).

XIV. Coronidis tandem loco hic addam auream in hanc rem Benedicti XIV. constitutionem, a qua mihi temperare non potui, ubi omnium retro R. Pontificum sapientissimus Papa universos christiani orbis Episcopos ita hortatur: *in id mentis vestrae acies primum dirigenda est, ut cum adcurato delectu ii clericali militiae adscribantur, a quibus merito possit expectari, ut iis in lege Domini ambulantibus, et de virtute in virtutem euntibus, eorum vita cunctis adferat venerationem, et eorum opera Ecclesiis vestris spiritualem adferat utilitatem. Melius enim profecto est paucos habere ministros, sed probos, sed idoneos, atque utiles, quam plures, qui in aedificationem Corporis Christi, quod est Ecclesia, nequidquam sint valituri. Apostoli praeceptum, ut ne manus cuiquam nimis propere imponantur, tunc potissimum servari necesse est, ubi de*

(1) Epist. ad afros LXXXVII. cap. 1. — (2) S. Bernardus de convers. ad cler. cap. XXIX. — (3) Sess. XI. de ref. cap. II. — (4) Sess. XXIII. cap. 16.
(5) Cap. IV. n. 1; et 2.

promovendis ad sacros ordines, et ad sacratissima mysteria, quibus nihil est divinius, agendum sit.

TITULUS VI.

DE POENITENTIA

I. Sacramentum Poenitentiae olim ab antiquis Ecclesiae Patribus *confessio, manuum impositio, viaticum, secunda tabula post naufragium, laboriosum Baptisma,* aliisque adpellationibus designatum, tribus potissimum partibus, quasi materia constat, scilicet peccatorum confessione, contritione, et satisfactione, sive potius proposito satisfaciendi: formam vero constituit absolutio, quae antiquitus enunciabatur verbis deprecativis, at secutis temporibus proferri coepit verbis indicativis, quod et hodie obtinet, ac Rituale R. praescribit (1).

II. Prioribus Ecclesiae saeculis, atque adeo fere ad saeculum usque XII. triplex in Ecclesia viguit poenitentiae genus, scilicet sollemnis, sive canonicae, publicae, et privatae. Verum de hoc veteris disciplinae capite late agemus in nostris *antiquitatibus christianis*, uti etiam de canonibus, et libris poenitentialibus. Illud hic duntaxat observare praestat, veterem Ecclesiae disciplinam in poenitentia sollemni, et publica iniungenda non esse omnino abolitam. Synodus enim tridentina decernit, ut ubi de criminibus agatur, quae publice, et coram multis sint perpetrata, *condignam pro modo culpae poenitentiam publice iniungi* oporteat (2); verum facultatem Episcopo tribuit, qua possit publicum poenitentiae genus in aliud secretum commutare, si id conducere iudicaverit. Adhacc sollemnem etiam poenitentiam etiamnum Episcopis in pontificali exhibet Ecclesia, eiusque ritum exacte describit, ut pro temporum, locorum, atque criminum gravitate, et personarum qualitate eam reducant. Huic autem iniungendae *dies cinerum*, quemadmodum publicae absolutioni *feria V. in coena Domini* aptissimum iudicatur tempus (3). S. Carolus Borromaeus ad utriusque publicae, ac sollemnis poenitentiae instaurationem Episcopos, parochosque hortatur in suis synodis.

III. Septem prioribus Ecclesiae saeculis non modo *in gravissimis delictis*, verum et *in minoribus* reservata Episcopo erat facultas poenitentes reconciliandi (4). Verum et hac lege idem canon eum eximit, qui ob crimen occultum publicam ab Episcopo impositam poenitentiam iam peregisset; hic enim poterat absente Episcopo a presbytero, etiam inconsulto Episcopo, reconciliari. Nam canonicam inter, et simpliciter publicam poenitentiam id discriminis intercedebat, quod illa nonnisi ab Episcopo publice in Ecclesia ante epsidem per manuum impositionem iniungeretur, qua peracta eadem sollemnitate fiebat reconciliatio, haec vero pro occultis peccatis quemadmodum secreto ab Episcopo, vel a presbytero Episcopi aucto-

(1) Eugenius IV. in decreto pro Armenis: syn. trid. sess. XIV. de Poenit. cap. IV. — (2) Sess. XXIV. de ref. cap. VIII.
(3) Pontificale rom. part. III. n. 2; et 3. — (4) Cyprianus epist. II. syn. carthag. can. XXXII.

ritate imponebatur, ita, ea peracta, etiam reconciliatio occulte fiebat, et quidem vel ab Episcopo, vel Episcopo absente, ipso etiam inconsulto, a simplici presbytero.

IV Iam vero post saeculum VIII. uti publica pro occultis peccatis poenitentia in desuetudinem abiit, ita quoque occultorum criminum poenitentiam presbyteris concessam fuisse creditum est, publicorum tantummodo Episcopis reservata. Hoc autem non de omnibus promiscue presbyteris intelligas, sed de iis duntaxat, quibus cura animarum commissa erat, scilicet parochis. Et quidem ex eo tempore ius excipiendi fidelium confessiones ipsi beneficio parochiali *αμεσως immediate* adnexum haberi coepit (1). Atque inde est, quod ad saeculum usque XIII. quisque adstrictus erat proprio sacerdoti, sive parocho, aliive superiori sua peccata confiteri, uti patet ex cap. *omnis utriusque sexus* (2), ubi etiam in haec verba decernitur: *si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de caussa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, et obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit solvere, vel ligare.*

V. Episcopis, et aliis superioribus, necnon minoribus praelatis exemptis Gregorius IX. primus indulsit, *ut etiam praeter sui superioris licentiam providum, et discretum sibi possint eligere confessarium.* Tum idem hic Gregorius fratres praedicatores privilegio fidelium confessiones excipiendi impertiit (3), quod dein alii mendicantes, praesertim minores consecuti sunt. Verum eiusmodi privilegium ad ea tempora inauditum quum gravia praelatos ac parochos inter, et mendicantes dissidia excitasset, haec *prorsus evellere, ac omnimode submovere intendens* Bonifacius VIII. sanxit, ut regulares administrandae Poenitentiae veniam pro idoneis fratribus ab Episcopis, praelatisve dioecesanis postularent: quod si autem hi renuerent, possent quorumlibet confessioues libere audire (4). Tum Benedictus XI. ordinis praedicatorum maluit Ordinarios cogere ad impartiendam tres intra dies designatis a superiore fratribus petitam veniam: quibus elapsis munus Confessarii obirent sine impedimento (5). Dein Clemens V. Bonifacii constitutionem innovavit (6): illam vero Benedicti Alexander V. ex ordine minorum restituit (7): tum qui secuti sunt R. Pontifices potius favere, quam adversari eiusmodi Regularium privilegiis studuerunt. Tandem synodus tridentina decernit (8): *nullum etiam regularem posse confessiones saecularium etiam sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi ad parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus iudicetur, et adprobationem, quae gratis detur, obtineat: privilegiis, et consuetudine quacunque etiam immemorabili non obstantibus.*

VI. Modo indicata illa mendicantium privilegia nonnisi salvo *parochi*, sivè proprii sacerdotis iure sunt intelligenda: tum quod in privilegiis salvum semper censetur *ius tertii*, tum vero praecipue, quia eo sensu privilegia

(1) Trid. sess. XXI. de ref. cap. IV. — (2) Cap. XII. de Poenit; et remis. — (3) Bulla data Anagniae IV. Kal. octob. 1227.

(3) Cap. II. de sepult. in extravag. comm. — (4) Extravag. comm. cap. I. de privilegiis. — (5) Clement. *dumum* II de sepulturis. — (6) Constit. *regnans in excelsis.* — (7) Sess. XXIII. de ref. cap. XV.

illa interpretati sunt R. Pontifices, ac praesertim Martinus V., et Xystus IV. Ille enim in bulla an. 1281. expresse declarat, quod ii, qui fratribus confitebuntur, *suis presbyteris parochialibus* confiteri, *saltem semel in anno, prout concilium generale statuit*, teneantur. Hic vero praecipit (1), ut ipsi mendicantes docere desistant, haud teneri parochianos, saltem Paschatis tempore, proprio sacerdoti peccata sua confiteri: *quia*, ait, *de iure tenetur parochianus saltem in Paschate proprio confiteri sacerdoti*. Plures synodi etiam post concilium tridentinum antiquam consuetudinem semel saltem in anno proprio parocho confitendi inviolate servandam decrevere (2). Porro ipsemet sanctissimus Archiepiscopus Borromaeus in sua synodo dioecesana XI. Parochis imperat, ut *faciles se praebeant in consentiendo parochialibus suis, de quibus nulla sit suspicio, ut ad alios confessarios probatos se conferant*. I. synodus provincialis neapolitana hac de re sic decernit: *servetur constitutio fel. rec. Innocentii III., ut saltem semel in anno proprio sacerdoti, vel alteri ab Ordinario adprobato, singuli peccata sua confiteantur sub poenis ibi contentis, atque aliis arbitrio nostro pendendis*. Profecto postrema haec verba satis indicant eam fuisse concilii sententiam, nimirum parocho saltem constare debere suos parochianos annuae confessionis praecepto fecisse satis.

VII. Igitur iure novissimo in singulis dioecesibus Episcopi, parochi, aliique, quibus animarum cura concredita est, Sacramenti Poenitentiae ministri sunt ordinarii, et proprii, ceteri vero sive presbyteri, sive regulares illud iure veluti extraordinario, et delegato administrant. Tum parochi vi sui beneficii facultatem habent excipiendi confessiones suorum parochianorum etiam extra propriam parochiam, atque adeo dioecesim, ceteri vero presbyteri, nisi reipsa ab Episcopo adprobati sint, confessiones excipere vetantur, et quamvis ab Episcopo fuerint adprobati, attamen *dum in alienis parochiis hoc Sacramentum ministrare usuvenerit, a parocho, vel ab Ordinario licentiam ministrandi impetrent* (3). Quinimmo his Episcopi pro suo arbitrio limitatam ad tempus, personas, et materiam concedere solent facultatem. Plerumque ad sex menses impertiri solet, et aliquando pro viris tantum ratione aetatis. Adhaec ut plurimum confessiones monialium excipiuntur, quibus exquisito confessario opus est, nonnullique casus atroces, quos sibi Episcopus reservat (4). Sunt quoque casus veteri consuetudine R. Pontifici reservati, a quibus ut quis absolvi potuisset, olim Romam eundum fuit. At hodie Episcopis, nonnullisque presbyteris facultas de iisdem absolvendis a Romano Pontifice impertiri solet.

VIII. De casibus R. Pontifici reservatis, uti quoque de reservatis Archiepiscopo neapolitano opportunius in institutionibus moralibus. Illud hic tantummodo observare iuvat, reservationum utilitatem in eo praecipue positam esse, ut homines perpensa absolutionis difficultate, ab illis criminibus abhorreant. Poenitentiarius veluti Episcopi delegatus est, ut de iis cognoscat, et absolvat. In mortis autem articulo quilibet presbyter a quibuscumque, etiam Papae reservatis, criminibus morti proximum absolvit, modo

(1) Extravag. *vices*. III. de tregua.
(2) S. Carolus Borr. in I. syn. prov. mediol. part. II. cap. VI.
(3) I. syn. prov. neap. cap. XVI.—(4) Trid. sess. XIV. de Sacr. Poenit. cap 7.

is quaedam poenitentiae signa edat. Sed ne fraudi locus sit, aegroti ante omnia, ut hoc Sacramento se muniant, admoneantur, praesertim a medicis, quibus *praeceptum est* (1) *ut ad aegrotos adducti, antequam illorum curam suscipiant, eos moueant, ut idoneo confessario sua peccata confiteantur, alioquin ultra triduum ad eos visitandos non accedunt iuxta constitutionem Pii V, quia valde praeposterum est, neglecta nobilioris, ac semper duraturae animae cura, curando momentaneo pulveri tantopere invigilare.*

IX. Non desunt auctores, inter quos Ioannes Morinus (2), qui docent olim apud latinos etiam diaconos confessiones in extremo vitae periculo excepisse, lapsisque dedisse reconciliationem, atque absolutionem a peccatis, presbytero absente. Huic sententiae prora, et puppis est illud Cypriani (3), ubi haec habet (4): *si incommodo aliquo, et infirmitatis periculo occupati fuerint, non exspectata proesentia nostra apud presbyterum quemcunque praesentem, vel si praesens non fuerit, apud diaconum quoque exomologesim facere delicti sui possint, et manu eis in poenitentiam imposita veniant ad dominum cum pace, quam dari martyres litteris ad nos factis desideraverunt.* At vero Carolus Blaschus vir cl. de Re Canonica benemerentissimus post expositas, reiectasque plures theologorum, canonistarumque in productum locum interpretationes,suam adfert,qua contendit Cyprianum tantummodo exomologesim diaconis tribuisse, hoc est caeremonias,ritusque ab Ecclesia praescriptos,qui tertium publicae poenitentiae gradum constituebant, scilicet *prostrationem*, graecis adpellatum ὑπόπτωσιν; haud vero manuum impositionem, quam absolutio a peccatis comitabatur,quamque diacono non tribuit Cyprianus (5) Hanc quidem interpretationem a Pamelio (6),Baluzio (7),Petavio (8), aliisque satis indicatam, iam produxerat in suis theologicis disciplinis Ioannes Laurentius Berti (9). At vero eaudem vir egregie doctus in modo indicata dissertatione petitis undique ex antiquis Patribus, atque adeo ab ipso Cypriano argumentis mire adstruit, eruditisque animadversionibus illustrat. Tum pluribus idem cl. auctor inquirit num quisquis sacerdos, licet excommunicatus, et degradatus, valide urgente mortis periculo absolvat, adhaec quodnam mortis periculum revera urgens dici possit erudite explicat. Modo indicatae in hanc rem dissertationes omnino adeundae.

X. Iam vero illud, quam maxime possunt, Episcopis curandum est, ac quam diligentissime providendum, ne *temere sacerdotes ad confessiones audiendas admittantur, sed curam adhibeant non mediocrem, ut tam saeculares, quam regulares clerici exactissime de vita, moribus, et doctrina examinentur, et probentur, ne vel caeco caecum ducente ambo in foveam cadant, si scientia desit* (10).

XI. Tum Confessariis haud levibus intentatis poenis graviter mandat, ne

(1) Eadem syn. prov. neap. ibid.
(2) Lib. VIII. de Poenitentia cap. 23. — (3) Epist. XII. ad Clerum de lapsis.
(4) Tom. II. opusc. dissert. I. — (5) In Tertull. pag. 200. — (6) In epist. Cyprian. XIII. — (7) In diatr. de Poenit et reconc. cap. II.
(8) Lib. XXXIV. part. II. cap. 4.—(9) Ibid. dissert. II.—(10) Eadem syn. prov. neap. ibid.

petant, aut exigant a poenitentibus pecuniam, aliudque temporale lucrum, sive ob poenitentiam pro peccatis perferendam, sive quod res sit restitutioni obligata, sive pro votorum commutatione, sive pro celebratione Missarum, nec omnino quidquam quovis quaesito colore (1).

TITULUS VII.

DE SACRAMENTO EXTREMAE UNCTIONIS.

I. Extremae Unctionis ministros sacrae litterae solos presbyteros aperte produnt (2) et ex traditione Ecclesiae nonnisi parochus, vel eius delegatus illam iure administrat. Regulares sub poena excommunicationis latae sententiae, et Sedi Apostolicae reservatae, vetantur hoc Sacramentum clericis, vel laicis ministrare (3). Apud graecos more ab Ecclesia latina nunquam improbato non Episcopi modo, verum et simplices presbyteri, ac potissimum parochi sacrum Oleum conficiunt, ac benedicunt (4). Verum in Ecclesia latina ex antiquissima consuetudine nonnisi Episcopi hanc consecrationem, sive benedictionem peragunt.

II. Extrema unctio quibusnam ministranda sit perbelle exponit I. synodus provincialis neapolitana cap. XVIII: *ut autem Sacramentum hoc neque sanis corpore ministrandum est, nec iamiam ingressuris mare ventorum vi turbatum, nec paullo post praelium commissuris, nec capite damnatis, nec denique infantibus nondum rationis usu praeditis: ita neque eis denegandum est, quibus, mortifero vulnere accepto, mortis iminet periculum, sive superveniente febre correpti, sive vulnere tantum e vita decedant, etsi nec peccata confessione expiare, nec Eucharistiam sumere potuerunt, modo tamen ostenderint signa poenitentiae* Tum parochis mandat, ut aegroto, dum integris est sensibus illud conferant, *nec in eum articulum temporis differatur, in quo infirmus sensu omni caret, speque recuperandae sanitatis.*

III. Sanctum oleum ad hoc Sacramentum, et ad baptismum necessarium quotannis renovandum est, et a parochis, ne sacrilegio violari possit, ea, qua par est, diligentia vasis argenteis bene clausis repositum servandum est, et quidem patenti in loco a cornu Evangelii prope aram maximam clave munito, quae a solo parocho servetur, ostiolo vero inscribatur: *sacra Olea* (5).

IV. Quamvis non eadem semper fuerit Ecclesiae disciplina, ut haec, aut illa corporis membra stata lege sacro oleo inungerentur; quum interdum aut dumtaxat pectus, aut membrum quod maiori dolore cruciaretur, inungi consuevisse videamus, pluribus tamen abhinc saeculis mos invaluit, ut oculi, aures, os, manus, tum et pedes, ac renes oblinerentur. Ita Rituale Romanum praescribit: at ibidem subnectitur honestatis ergo in mulieribus renum unctionem esse omittendam, quod quidem et in viris ser-

(1) Eadem syn. prov. neap. ibid.
(2) Iacobi V. 14.—(3) Clement. I. de privileg: clement. II. de sepult.—(4) Goar in notis ad Rituale graecorum.
(5) II. syn. prov. neap. tit. III. cap. 6.

vandum iubetur, si eo morbo laborat infirmus, ut non sine incommodo moveri possit. Quod tandem ad formam, qua hoc Sacramentum confertur, attinet, ea olim indicativa potius fuisse videtur, licet orationem aliquo modo complecteretur, at deinde in deprecativam immutata est, quam et probavit synodus tridentina, et omnino adhibendam decrevit (1).

TITULUS VIII.

DE SACRAMENTO MATRIMONII

I. Matrimonium ritu ab Ecclesia praescripto legitime a fidelibus contractum verum esse novae legis Sacramentum adversus recentiores haereticos synodus tridentina definivit (2), tum et theologi argumentis e sacris Litteris, veterique Ecclesiae traditione deductis fuse demonstrant. Matrimonium trifariam dividi solet, scilicet ut aliud sit *legitimum*, h. e secundum leges gentium legitime contractum, aliud *ratum*, h. e. inter fideles sollemnitate ab Ecclesia sancita initum, aliud denique *consummatum*, h. e. ubi matrimonio iam celebrato carnalis inter sponsos accesserit coniunctio (3).

II. Matrimonium ceu novae Legis Sacramentum duobus potissimum constat, scilicet mutuo contrahentium consensu, et parochi, ac trium, vel saltem duorum testium praesentia Mutuus consensus, qui et efficiens matrimonii caussa dicitur ab Eugenio Papa IV. in decreto pro Armenis, necessum omnino non est, ut verbis exprimatur, sed satis erit, ubi signis, et nutibus manifestabitur (4). Quum vero signa haud raro dubia sint, et aequivoca, hinc nonnisi necessitate quadam modo urgente admittenda sunt. Atque adeo, ut certius de consensu constet, parochi curent claram, nullisque ambiguitatibus obnoxiam verborum formulam in contractu matrimoniali adhibere.

III. Christus Matrimonii contractum ad Sacramenti rationem elevans ipsiusmet *suam naturam* non immutavit, qua de re sicuti caeteri contractus, ita et matrimonium per procuratorem recte perficitur, qui tamen habeat ad hoc speciale mandatum. Quinimmo singulare quid in hoc contractu decernitur (5), scilicet, ut si dominus mandatum revocaverit, et hanc revocationem, tam mandatarius, quam ea, cum qua contractus ineundus est, ignorantes contractum ipsum celebraverint, adhuc tamen nullus est, et invalidus.

IV. Matrimonium ex sui natura requirit consensum de praesenti: qua de re, conditione de praeterito, vel de praesenti adiecta, matrimonium validum erit, vel nullum, quoad adiectae conditionis veritas constabit, vel falsitas: inde enim de consensu utrum adfuerit, an defuerit, rectissime iudicatur. Tum conditione de futuro adiecta contractus sponsalium potius est, quam matrimonium (6). Unde conditione impleta novus requiritur con-

(1) Sess. XIV. cap. I.—(2) Sess. XXIV. de Sacr. Matrim. cap. I.—(3) Cap. VII. de divortiis.—(4) Cap. XXIII. de sponsalibus.

(5) In cap. fin. de procuratoribus in VI.— (6) Gonzalez ad cap. III. de conditionibus adpositis.

sensus, praesertim post synodi tridentini sanctionem, coram parocho, et testibus renovandus. Iam vero quum ex eiusmodi conditionatis matrimoniis quamplurimae exoriri possint implicatae quaestiones, merito quidem vetita sunt, neque a parocho, ut coram se contrahantur, admittenda.

V. Cultus, quem filii familias parentibus debent, requirit, ut in matrimoniis ineundis parentum quoque exquiratur consensus, qui tamen ubi deesse contingat, matrimonium invalidum non erit (1). Atqui eiusmodi matrimonia sine consensu parentum Ecclesia iustissimis ex caussis merito semper est detestata (2) Adhaec Principes etiam suis legibus illa gravibus intentatis poenis prohibuere Unde iure neapolitano filii familias vetantur matrimonia insciis parentibus inire.

VI. Ex antiquissima Ecclesiae disciplina matrimonia nonnisi coram Episcopo, vel sacerdote celebranda. Tertullianus coniunctiones, occultas, idest non prius apud Ecclesiam professas, moechias, et fornicationis nomine suspectas traducit (3). Atque adeo ante Tertullianum s. Ignatius Martyr epistola ad Polycarpum scripserat: *decet vero, ut ducentes uxores, et nubentes cum Episcopi arbitrio coniungantur, ut nuptiae iuxta Domini praeceptum sint, non autem ad concupiscentiam.* Idipsum secutis temporibus non modo canones ecclesiastici, verum et sanctiones civiles praescripsere, et quidem iure meritissimo ob gravia, quae ex clandestinis coniugiis ut plurimum mala exoriri consuevere.

VII. Quum vero repetitae huiusmodi leges satis non essent refraenandae hominum cupiditati, synodus tridentina ut efficacius tanto malo remedium adhiberet, in hunc modum sanxit (4): *qui aliter, quam praesente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi, seu ordinarii licentia, et duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere adtentabunt, eos s. synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit: et huiusmodi contractus irritos, et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit, et annullat.* Igitur matrimonia clandestina, quae olim vetita tantummodo erant, iure novissimo nulla etiam sunt, et irrita.

VIII. Ubi vir, et mulier in diversis parochiis degant, licet synodus tridentina non definiverit coram quo parocho matrimonium celebrandum sit, tamen ut plurimum ex peculiaribus locorum statutis coram parocho mulieris Matrimonia celebrantur (5). Tum nonnisi parochus domicilii ad matrimonium legitime advocatur, scilicet parochus illius parochiae, in qua mulier iuxta communem, ac vulgarem loquendi modum domicilium habere censetur; quamvis non ita fixum, ut perpetuo ibi manere intendat. Et ubi in duabus parochiis ita inhabitet, ut in utraque ex aequo domicilium habere censeatur, poterit ex duobus parochis alterutrum seligere.

IX. Vagos quod spectat, qui proprium domicilii Parochum non habent, ex synodi tridentinae praescripto 1, haud facile ad matrimonia admittendi. 2, parochis cavendum, ne illorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint. 3, ubi alteruter ex sponsis fixum alicubi domicilium

(1) Syn. trid. sess. XXIV. de ref. matrim. cap. I. — (2) Syn. trid. ibid.
(3) Lib. de pudicitia. — (4) Sess. XXIV. de ref. matr. cap. 4.
(5) I. syn. prov. neap. Cap. XI.

habeat, coram huius loci parocho matrimonium est contrahendum, eo quod sic tridentino decreto satis fiat, quod proprii parochi praesentiam requirit. Porro 4, ubi uterque sponsorum revera vagus sit, ac neuter proprium ulla ratione parochum habere videatur, attamen coram Parocho omnino matrimonium est contrahendum, ut validum sit. 5, demum vagi ad matrimonium non admittendi, nisi saltem adtestationibus Pastorum, ubi novissimam sedem habuerint, probent se omni matrimonii, aut sponsalium vinculo esse solutos.

X. Parochus alteri sacerdoti facultatem adsistendi matrimonio sive scripto, sive voce delegare potest: at vero requiritur, ut id speciatim exprimat, adeout, ex nonnullorum sententia satis data non censeatur, si parochus generatim alicui det facultatem omnia Sacramenta administrandi. Episcopus etiam non modo ipse matrimoniis per universam dioecesim adsistere potest, verum et alteri etiam sacerdoti id committere non vetatur, et quidem etiam invito parocho, id quod nonnisi raro, et gravi urgente necessitate faciendum, ne videatur parochus veluti iure suo expoliari.

XI Tres quoque, aut saltem duo testes requiruntur, qui matrimonio simul praesentes sint, ut matrimonium sit validum ex eiusdem tridentini praescripto. Quum vero tridentini Patres nullam testium qualitatem expresserint, hinc communiter tradunt canonistae quoscunque testes admitti posse, modo mentis compotes, atque intelligendo sint, quid agatur. Neque enim satis est, ut parochus, ac testes corporaliter sint praesentes, sed moralis etiam eorundem praesentia requiritur, scilicet ut sciant, et intelligant quid agatur, ipsorumque testimonio matrimonium probari possit. Qua de re I. concilium provinciale neapolitanum *cap.* XL. parocho iniungit, ut librum habeat, *in quo coniugum, et testium, nomina, cognomina etiam, patriamque, diem, et locum contracti matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat.*

De ritibus Sacramenti Matrimonii

XII. Matrimonium peculiaribus quibusdam sacris ritibus iam inde ab antiquis Ecclesiae temporibus celebrari consuevisse tum ex pluribus constat, tum vel maxime ex nuper indicatis s. Ignatii, et Tertulliani locis. Praecipui sunt 1, ut in Ecclesia celebretur (1): et licet synodus tridentina., ac I. provincialis neapolitana tantummodo de benedictione in Ecclesia suscipienda loquantur, ex antiqua tamen consuetudine pluribus synodicis constitutionibus firmata ipsamet matrimonia nonnisi in Ecclesia, quae Sacramentorum proprius locus est, contrahenda (2).

2. Sponsos iam Ecclesiam ingressos parochus, postquam paucis de indissolubili matrimonii vinculo, aliisque matrimonii oneribus admonuerit, eosdem formula Rituali romano praescripta interroget sigillatim de consensu, quem clara, et intelligibili voce etiam sigillatim pronunciabunt.

3. Data sibi utrinque a sponsis fide, iisdemque dexteras invicem iungen-

(1) Capitularia reg. franc. lib. VII. cap. 179. — (2) Syn. dioeceses. neap. an. 1694. p. II. cap. 9.

tibus parochus formula eodem Rituali praescripta eosdem coniungit dicens: *ego coniungo*, etc.

4. Tum parochus benedicit annulum, et aqua benedicta aspergit, quem sponsus de manu sacerdotis acceptum imponit in digito annulari sinistrae manus sponsae, sacerdote dicente: *in nomine Patris*, etc. Antiquissimum in Ecclesia annuli nuptialis ritum demonstrant vetusta Ecclesiae monumenta apud Baronium *ad ann.* 57.

5. His expletis, si benedicendae sint nuptiae, ex Rituali romano parochus Missam pro sponso, et sponsa celebrat, quae binas orationes post orationem dominicam, et alteram ante populi benedictionem super sponsos Deo fundendas continet, quae benedictionis loco sunt. Verum in quibusdam provinciis nuptiarum benedictio Missam praecedit, quem morem synodus tridentina non improbat: namque *ibid. cap.* 1. haec habet: *si quae provinciae aliis ultra praedictas laudabilibus consuetudinibus, et caeremoniis hac in re utuntur, eas omnino retineri s. synodus vehementer optat.*

6. Demum *sacerdos sermone gravi sponsos moneat, ut sibi invicem servent fidem: orationis tempore, ac praesertim ieiuniorum, et solemnitatum casti maneant: et vir uxorem, atque uxor virum diligat, et in timore Dei permaneant. Postea eos adspergat aqua benedicta, et dicto* placeat tibi s. Trinitas, *det benedictionem* (1).

7. Demum parochus manu sua describat in libro matrimoniorum nomina coniugum, et testium, aliaque, uti nuper ex synodo neapolitano provinciali observavimus.

De sponsalibus

XIII. Matrimonium debent praecedere sponsalia, promissio scilicet sollemnis, et iurata de matrimonio, quandocumque alteri id placuerit, ineundo, unde dicuntur sponsalia de futuro, quum aliquando ipsum Matrimonium sponsalium nomine designatum occurrat, adiecta tamen distinctionis gratia vocula *de presenti*. Sponsalia non clandestine, at publice, hoc est coram Parocho alterutrius coniugis ineunda: porro ut plurimum coram parocho sponsalia iniri solent, id quod Neapoli obtinet. Verum si clandestine celebrentur, licet illicita, tamen sunt valida. Neque enim ut valida sint aliud requiritur praeter consensum externe sufficienter expressum.

XIV. Sponsalia diu ante matrimonium celebrari possunt, immo etiam inter impuberes, modo infantiam egressi consentire possint. Verum hodie sponsalia saltem publica inter impuberes sine superiorum licentia non admittuntur; quinimmo iure neapolitano vetiti sunt filii familias etiam sponsalia iniussu parentum inire.

XV. Effectus sponsalium est, ut si promissio reciproca fuerit, vel in scriptis redacta, pars deficiens coram iudice ecclesiastico conveniri, et ad poenam canonicam condemnari possit. Porro ubi ex eiusmodi matrimonio, ad quod alterutra pars per censuras compelli potest, gravia oritura mala timeantur, iudici ecclesiastico satius erit ab censuris abstinere.

XVI. Sponsalia 1. mutuo consensu uti contrahuntur, ita quoque dissol-

(1) Missale romanum ad calcem Missae pro sponso, et sponsa.

vuntur, tametsi iuramento firmata sint; iuramentum enim ipsam naturam contractus non immutat. Porro sponsalia impuberum neque mutuo consensu dissolvuntur, nisi postquam ad annos pubertatis pervenerint (1).

Adhaec 2, dissolvuntur etiam sponsalia matrimonio cum tertia persona contracto (2). Verum si tertia haec persona moriatur, priore adhuc soluta, sponsalium obligatio ex parte illius, qui promissis non stetit, reviviscit (3).

3. Professione religiosa, atque adeo etiam solo in Religionem ingressu (4). Id quod de parte non ingrediente Religionem tantummodo intelligas, cui liberum est enim altera contrahere; pars enim, quae religionem ingreditur, si eam deserat, iterum Sponsalium promissione obligatur (5).

4. Morbo immedicabili, et contagioso alterutrius partis, sive morbus sponsalia praecesserit, et ignotus fuerit, sive post sponsalia supervenerit, licet sponsalia iuramento firmata fuerint (6). Idem prorsus de superveniente infamia, deformitate, aut etiam paupertate intelligas.

5. Fornicatione, vel stupro a sponsa admisso (7).

6. Demum sponsi in longinquas regiones per diuturnum tempus abscessu (8).

XVII. Iam vero illud hic omnino animadvertendum in modo indicatis infamiae, morbi, paupertatis, stupri, aliisque supervenientibus περιςασεσι *circumstantiis* dissolvi quidem sponsalia ex parte illius, cui haec contigerint, haud vero ex parte alterius. Unde si sponsa consenserit contrahere cum sponso, cui supervenerit infamia, deformitas, etc., hic omnino promissis obligabitur.

De proclamationibus

XVIII Propiorem matrimonio viam parant *proclamationes*, quarum vestigia occurrunt apud Tertullianum (9). Concilium lateranense IV. easdem matrimonium omnino praeire iussit (10). Constituit enim, ut *cum matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesia per presbyteros proponantur competenti termino praefinito, ut intra illud qui valuerit, et voluerit, legitimum impedimentum opponat.* At disertius tridentinum sanxit, ut *ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum sollemnia publice denuntientur, inter quos matrimonium sit contrahendum* (11).

XIX. Ubi sponsi diversae sunt parochiae, in utraque proclamationes, sive denuntiationes faciendae sunt: *Nec in matrice tantum parochia, sed etiam in qualibet alia, ubi populus aderit frequentior, inter Missarum solemnia parochus denuntiet, inter quos sit matrimonium contrahendum* (12). *In populi conventu ab ipsis parochis clara voce matrimonium*

(1) Cap. VIII. de desponsatione impub.—(2) Cap. XV. et XXII. de sponsalibus.
(3) Zypaeus in iure novo tit. de sponsalibus. — (4) Cap. II. de convers. coniugatorum. — (5) Andreas vallensis in notis ad hunc tit. — (6) Cap. ult. de coniug. leprosorum: cap. XXV. de iureiurando.—(7) Eodem cap. XXV.
(8) Cap. XXII. de sponsalibus. — (9) Lib. de pudicitia cap. IV.—(10) Cap. III. de cland. despons. — (11) Sess. XXIV. de ref. matr. cap. I.
(12) I. syn prov. neap. cap. XL.

contrahendum proclametur, et nomina denuntiatorum in valvis Ecclesiae adfigantur (1). Denuntiationes quandoque convenit omittere, id quod Ordinarii prudentiae arbitrioque relinquitur (2).

XX. Ut dubitationibus, quae ex domicilii mutatione suboriri solent, consulatur, in eadem paroecia tres huiusmodi proclamationes ne fiant, nisi uterque, vel alter sponsus saltem quatuor ante mensibus ibi domicilium collocarit, breviori autem elapso tempore una quidem in ea, ad quam recens commigrarunt: duae reliquae, unde discesserunt, peragantur (3).

XXI. Post ultimum denuntiationum diem de diebus, quibus hae factae sunt, tum et de nominibus, cognominibus, patria, et contrahere volentium parochia, deque impedimentis, si qua fuerint opposita, parochus fidem faciat. Si vero post denuntiationes intra bimestre tempus nec ipse ut fidem faciat fuerit rogatus, nec matrimonium celebratum fuerit, denuntiationes denuo fiant, nisi aliter Ordinarius censuerit (4).

XXII. Unicus proclamationum σκοπὸς finis ille est, scilicet ut impedimenta, si qua revera sint, detegantur: qua de re graviter monendus est populus, ut illa parocho, vel Ordinario manifestare non renuat. *Poenas in sua dioecesi constitutas, aut constituendas incurrat quisquis, aut falsum impedimentum imposuerit, aut verum sibi compertum reticuerit* (5). Postremo parochus *matrimonium in Ecclesia publice per proclamationes non denuntiet, nisi prius sponsorum voluntatem, et libere praestandum contrahendi matrimonii consensum exploret: simulque eos de Fidei rudimentis percontetur, quos si minus instructos deprehenderit, sedulo erudire non negligat* (6).

TITULUS IX.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII

I. Impedimenti vocabulum hic ea notione usurpamus, quae significat quidquid matrimonium irritum reddit, vel illicitum. Iam porro ex impedimentis alia matrimonium nonnisi illicitum faciunt, at contractum non dirimunt, ea propter *impedientia* adpellata, alia vero etiam invalidum, irritum, sive nullum reddunt, quae *dirimentia* vulgo nuncupantur.

II. Impedimenta matrimonii alia iure naturae constituta sunt, alia iure positivo ecclesiastico, alia demum ex ipso nubentium facto oriuntur. Synodus quidem tridentina definivit (7): *si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse anathema sit.* Quare explorati iuris est Ecclesiam semper, vel a prima aetate, ius suae potestatis in impedimentis matrimonii constituendis exercuisse, ut late Iuveninus (8), aliique passim.

(1) II. syn. prov. neap. tit. III. cap. 9. — (2) Syn. trid. ibid. — (3) II. syn. prov. neap. ibid. — (4) Utraque syn. prov. neap. ibid.
(5) II. syn. prov. neap. ibid.
(6) Eadem syn. neap. ibidem. — (7) Sess. XXIV. de Sacr. matrim. can. IV.
(8) Tract. de Sacramentis.

De impedimentis impedientibus

III. Antiquitus crimina quaevis poenitentia publica plectenda impedimento erant,ne matrimonium contraheretur.Hinc occisori uxoris suae inter ceteras poenitentiae exercitationes iniungitur *uxorem nunquam ducere* (1). Et ex concilio moguntinensi post indicata enormia quaedam scelera, iis irretitos nunquam in posterum coniugio copulari posse decernitur (2).

IV. Iam vero seculis temporibus impedimenta ex crimine impedientia poene exoleverunt, quaeqne hodie vigent, praecipua sunt: *Ecclesiae vetitum, tempus feriatum, sponsalia, votum.*

V. *Ecclesiae vetitum*. scilicet ubi Episcopus, vel parochus prohibitionem edant de non contrahendo ob dubium impedimenti aliruius, donec veritas innotescat (3). Item probibitio concilii lateranensis IV., et concilii tridentini de non ineundis nuptiis sine praemissis proclamationibus, vel earundem dispensatione.

VI. *Tempus feriatum*, sive *clausum*. Huiusce impedimenti antiquitatem prodit synodus laodicena can. LII: *non oportet in quadragesima, aut nuptias, vel quaelibet natalitia celebrare.* Tum nonnulla deinde habita concilia alia addiderunt tempora, praesertim ieiuniorum, scilicet quadragesimae, adventus Domini, et ieiunii trium hebdomadarum ante festum s. Ioannis Baptistae (4). Qua in re quum varia esset ubique disciplina. synodus tridentina ut dissidentes Ecclesiarum mores componeret, ac simul tempus clausum nimium prolixum aliquantum contraheret, hanc sanctionem edidit (5): *ab adventu Domini nostri Iesu Christi usque in diem Epiphaniae, et a feria quarta cinerum usque in octavam Paschatis inclusive antiquas sollemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari s. synodus praecipit: aliis vero temporibus nuptias sollemniter celebrari permittit.* Tum ibidem *can XI.* anathema infligit in eos, qui dixerint *prohibitionem sollemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam.*

VII. Porro hactenus dicta sollemnem duntaxat coniugum benedictionem respiciunt, easque pompas, ac sollemnes apparationes, quae nuptias comitantur, haud vero ipsum contractum matrimonialem coram parocho, et testibus. Ad rem I. synodus provincialis neapolitana cap. XL. *quum nuptiae interdici dicuntur ab adventu Domini usque in diem Epiphaniae: rursus a feria quarta cinerum usque ad octavam paschatis inclusive, doceant parochi populum, duo tantum eo tempore ab Ecclesia prohiberi: quorum alterum est, sollemnis benedictio coniugum: alterum vero, ne domum viri cum choreis, musicis, aliisque sollemnitatibus nova uxor traducatur.* Expressius Rituale romanum de Sacramento matrimonii: *meminerint parochi a Dominica prima adventus usque ad diem Epiphaniae, et a feria quarta cinerum usque ad octavam Paschae inclusive sollemnitates nuptiarum prohibitas esse, ut nuptias benedicere, sponsam*

(1) Can. V., et VIII. caus. 33. q. II. — (2) Can. XX. caus. 32. q. VII. — (3) Cap. II. de matrim. contrah: et cap. ult. de clandestin. despons. — (4) Syn. ilerdensis can. X. — (5) Sess. XXIV. de ref. matr. cap. 10.

traducere, nuptialia celebrare convivia, matrimonium autem omni tempore contrahi potest. Quod vero ex iam inolita consuetudine id iuris obtineat, ut nuptiae eodem tempore, quo contrahuntur, publice etiam iu Ecclesia benedicantur: hinc mos quoque viget, ut per illud clausum tempus sine Ordinarii venia nuptiae non celebrentur.

VIII. *Sponsalia*: scilicet ius alteri quaesitum ad futuras nuptias ex praeviis sponsalibus, modo baec non sint dissoluta. Et sane violaretur in rę gravi fides alteri data, et promissio onerosa ei facta, et ab eo acceptata, ut ab initis sponsalibus quis resiliret (1). Ceterum de sponsalibus satis *tit. super*.

IX. *Votum*: scilicet votum simplex castitatis, sacrorumque ordinum, vel habitum suscipiendi religiosum, aut profitendi in religioue, vel demum non nubendi (2).

X. Atque haec quatuor praecipua sunt impedimenta matrimonii impedientia: quibus addi possunt 1, dissensus parentum (3). 2, probatio status liberi. (4) 3, discussio cuiuslibet impedimenti in iudicium delati (5). 4, poenitentia publica ob enorme aliquod crimen (6), ac demum 5, catechismi ignoratio ex constitutione XLII. Benedicti XIV. (7).

De impedimentis matrimonii dirimentibus.

XI. Impedimenta matrimonii dirimentia licet plura, ac varia, omnia tamen ad quatuor capita revocari posse videntur, scilicet, ut alia 1, matrimonium dirimant ex defectu consensus, alia 2, ex defectu naturae, alia 3, ab Religionis sanctitate, ac demum 4, alia ab sanguinis propinquitate.

De impedimentis, quae matrimonia dirimunt ex defectu consensus.

XII. Huiusmodi sunt 1, *error* 2, *simulatio* 3, *dementia*, sive *furor* 4, *vis* 5, *metus* 6, *raptus* sponsae.

XIII. Ac primo error vel est circa personam, vel circa qualitatem, vel circa conditionem. Error circa personam irritum reddit matrimonium iure naturali, tametsi nullus ex altera parte dolus intercessit, neque error matrimonium anteivit, sed illud duntaxat est comitatus. Quamvis enim contrahens, detecto etiam errore, matrimonium contraxisset, semper tamen constat eo tempore, quo contraxit, consensum defuisse: id quod satis est, ut matrimonium sit nullum ex defectu consensus (8).

XIV. Error circa qualitatem, hoc est circa personae dotes, uti nobilitatem, divitias, virtutem etc. matrimonium non dirimit, tametsi alterius contrahentis dolus ei causam dederit, quum nou desit consensus absolutus in personam, cum qua contractus initur. Excipe tamen, ubi huiusmodi qualitatis error errorem personae simul coniunctum habeat, e. g. si cui volenti primogenitam ducere, obtrudatur secundogenita quam nou novit: item

(1) Can. XII; et L. caus. 22. q. II. — (2) Can. XX; et XVI. caus. 32. q. II; et cap. III. IV. V; et IV. Qui clerici vel voventes. — (3) Conc. trid. sess. XXIV. de ref. matrim. cap. I. et II. — (4) Cap. XIX. de sponsalibus. — (5) Cap. XXVII. ibid. — (6) Cap. II. de poenit; et remiss. can. VII; et VIII. caus. 33. q. II. — (7) Bullar. tom. I. — (8) Cap. II.; et IV. de coniugio servorum.

ubi consensum praestes sub eius qualitatis conditione, circa quam erratur e g. quum dicas: *accipio te in uxorem, si es virgo: secus te non accipio.* Binis hisce casibus matrimonium dubio procul est nullum ex defectu consensus: animus enim contrahentis ita in determinatam qualitatem fertur, ut nolit prorsus cum persona contrahere, si ei illa desit qualitas (1).

XV. Error circa conditionem. Conditionis nomine hic intelligitur status servitutis. Iam vero servi alii sunt domestici, qui operas suas hero locant, pacta pro iisdem mercede, alii adscriptitii, seu glebae, qui excolendis certis quibusdam agris sunt addicti ad quemcunque dominum hi spectarint: alii demum sunt servi stricte sumpti, et proprius dicti mancipia, in quos dominus plenum habet, et absolutum dominium, scilicet eos vendendi, locandi, et in iis, quae ipsis magis libuerint, operibus occupandi. De servis domesticis, et adscriptitiis nulla hic quaestio: quum enim vere liberi sint, matrimonia, si qua cum iisdem contrahantur, valida sunt, licet servilis eorundem conditio ignoretur.

XVI. At ad mancipia quod attinet: iure romanorum, quod antiquitus secuta videtur Ecclesia, conditio servilis contractum matrimonium dirimebat: atque inter personas servilis conditionis non matrimonium, sed contubernium esse censebatur (2). Porro Ecclesiam coniugia inter eiusmodi personas, ubi consensus dominorum non intervenisset, pro nullis habuisse, atque adeo dirimi permisisse, patet tum ex s. Basilio (3), qui docet coniugia inter servos esse fornicationes, et tum primum *firmitatem accipere, ubi coniugio domini adnuerint*, tum e canone quodam concilii cabilonensis II. relato a Gratiano (4), quo servorum coniugia adprobantur, ubi *per voluntatem dominorum* fuerint inita, tum demum ex eo, quod medio saeculo XII. Archiepiscopus salisburgensis Hadrianum Papam consuluerit, num servorum matrimonia invitis dominis inita valida habenda sint, an potius nulla. Hadrianus quidem respondet, eiusmodi matrimonia nulla ratione esse dissolvenda: at ex eo colligi posse videtur, tunc temporis primum antiquum ius abrogari coepisse, atque inductam distinctionem inter *scienter*, et *ignoranter* cum personis servilis conditionis contrahentes, quam adhibet Gratianus, ut antiquos canones conciliet cum apocrypho quodam Lucii P. decreto, quo aeque servorum, ac ingenuorum matrimonia indissolubilia pronuntiantur. (5).

XVII. Igitur iure novo, ubi personae servilis conditionis inter se matrimonium ineant, aut etiam una libera sit, altera serva, huiusmodi matrimonia sunt valida, modo illa servilem alterius conditionem non ignoret (6). At contra nulla sunt, ubi persona libera cum serva contrahat, quam credit esse liberam (7).

XVIII. *Simulatio:* ex defectu quoque consensus nuptiae simulatae nullae sunt, scilicet ubi quis simulato alterius nomine coniugium ineat cum muliere, *quam non proposuit ducere in uxorem, nec unquam in eam*

(1) S.Thomas. in IV. sent. dist. XXX. q. I. art. 2.
(2) L. XIV. D. de ritu nuptiarum. — (3) Epist. canonica ad Amphilochium can. XLII. — (4) Can. VIII. caus. 29. Q. II.
(5) Can. I. caus. 29. q. II. — (6) Cap. I. de coniugio servorum. — (7) Can. IV. caus. 29 q. II: cap. II. et IV. de coniugio servorum.

consensit, quum in huiusmodi coniugio, nec substantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi valeat inveniri. Namque ex altera parte dolus adfuit, et ex altera defuit omnino consensus, sine quo cetera nequeunt foedus perficere coniugale (1). Eadem ratione dementia, sive furor matrimonium dirimit ubi vel continua sit, vel licet interrupta, in ipso tamen nuptiarum momento eam viguisse constiterit (2).

XIX. *Nihil consensui tam contrarium, quam vis, aut metus* (3). Unde ex defectu consensus irrita quoque sunt matrimonia per vim, aut metum inita: ubi tamen vis, aut metus non levis sit, sed gravis, sive, ut loquitur Honorius III. (4): *talis metus inveniatur illatus, qui potuit cadere in constantem virum.* Profecto eiusmodi vis, aut metus, ubi iniuste ad consensum exprimendum inferatur; adhaec et tam grave malum immineat, vel imminere verisimiliter credatur, ut hominem alioquin prudentem ad aliquid agendum moveret, quod alias non esset facturus, dubio procul matrimonia hac ratione contracta nulla sunt (5). Secus vero, ubi malum imminens sit adeo leve, vel tam parum verisimiliter timeatur: ut inde vir prudens, et constans ad agendum moveri non consuescat. Ceterum in diiudicando, num metus gravis fuerit, an levis, personarum sexus, conditio, aliaeque *περιςασεις circumstantiae* inspiciendae sunt (6). Tum prudenti iudicis arbitrio relinquitur definire, metus, aut vis levis ne fuerit, an gravis. At quid si metus iuste incutiatur? e. g. quum iudex carcerem, aliamve poenam minetur iuveni, ni contrahat cum puella, quam sub matrimonii promissione stupravit. Huiusmodi matrimonium validum omnino est. (7).

XX. *Raptus*: legibus imperatoriis gravissimae adversus raptores poenae inveniuntur sancitae, uti videre est in codice theodosiano (8). At quod matrimonia spectat, Iustinianus indicata *leg. un.* sanxit, ne unquam rapta raptori matrimonio coniungatur, ne accedente quidem consensu mulieris raptae, vel parentum ipsius. Idem quoque constitutum occurrit in capitularibus regum francorum (9). Porro secutis temporibus illud iuris obtinuit, nimirum, ut ubi raptae, quae prius dissensit, consensus intervenerit, validum haberetur matrimonium (10). Denique concilium tridentinum (11) provide sanxit, eiusmodi matrimonium haud validum habendum, nisi rapta a raptore separata, et in loco tuto, ac libero constituta consentiat. Tum excommunicatio ipso facto incurrenda, aliaeque poenae in raptores, eisdemque consilium, auxilium, aut favorem praebentes infliguntur.

De impedimentis, quae matrimonia dirimunt ex defectu naturae

XXI. Eiusmodi impedimenta duo praecipua sunt, scilicet *defectus ae-*

(1) Innocentius III. in cap XXVI. de sponsal. et matrimonio.
(2) Arg. ex can. XXV. caus. 32. q. VII. — (3) L. XVI. D. de regulis iuris.
(4) In cap. XXVIII. de spons., et matrim. — (5) Cap. XIV. XV., et XXVIII. ibid. — (6) Glossa ad caput VI. de iis, quae vi, metuque. — (7) Cap. X. de sponsalibus, et cap. II. de adulter.—(8) Lib. IX. tit. XXIV. de raptu virginum vel viduarum: et in L. un. cod. Iustin. eod. tit.
(9) Lib. VI. cap. LXIX. et lib. VII. cap. 349. — (10) Innocentius III. in cap. VII. de raptoribus.—(11) Sess. XXIV. de ref. matrim. cap. VI.

tatis et impotentia. Ex defectu *aetatis* irrita censentur matrimonia impuberum (1), nisi proximi pubertati, et simul ob praematuram corporis habitudinem ad naturale generationis, vel conceptionis opus apti sint (2). Cuius rei iudicium Episcopo dioecesano relinquit Benedictus XIV. (3). Senibus vero generatim indulget Ecclesia coniugium, tamquam iufirmitatis remedium, et humanitatis solatium (4).

XXII. *Impotentia*, sive inhabilitas ad naturalem coitum, quae matrimonium anteeat, modo perpetua sit, licet e unius dumtaxat coniugis parte, matrimonium nullum facit (5). At quid si dubium sit, num impotentia matrimonium praecedens perpetua sit, an temporalis? hoc sane casu matrimonium inire nefas est: at ubi iam contractum sit, triennium experientiae coniugibus conceditur, ut adhibitis mediis possibilibus, ac licitis impotentiam auferre conentur: quo elapso triennio, et impotentia adhuc persistente, matrimonium dissolvitur, atque adeo licet impotentiam tantummodo relativam esse constiterit, permittitur tamen coniugibus ad alia vota transire (6), aut etiam simul cohabitare, ea tamen conditione, *in quas tanquam uxores habere non possunt, habeant tanquam sorores* (7): id quod intelligas, ubi nullum adsit incontinentiae periculum, quod raro accidit.

De impedimentis, quae matrimonia dirimunt, a Religionis sanctitate

XXIII. Eiusmodi impedimenta praecipua sunt, 1, *cultus disparitas* 2, *Ordo sacer* 3, *professio religiosa* 4, *ligamen* 5, *defectus parochi, ac testium* ac 6, demum *crimina homicidii, et adulterii*. De *Ordine sacro* satis lib. super. *tit. XXIX*, et de *professione religiosa ibidem tit. XXXI*. Tum de *parochi, duorumque testium defectu tit. super*. Quae supersunt reliqua hic paucis explicabimus.

XXIV. *Cultus disparitas:* eiusmodi dirimens impedimentum non in omnibus religione disparibus locum habet, sed tantummodo in iis, quorum alter sit baptizatus, alter vero, vel nunquam, vel invalide baptizatus: idque solo ecclesiastico iure antiquissima, ac universali cousuetudine inducto, non tamen ante saeculum VI. Unde s. Monica, teste Augustino (8) nupsit viro infideli, et s. Clotildis Clodovaeo regi nondum baptizato. Coniugia catholicorum cum haereticis sunt quidem legibus Ecclesiasticis prohibita, quum gravia inde mala plerumque exoriantur; attamen valida sunt, quum nullo positivo iure irrita demonstrari possint. Atque adeo secluso subversionis alterius coniugis, ac prolis inde suscipiendae periculo, certisque positis conditionibus, petita R. Pontificis venia licita etiam sunt. Unde Urbanus VIII. ob communem religionis utilitatem Henricae Borboniae facultatem impertivit nubendi Carolo Anglorum regi haeretico.

XXV. *Ligamen*. Dum matrimonii foedus inter viventes coniuges integrum stat, sive ratum solummodo, sive consummatum, neutri fas est ad

(1) Cap. X. de desponsat. impuberum.—(2) Cap. III. IX. et XIV. eodem. — (3) Constit. LI. bullar. tom. II. — (4) Can. XLI. caus. 47 q. 1. can. XIII. caus. 31. q. 1. — (5) Can. XVI. XVII.; et XXIX. caus. 27. q. 11.
(6) Cap. V, de frigidis. — (7) Cap. IV. eodem. — (8) Lib. IX. confess. cap. IX.

secundas valide nuptias transire ex Apostoli sententia (1): *mulier alligata est legi viri, quandiu vir eius vivit* (2).

XXVI. Denique crimina *adulterii*, et *homicidii* quod spectat, antiquitus adulterium dirimens prorsus erat matrimonii impedimentum, id quod et leges imperatoriae praescripserunt (3). Id quod Ecclesia probavit: *marito mortuo*, inquit Augustinus, *cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium non potest, cum quo prius adulterium fuit* (4). Quum vero Gratianus hanc Augustini sententiam sine negatione protulerit (5): hinc factum est, ut iure decretalium adulterium matrimonium non dirimat, nisi 1. ubi maritus adulterae aliquid in mortem coniugis suae, vel mariti adulterae machinetur, ut cum ea contrahere possit; vel ubi adultera eodem intuitu necem sui mariti, vel uxoris adulteri adtentarit (6) 2, ubi adulterium comitem habeat de matrimonio post coniugis mortem contrahendo promissionem 3, ubi vivente adhuc coniuge matrimonium revera contrahatur, sive illam promissionem, aut hoc matrimonium adulterium anteeat, sive comitetur, sive etiam sequatur (7).

XXVII. Verum in utroque hoc casu requiritur 1. ut mulier adulterum matrimonii vinculo esse obstrictum non ignoraverit: alias impedimentum non inducitur (8): ut tam promissio, quam adulterium coniugis mortem anteierit (9) 3, ut promissio signis externis, ac sensibilibus fuerit manifestata, et simul etiam acceptata 4, demum ut adulterium sit utrinque formale, scilicet ut utraque pars alterius matrimonium noverit (10).

XXVIII. Homicidium quoque dirimens impedimentum non gignit, nisi ubi vir, aut uxor cum tertio in coniugis mortem conspirat, cuius revera mors sequatur, licet alter esset infidelis, et ad eius conversionem eiusmodi occisio viam pararit: *quum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit* (11).

Impedimenta, quae matrimonia dirimunt sanguinis, sive necessitudinis intuitu.

XXIX. Eiusmodi sunt *cognatio naturalis*, sive *consanguinitas*, *cognatio legalis*, *cognatio spiritualis*, *adfinitas*, et *pubblica sponsalium honestas*. Ac primo consanguinitas est *vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum*, ut definit s. Thomas (12). Iam vero in hoc vinculo *lineae*, et *gradus* inspiciendi. Linea, sive *collectio personarum ab eodem stipite descendentium*, vel recta est, vel transversalis. Recta in iis personis agnoscitur, quarum una ab altera vel descendit, ut filius a patre, nepos a filio, unde dicta *descendentium*, vel adscendit, uti quum fit adscensus a filio ad patrem, a patre ad avum, unde dicta *adscendentium*. Transversalis in iis locum habet, qui ab eodem sti-

(1) Epist. I. ad Cor. VII. 39. — (2) Cap. II. de secundis nuptiis. — (3) Nov. Iustin. CXXXIV. cap. 12, et L. XI., et LX. D. ad legem Iuliam de adulteriis.

(4) Lib. I. de nuptiis, et concupisc. cap. X. — (5) In Can. II. caus. 31. q. 1.

(6) Cap. III. de eo, qui duxit in matrimonium. — (7) Cap. fin. eodem. — (8) Cap. VIII. eodem. — (9) Indicato cap. fin. eodem. — (10) Cap. I. eodem — (11) Cap. I. de convers. infidelium.

(12) Supplem. quaest. LIV, art. 1.

pite descendunt, nec unus ab altero ortum ducit: uti fratres, consobrini etc., atque haec etiam bifariam partitur, ut alia sit aequalis', scilicet quum plures aequali gradu a communi stipite descendunt, uti duo fratres a patre, vel inaequalis, scilicet, quum plures a communi stipite inaequali gradu distant, uti patruus, et nepos. Porro hic nomine stipitis personam intelligimus, a qua consanguineae suam habent originem; nomine vero gradus maiorem, vel minorem distantiam, qua unus prae alio a communi stipite distat.

XXX. Iam vero in graduum calculo tres potissimum canones prae oculis habendi. In linea recta adscendentium, et descendentium tot constituendi gradus quot sunt personae dempto stipite. Unde filius a patre uno distat gradu, nepos ab avo duobus, pronepos ab proavo tribus etc. 2. In linea collaterali aequali personae quot gradibus a communi stipite, tot invicem distant: unde duo fratres uno tantum gradu inter se distant, quia nonnisi uno gradu distant a patre, in quo coniunguntur. 3. In linea collaterali inaequali quoto gradu persona remotior distat a communi stipite, eodem distant inter se: unde patruus, et filius ex fratre duobus distant gradibus, quia filius ex fratre, qui est persona remotior, ab avo duobus gradus distat.

XXXI. Atque ita se res habet in iure canonico: at vero ius civile, licet in graduum lineae rectae calculo cum iure canonico conveniat, in linea tamen transversa, sive collaterali ab eo discedit: tot enim gradus recenset, quot sunt personae dempto stipite; unde duo fratres, qui iure canonico nonnisi uno gradu invicem distant, iure civili distant duobus, quia duae sunt personae. Igitur ius civile per personas, ius canonicum per distantiam a stipite gradus recenset.

XXXII. *Consanguinitas* in quolibet gradu lineae rectae nullum facit matrimonium (1). In linea collaterali antiquitus ad septimum usque gradum matrimonium dirimebat, quo tempore fortasse Ecclesia ex iuris civilis calculo gradus recensebat, uti canones a Gratiano relati indicare videntur (2), at post ad quartum usque gradum inclusive consanguinitatem matrimonium dirimere Ecclesia sanxit (3).

XXXIII. Praeter cognationem naturalem bina alia cognationum genera matrimonia dirimunt; nimirum legalis, et spiritualis. Legalis, sive civilis oritur ex adoptione, de qua opportunius in institutionibus civilibus: eaque matrimonium dirimit in perpetuum inter personas, quae adoptionis intuitu parentum, liberorumque loco sunt, vel etiam aliquando fuerunt, uti iutor adoptantem, et adoptatum, adoptatique posteros ad quartum usque gradum inclusive, tum et inter adoptatum, adoptantisque uxorem, et inter adoptantem, uxoremque adoptati: ac demum idem impedimentum legibus ecclesiasticis inductum quoque est inter adoptatum, et filios filiasque naturales, ac legitimos adoptantis, quasi iure quodam fraternitatis, quae agnoscitur inter filium legalem adoptantis, atque huius prolem naturalem. Verum in postremo hoc casu impedimentum evanescit, ubi vel morte adoptantis, vel emancipatione fraternitas illa dissolvatur (4).

(1) Nicolaus I. ad consulta Bulgar. cap. XXXIX. — (2) Can. I; et II. caus. 35. q. II. — (3) Conc. later. IV. in cap. VIII. de consanguin., et adfinit.
(4) Cap. un. de cognatione legali.

XXXIV. Huiusmodi legalis cognationis impedimentum iure civili primo inductum fuit (1), quod postea recepit Ecclesia, eiusque mentio occurrit apud Gratianum (2). Atqui canon. iste excerptus est ex sententia Caii in modo indicata *leg. XVII.* Igitur potius eiusmodi impedimenti primus meminisse videtur Nicolaus I. in responsis ad consulta Bulgarorum, ubi haec habentur: *si qua per adoptionem mihi soror esse coeperit, quandiu durat adoptio, inter me, et ipsam nuptiae consistere non possunt.*

XXXV. Cognatio spiritualis, quae contrahitur in Sacramentis Baptismi, et confirmationis iure tridentino (3) nullum facit matrimonium inter baptizantem, et baptizatum, baptizatique patrem, et matrem, nec non inter patrinum, et baptizatum, baptizatique patrem, et matrem: item inter confirmantem, vel tenentem, sive patrinum, et confirmatum, confirmatique patrem, et matrem.

XXXVI. Huiusce etiam impedimenti meminit Nicolaus I. *ibid.*, eiusdemque rationem ex eo infert, quod *si inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio iungit, quanto potius a carnali oportet inter se contubernio cessare, quos per coeleste Sacramentum regeneratio s. Spiritus vincit.* Atqui saeculo VI. Iustinianus iam sanxerat (4): *ea persona omnino ad nuptias venire prohibenda declaratur, quam aliquis, sive alumna sit, sive non a sacro suscepit baptismate.* Id quod firmatum postea fuit a Patribus trullanis (5). Unde patet iure civili fuisse inductum huiusmodi impedimentum, quam iure canonico. Adhaec quum eiusdem ratio illa plerumque adferretur, scilicet *quoniam spiritualis adfinitas corporum coniunctione maior est;* hinc eo impedimento non modo filios etiam, filiasque patrinorum obstringi veteres crediderunt, verum et omnes quotquot baptizatum, vel confirmatum in sacra, vel ablutione, vel confirmatione tetigissent: ita canones a Gratiano relati (6), et decretales congestae (7). Verum synodus tridentina indicato *cap. IV.* constituit, *ut unus tantum sive vir, sive mulier iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus, et una de baptismo suscipiant:* neque ultra principio recensitas personas spiritualem extendendam cognationem.

XXXVII. Adfinitas, sive personarum ex copula carnali exoriens propinquitas, nuptias dirimit inter consanguineos viri, et huius viduam uxorem, et vice versa inter virum viduum, et huius defunctae uxoris consanguineos. Antiquitus triplex agnoscebatur Adfinitas ex triplicibus gradatim initis nuptiis, nimirum primae nuptiae consanguineos viri reddebant uxori adfines *primi generis*, et vicissim: dein ubi superstes vidua ad secundas, tum ad tertias nuptias transiret, efficiebat secundum virum consanguineis primi viri adfinem secundi generis, ac tertium virum iisdem tertio genere adfinem, et e converso. Tria eiusmodi adfinitatis genera olim matrimoniis ineundis impedimento fuisse indicant canones (8), et evidenter supponit Concilium lateranense III. (9), ubi etiam prohibitiones de coniugio in se-

(1) L. XVII. et LV. D. de ritu nuptiarum: et § 2. inst. de nuptiis. — (2) Can. VI. caus. 30. q. III. — (3) Sess. XXIV. de ref. matrim. cap. 2.
(4) L. XVI. cod. de nuptiis. — (5) Can. LIII. — (6) Caus. 30. q. III. — (7) In tit. de cognatione spirituali.
(8) Can. III. et XXII. caus. 35. q. III. — (9) Cap. I. de eo, qui cognovit consang. uxoris suae.

cundo, et tertio adfinitatis genere minime contrahendo, quippe quae difficultatem frequenter inducant, et aliquando periculum pariant animarum, auferuntur(1). Unde iure novo a synodo tridentino *ibid. cap IV.* firmato, adfinitas ex copula licita ad quartum, ex copula vero fornicaria ad secundum usque gradum inclusive matrimonia dirimit. Iam vero consanguinei viri non fiunt per carnalem copulam adfines consanguineis foeminae, nec e contrario, quia *adfinitas non parit adfinitatem* (2). Uti quoque neque inter vitricum, et uxorem privigni, nec vicissim inter novercam, et privignae virum ulla intercedit adfinitas (3).

XXXVIII. *Publica sponsalium honestas*: qua ratione ex cognatione legali, eadem quoque ex publica sponsalium honestate dirimens exoritur matrimonii impedimentum. Etenim, ut loquitur Augustinus (4): *naturalis quidem, atque laudabilis humanae verecundiae instinctus suadet, ut cui quis debet caussa propinquitatis reverendum honorem, ab ea contineat, quamvis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus et ipsam pudicitiam coniugalem.* Sicut igitur per adoptionem quaedam constituitur propinquitas inter adoptatum, et adoptantem, ita quoque per matrimonium tantummodo ratum mulier vera est mariti uxor, et per sponsalia desponsi saltem imperfecte iam coniuncti censentur, ex quo duplici capite dirimens exoritur *publicae honestatis* impedimentum.

XXXIX. Eiusmodi impedimentum antiquitus intuitu matrimonii rati ad septimum usque gradum se extendebat, et in concilio lateranensi IV. ad quartum gradum restrictum est, quo iure tridentino nulla ex parte innovatum est, at potius firmatum. Ad eundem quoque gradum se extendebat, ubi ex sponsalibus de futuro oriebatur, modo tamen pura essent, ac certa, idest cum certa, et determinata persona, licet quavis ratione praeterquam ex defectu consensus, invalida. Verum synodus tridentina (5) hoc quoque impedimentum primum gradum non excedere sanxit, atque adeo nullum impedimentum produci indulsit, ubi sponsalia quavis ratione invalida essent. Quia vero synodus tridentina in impedimento ex matrimonio rato non consummato, uti modo innuimus, nihil innovavit, hinc efficitur ea pristino iure ad quartum gradum extendi, licet matrimonium quovis ex capite nullum esset, praeterquam ex defectu consensus, aut in praeiudicium priorum sponsorum.

ADDITAMENTA

DE MATRIMONIO

I. Quum matrimonium suam institutionem repetat a Natura, perfectionem a lege, sanctitatem a Religione, quae profecto ad Sacramenti rationem illud evexit, hinc sapientissime docet divus Thomas (6): *matrimonium*

(1) Ibid. cap. IV. — (2) Innocentius III. in cap. V. de consanguinit; et adfinitat.
(3) Bened. XIV. de syn. dioeces. lib. VII. Cap. 31. — (4) Lib. XV. de civit. Dei cap. 16. — (5) Sess. XXIV. de ref. matrim. cap. 3.
(6) 4. Sent. dist. 24. quaest. 1. art. 1. ad 4: et lib. IX. contra gentes cap. 78.

inquantum est in officium Naturae, statuitur iure Naturae: in quantum est in officium communitatis, statuitur iure civili: inquantum est Sacramentum, statuitur iure divino.

II. Porro si matrimonium inspiciatur ut simplex societas ab ipso Deo Naturae Auctore constabilita, primisque legibus a se latis confirmata, illud profecto in nudo contrahentium consensu consistit, et soli tribunali Dei subest: si ut civilis contractus, civilibus quoque legibus sanciuntur illa omnia, quae matrimonium ipsum praecedunt, comitantur, et sequuntur. Si vero ut societas a Religione consecrata, cum illud sit novae Legis Sacramentum, conditionibus duntaxat ab Ecclesia praescriptis, quae sola iure divino potestatem in Sacramenta habet, iniri potest.

III. Iamvero Christus Naturae, et gratiae Auctor ad Sacramenti dignitatem matrimonium extulit absque naturalis contractus immutatione: ideoque unus, idemque contractus munitus conditionibus ab Ecclesia praescriptis Sacramentum evadit, quod gratiam in contrahentes ex opere operato abunde parit. Unde in lege novi Foederis fieri nequit, ut contractus a Sacramento distinguatur, ita ut haec sint duo diversa; nam Sacramenti dignitas,et gratia divina institutione contractui naturali accessit Quamobrem leges civiles matrimonium spectantes in ipsum profecto respiciunt, ut merum contractum civilem, atque iura Religionis sarta tectaque tuendo, duntaxat civiles effectus, qui ab ipso promanant, illae dirigunt. Hinc conventiones nuptiales, filiorum civilis ordo, iura, successiones in bona parentum, aliaque id genus a civilibus legibus in Societatis utilitatem reguntur. Quibus praemissis non abs re duximus nonnullas canonico-civiles recentiores leges heic adnectere, quae matrimonium respiciunt.

IV. Et principio de matrimoniis mixtis pauca expendenda occurrunt. Sane coniugium *mixtum* illud est, quod contrahit *catholicus* cum *acatholica*, vel e converso: *acatholici* vero ii dicuntur, qui licet baptismo sint lustrati, christiano tamen nomine perperam gloriantur, quippe qui aut in haeresim prolapsi, aut in schisma.

Istbaec autem connubia ob periculum perversionis, et apostasiae, quod catholico, prolique nasciturae instaret, absque Summi Pontificis dispensatione, quae dumtaxat ob gravissimas rationes datur, illicita prorsus esse, tum conciliorum canones, tum Pontificum decreta inde usque a primis aerae christianae temporibus lata, apertissime demonstrant. Ne vero instituti fines praetergrediamur, recensere omittimus canones XV. illiberitanum, XI. arelatensem, LVII. nicaenum, XII. carthagineusem III., LXII. trullanum, aliosque, illum solummodo adferendo, quem chalcedonensis oecumenica synodus sanxit: *neque copulari debet nuptura haeretico, aut iudaeo, vel pagano, nisi forte promittat se ad orthodoxam Fidem persona orthodoxae copulanda transferre* (1): quam sanctionem Summi Pontifices latis legibus confirmarunt, praesertim s Leo m. (2), Stephanus IV. (3), et Nicolaus I. (4). Heic quoque observare ne pigeat quae recentiori aetate ab Apostolica Sede in hanc rem sunt constituta.

(1) *Ex versione Dionysii Exigui apud Arduin acta concil. t. II. col. 607.*
(2) *Ser LXXXII.* — (3) *Apud Baron. ad an. 770 epist. ad Carolum, et Carolomannum.* — (4) *Resp. ad consult. Bulgar. n. XXII.*

Revera Benedictus XIV. expresse ait: *pontificiae auctoritati iniuria fit ab iis, qui illius interventu opus non esse contendunt, ut matrimonia inter partes, alteram catholicam, et alteram haereticam licite contrahantur* (1), idemque ille sanxit in sua constitutione *magnae nobis* ad Primatem Archiepiscopum, et Episcopos Coloniae missa die 29. Iun. 1748. (2).

Tum Pius VI. in rescripto ad Card. de Franckenberg Arch. mechliniensem sub die XIII. Iul. an. 1782; veteris ecclesiasticae disciplinae vestigiis inhaerendo, declarat parochum catholicum, si coniugia mixta impedire nullo pacto valeret, eisdem materialem suam exhiberet praesentiam hisce conditionibus:

I. Ut tali matrimonio non assistat in loco sacro, nec aliqua sacra veste indutus: ut etiam nullas Ecclesiae preces recitet, neque ullo modo coniugibus benedicat.

II. Ut pars haeretica scripto, ac iuramento coram testibus promittat se permissuram, ut pars catholica Religionem suam libere exerceat, prolesque omnes in eo instituat.

III. Ut similiter pars catholica eodem modo promittat se hoc praestituram, ut compartis conversionem efficaciter procuret (3).

His adde instructionem, quam edidit Congregatio Card. concilii tridentini interpretum die XV. Iunii an. 1793; et ab eodem Pontifice Pio VI. adprobata:

« Catholicum prae omnibus, vel catholicam parochi moneant, quod contrahendo matrimonium cum acatholica, vel acatholico, valide quidem contrahant, sed illicite.

» Atque hinc plane consequitur nullo actu positivo ipsos posse isthaec matrimonia probare, aut suo expresso consensu, et auctoritate confirmare. Quapropter si cogantur in hac temporum conditione, et propter leges in transactione Religionis anni 1673. praescriptas, matrimoniis catholicorum cum muliere acatholica assistere, satagant, ut se mere passive habeant, atque tamquam inviti audiant dumtaxat utrumque consensum, verumtamen abstineant omnino a precibus recitandis, a benedictione impertienda, atque ab omni alio Ecclesiae ritu adhibendo.

» Caveant insuper ne in publicandis matrimoniis mixtis religionem exprimant contrahentis acatholici, sed contrahentium tantum enuntient nomina, et cognomina.

» Abstineant rursus a concedendis dimissoriis, ubi secundum canones Ecclesiae catholicae canonicum aliquod impedimentum sit inter contrahentes. »

Adhaec summus Pontifex Pius VII. in rescripto ad Galliarum Episcopos sub die XVII. febr. an. 1809. diserte inquit (4): « quare si a nobis petitioni huic respondendum nunc esset responsum certe nostrum a constanti huius S. Sedis regula, et Praedecessorum nostrorum exemplo, agendique ratione dissidere non posset ». Et Pius VIII. tum in brevi

(1) *Bened. XIV. de synod. dioeces. lib. IX. cap. 3. n. 3.* — (2) *Const. magnae nobis in eiusd. bullar. tom. 2.* — (3) *In rescript. cit. apud Moser de imped. mat. pag. 179.* — (4) *Rescript. cit. ad Episcopos, et Vicarios capitul. Galliar. apud Moser loc. cit. p. 194.*

sub die XXV. mart. ann. 1830. (1) tum in instructione, quam eidem adiecerat, Praedecessorum sanctiones de hisce coniugiis apertissime confirmavit.

At qui auream in hanc rem Gregorii XVI. fel rec. allocutionem omiserim? Quis porro, inquit (2), futurum putaret, ut pontificia isthaec declaratio (Pii VIII.), indulgentissima licet, et semel atque iterum per regium in Urbe oratorem accepta, *eo sensu adhiberetur, qui inconcussa catholicae Ecclesiae principia perverteret, et huius Apostolicae Sedis menti penitus repugnaret*? Verum quod nemo unus fingere, aut excogitare posset, quodque vel leviter suspicari crimen fuisset, *id artificioso saecularis potestatis impulsu* factum est. Vix rem non sine maxima animi molestia novimus, nihil distulimus, quin expostulationes Nostras iis, ad quos pertinebat deferendas committeremus, una simul declarantes quanta Nos ex apostolico munere teneret necessitas fideles opportune monendi, ne illud ab sancta hac Sede profectum arbitrarentur, a quo ipsa plane abhorret. Cumque ita Nobis fuisset responsum *veluti nullo querelae Nostrae inniterentur fundamento*: epistola accessit alterius ex praedictae regionis Praesulibus, qui instante morte redditurus aeterno Iudici rationem villicationis suae, misso ad Nos apographo instructionis traditae ab Episcopis, urgente civili Gubernio, accurate significabat *se, damna gravissima exinde Ecclesiae oritura laesosque illius canones divinae gratiae lumine inspicientem, errorem cui subscripserat, libera mente motuque proprio retractare*. In curam proinde statim incubuimus, ut perlato ad serenissimum Regem germano istius apographi exemplo, magis magisque innotesceret Nos initam a memoratis Episcopis rationem interpretandi apostolicas Praedecessoris Nostri litteras, utpote Ecclesiae principiis, ac legibus adversantem, omnino reprobare (3).

» Haec autem secreta conventio quae prius a Confluentibus (vulgo *Cobentz*) nuncupata est, ex qua prodiit *instructio* reipsa locum habuit Berolini 19. Iun. 1834. inter Bunsen, et Arch. coloniensem Com. de Spiegel. Illa porro eadem est, de qua Bunsen Borussiae orator apud S. Sedem interrogatus ex officio respondit « Non seulement l'existence d'une telle instruction est moralement impossible mais *qu'il a le certitude positive que cette pretendue instruction* n'a *iamais existé* » Cf. *Exposit.* cit. Doc. VI. Huic conventioni, ac instructioni inde emissae subscripserunt praeter Arch. coloniensem Spiegel Episcopi trevirensis paderbornensis, et monasteriensis. Cumque ab ephemeride Aschaffenburgensi an. 1836. n. 125. cum nonnullis mutationibus pubblicata esset, iidem Episcopi, qui ei subscripserunt, in hac ipsa ephemeride n. 150 declararunt hoc documentum *opus perfidum esse cuiusdam calumniatoris!* Cf *lettr. cit. Sur l'affaire de Cologne* Paris 1838. p. 33. E septem vero articulis, ad quos illius conventionis instructio redacta fuerat excludebantur conditiones duae, quibus unice positis Pius VIII., ut diximus, pro sua potestate declaraverat connubia isthaec mixta iniri licite posse; scili-

(1) In cit. exposit. III. pag. 5. — (2) *In allocutione habita die X decemb. an. 1837. Cf. esposiz. di fatto docum. n. XVI.* — (3) *In expos. doc. XVI* pag. 84. et seq.

» cel 1. seria admonitio facienda parti catholicae de gravi crimine, quo
» se obstringeret contra canonum leges tale matrimonium ineundo 2. pro-
» missio ab eadem praestanda, qua polliceretur fore, ut soboles omnis ca-
» tholica Religione institueretur.

Illud denique observandum maxime censemus quod ob gravissimas rationes et sub praescriptis conditionibus, quae, ut supra innuimus, tum catholicum sponsum respiciunt, ut scilicet vires exerat suas, ut pars acatholica ad veram Ecclesiam convertatur, tum prolem nascituram, ut in catholica Religione instituatur. isthaec connubia a Petri Successoribus indulta fuerunt Ita Clemens VIII. licet aegre duci barensi indulsit, ut matrimonium cum Catherina Henrici IV. Galliae Regis sorore haeretica contraheret: et Urbanus VIII. Henricae Ludovici XIII. sorori potestatem fecit, ut nuberet Carolo I. Angliae Regi, aliique passim in Germania, Anglia, Hollandia etc. (1). Sed haec satis sunto: qui vero plura nosse aveat, theologos adeat.

V. Praeterea iuvat hic interserere quae de matrimonio *conscientiae* sapientissimus Pontifex Benedictus XIV. sanxit litteris *satis vobis* die XVII. nov. an. 1741.

Et sane matrimonium istud coram Ecclesia iniri debet, nempe coram parocho, aut alio presbytero ab Episcopo specialiter delegato, et duobus testibus, qui arcani silentii lege adiguntur, ac proinde verum esse Sacramentum, quidquid frustra deblaterent protestantes, nemini impervium. Occultum tamen illud manet, tum quia denunciationes omittuntur, tum quia in libro ordinario parochi minime describitur. Ne vero huiusmodi matrimonium luctuosos habeat exitus, et gravia mala inde exoriantur, iisdem litteris cautum, ut Episcopi nisi iusta, gravi, et urgenti caussa hanc nuptiarum celebrationem minime permittant (2) Illud vero animadvertendum, quod huiusmodi matrimonium effectibus civilibus minime gaudet (3).

VI. Denique ea animadvertenda supersunt quae in codice novissimo utriusque Siciliae Regno de matrimonio sancita fuerunt.

Ac primo filiifamilias ante XXV. aetatis annum, filiaeque ante XXI. matrimonium inire prohibentur absque parentum consensu (4): immo exacta hac aetate triplicem obsequiosum actum parentibus invitis rite praestare tenentur (5): quibus confectis, ipsis liberum erit nuptias in faciem Ecclesiae celebrare. Quod si contrahentium pater e vita excesserit, aut in illorum nuptias consensum praestare nequiverit, tunc et avi paterni, et matris consensus requiritur: si vero isti dissentiant, sufficiet consensus avi paterni (6). Si vero sponsi vel adscendentibus sint orbati, vel si hi extent, suam voluntatem aperire nequeant tunc illis ius est cognatos, et adfines, quibus praeest iudex, in consilium adhibere: et ab his consensus praestabitur. Tandem filii mere naturales nullo recognitionis actu a parentibus ingrate donati ante XXI. suae aetatis annum a speciali tutore, quem iudex ipsis constituet, consensum in nuptiis contrahendis exquirent. Illud autem heic ani-

(1) *Confer Binterim in diss. de matrim. mixtis pag. 46.*
(2) Videsis Benedictum XIV. indicatis litteris *satis vobis* bullar. tom. I. n. 35. edit. rom. — (3) Cod. Civ. tit. V. art. 189.
(4) Cod civ. part. I. tit. V. art. 163. — (5) Ibidem art. 166.
— (6) Ibidem art. 164.

madvertendum matrimonium absque parentum consensu contractum esse validum, uti sanxit tridentina synodus (1).

VII. Tum ante celebrationem matrimonii praemittendae sunt civiles denunciationes (2): quae tamen imminente alterutrius contrahentis vitae periculo, et ab ipsis praestito iureiurando nullum legitimum impedimentum extare, omitti possunt (3). Adhaec requiritur coram officiali municipali actus status civilis, qui utique est solemnis promissio nuptias in faciem Ecclesiae contrahendi (4). Atvero ex huiusmodi promissione nulla sponsis datur actio ad matrimonium contrahendum, sed solummodo ad indemnitatem illi non denegatur ius, qui nullam dederit caussam a nuptiarum celebratione recedendi (5). Denique si matrimonium contrahatur in faciem Ecclesiae absque indicata promissione, validum profecto erit, at nullum ius civile pariet inter ipsos coniuges, nec inter filios nascituros, quia civilibus caret effectibus (6).

VIII. Quod vero cognationem civilem spectat: prohibetur matrimonium I. inter adoptantem, et adoptatum, vel adoptati descendentes II, inter adoptantem, et coniugem adoptati III, inter adoptatum, et adoptantis coniugem IV, inter adoptatum, et adoptantis filios, licet adoptivos (7). Cum vero matrimonii impedimenta constituendi potestas catholicae Ecclesiae iure divino insit (8), quod profecto ius vel a prima aetate ipsa exercuit, hinc duo veluti corollaria deduces: alterum, quod impedimentum istud iure civili invectum, et ab Ecclesia receptum, et adprobatum (9) dirimens prorsus evasit inter personas designatas n. I. II. III; alterum, quod si matrimonium contrahatur inter adoptatos, et adoptantis filios, licet adoptivos, validum illud erit, quia deest ecclesiastica sanctio, at effectibus civilibus minime gaudebit, quippe quod civilibus legibus adversatur.

TITULUS X.

DE DIVORTIIS.

I. Matrimonium aeque iure naturae, ac divino individuum probat ipsa matrimonii divina institutio. Scilicet mulier ex costa viri condita ipsi viro ea ratione in adiutorium data est, ut *duo essent in carne una*, hoc est arctissima, et perpetua coniuncti necessitudine (10). Attamen aeque apud gentes, ac apud hebraeos divortia recepta sunt. Apud gentes quidem ex morum corruptela: apud hebraeos vero quod Deus eorum pervicaciam dissimularit, unde hebraeis divortia permissa quidem, seu potius tolerata, haud vero concessa. Tandem Christo Domino reservatum erat coniugium ad pristinam integritatem, ac sanctitatem restituere. *Quod Deus coniunxit, homo non separet . . . Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur, et qui dimissam duxerit, moechatur* (11).

(1) Sess. XXIV. cap. I. de reformat. matrim. — (2) Cod. Civ. tit. II. art. 68. (3) Cod. Civ. tit. V. art. 179. — (4) Cod. Civ. tit. II. art. 77. — (5) Ibidem art. 78. — (6) Cod. Civ. art. 189. — (7) Cod. Civ. art. 159., et 160. — (8) Trid. sess. XXIV. can. XII. — (9) Can. I. cap. XXX. quaest. 3. cap. unic. de cognat. legali. (10) Gen. II. — (11) Matth. XIX. 8.

II. Quod vero *ibidem* Christus addat: *nisi ob fornicationem* ει μη επι πορνεια: hinc gravis inter antiquos Patres exarsit controversia, quidnam πορνειας *fornicationis* nomine intelligendum, aliis quodcumque enorme mulieris crimen interpretantibus, uti non adulterium modo, verum et homicidium, veneficium etc, ita Origenes (1), aliique apud Augustinum (2): aliis contra Evangelii verbis litteralem puram putamque significationem adfigentibus, scilicet της πορνειας *fornicationis* vocabulum nonnisi veram carnalemque fornicationem, sive adulterium efferre. Profecto altera isthaec interpretatio magis videtur fuisse apud Patres, veteresque interpretes recepta.

III. Iam vero gravior inde exstitit quaestio: scilicet num, inducto caussa adulterii, aliaque legittima caussa divortio, novas inire nuptias integrum coniugibus, vel saltem viro haberetur. Nonnulli quidem ex antiquis Patribus, uti Lactantius (3), Epiphanius (4), Basilius (5), tum et concilia quaedam praesertim gallicana, uti compendiense (6), vermeriense (7), capitularia regum francorum *V.* 19. in eam videntur abiisse sententiam, scilicet per adulterium ipsum coniugii vinculum prorsus abrumpi, novasque contrahere nuptias licere. Christiani quoque principes suis legibus plures constituerunt, tanquam legitimas repudii caussas, uti non adulterium modo, homicidium, veneficium, verum et sepulcrorum violationem, monachatum, captivitatem ultra quinquennium etc. Porro has imperatorias leges, ubi ex levioribus caussis repudia concedunt, Evangelio satis evidenter adversari, nemo non videt. Fortasse principes ad evitandos tristes eventus huiusmodi divortia tolerarunt.

IV. At opposita sententia communior videtur fuisse in Ecclesia, atque adeo perpetua traditione custodita. Profecto Origenes docet contra Scripturae sensum agere, qui nuptias post divortium concedunt. Idem tradunt Hieronymus (8), Innocentius I. (9), concilium milevitanum (10), Augustinus (11). Quinimmo Augustinus totus in eo est, ut ostendat, et quidem rationibus tum e sacris Litteris, tum ab mysterio unitatis Christum inter et Ecclesiam, quae in coniugio elucet individuam matrimonii societatem nullo pacto posse adulterio dissolvi. Eandem doctrinam pleraque concilia probarunt, atque secutis temporibus recepta evasit latinae Ecclesiae sententia. Unde concilium tridentinum in hunc modum decrevit (12): *si quis dixerit Ecclesiam errare, quum docuit, et docet iuxta evangelicam, et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi et utrumque, vel etiam innocentem, qui caussam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere, moecharique eum, qui dimissa adultera, aliam duxerit, et eam, quae dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.*

V. Porro in latina etiam Ecclesia probatae quaedam non desunt caussae, ob quas divortia concedere legitimae potestati fas iusque est. Atque hae

(1) Hom. VII. in Matth. — (2) Retract. lib. I. cap. XIX. — (3) Divin. instit. VI. 23. — (4) Haeres. LIX. n. 4. — (5) Can. IX. ad Amphilochium. — (6) Can. XIX. caus 22. q. XII. — (7) Ibid. can. XXIV.
(8) Epist. 30, et 147. — (9) Epist. ad Exuperium cap. 6.— (10) Can XVII.
(11) De bono coniug. cap.7, et alibi.— (12) Sess. XXIV. de Sacr. matrim.can, VII.

in duplici sunt specie:aliae enim coniuges quoad thorum duntaxat, et cohabitionem separant: aliae etiam quoad vinculum, quod proprie *divortium* dicitur. Iuvat hic quosdam veluti canones statuere, quibus rem omnem paucis expediemus.

Canon 1. Matrimonium inter infideles initum, quod civilis contractus rationem habet, unde et *legitimum* vulgo dicitur, recte dissolvitur per alterius coniugis ad fidem conversionem, ubi coniux infidelis cum fideli *vel cohabitare renuat, aut etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum* (1), et quidem ex Apostoli doctrina (2). Qua de re ubi pars infidelis cum fideli cohabitare velit, eique nullam molestiam inferre, fidelem iubet Apostolus cum infideli morari ad eius salutem procurandam.

Canon 2. Matrimonium fidelium ratum, at non consummatum omnino dissolvitur per sollemnem alterius coniugis in Religione adprobata professionem (3). Qua de re coniugibus duo menses conceduntur ad deliberandum de Religione suscipienda (4). Intra quod tempus coniux cogitans de Religione non tenetur consummare, nec potest sine iniuria ad id cogi. Quinimmo etiam post bimestre quandiu matrimonium non est consummatum, tandiu liberum est coniugibus Religionem ingredi, et uno profitente potest altera ad secunda vota transire (5).

Canon 3. Ubi coniuges mutuo consensu professionem amplectantur religiosam, separantur quidem perpetuo thoro, et cohabitatione, at matrimonii vinculum non dissolvitur (6).

Canon. 4. Non licet coniugi altero invito Religionem ingredi, vel ullo pacto continentiam vovere (7). Igitur coniux, qui altero invito continentiae fibula se obstringit, cogitur ad thorum redire, coniugi in re uxoria satisfacere, ipse tamen ab matrimonii usu arcetur, ut, qua ratione potest, promissionem adimpleat (8).

Canon. 5. Romanum Pontificem posse matrimonium ratum non consummatum gravem ob caussam dissolvere plerique tuentur theologi, et canonistae. Hoc iure plures Romanos Pontifices usos fuisse dubitandum non est.

Canon. 6. Ob voluntarium alterius coniugis adulterium perpetuum quoad thorum, et cohabitationem divortium iura permittunt: quoad thorum quidem privata etiam auctoritate; at quoad cohabitationem, nonnisi ex iudicis sententia (9). Excipe, ubi maritus adulter sit, aut ipse uxorem prostituerit,quo casu marito ab uxore divertere ius non est (10). At contra uxorem adulteram omnino dimittere maritus tenetur, ne turpitudinis patronus esse videatur (11). Porro acta poenitentia, licet non cogatur, potest tamen ex lege charitatis dimissam uxorem recipere (12).

Canon. 7. Sunt denique et aliae caussae, propter quas coniugis ab coniuge separatio ex iudicis auctoritate sanciri quiverit: uti apostasia, vel haeresis alterius coniugis, saevitia, aliudve enorme delictum. Verum eiusmo-

(1) Cap. VII. de divortiis. — (2) Epist. I. ad Corinth. cap. 7. — (3) Cap. II. de conversione coniugatorum. — (4) Cap. VII. ibidem. — (5) Cap. II. ibidem.

(6) Gregorius M. lib. IX. epist. 39. — (7) Can. XI. caus. 33. q. V. — (8) Cap. III. ibidem.—(9) Cap. III., et VI. de divortiis.—(10) Can. I. caus. 32. q. VI. cap. IV. de divortiis. —(11) Cap. IV., et VI. caus. 32. q. I.—(12) Can. V. eodem: cap. III. de adulter.

di separatio nonnisi temporaria, infligi potest, scilicet quousque malum, vel incommodum, quod ex mutua cohabitatione timetur, cesset. At contra separatio ob adulterium, uti modo indicavimus, solet esse perpetua. Quae vero cumque caussa fuerit, nonnisi ex iudicis auctoritate divortium iubetur, qui hac in re cautione quanta maxima se gerat necessum est, et quidem ob gravia mala, quae tum quoad ipsos coniuges, tum quoad liberos, totamque familiam ex divortiis exoriri quam frequenter solent (1).

De secundis nuptiis

VI. Secundas nuptias Ecclesia nunquam improbavit, et quidem ex Apostoli doctrina (2). Attamen non defuere haeretici, qui secundas nuptias damnarent, uti Montanistae: qua de re Tertullianus catholicos per sarcasmum psychicos, hoc est *carnales, et incontinentiae deditos* adpellat (3): Novatiani quoque eandem haeresim amplexati sunt, uti constat ex synodo nicaena, quae Catharos, sive Novatianos ea conditione recipiendos decrevit scilicet *prae omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod catholicae, et apostolicae Ecclesiae dogmata suscipiant, et sequantur, id est et bigamis se communicare, et his, qui in persecutione prolapsi sunt* (4).

VII. Legibus Romanorum olim vetitum mulieri intra annum luctus secundo nubere; atque adeo mulieres hanc legem infringentes infamia notabantur, nec levibus mulctabantur poenis (5). Porro iure decretalium mulier intra annum luctus nubens nulli poenae fit obnoxia, neque ullam infamiae notam contrahit (6).

VIII. Negandum tamen non est, Ecclesiam secundas, ac potiori iure ulteriores nuptias, nunquam non agnovisse tanquam incontinentiae speciem praeseferentes, ipsosque nuptias iterantes eo nomine haud parum suspectos. Quinimmo Patres nonnulli, praesertim graeci, opprobriosis quibusdam titulis trigamiam, ulterioresque nuptias donarunt, uti speciosi adulterii, honestae fornicationis, vitae porcinae etc. (7), Tum concilia sancitis canonibus publicam nuptias iterantibus poenitentiam inflixere: uti neocaesareense *can. III.* Quae poena licet secutis temporibus ablata sit, adhuc tamen Ecclesia ostendit non aeque primas, ac secundas, ulterioresque nuptias sibi probari; dum illas duntaxat, non autem has a sacerdote speciatim benedici iubet (8) Tum Alexander III. ibid cap. 1: *capellanum, qui benedictionem secundis nuptiis impenderat, ab officio, beneficioque suspensum cum litterarum Episcopalium testimonio ad Sedem Apostolicam destinari* praecepit. Haec quidem poena, et ad Sedem Apostolicam remissio hodie in usu non est, passim tamen recentiores libri rituales secundis nuptiis benedictionem haud impertiendam praescribunt (9).

(1) Espenius part. II. sect. I. tit. XV. cap. II. n. 18. — (2) Epist. II. ad Cor. 7: et epist. I. ad Timot. 5. — (3) De monogamia cap. I. — (4) Can. VIII.
(5) L. I. II. Cod. de secund. nupt. — (6) Cap. IV., et II. de secundis nuptiis.
(7) Athenagoras legat. pro Christ: auctor operis imperf. in Matth. hom. XXXII. Nazianzenus orat. XXXI. cap. III. — (8) Cap. III. de secund. nupt. — (9) Rituale roman. de Sacram. matr.

TITULUS XI.

DE CONSTRUENDIS AEDIFICANDIS ET REPARANDIS ECCLESIIS ET ALTARIBUS

Nominis Ecclesia *etymon, et usus*

I. ***Ecclesia*** graecum nomen est εκκλεσια ab εκκαλειν *evocare. Sic* dicebatur Athenis coetus convocatus ad audiendum de Reipublicae negotiis. Merito igitur coetus fidelium Apostolorum, vel apostolicorum virorum praeconio ad Christi fidem evocatorum Εκκλεσια *Ecclesia* dictus est. Porro eadem vox aeque in veteri, ac in novo Testamento μετωνυμικος usurpari consuevit: pro loco scilicet, quo evocati convenirent. Sic Iudith. V: *intra Ecclesiam oraverunt*. Et *Apostolus* (1): *convenientibus vobis in Ecclesiam . . . aut Ecclesiam Dei contemnitis*. Hoc sane nomine ad sacras aedes designandas plerumque, ac praecipue fideles usi sunt.

Varia nomina, quibus olim Ecclesiae nuncupatae sunt

II. Verumtamen aliis quoque nominibus antiquitus quam saepissime donatae sunt. Ac 1. dictae sunt Κυριακα *dominica*, sive *domus Dei*. Hinc celebris a Constantino, eiusque filio Constantio Antiochiae aedificata Ecclesia ***dominicum aureum*** nuncupatum est (2). Eadem adpellatio in veterum conciliorum canonibus frequenter occurrit.

2. ***Oratoria*** Ευχτηρια προσευκτηρια, vel ***domus praedicationis*** Ευκτηριος οικος. Sic Eusebius: *qui Deo bellum indixerant*, oratoria eius των αυτȣ προσευτηριων τας οικοδομας *ab ipsis fundamentis everterunt* (3). Huic adde Sozomenus (4). Porro aliquando ***oratoria*** speciatim dicta sunt privata sacella faciendis precibus, non autem Missis celebrandis destinata. Verum et in his secutis temporibus, exceptis sollemnioribus festis diebus, ex Episcopi venia Missae celebrari coeperunt: id quod saeculo VI. iam obtinuisse colligitur ex concilii agathensis *can. XXI.*

3. Βασιλικαι ***basilicae, et*** αυακτορα ***regiae***. Basilicae dictae sunt, vel ob magnificentiam, vel quod romanae aulae basilicae in Ecclesias essent conversae. Qua re haec vox apud Patres IV, et V. saeculi frequenter occurrit Tum voce Αναχτορον utitur Eusebius (5): ***interius vero*** Αναχτορον regiam ***ad summam erexit altitudinem***.

4. ***Templa***: vox haec per tria priora saecula haud usurpata reperitur: ea siquidem adpellatione abstinuere veteres, propterea quod tunc temporis eo nomine nuncupabantur loca cultui idolorum destinata. Superstitione prostrata, atque idololatria eversa, quum templa in Ecclesias christianas consecrari coepissent, Patres templi nomine deinde uti non dubitarunt. Sic Eusebius Ecclesiam in urbe Tyro a Paullino exstructam *templum* nominat (6).

5. Aliquando ***prophetea apostolea, et martyria*** Ecclesiae illae dictae sunt, quae sepulcro, confessione, vel memoria alicuius *Prophetae, Aposto-*

(1) Epist. ad Cor. XI. — (2) Hieron. in chron. olymp. CCLXXVI. an. III.
(3) De laudibus Constantini cap. XVII. — (4) Lib. II. cap. VII. — (5) De laudibus Constantini cap. II. — (6) Lib. X. cap. IV.

*

li, aut *Martyris* decoratae essent. Sic in concilio constantiensi sub Menna *propheteum s. Iesaiae* occurrit (1). Sozomenus Ecclesiam in honorem ss. Petri, et Pauli constructam *apostoleum* cognominatam scribit (2). Demum vox *martyrium* apud ecclesiasticos scriptores quam frequenter occurrit, Eusebium, Socratem, Augustinum etc.

De nomine capellae

III. Quae hactenus recensuimus praecipua sunt nomina, quibus veteres ad sacras aedes indicandas uti consueverunt. De nomine duntaxat *capellae*, vel *cappellae* liceat hic pauca subnectere. De ετυμω non constat, aliis a *capiens populum*, aliis a καπελειου *taberna*, aliis aliunde eam vocem deducentibus. Profecto capellae olim dictae sunt conditoria, in quibus reliquiae Sanctorum includebantur. Porro huiusmodi conditoria, sive capellae, vel portatiles fuerunt, quarum praecipuus in castris usus ad rem divinam faciendam; vel fixae auctoritate Episcopi adhibitis Sanctorum reliquiis a potentioribus in suis praediis ad rusticorum praesertim commodum construebantur, quique iisdem praeficiebantur sacerdotes, capellani dicti sunt. Capellae quoque nomen Ecclesiis monachorum, et monialium tributum occurrit, quippe quae eorumdem usui duntaxat erant addictae, quaeque dein in amplissimas mutatae sunt Ecclesias.

De Ecclesia matrici cathedrali collegiata baptismali

IV. *Matrices* antiquitus dictae sunt Ecclesiae apostolicae, tanquam fidei originales (3). Dein eo nomine Ecclesiae cathedrales designatae sunt (4). Demum secutis temporibus matricis nomen maiori baptismali datum est, quasi ipsa alias baptismales, sic dictas *filiales*, veluti mater generasset (5).

V. *Cathedralis*, sive *cathedrae* adpellatione semper illam Ecclesiam veteres indigitarunt, quae sedes erat Episcopi, et praecipua totius civitatis parochia. Antiquitus in unaquaque civitate unica erat Ecclesia sicut cathedralis, ita et parochialis: id quod de ipsa urbe Roma saeculo IV., et V. observat Valerius (6), quem morem nonnullae Italiae civitates, licet amplae, adhuc retinent.

VI. *Collegiata* dicitur Ecclesia Canonicorum, quae collegium quidem habet, sive Capitulum, haud vero Episcopum: Episcopo enim εγγυθεν *e propinquo* Ecclesia cathedralis subest, qui plures suae ditioni collegiatas subiectas habere potest. Qui collegiatae αμεσως *immediate* praeest, plerumque *praepositus* nuncupatur(*).

VII. *Baptismalis* est, quae habet baptisterium, quod olim, uti mox videbimus, nonnunquam extra Ecclesiam constructum erat. Iam vero cum baptismali haud confundenda *parochialis*, quae non semper habet baptisterium. Etenim interdum in honorem matricis praescribitur, ut novae parochialis Ecclesiae incolae Baptismum nonnisi a matrice recipiant.

(1) Act. III. — (2) Lib. VIII. cap. XVII.
(3) Tertull. de praescript. cap. XXI. — (4) Codex africanus can. XXXVIII: et Ferrandus breviat. canonum can. XI.—(5) Cap. I. clement. de sentent. excomm: trid. sess. XXI. de ref. cap. 7. — (6) In notis ad Sozom. cap. XV.
(*) Videsis nostras additiones *de Ecclesiis collegiatis* ad tractatum de beneficiis Caroli Gagliardi tom. 1. pag. 49.

Ecclesiae divino cultui unice addictae

VIII. Ecclesias, sive loca divino cultui peragendo iam inde ab Apostolorum aevo addici coepisse, tum ex modo producta Apostoli sententia (1), aliisque novi Testamenti locis constat, tum vel maxime ex antiquissimorum Patrum testimoniis Ignatii, Clementis alexandrini, Tertulliani etc. Speciminis loco sint s. Clemens romanus, qui de sacra liturgia haec habet (2): *statutis temporibus oblationes, et officia perfici, neque temere, et inordinate fieri praecepit, sed praefinitis temporibus, et horis, ubi* etiam, *et a quibus celebrari vult.* Pius. I. epist. II. Pastorem presbyterum eo nomine laudat, quod *Ecclesiam condidit.* Tertullianus: *aliquando prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo* (3). Demum de *Gregorio thaumaturgo* scribit *Gregorius nyssenus in eius vita*, ipsum diversas Ecclesias Neocaesareae, et in adiacentibus Ponti partibus aedificasse. Porro quae saevientibus persecutionum fluctibus rariores, ac fortasse subrusticae erant, reddita post a Constantino M. Ecclesiae pace, frequentiores, et magnificentiores esse coeperunt.

De varia veterum Ecclesiarum forma

IX. Formam quod spectat, Ecclesiae vel oblongae erant, ac navi similes (4), vel rotundae, quemadmodum Ecclesia a Constantino M. in ipso Servatoris nostri sepulcro constructa (5): vel ad octoedri formam, uti Ecclesia Nazianzi a s. Gregorio Nazianzeno parente condita (6), vel demum Crucis instar, cuiusmodi Ecclesiam Apostolorum fuisse Constantinopoli ab ipso Constantino M. aedificatam, auctor est idem Nazianzenus *carmine IX.*

X. Neque situs idem omnium antiquitus Ecclesiarum; at plerumque introitus Occidentem, Sanctuarium Orientem spectabat (7). Quare de Ecclesia antiochena scribit Socrates (8): *inversus est Ecclesiae situs: neque enim altare ad solis ortum spectat, sed ad occasum.* Idem de Ecclesiis ab utroque Paullino tyrio, et nolano aedificatis etiam constat (9). Quinimmo non defuisse Ecclesias, quae nec Orientem, nec Occidentem spectaverint, colligitur ex Socrate (10), et ex Walafrido Strabone (11). Cathedralis neapolitana antiquissimarum Ecclesiarum instar, est oblonga, navi similis, et ex parte Sanctuarii, quod Orientem versus spectat, formam Crucis repraesentat.

De pluribus aeque interioribus, ac exterioribus Ecclesiae partibus

XI. Ecclesiae antiquitus, praesertim ampliores, pluribus constabant partibus, aliis interioribus, exterioribus aliis. Interiores erant Προναος nar-

(1) Epist. I. ad Cor. 2. — (2) Epist. I. ad Cor. n. 40. — (3) De corona militis cap. III. — (4) Auctor constit. lib. II. cap. 57.

(5) Eusebius vita Const. lib. III. cap. 38. — (6) Nazianz. orat. XIX. de laudibus patris. — (7) Auctor constit. ibid. — (8) Lib. V. cap. 22. — (9) Eusebius lib. X. cap. IV. Paullinus epist. XII. ad Severum. — (10) Lib. I. cap. XXII. — (11) De rebus Eccles. cap. IV.

thex, Ναος *navis*, *et sanctuarium*. Narthex locus destinatus energumenis, aud entibus, sive poenitentibus, sive catechumenis; adhaec et iudaeis, gentilibus, haereticis, schismaticis: *nullus enim*, ut loquitur synodus carthaginensis IV. (1), *prohibeatur ingredi Ecclesiam*, *et audire verbum Dei*, *sive gentilis*, *sive haereticus*, *sive iudaeus usque ad Missam catechumenorum*. Dicta est narthex, quod figurae esset oblongae, et graecis quaevis huiusmodi figura Ναρϑηξ dicebantur, quod latine *ferulam* significat.

XII. Ναος *aedes*, sive *navis* altera interior Ecclesiae pars plerumque in quadrum constructa in duas partes dissecabatur, in quarum priore, et humiliore stabant poenitentes dicti υποπιπτοντες *prostrati*: altera vero superior, et nobilior plura distincta loca complectebatur ex ordine poenitentibus, sic dictis *consistentibus*, fidelibus communicantibus, virginibus, viduis, cantoribus, et lectoribus addicta. Veteribus ambo adpellata est ab αναβαινειν *adscendere*; locus enim erat editus, ad quem per gradus adscendebatur.

XIII. Tertia demum, et sacratior Ecclesiae pars erat *sanctuarium*, dictum quoque Βημα sive *tribunal*, Αγιον *sanctum* Ιερατειον *sacrarium*, ϑυσιαςηριον *locus altaris*. Locus hic septis, sive cancellis a reliquo Ecclesiae spatio separabatur. Suprema pars dicta *apsis*, Episcopo, presbyteris, et diaconis dumtaxat pervia, reliquis inaccessa. In eius medio altare dictum αγιον αγιων *Sanctum Sanctorum* situm erat, a cuius tergo Episcopi thronus, et presbyterorum throni secundi, sive subsellia constituta erant.

XIV. Exteriora Ecclesiae aedificia quod spectat praecipua erant, vestibulum graece Προπυλον (2), aliisque graecis scriptoribus dictum προπυλον μεγα *vestibulum magnum*, Εισοδος πρωτη *introitus primus*, ut illud ab aliis contiguis Ecclesiae vestibulis, et a secundo introitu distinguerent. Plerumque splendidum erat aedificium, quod ab Ecclesia *atrium* sive *impluvium* separabat, locus scilicet apertus, et patens ex quatuor lateribus porticibus circumseptum, et in medio fontem habens in populi usum ad abluendum ex eo faciem, et manus, unde mos derivasse videtur aquae lustralis, quae ab Ecclesia peculiaribus quibusdam ritibus, ac precibus benedicta a fidelibus salubriter adhibetur.

XV. Baptisterium: aedificium satis amplum, et antiquitus extra Ecclesiam constructum. Unde Paullinus (3): *tu vero etiam* baptisterium *basilicis duabus interpositum condidisti*. In duas partes dispescebatur, quarum prior dicebatur προαυλιος οικος *vestibulum*, ubi fiebant a catechumenis abrenunciationes: in altera autem, quae εσωτερος οικος *interior domus* dicebatur, ablutio, ac ritus eiusdem comites peragebantur.

XVI. *Secretarium*, sive *diaconion*: locus, in quo sub diaconorum cura vestimenta, vasa, instrumenta altaris, pretiosa quaevis Ecclesiae oblata, donaria, aliaque huiuscemodi ad Ecclesiam pertinentia reposita servabantur. Unde nonnunquam adpellatus κειμηλιαρχειον *cimiliarchion*, *et* σκευοφυλακιον *scevophylation*.

XVII. *Pastophoria* παςοφορια horum meminit auctor constitutionum (4), ex cuius narratione videntur fuisse aedificia ab utroque Ecclesiae latere ad

(1) Can. LXXIV: — (2) Eusebius lib. III. de vita Constant. cap. XXXV., et lib. X. cap. IV.
(3) Epist. XII. ad Severum. — (4) Lib. II. cap. LVII.

extremitatem orientalem constructa ad servandas post omnium communionem Eucharistiae reliquias. Porro pastophoria aliis quoque usibus fuisse addicta ex aliis monumentis colligere licet, id quod in nostris *antiquitatibus christianis* excutiemus, ubi de variis Ecclesiae partibus qua exterioribus, qua interioribus fusius, et exquisitius agemus.

XVIII. Ex nova disciplina plerumque Ecclesiae duabus constant partibus interioribus : scilicet Ναω *nave*, et *sanctuario*, quod a Ναω *nave* cancellis distinguitur, ac in tres partes dispescitur; *presbyterium*, scilicet locum, ubi nonnisi Ecclesiae ministris, dum Missae Sacrificium celebratur, consistere licet: *altare*, et *chorum*, scilicet locum presbyteris, aliisque clericis divina officia peragentibus addictum. Baptisterium ut plurimum in ipsa nave Ecclesiae situm est, et nonnisi in Ecclesiis celebrioribus peculiare est aedificium cancellis munitum: uti in nostra cathedrali neapolitana. Paucae sunt Ecclesiae, quae habent atrium, et plerumque vel omnino tectum, vel prorsus patens. Ecclesiae cathedrales capuana, et salernitana pulcherrimam habent aream, sive atrium patens, porticibus circumseptum, statuisque exornatum cum media amplissima fonte instar antiquae modo descriptae. Nulla est Ecclesia, quae non habeat diaconicon, sive sacrarium; nec desunt Ecclesiae, quae praeter diaconion habent quoque κειμηλιαρχειου *cimeliarchion*, *tesoro*. Postremo Ecclesiae maiores, praesertim cathedrales, habent etiam adiecta aedificia ad presbyterorum, aliorumque clericorum ipsis inservientium usum.

De altari eiusque usu

XIX. Altaria divinis peragendis mysteriis instituta in Ecclesiis, vel in oratoriis ab Episcopo designatis, et visitandis, haud vera alibi erigenda sunt (1). Quo decreto tum privilegium, quo nonnulli regulares fruebantur, abrogatum est, utendi scilicet altari portatili: tum Episcopis facultas adempta est veniam impertiendi, ut in domibus privatis Missa celebretur, tametsi in illis oratoria divino cultui destinata exstructa sint (2). Veruntamen integra Episcopis praerogativa servata est habendi privatum oratorium in propriis aedibus suae dioeceseos (3) : adhaec et utendi altari portatili, ubi extra dioecesim degere contigerit (4). Verum decreto Clementis XI. edito die 15. decembr. an. 1713. vetantur Episcopi, aliique Praelati, etiamsi cardinalatus dignitate praefulgeant, in domibus laicis, sive propriae, sive alienae dioeceseos erigere altare, ibique sacrosanctum Missae Sacrificium celebrare, vel mandare, ut celebretur.

De Ecclesiis aedificandis

XX. Ecclesias, sive oratoria sine Episcopi auctoritate construere semper in Ecclesia vetitum (5). Tum Iustinianus sanxit (6), nemini licere Ec-

(1) Trid. sess. XXII. decret. de observ., et vitand. in celebr. Missae.
(2) Fagnanus ad cap. *in his de privilegiis* — (3) Can. XXX. de consecratione. — (4) Cap. fin. de privilegiis in VI. — (5) Conc. chalced. can. IV. — (6) Nov. LXVII.

clesiam, aut oratorium aedificare, antequam Episcopus orationem in loco faciat, et Crucem figat, id quod in synodis ecclesiasticis dein firmatum fuit.

XXI. Ecclesiae passim, et sine delectu aedificandae non sunt: unde Iustinianus *ibid.* addit: *processum illuc faciens, et caussam manifestam omnibus statuens:* praestat enim veteres collapsas restaurare, quam novas construere.

De novarum Ecclesiarum erectione

XXII. Porro legitimae non desunt caussae novas erigendi Ecclesias: praecipuae sunt 1. Populi incrementum: ubi enim fidelium multitudo ita excrevit, ut vetus Parochialis populi frequentiae satis non sit, tunc in subsidium novam construi utilitatis ratio suadet. Iam vero ex tridentino (1), populi incrementum satis caussae non est, cur nova erigatur parochia, sed potius rectores cogendi sunt, aliive ad quos attinet, sibi tot sacerdotes ad hoc munus adiungere, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda, et divinum cultum praestandum.

2. Si fideles sine imminenti periculo in unum convenire nequeant: unde leprosis, aliisque contagioso morbo laborantibus merito nova eorum usui addicta construetur Ecclesia, ne ex ipsorum contactu reliqui fideles inficiantur (2).

3. Episcopis indultum est pro paranda sibi sepultura Ecclesiam aedificare, eidemque ex propriae Ecclesiae reditibus dotem adsignare (3).

4. Novi monasterii constructio: monachi enim poene ab ipsa monasticae vitae instructione praerogativa fruuntur propriam Ecclesiam habendi Episcopi auctoritate erectam (4).

5. Demum et potissima, ac magis frequens caussa est locorum distantia, et difficultas: *unde parochiani sine magno incommodo ad percipienda Sacramenta, et divina officia audienda accedere non possint* (5). Igitur ubi eiusmodi sit distantia, et viarum discrimen, ut propterea parochianis sine magno incommodo non pateat ad Ecclesiam maiorem accessus, id satis erit caussae, cur nova excitetur parochia.

XXIII. Verum in nova hac erectione plura caute servanda sunt. 1. Rector veteris Ecclesiae, aliique, quorum interest, omnino audiendi sunt: porro si inique renuant, poterit Episcopus, ipsis etiam invitis, ad novam progredi erectionem.

2. Sacerdotibus novae parochiae praeficiendis congrua Episcopi arbitrio adsignanda est portio ex fructibus ad Ecclesiam matricem quodammodo pertinentibus: adhaec fideles, qui ad novam spectabunt parochiam, eidem decimas, oblationes, aliaque iura praestare aequum omnino est.

3. Peculiares etiam redditus novae parochiae addicendi sunt pro sacris indumentis, luminaribus, alioque Ecclesiae ornatu (6).

4. Matrici Ecclesiae filiali conveniens pro loci facultate servandus est

(1) Sess. XXI. de ref. cap. IV. — (2) Cap. II. de Eccles. aedific. et repar.
(3) Cap. IX. de donationibus, et can. LXXIV. caus. XII. q. II. — (4) Conc. chalced. can. VI.
(5) Trid. sess. XXI. de ref. cap. IV. — (6) Cap. VIII. de consecratione.

honor, scilicet aliqnid annuatim in signum subiectionis praestetur Episcopi iudicio constituendum.

5. Episcopi dioecesani consensus exquirendus (1). Episcopi enim ius est Crucem in loco, in quo futurum est altare maius, defigere, atrium designare, aliaque a Rituali romano praescripta exequi.

6. Demum cavendum Episcopis est, ne nova Ecclesia quaestus caussa aedificetur: unde synodi bracarensis *can. VI.* sancitur: *nullus Episcoporum basilicam, quae non pro Sanctorum patrocinio, sed magis pro tributoria conditione est condita, audeat consecrare.*

De reparandis Ecclesiis

XXIV. Iam inde ab VI. saeculo viguit consuetudo, ut certa reddituum ecclesiasticorum portio, et quidem tertia, aut quarta pro vario diversarum Ecclesiarum more Ecclesiae fabricae reservetur. Hoc iuris Augustino Angliae Episcopo praescripsit S. Gregorius M. (2): idem quoque constituunt alii canones *ibidem* a Gratiano relati. Eandem Ecclesiarum praecipue hispaniensium fuisse disciplinam, et quidem *ex antiqua traditione* evincitur ex concilio tarraconensi *can. VIII.*

XXV. Porro secutis temporibus illud iuris hac in re servatum est 1. Ut beneficiarii ad Ecclesiam, in qua beneficium possident, instaurandam cogantur, nisi Ecclesia suos pro fabrica peculiares redditus habeat (3). 2. Ad necessariam Ecclesiae cathedralis reparationem quilibet Canonicus symbolam conferre tenetur, si id Praelatus cum maiori parte capituli constituerit (4). 3. Ex decimis quoque, aliisque oblationibus certa pro Ecclesiae instauratione deducenda est portio (5). 4. Eidem quoque oneri obnoxii sunt, qui ius percipiendi decimas habent, licet beneficiarii non sint (6). 5. Demum ex concilii tridentini praescripto (7) patroni, qui fructus ex Ecclesiis provenientes percipiunt, et in eorum defectum etiam parochiani ad Ecclesiae parochialis instaurationem cogi poterunt: aequum enim est, ut qui alimenta spiritualia in ea percipiunt, eidem instaurandae symbolam conferant.

TITULUS XII.

DE CONSECRATIONE ECCLESIARUM

I. In Ecclesia iam constructa, ac dotata sacra celebrare vetitum est, nisi prius consecratio peragatur, quae vulgo *dedicatio* dicitur: porro differt a consecratione *dedicatio*, ut enim erudite observat cl. Mazochius (8) *το dedicare* tantundem est, quod posterior aetas *encaeniare* dixit (9) ab graeco *εγκαινιζειν* regni neapolitani idiomate *ingegnare*. At consecratio potius ad caeremonias pertinet, quibus templa consecrantur. Verum quia utrum-

(1) Can. XXXIV. caus. 16. q. I., et can. IX. de caus. dist. I.
(2) Can. XXX. caus. 12. q. II. — (3) Cap. I., et IV. hoc. tit. — (4) Cap. fin. de iis. quae fiunt a maiori parte Capituli. — (5) Can. II., et III. caus. 10. q. III.
(6) Eodem can. II. — (7) Sess. XXI. de ref. cap. VII.
(8) In dedicat. sub ascia n. 27: et 34. — (9) Aug. in lo: cap. XLVIII.

que coniunctim perficitur, inde factum est, ut utraque vocabula promiscue adhibeantur.

II. Ecclesias iam inde ab IV. saeculo consecrari consuevisse, patet ex Eusebio (1), et ex Athanasio (2). Veruntamen ritus non semper iidem fuere. Ex IV., et V. saeculi disciplina vicini Episcopi ad eiusmodi sollemnitatem evocati sunt. Quinimmo et hac occasione nonnunquam synodi celebratae, ut *antiochena* ann. 341, quae propterea synodus in Ἐγκαινίοις *encaeniis* dicta, tum ab Episcopis, Clero, et populo pro suo quisque munere preces fusae, sermones habiti qua theologici, qua biblici, qua panegyrici, ac demum incruentis sacrificiis, mysticis oblationibus, hymnis, aliisque pietatis operibus summa cum hilaritate dedicationis sollemnitas celebrata (3). Martyrum quoque reliquias, ritu saltem Romano, fuisse adhibitas, patet ex Ambrosio (4), et ex Paullino (5).

III. Ritus iure novo servandi prostrant in Pontificali Romano, ex cuius praescripto praecedit ieiunium, et vesperae coram reliquiis subtus altare collocandis canendae: dein mane Episcopus ter ipsam Ecclesiam exterius circumit, et aqua benedicta adspergit, tum Ecclesiam ingreditur, delineato duplici graeco, ac latino in ipso templi pavimento alphabeto, ac una quidem in porta, duodecim vero in interioribus parietibus signatis crucibus, iisdemque sacro chrismate linitis, psalmis, hymnis, precibus, aliisque ritibus Ecclesiam consecrat: tandem Missam celebrat, quae tamen consecrationi ουσιώδες *essentialis* non est.

IV. Iam vero et altaria peculiaribus consecranda sunt ritibus, quos vide in Pontificali Romano *ibidem*. Illud hic duntaxat observandum, quod si plura in una Ecclesia fuerint altaria, non omnia consecrari oportet, sed tantum maius.

V. Conferenti caeremonias consecrationis Ecclesiae cum ritibus baptismi patebit illas his respondere: qua de re dedicatio templi materialis spiritualem animae in baptismo consecrationem repraesentat. Quinimmo uti Baptismum, ita et Ecclesiae consecrationem iterare vetitum omnino est (6). Adhaec Ecclesiae, et altaris consecratio ordini episcopali ita est addicta, ut simplici Presbytero committi minime queat.

VI. Quam ob rem ubi contingat Ecclesiam pollui per sanguinis, aut seminis humani effusionem, aut per sepulturam pagani, vel excommunicati, tum satis erit illam expiari, sive reconciliari, cadaver effodiendo, eandemque aqua benedicta adspergendo, id quod ab Episcopo omnino praestandum. Porro quum Ecclesiae saepius polluerentur, ac difficile esset easdem per Episcopos reconciliari, praesertim in dioecesibus nimis amplis; hinc mos inductus est, ipsas non consecrari; sed tantum benedici per adspersionem aquae exorcizatae, scilicet, ut dein pollutae possent per simplicem sacerdotem iussu Episcopi expiari (7). Postremo quod ad altare attinet, licet et illud possit non consecrari, eius tamen tabella saltem consecrata sit oportet (8).

(1) Lib. X. cap. III. — (2) Apol. II. ad Constantium. — (3) Eusebius lib. IV. de vit. Const. cap XLV.
(4) Epist. LIV. — (5) Epist. XII. — (6) Can. XX. de consecr. dist. I.
(7) Cap. fin. eodem tit. — (8) Can. XXX. de consecrat. dist. I.

TITULUS XIII.

DE PRAECIPUIS QUIBUSDAM ECCLESIARUM PRAEROGATIVIS AC SPECIATIM DE IURE ASYLI

I. Ecclesiae quippe divino cultui consecratae ita instructae, ac ordinatae, siut oportet, ut omnia ad pietatem, et sanctitatem excitent. Et sane ea semper viguit disciplina, ut Ecclesiae nonnisi ad divina mysteria celebranda, ad liturgiam peragendam, ad Episcopos, clericosque ad Ordines promovendos, ad synodos, catecheses, aliasve de rebus sacris conciones ad fideles habendas, aliaque id genus praestanda adhiberentur. Ipsae agapae, quae apostolici erant instituti, quod in intemperantiam degenerassent, vetitae, aut certe imminutae fuerunt (1). Tum in Ecclesiis vigilando, et precando pernoctare viris quidem permissum, haud vero foeminis, *eo quod saepe sub obtentu orationis latenter scelera admittant* (2).

II. Quinimmo veteres tanto ipsas *υλικας materiales* Ecclesias honore prosequebantur, ut 1. Episcopi aliquando potius mori, quam illas haereticis profanandas tradere voluerint (3).

2. Tum Principes, Reges, atque ipsi Imperatores domum Dei ingressuri, non modo arma, et custodias foris relinquere, verum et diadema deponere, ac tesseras imperii dimittere consueverint (4).

3. Fideles, ubi in Ecclesiam introirent, manus, et vultum in signum innocentiae, ac puritatis lavare, quin et alicubi calceos detrahere solebant (5).

4. In publicis calamitatibus, ac praesertim in barbarorum invasionibus tantum, tamque tutum perfugium in Ecclesiarum sanctitate positum credebatur, ut non fideles modo, verum et gentiles aliquando saluti suae ad Ecclesias christianas confugiendo prospexissent (6). Satis vulgata est Alarici Regis gothorum historia, qui urbem Romam iam expugnatam diripere non est adgressus, nisi *dato praecepto prius, ut si qui in sancta loca, praecipueque in sanctorum Apostolorum Petri, et Pauli basilicas confugissent, hos in primis inviolatos, securosque esse sinerent* (7). Quid quod ipsi milites non semel quos servare cupiebant, hos ad Ecclesias adducebant, sicque ab sua ipsorum violentia tutos reddebant (8).

III. Adhaec deinceps eodem religionis, ac pietatis intuitu omnem actum profanum, ac minus decentem in Ecclesia exerceri canonicis sanctionibus interdictum est. Quamobrem ab Ecclesiis, eorumque atriis, et coemeteriis 1, omnis negotiatio, et venditio arcenda. Ecclesia enim *locus est orationis, non negotiationis* (9).

2. Saecularia iudicia, maxime vero criminalia, quae cum irrita censenda sunt, tum anathematis poenam adnexam habent in illos intentatam, qui

(1) Conc. laodic. can. XXVIII. — (2) Conc. illiber. can. XXV.
(3) Ambrosius epist. XXXIII., al. lib. II. epist. XIV. — (4) Chrysost. orat. post. reditum ab exilio: edictum Theodosii ad calcem conc. ephes. — (5) Cassianus instit lib. I. cap. X. — (6) August. de civitate Dei lib. I. cap. I. — (7) Orosius lib. VII. cap. 39. — (8) Hieron ep. ad Principiam: Sozomenus lib. IX. cap. X.
(9) Synodus trullana can. LXXVI.

in Ecclesiis, vel coemeteriis criminalia iudicia exercere praesumpserint (1).

3. Societatum concilia, conciones civiles, publica parlamenta (2).

4. Vana, ac potiori iure profana, et foeda colloquia, ac quaelibet confabulationes, *ibidem*.

5. Demum convivia, comoediae, ludi theatrales, choreae, cantus lascivi, et quaecumque alia, quae vel divinum turbent officium, vel oculos divinae Maiestatis offendant (3).

De iure asyli

IV. Inter praecipuas Ecclesiae ὑλικῆς *materialis* praerogativas illa semper habita est, quae *sacrum perfugium*, *immunitas* τοπικὴ *localis*, et vulgatiori vocabulo *ius asyli* dici consuevit. Ipsa quidem natura suasit gentibus templorum reverentiam, cui ipsa Ecclesiarum immunitas innixa est: porro huius limites, sive circumscripta confinia pro variis temporum, ac locorum περιστάσεσι *circumstantiis* varia fuere. Eorum vero originem si quaeras, ad ipsa Constantini tempora recurrendum est. Quamvis enim prima, quae hac de re occurrit imperialis sanctio sit illa Theodosii (4), tamen quum in hac imperator, non primo ius asyli decernat, sed potius modum, et limites ipsi figat: constituit enim, ut si publici debitores ad Ecclesias confugerint, vel inde extrahantur, vel Episcopi, qui eos occultare probantur, pro ipsis debita solvere cogantur: hinc profecto licet deducere, iam antea in Ecclesia ius asyli viguisse. Et sane ante an. 392., in quod tempus incidit sanctio theodosiana, perspicue loquuntur de iure asyli Nazianzenus (5), et Ambrosius (6).

V. Arcadius quidem ab Eutropio eunucho sollicitatus legem tulit, Socrate (7), et Sozomeno (8) memoratam, qua omnem poene sacri asyli praerogativam abrogavit (9), unde s. Ioannes Chrysostomus gravem in Eutropium habuit orationem. Verum statim post Arcadii imperium Theodosius iunior sanctionem pertulit, quae integra graece, et latine habetur ad calcem auctorum concilii ephesini, eaque piissimus imperator, et ius asyli sartum, et tectum conservavit, et securitati ad Ecclesias confugientium adversum impetum extrahentium consuluit, et sanctitatem earundem Ecclesiarum a vesania in eas irruentium vindicavit. Quinimmo perfugii limites, qui antea fortasse vel altaris cancellos, vel duntaxat interiora Ecclesiae aedificia non excedebant, ad exteriores quoque exedras, uti baptisterium, aream, porticus, balnea, hortulos, tum et ad aedes Episcopi, et Clericorum, aliaque ad ipsam Ecclesiam pertinentia loca ampliavit.

VI. Eandem ὑλικὴν *materialem* ecclesiasticam immunitatem magis magisque adauxit Leo imperator (10). Constituit enim lege per omnia loca valitura, debitores aeque publicos, ac privatos ad Ecclesias confugientes neu-

(1) Cap. IX. de immunitate. — (2) Conc. lugd. cap. II. de immunitate in VI.
(3) Conc. trid. sess. XXII. decreto de observandis, et vitandis in Missa.
(4) L. I. cod. theod. de his, qui ad Ecclesiam. — (5) Orat. XX. de laud. Basilii. — (6) Epist. XLIV., alias lib. I. epist. XIV. — (7) Lib. VI. cap. V. — (8) Lib. VIII. cap. 7. — (9) L. IV. cod. theod. de his, qui ad Eccles. confug.
(10) L. VI. cod. Iustin. eodem.

tiquam prorsus inde extrahendos, poena capitali his, qui hoc moliri, aut tentare audeant, constituta. Tum nec venerabiles Episcopos, nec religiosos oeconomos ad illorum debita solvenda compelli. Hac profecto lege theodosianae sanctionis pars illa revocata est, qua sanciebatur debita ab Episcopis exigi, si publicos debitores fugitivos protegere, et retinere vellent. Verum Leo ipse, quonam pacto creditorum conditioni prospiciendum sit, *ibidem* statuit. Porro Iustinianus imperator (1) tum theodosianam circa publicos debitores sanctionem renovat, tum homicidis, adulteris, et virginum raptoribus asyli perfugium denegari iubet; id quod postea Carolus M. ad ceteros, *qui legibus mori debent*, delinquentes extendit (2).

VII. Imperialibus sanctionibus plures, ac frequentes iam inde ab V. saeculo accesserunt Romanorum Pontificum decretales, quibus et ὑλικῇ *materialis* ecclesiastica immunitas magis firmata est, et in eiusdem violatores spirituales etiam poenae sancitae. Id quod satis sit indicare, ut in ius nostrum neapolitanum hac de re liberius inquirere possimus.

De iure asyli ex legibus neapolitanis

VIII. Ac 1. pactis conventis inter Honorium IV., et Carolum I. andegavensem *art.* 4. sancitum erat, reos ad Ecclesias confugientes iure asyli gaudere, nec inde invitos posse extrahi, nisi in casibus a iure permissis. Huiusmodi pacta Ferdinandum I. aragonium pragmaticae II. *de clericis servaticis* inserta evulgasse constat. Tum Xystus V. bulla *alias felicis* prag. VII. *de exulibus* adnexa, regiis neapolitani regni ministris speciatim indulsit Ecclesias, monasteria, hospitalia, capellas, aliaque sacra loca ingredi ad extrahendum inde banditos, aliosque facinorosos homines. Adhaec idem Pontifex litteris in forma brevis ad Ioannem de Zuniga proregem neapolitanum datis excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae reservatam in quoslibet ecclesiasticos saeculares, et regulares inflixit: *qui banditos, et viarum grassatores in monasteria, domos, Ecclesias, capellas, hospitalia, aut quaevis alia loca reciperent, iisve opitularentur, aut victum, aliudve necessarium quomodolibet praestarent.* Videsis Quaranta *in summa bullarii verbo* banditorum fautores.

IX. Iam vero Gregorius XIV. priores R. Pontificum constitutiones partim renovans, partim vero temperans ius asyli tantummodo denegandum sanxit laicis grassatoribus, depopulatoribus agrorum, occidentibus, ac mutilantibus in Ecclesiis, vel coemeteriis, homicidis aeque proditoribus, ac assassinis, reisque haereseos, aut laesae maiestatis, data curiae ecclesiasticae facultate huiusmodi delinquentes ab Ecclesiis extrahendi, et ad episcopales carceres adducendi; *quos nonnisi cognito prius per Episcopum, seu ab eo deputatum, an ipsi vere crimina superius expressa commiserint*, curiae traderent saeculari, censuris, aliisque poenis in violatores constitutis.

X. Denique Benedictus XIII. an. 1725. bulla *ex quo divina* criminibus a Gregorio XIV, exceptis alia quoque gravia delicta adcensuit, nimirum homicidas voluntarios, falsantes litteras apostolicas, ministros montis pie-

(1) Novel. XVII. cap. 7. — (2) Lib. I. capitul. cap. 22.

tatis, alteriusve publicae argentariae inibi furtum, aut falsi crimen committentes, monetarios, sacri asyli violatores, ac tandem rapinas in domibus nomine curiae simulato cum homicidio, aut mutilatione agentes: at caussarum hoc caput spectantium cognitione Episcopis, et iudicibus ecclesiasticis luculentius adserta.

De iure asyli ex concordato 1741

XI. Quamobrem novissima concordatorum lege plura hac de re salubriter pacto foedere sancita sunt (1). Quae tamen ad tria capita reducuntur; nimirum 1, ordo extrahendi reos ab loco immuni, tum et cognoscendi de crimine, exceptum ne illud sit, an non 2, criminum exceptorum recensio. 3, locorum immunium constitutio.

Ordo extrahendi reos ab loco immuni

XII. Ubi delinquens, qui excepti delicti reus creditur, ab Ecclesia, locove immuni abstrahendus est, primum laicos ministros, ad quos hoc spectat, ab loci Ordinario veniam petere oportet: mox reo ad laicos carceres adducto, ubi nomine Ecclesiae, praestito iureiurando, detinendus est, tribunali laico onus incumbit intra quadrimestre acta, seu, ut aiunt, *processum informativum*, perficere, aeque ad curiam Ecclesiasticam transmittere. Tum Episcopo unius duntaxat mensis spatium conceditur ad sententiam proferendam, num reo asyli beneficium denegandum sit, an non. Porro indicia, quae vulgo ad torturam dicuntur, legitima sunt caussa, cur delinquens perfugii iure privetur (2).

XIII. Num vero Episcopo intra mensem huiusmodi sententiam non evulgante, aut adversus episcopale iudicium vel pro iure asyli decernens Fisco laico, vel asylum denegans Fisco ecclesiastico reclamante, controversia ad tribunal mixtum devolvitur, ad quod utrique Fisco recursus conceditur, ut ab eiusdem viris, actis diligenter excussis, ex concordi eorundem, vel maioris partis consensu sententia proferatur, inquisitum illum *gaudere*, aut *non gaudere beneficio immunitatis ecclesiasticae*, idque in casu devolutionis, scilicet ubi nullum Episcopus protulerat decretum In gradu autem recursus ab Episcopi iudicio sancitur vel *esse deferendum recursui per fiscum laicum petito, ac proinde inquisitum non gaudere*, vel e contrario *non esse deferendum recursui, ac proinde gaudere*. Porro tribunali mixto ius est praecipere, vel acta, uti loqui amant, *impinguari*, vel nova acta confici, ubi hoc expedire videatur n. IV. et VII.

Criminum exceptorum recensio

XIV. Crimina excepta quod spectat, ius asyli denegatur 1, incendiariis, iis scilicet, qui *dolo malo, et data opera* igne admoto flammis comburendam tradant quamcumque Ecclesiam, locum sacrum, vel religiosum, aut quasvis domus urbanas, vel vicanas, adhaec et tuguria *ad instar domorum*

(1) Cap. II. de immun. locali. — (2) Hom. I. II. III; et V.

construcla, armenta, greges, vineas, sata, oliveta, silvas, aut quaecunque alia praedia arboribus consita, culta, et fructifera: tum et iis, qui huiusmodi facinorosis hominibus operam, aut consilium suppeditent: *n*. X.

2. Redimendi artem turpis lucri caussa exercentibus, vulgo dictis *ricattatori*, iis scilicet, qui viros, foeminasve vi,aut dolo *de loco ad locum* transferunt, ibique detinent, atque ad sese redimendum cogunt; tum et iis, qui internuntio, vel litteris pecuniam a quovis petant, simul homicidium, aut incendium, ni votis satisfaciant, intentantes: *n*. XI.

3. Venenariis, iis scilicet, qui venenum scienter dolo malo, et animo nocendi conficiunt, vendunt, aut praebent, licet mors secuta, aut venenum haustum non fuerit: *n*. XII.

4. Proditionem, h. e. assassinium aeque mandantibus, ac exequentibus, tum et opera, aut consilio hac in re adiuvantibus, quamvis impetitus mortem evaserit, modó tamen deventum fuerit ad actum proximum, hoc est ad contentionem, ita ut infligi vulnus potuerit: *n*. XIII.

5. Grassatoribus, viarumque publicarum, aut in viciniis constitutarum latronibus, licet hoc crimen semel commiserint, nec viatorem ulla ratione laeserint: *n*. XIV.

6. Iis, qui vel clavibus adulterinis, aliisve quibusvis instrumentis, vel ignem admovendo, aut ianuas frangendo, vel demum per fenestram, tectum, aliudve ostiolum in domus, officinas, tabernas, cellasve promptuarias irruant, tantumque inde rapiant, unde iure communi, aut municipali capite damnandi sint: *n*. XVI.

7. Iis, qui noctu, simulato curiae nomine, aliove specioso titulo sese curiae ministros fingentes, in domus sese insinuant, ibique iam introgressi furantur, ac vim domesticis foeminis inferunt: *n*. XVI.

8. Alicuius publicae argentariae tabulas, sive syngraphas adulterantibus, aut inde pecuniam in publicae fidei damnum fictis schedis exigentibus: *n*. XVII.

9. Mercatoribus decoctum argentum simulantibus, at vero sua bona cum creditorum fraude occultantibus: *n*: XVIII.

10. Regii thesauri custodibus, aliisque publicorum aerariorum, et argentariarum praefectis, ministrisque, tum et publicorum montium pietatis cimeliarchis, qui in pecuniis, pignoribusque suae fidei concreditis eiusmodi furtum, aut fraudem faciunt, ut inde legitimam poenam mereantur: *n*. XIX.

11. Delicti laesae maiestatis rei, et quidem tum perduellibus, sive in Principem supremum, communemque regni ruinam coniurantibus, tum etiam iis, qui in ministros potestatem sibimetipsis *αμεσως immediate* a supremo Principe collatam administrantes *προσωπικην personalem* faciunt iniuriam: *n*. XX.

12. Iis, qui vi ab Ecclesia, locove immuni reos abstrahunt, aut abstrahi iubent: *n*. XXI.

13. Iis, qui vi in Ecclesiis, coemeteriis, aliisve locis immunibus homicidia, membrorum abscissiones, aliudve delictum perpetrant, cui *de iure communi intrat poena sanguinis, aut triremium*. Tum quoque et iis, qui ex Ecclesiis, aliisve locis immunibus egressi eadem flagitia committunt: *n*. XXII.

14. Ii, qui asyli beneficio semel abutuntur, inde Episcopi iussu abstra-

hantur, et in aliam Ecclesiam eiusdem auctoritate transferantur, ac simul ipsis indicetur, quod ubi perfugio iterum abutantur, eodem ex Episcopi sententia prorsus carebunt: *n.* XXIII. Porro facultatem huiusmodi sententiam dicendi ipsemet Benedictus XIV. Episcopis regni neapolitani impertitus est *litteris encyclicis s. Congregationis immunitatis* datis die 29. sept. an. 1742.

XV. Ad Ecclesias, aliave loca immunia confugientes Ordinarii iussu, ac etiam, si opus fuerit, curiae saecularis potestate advocata, armis expolientur. Id quod, ubi Ordinarius non praestabit, curiae saeculari ius erit, ministri ecclesiastici interventione, Ordinarii eiusdem impetrata, aut saltem petita venia, ab confugis arma detrahere, tum arma, (quocunque pacto ipsis confuga exuetur) semper ministro saeculari tradenda sunt, qui tamen contestando profitebitur (1).

XVI. Curia saecularis haud vetatur in Ecclesia, locove immuni res ablatas, aut contra iura introductas, vulgo *contrabandi*, syngraphas, pecunias, aliudve ibi ab hominibus fraudolentis absconditum perquirere; at vero ministro ecclesiastico comite, impetrata, aut saltem petita Ordinarii venia. Tum res perquirendo inventae curiae saeculari tradantur, quae tamen cautionem dabit (2).

XVII. Quum vero ex pactis conventis (3) constitutiones Gregorii XIV., et Benedicti XIII., tum et bulla Clementis XII. pro romana ditione edita, in regno neapolitano quoad ea, quae iisdem non opponuntur, vim consecutae sint, hinc hacteuus recensitis delictis addesis 1, homicidas quoscunque, sive laicos, sive clericos, iis tantummodo exceptis, qui vel fortuito, vel ad necessariam suimetipsius defensionem hominem occiderint: constit. Clementis XII. *n.* 13. Tum *ibidem* natu minores viginti annis diserte excipiuntur: attamen in regno neapolitano huiusmodi exceptionem in usu non esse indicant bina tribunalis mixti decreta ex eiusdem tribunalis actis in archivio: *n.* 14, et 15 (4).

XVIII. Homicidis quatuor alia enormia crimina ex constitutione Gregorii XIV., et Benedicti XIII. adcensenda: nimirum haeretici, litteras apostolicas falsantes, monetarii, agrorum depopulatores.

Locorum immunium constitutio

XIX. Postremo ex iisdem pactis conventis ius asyli ablatum est 1, Ecclesiis vicanis, sive ruralibus, tum aliis, in quibus ss. Eucharistiae Sacramentum non adservatur, exceptis parochialibus, aliisque earundem sic dictis *filialibus*, ubi animarum cura exercetur.

2. Privatis oratoriis, atque etiam Principum capellis, licet hae publicarum sacrarum aedium praerogativas habeant. Tum quoque omnibus capellis arcium, castrorumque clausorum, licet in ipsis ss. Domini Corpus custodiatur.

3. Sacris turribus ab Ecclesiis, earumque muris disiunctis.

4. Hortis, viridariis, pomariis, aliisque locis ad Ecclesias, aut quasvis

(1) Cap. praelatis de homicidio in VI. — (2) Ibidem. — (3) Num. XXXIV., et XXXV. — (4) Gagliardus inst. can. lib. IV, tit. VI. § 36.

aedes religiosas spectantibus, quae muris non clauduntur, neque claustro religioso continentur.

5. Tabernis, officinis, domibusque muris Ecclesiarum, monasteriorum, aut quarumcunque aliarum religiosarum aedium adnexis, licet interius cum iisdem communicent, dummodo tamen ipsas sacrum claustrum non complectatur.

6. Demum domus, quas sacerdotes, aliique clerici habitant, licet introitum ex Ecclesia habeant; porro excipiendae aedes parochorum, aliorumque Ecclesiae ministrorum, et custodum, quas tamen ipsimet, et non alii incolant; hae profecto interius ad Ecclesiam aditum habentes, quamvis et simul aditum ad publicam viam habeant, iure asyli non carent (1).

TITULUS XIV.

DE SEPULTURIS

I. Loca sepeliendis christianorum cadaveribus destinata iam inde ab antiquis Ecclesiae temporibus *coemeteria* dicta sunt, quod illic deposita fidelium corpora, quasi ad dormiendum iacere existimarentur, donec Christo adveniente resurgerent. Apostolus diserte ait*: nolo vos ignorare fratres de dormientibus* (2): in quae s. Hieronymus *eos dormientes*, inquit, *appellari*, *quia certum est eos resurrecturos*.

II. Iam vero loca haec sepulturis destinata antiquitus haud quidem in civitatibus, vel in oppidis, at vero extra moenia in viis publicis fuisse posita, tum ex romanis constat coemeteriis, quorum circiter quadraginta tria recenset Baronius, cuncta in Romae suburbanis ex aequo constituta; ex neapolitanis etiam, quae tanquam romanis nobiliora, et spatiosiora summopere commendant Gilbertus Burnetus *epistola IV.*, et Mabillonius (3), quaeque et ipsa extra moenia fuisse neminem latet, tum vel maxime ex eo, quod leges romanae, ne mortui intra pomoerium sepelirentur, omnino vetabant: quibus sane legibus per se *αδιαφοροις indifferentibus* christianos obtemperasse, nihil est cur dubitemus, praesertim quum earundem violatarum nomine nunquam accusati inveniantur.

III. Praeterea neque intra Ecclesias sepulturas struere permissum. Et sane coemeteria aedificia erant ab Ecclesiis distincta, aeque plerumque in viis publicis extra moenia constructa, uti de Romanis observat Onuphrius Panvinius (4), nimirum via *appia*, *aurelia*, *ostiensi*, *nomentana* etc: id quod IV., V., et VI. saeculo adhuc obtinuisse constat ex lege Theodosii (5), ex Chrysostomo (6), ex Sidonio Apollinari (7), et ex concilio bracarensi I. (8).

IV. Secutis temporibus paullatim, et veluti quibusdam gradibus humatio in Ecclesiis, et intra civitates inducta est. Et quidem saeculo IV. ille primum honor Martyribus tributus est, ut eorum reliquiae in urbem transla-

(1) Eodem cap. II. a num. XXVII. ad ult.
(2) Epist. II. ad Thess. 4. — (3) Mus. ital. tom. I. pag. 14.
(4) De coemet. cap. XII. — (5) Cod. theod. de sepulcris violatis. — (6) Hom. XXXVII. in Matth. — (7) Lib. III. epist. 12. — (8) Can. XXXVI.

tae in Ecclesiis deponerentur (1). Tum solis regibus, et imperatoribus sepultura intra civitatem concessa, necdum tamen in Ecclesia, at in atrio, aliisve exterioribus Ecclesiae aedificiis. Hoc de Constantino narrant Eusebius (2), et Chrysostomus (3), et de Theodosio seniori, Arcadio, Theodosio iuniori Chrysostomus ipse (4), et Nicephorus (5). Dein saeculo VI. ad idem privilegium admissi laici, adhuc tamen per leges aeque civiles, ac ecclesiasticas in Ecclesiis sepelire vetitum: et quidem ad saeculum usque IX., uti ex conciliorum per ea tempora habitorum canonibus liquet, et ex lege Iustiniani (6), tum et ex legibus Caroli M. (7) et Leonis Sapientis (8). Interim vero alicubi etiam intra Ecclesiam sepeliri primariis quibusdam viris permissum, uti Episcopis, abbatibus, presbyteris, atque etiam laicis vitae sanctimonia conspicuis (9). Atque id in ius romanum apte quadrare videtur, quod sinebat quosdam in Urbe sepeliri privilegio virtutis, vel dignitatis caussa dato. Demum IX. saeculo Episcoporum arbitrio relictum est decernere, quosnam in Ecclesiis sepeliri deceret. Et quamvis posterioribus saeculis vetus de sepulturis disciplina adeo exoleverit, ut et omnibus promiscue fidelibus in Ecclesiis sepeliri permitteretur, et sepulcra etiam gentilitia, et familiaria in Ecclesiis exstruerentur; semper tamen Ecclesiae hac in re eadem sententia fuit; scilicet ut fidelium corpora non in Ecclesiis, sed in coemeteriis sepelirentur. Unde in Rituali romano iussu Pauli V. edito sic decernitur: *ubi viget antiqua consuetudo sepeliendi mortuos in coemeterio, retineatur, et ubi fieri potest, restituatur*. Idem quoque indicat peculiaris consecrationis coemeteriorum ritus a Rituali romano praescriptus.

V. Iam vero quandonam hic consecrandi, sive benedicendi coemeterium ritus in Ecclesiam inductus fuerit, incertum est. Eius meminit primus s. Gregorius turonensis (10). Simile igitur vero est poene cum Ecclesiae consecratione ipsam etiam coemeterii consecrationem coepisse, seu potius coemeterium, tanquam unum ex exterioribus Ecclesiae fuisse consecratum. Et sane coemeteria plerumque ipsis Ecclesiis adiacebant (11). Ex hodierna Ecclesiae disciplina coemeterium, sive Ecclesiae adiaceat, sive ab ea remotum sit, peculiari in rituali romano praescripta benedictione consecrandum est; quinimmo et peculiari ritu reconciliandum, si illud pollui contingat (12). Polluta vero Ecclesia intelligitur pollutum etiam coemeterium ei adiacens: at non e converso, quum hoc sit accessorium; illa vero principalis.

VI. Sepeliendus quisque in loco, ubi Sacramenta percepit, seu in propria parochia, licet alibi mortuus sit (13) Et sane nunquam dubitatum est, Ecclesiam parochialem, eiusque coemeterium proprium esse sepulturae parochianorum locum: aequum enim visum est, ut quos parochus vivos cu-

(1) Conc. chartag. V. can. XIV. — (2) In vita Constantini lib. IV. cap. 7. — (3) Hom: XXVI. in II. ad Cor. — (4) Lib. *quod Christus sit Deus* cap. VIII. — (5) Lib. XIV. cap. 58. — (6) Cod. lib. II. de sacros. Eccl. — (7) Capitul. lib. I. cap. 159. — (8) Nov. LIII.

(9) Conc. mogunt. can. LII. — (10) De gloria confess. cap. 106. — (11) Can. XV. caus. 13. q. II. — (12) Cap. VII. de consecr. Ecclesiae. — (13) Cap. I; et II. hoc tit. cap. III. eodem in VI.

ravit, eosdem defunctos non deserat. Peregrini etiam in parochia, ubi eos decedere contingit, sepeliendi sunt, si modo apud suam propriam parochiam sepeliri nequeant (1).

VII. Iam vero excipe 1, monachos, et regulares, eorumque novitios, et oblatos, qui intra monasterii ambitum, vel Ecclesiam sepeliendi sunt (2). Porro laici simpliciter in monasterio habitantes, nec obedientiam aliquam promittentes, aut Ordinis vestem gestantes in Ecclesia parochiali inhumandi sunt, quippe qui monasterii iuribus ac privilegiis non fruuntur, manentque parochis subiecti: unde et stato Paschatis tempore in parochia sacram debent sumere communionem (3).

VIII. Excipe 2, Canonicos, qui in Ecclesia Capituli sepeliendi sunt, etiamsi alibi habitent. Cardinales quoque, et Praelati in suis titulis, vel Ecclesiis, quibus praesunt, sepeliri debent: et generatim consuetudine inductum est, ut omnes beneficiarii in Ecclesiis, quibus per beneficium incardinati sunt, sepeliantur.

IX. Excipe 3, mulieres, quae si non elegerint sepeliendae sunt cum suis viris (4). Quod si mulier quaedam plures habuerit maritos, est cum ultimo, cuius domicilium, et honorem retinet, sepelienda (5).

X. Excipiendi sunt 4, qui sepulcra habent suorum maiorum sive gentilitia, sive familiaria: ibi enim sepeliendi sunt (6), nisi alibi sepulturam elegerint (7).

XI. Hactenus dicta de iis intelligas, qui non constituto prius sepulturae loco decesserunt: ceterum quisque potest, ubi velit, illam eligere, dummodo Ecclesiam, coemeterium, vel saltem locum religiosum constituat: electio enim de loco profano tanquam irrationabilis respuenda. Porro facultate eligendi sibi sepulturam carent tum religiosi quippe qui velle, et nolle non habent, unde, uti modo observavimus, in suis monasteriis, nisi longe ab eis absint, eos humari ius est (8), tum etiam impuberes, quibus quum non sit facultas testandi, neque facultas est eligendi sepulturam, sed pater eis eliget, si id consuetudo ferat, alias in Ecclesia parochiali, vel in maiorum sepulcris eorum cadavera condantur.

XII. Iure communi antiquo Ecclesiae duntaxat parochiales loca erant fidelium inhumationi destinata: nec alibi quis sepeliri poterat. Porro successu temporis, siculi fidelibus facultas sibi eligendi sepulturam, etiam extra parochiales Ecclesias, concessa est, ita quoque aliis locis religiosis ius inhumationis elargiri oportuit, idque iure speciali, sive ex privilegio. Verum privilegium hoc tantummodo ius inhumationis spectat, haud vero exequias, quae parocho, et Ecclesiae parochiali non censentur ademptae. Quamobrem ex decreto sacrae Congregationis Concilii, licet defunctus ad aliam, quam ad parochialem Ecclesiam, deferendus sit, debet tamen proprius parochus advocari, nec cadaver e domo educendum antequam parochialem acceperit benedictionem. Quinimmo in Galliis, aliisque finitimis

(1) Cap. V. eodem in VI. — (2) Cap. fin. eodem in VI. — (3) Conc. V. mediol. p. I. constit. IX.

(4) Can. II; et III. caus. 13. q. II. — (5) Cap. III. hoc tit. in VI; et can. III. ibidem. — (6) Cap. I., et III. hoc tit: et can. II. ibid. — (7) Indicato cap. I., et cap. II. eodem in VI. — (8) Cap. V. eodem in VI.

regionibus illud moris est, ut cadaver prius ad Ecclesiam parochialem deferatur, ibique exequiae, ac praesertim Missa funeralis celebretur, et sic deiu ad Ecclesiam electae sepulturae adsportetur. Et sane aequum videtur, ut filius mundo demigrans matrem saltem agnoscat, quae eum suo lacte pavit.

XIII. Praeterea quum aliis Ecclesiis praeter parochiales nonnisi ius inhumationis ex privilegio tributum sit, hinc oblationes, aliaque occasione sepulturae illis Ecclesiis relicta non prorsus iisdem adroganda, sed eorundem saltem pars aliqua parochiae debetur, scilicet tertia, vel quarta maior; aut minor pro locorum consuetudine (1). Quanta vero cumque haec fuerit portio, semper tamen nomen *quartae* retinet; dicta vulgo *quarta funerum, funeralium*, *mortuorum*, vel *parochialis*. Ecclesia quidem nunquam non improbavit exactionem pro sepultura: unde Gregorius M. (2) graviter de quodam Episcopo conqueritur, quod pro sepultura centum solidos exigere non erubuerit. Eandem consuetudinem, quam illicitam (3) vocat Gregorius, reprobarunt quoque secutis temporibus Leo IV. (4), Hincmarus rhemensis (5), Honorius III. (6), et concilia provincialia per ea tempora habita; quinimmo Alexander III. (7) eandem ceu simoniacam damnat. Attamen nunquam vetitum fuit spontaneas, vel ab ipsis defunctis relictas, vel ab haeredibus collatas oblationes recipere. Id quod iidem illi Romani Pontifices, et concilia provincialia permittunt, quae exactiones vetant. Unde Gregorius M. eadem epistola LVI. subdit: *si quidem parentes ipsius, proximi, vel haeredes pro luminaribus sponte offerre quid voluerint, accipere non vetamus*. Verum hac in re quum frequenter lites exorirentur, tum ex parte laicorum contra clericos pecuniam pro sepultura, et exequiis exigentes, ac extorquentes, tum ex parte clericorum adversus laicos pias, laudabiles, ac receptas offerendi consuetudines infringentes, hinc Ecclesiasticis sanctionibus statutum est 1, ut laici receptas pro exequiis offerendi consuetudines observent. 2, ut laici ad pias hasce servandas consuetudines possint per Episcopos urgeri. 3, demum ut omnes, quae hac de re exoriri possent laicos inter, et clericos contentiones, vitentur, Episcopis insinuatum est, ut habita locorum, et personarum ratione modum quemdam illis oblationibus constituant, ac decernant, quid cuique iuxta laudabilem consuetudinem offerendum sit, id quod synodi praesertim provinciales praestitere. Iure neapolitano novissimo diplomate regio ann. 1754. iura parochialia circa exequias sancita sunt.

XIV. Iam vero hac in re plura parocho, aliisque clericis, ac ipsis etiam laicis cavenda eadem illa provincialia concilia praescripsere. 1, clerici iura taxata, ac recepta quovis excogitato praetextu propria auctoritate augere, aut nova imponere non audeant (8).

2. Parochi, aliique sacerdotes in horum iurium petitione nullum avaritiae, vel aviditatis specimen praeseferant, neque cadaveris inhumationem

(1) Cap. I. II. VIII. et IX. de sepulturis. — (2) Lib. VII. indict. II. epist. 56. — (3) Ibidem epist. IV. — (4) Epist. de cura pastorali. — (5) Cap. I. cap. XII., et III. cap. II. — (6) Cap. XIII. de sepult.

(7) Cap. VIII. et IX. de simonia. — (8) Rituale rom. de exequiis: conc. mediol. IV. part. II. tit. de funer; et exequiis.

differant eo praetextu, quod non satis de iuribus solvendis pactum sit (1).

3. Neque parochi ob consensum praestitum pro humandis fidelium cadaveribus in sepultura ab illis electa aliquid praeter iura parochialia exigant. Neque quidquam supra consuetum extorqueant eo praetextu, quod defunctus sit exterus (2).

4. In parochos, qui etiam a viventibus, quod ad aliam parochiam deferri velint sepeliendi, aliquid sepulturae nomine exigere ausint, Episcopi gravissimis poenis animadvertere iubentur: *ibidem.*

5. Cadaverum conditoria parietibus Ecclesiarum, aut Capellarum adfigenda non sunt (3).

6. Pauperum exequiae gratis exsolvantur, neque maiorem pro sepeliendis divitibus, quam pro inhumandis pauperibus sollicitudinem parochus, aliique clerici efferant (4).

7. Regulares, in quorum Ecclesiam defuncti cadaver inferendum est, summam exorbitantem non exigant: aliter poterit Ordinarius huiusmodi turpi quaestui opportuno remedio prospicere (5).

8. Demum ipsis laicis inculcatum est, ne nimium fastum in exequiis adfectent.

XV. Igitur ex oblationibus Ecclesiae electae sepulturae, vel a defuncto relictis, vel ab haeredibus collatis *quarta* illa deducenda est, quam parochiae deberi diximus. Id quod etiam intelligas de omnibus, et quibuscumque relictis fatribus praedicatoribus, et minoribus nomine, et occasione sepulturae (6). Quinimmo quarta parochiae debetur, etiamsi quis in sepulcro maiorum alibi exstructo sepeliatur (7). Demum illud superest observandum, iure quartae funerariae Ecclesiam parochialem decidere, ubi quadraginta annis cum titulo, vel sine titulo ab immemorabili tempore illa praescribatur (8). Unde in Galliis, multisque Belgii provinciis eam amplius in usu non esse testatur Claudius Fleury (9).

XVI. Postremo paucis iuvat complecti quibusnam iure canonico Ecclesiastica denegetur sepultura. Ac primo regula Innocentii III. (10) in hanc rem sic habet: *sacris est canonibus institutum, ut quibus non communicamus vivis, nec communicemus defunctis, et ut careant Ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab Ecclesiae unitate praecisi, nec in articulo mortis Ecclesiae reconciliati fuerunt.* Ex qua regula ipsemet Innocentius *ibidem* constituit, excommunicatum in ecclesiastico coemeterio sepeliendum non esse, immo et sepultum esse exhumandum, si cadaver ipsius ab aliis discerni queat.

XVII. Igitur ab ecclesiastica sepultura arcentur 1, excommunicati excommunicatione maiori, id quod ad eos tantummodo spectat excommunicatos, qui denuntiati sunt, vel publice clericos percusserint (11).

(1) Conc. prov. neap. I. cap. 47; et II. tit. II. cap. 4. — (2) Conc. prov. neap. II. ibid. — (3) Constitutio Pii V. *quum primum*, et eadem syn. prov. neap. ibid. — (4) Eadem syn. prov. neap. ibid. — (5) S. Rit. Congr. in una neap. 16. Ianuar. 1677.

(6) Clement. *dudum de sepulturis.* — (7) Cap. I. hoc tit. — (8) Abbas in cap. *certificari* eodem. — (9) Lib. II. instit. iuris eccles. cap. IX: Espencius part. II. Tit. XXXVIII. cap. V. n. 37. — (10) Cap. XII. de sepulturis.

(11) Extravag. Martini V. *ad evitanda.*

2. Nominatim interdicti, quippe qui et ipsi ab Ecclesiae ingressu specialim exclusi sunt (1).

3. Haeretici, schismatici, apostatae: nimirum ubi hoc nomine sint publice convicti, vel denuntiati, aut publice haeresim profiteantur, vel ab Ecclesia recesserint (2).

4. Iudaei, pagani, infideles omnes, atque etiam infantes mortui sine baptismo (3).

XVIII. Iis quoque Ecclesiastica sepultura deneganda est, quos in peccato mortifero decessisse vero satis est simile. Huiusmodi sunt 1, qui sibi mortem consciverunt, nisi constet id furore adactos egisse (4).

2. Item usurarii manifesti: immo hi sepulti exhumandi sunt, si eorum ossa ab reliquorum ossibus discerni possunt. Excipe, ubi constet ante mortem iniustae usurarum acceptionis poenituisse; adhaec et cautionem de restituendis usuris praestitisse (5).

3. Qui praeceptum annuae confessionis, et paschalis communionis non impleverunt (6).

4. Mortuis in torneamentis: porro his licet poenitentiam poscentibus non denegetur, adhuc tamen Ecclesiastica deneganda est sepultura (7).

5. Pugnantes in duello, sive ipsi duellantes, eorumque patrini (8).

6. Raptores; et Ecclesiarum violatores, sive qui violenter insurrexerint in rapinas, vel in Ecclesiarum violationes. Huiusmodi criminosi in extremis agentes, et peccatum detestantes, viaticum quidem accipiunt, haud vero ecclesiasticam sepulturam, nisi de restituendis ablatis cautionem dederint (9).

7. Manifesti, et publici peccatores, qui sine poenitentia decesserunt (10).

8. Fures, et latrones in fraganti crimine occisi (11).

9. Monachi mortui cum peculio (12).

10. Demum corpora suspensorum in patibulo ad exemplum, et terrorem aliorum manent insepulta, et omnium oculis exposita a bestiis, et aere consumenda. Verum id non ex Ecclesiae legibus, at iure romanorum (13). Quinimmo requirebatur omnino consensus Principis, ut sepeliri possent (14). Verum consuetudo invaluit, ut a iudice peti possent. Neapoli ius romanum hac in re vigebat: at sensim factum est, primum ut eorum ossa ex loco profano, ubi iacerent, bis in anno colligerentur ad locum sacrum religioso comitatu deferenda, dein tandem mos inductus est, ut statim e patibulo ablata ad Ecclesiam deferantur inhumanda.

(1) Cap. X. hoc tit., et cap. XVII. *de verborum signif.* — (2) Causs. 24. q. 1. per totam. — (3) Can. XXVII. de consecr. dist. 1. — (4) Can. XI. causs. 23. quest. V. — (5) Cap. II. de usuris in VI. — (6) Cap. omnis utriusque sexus *de poenit., et remissionibus.* — (7) Cap. I. *de torneamentis.* — (8) Conc. trid. sess. XXV. de ref. cap. 19.

(9) Cap. II. de raptoribus. — (10) Rituale rom. *de exequiis.* — (11) Cap. II. de furtis. — (12) Cap. II., et VI. *de statu monachorum.* — (13) L. I. D. de cadaver. punitorum. — (14) L. II. ibidem.

TITULUS XV.

DE MONASTERIIS HOSPITALIBUS ET LAICORUM CONFRATERNITATIBUS

I. De Monachis, et regularibus satis iam actum est (1). Tantummodo de monasteriis, ac de Episcoporum in eadem auctoritate iuvat hic pauca dare. Μοναστεριον *monasterium* igitur proprie locum significat, ubi homines solitarii degunt: at generatim pro quocunque loco consepto usurpatur, ubi plures ad certam constitutam regulam communem vitam agunt: qui, uti explicavimus, pro diversa lustituti sui ratione *monachi, mendicantes, canonici regulares*, vel *clerici regulares* dicuntur.

Quaenam in nova monasterii erectione servanda sunt.

II. Illa semper disciplina in Ecclesia viguit ut nullum exstrui posset monasterium, nisi prius impetrata Episcopi dioecesani venia (2). Porro plura hac in re Episcopis cavenda sunt, 1. ne nova monasteria cum aliorum detrimento exstruantur: qua de re Clemens VIII. bulla *quoniam ad instituta*, et Gregorius XV. constitutione *quum alias* interdixerunt Episcopis novi monasterii erigendi facultatem impertiri, nisi prius advocatis, et auditis prioribus, vel procuratoribus conventuum loco, ubi novum exstruendum est monasterium, necnon et aliis per quatuor millia passuum circumiacentium, inde constiterit, novum sine veterum incommodo bene erigi posse.

2. Nullum monasterium, aut cuiuscunque ordinis, vel instituti domum aedificari sinant, nisi ubi in eo duodecim saltem monachi, sive religiosi degere, et ex redditibus, consuetisque fidelium eleemosynis sustentari quiverint (3).

3. Parochum quoque, intra cuius parochiae limites novum exstruendum est monasterium, Episcopum audire, eiusque consensum exquirere oportet: neque enim, nisi salvo Ecclesiarum parochialium iure, novas Ecclesias, et monasteria aedificanda esse post Glossam (4) tradit Panormitanus (5).

4. Demum ex decreto tridentino (6) in erectione monasteriorum monialium speciatim Episcopo cavendum est, ne extra moenia urbis, vel oppidi constituantur malorum hominum praedae, aliisque facineribus exposita. Quinimmo *ibidem* Episcopis, aliisque praepositis iniungitur, ut si ita expedire videbitur, sanctimoniales ex iis ad nova, vel antiqua monasteria intra urbes, vel oppida frequentia reducantur.

Monasteria iure communi Episcopo subiecta

III. Monasteria iure communi Episcopo subduntur, in cuius dioecesi posità sunt (7): et nonnisi ex privilegiis pedetentim ab Episcopi potestate

(1) Lib. I. tit. ult. — (2) Conc. chalc. can. III: conc. agath. an. 506. can. XXVII. conc. epoan. an. 517. can. X: Iustinian. nov. V. cap. I: et trid. sess. XXV. de regular. cap. 3.
(3) Gregor. XV. ibid. — (4) In Cap. I. de novi operis nunciatione. — (5) Ad Cap. I. de Ecclesiis aedificandis. — (6) ibid. Cap. V. — (7) Cap. VIII. de religiosis domibus.

eximi coeperunt. Id quod de omnimoda exemptione haud intelligas. Quum enim Episcopi potestas tria prorsus spectet, scilicet quae sunt ordinis, quae sunt iurisdictionis, quae legis sunt dioecesanae, monasteria, a lege quidem dioecesana exempta sunt, haud vero a potestate ordinis, nec omnino a potestate iurisdictionis. De hoc capite satis actum est (1). Duo hic tantummodo subueelenda. 1, Urbanum VIII. Episcopi potestati subiecta declarasse monasteria omnia de novo erigenda, in quibus duodecim saltem religiosi non essent (2): adhaec et ex constitutione Innocentii X., quae incipit *ut in parvis*, Episcopo plenum ius esse in conventus suppressos, et deinde restitutos, in quibus idem duodenarius religiosorum numerus non sit, tum et in nunquam suppressos, in quibus sex duntaxat religiosi non degant. De parvis hisce coenobiis extant duo capitularia, alterum Caroli M. an. 784., quo decernitur, ut ab Episcopis supprimantur, atque in uno loco monachi simul congregentur, quo observandae strictius regulae habeant incitamentum. Alterum Ludovici Pii an. 817. iubet, ut in prioratibus sint saltem sex monachi. Huic capitulari consonant *cap. fin. de capellis monachorum*, quae de prioratibus illud caveudum praecipiunt, *ne monachi in iis habitent solitarii contra statutum generalis concilii. Ideoque mandamus, quatenus ipsorum abbates, seu priores, ut vel ipsos ad claustrum revocent facientes in ipsis Ecclesiis deserviri per clericos saeculares, vel alios monachos eisdem adsocient, cum quibus vitam possint ducere regularem, monitione praemissa per censuram ecclesiasticam compellas.* -

De hospitalibus

IV. Hospitalia proprie loca sunt suscipiendis hospitibus destinata, graecis dicta *Ξηνοδοχεια xenodochia:* at eo nomine vulgo veniunt loca quaelibet cuiuscunque generis indigentibus hominibus sive alendis, sive educandis, sive sustentandis addicta: uti *Νοσοκομεια nosocomia* aegrotantium receptacula, *Πτωχοτροφεια ptochotrophia* pauperum domicilia, *Γεροντοκομεια gerontocomia* senum hospitia, *Βρεφοτροφεια brephotrophia* loca infantibus alendis, *Ορφανοτροφεια orphanotrophia* orphanis educandis, *Παιδοτροφεια paedotrophia* pueris instituendis comparata.

V. Hospitalium origo inter fideles aeque ac monasteriorum inde repetenda videtur, ex quo primum Ecclesiae per christianos imperatores pax effulsit. Quandiu enim imperium penes gentiles fuit, penes Episcopum pauperum, aegrotantium, hospitum, viduarum, virginum, aliorumque miserabilium hominum cura fuit; hos enim omnes simul in iisdem aedibus congregatos sustentare per tyrannos nunquam licuit. At ubi libertatem ecclesia nacta est, ut qui desertis in locis latitabant coeperunt sibi monasteria construere, ita paullatim varia tum ab Episcopis, tum etiam et ab aliis exstructa sunt domicilia, ubi pauperes, aegroti, peregrini, senes etc., et maiori commodo, et sumptu minori alerentur.

VI. Saeculo IV. iam plura per Ecclesias constructa fuisse hospitalia dubitare non possumus. Gregorius Nazianzenus (3) Iulianum apostatam ridet, quippe qui infidelibus, christianorum exemplum proponens, eosdem

(1) Lib. I. tit. XV., et ult. — (2) Const. XLIII. §. 14. — (3) Orat III.

ad xenodochia καταγωγια, και ξενωνας construenda adhortetur. Idem Gregorius Πτωχοτροφεια a s. Basilio extra urbem episcopalem magnificentissime exstructa memorat (1). Tum xenodochium Romae a Pammachio, et nosocomium a Fabiola excitatum refert Hieronymus (2). Demum Theodoretus Placillam Augustam Theodosii M. coniugem describit in Ecclesiae xenodochiis ad abiectissima quaeque ministeria sese demittentem (3).

VII. Secutis temporibus plerumque canonicorum collegia singula suum habebant hospitale (4). Tum quoque et monasteria, quibus vel ab ipsis suis conditoribus, vel ab aliis opes plurimae conferri consueverunt, ut et monachi, et pauperes ex iis alerentur (5). Adhaec quaedam hospitalia cum suis proventibus in capitula, vel monasteria aliquando sunt erecta, adiecto tamen onere hospitalitatem in pauperes exercendi. Verum hac occasione hospitalia quodammodo extincta sunt, praesertim quum deinceps nimis parce pauperes ad hospitium recepti fuerint. Cathedralis Ecclesiae neapolitanae saeculo IX. suum habebat xenodochium a S. Athanasio aedificatum; de quo Ioannes Diaconus haec habet: *Ordinavit xenodochium in atrio praedictae Ecclesiae Cathedralis multis terris oblatis quatenus et egenorum, et advenarum esset repausatio* (6): quinimmo iam inde ab VI. saeculo plura Neapoli erecta fuisse xenodochia mox videbimus.

VIII. Hospitalium, aliorumque piorum locorum regimen Episcopis adserit synodus chalcedonensis *can. VIII*, et quidem ex antiqua patrum traditione, id quod Iustinianus non agnoscit modo, verum et pluribus editis sanctionibus firmat, augetque, et quidem 1, decernit, ut qui hospitalibus praeficiendi sunt, Episcoporum iudicio probentur (7).

2. Episcopis ius tribuit in eorum, qui hospitalibus, aliisque locis piis praefecti sunt, administrationem inquirendi, non recte administrantes corrigendi, atque adeo, si expediverit, expellendi, idque etiamsi huiusmodi praefecti ab ipsis fundatoribus fuerint designati (8).

3. Testatore xenodochium simpliciter haeredem scribente, nec designante in quodnam ex pluribus xenodochiis bona sua erogari velit, hanc dubietatem Episcopis dirimendam relinquit Iustinianus (9).

IX. Episcoporum in hospitalia potestatem, quam Iustinianus tam luculenter adseruit, integram ipsis ad saeculum usque XIII. permansisse, tum ex multis constat, tum vel maxime ex epistola Episcoporum e synodo apud Carisiacum missa ad Ludovicum Pium, ex *can. XXIII.*. synodi romanae sub Eugenio II. an. 826, ac denique ex decretali Gregorii IX. (10).

X. Verum saeculo XIV. hospitalium Praefecti sive clerici, sive laici, ut liberiori in eorumdem administratione facultate fruerentur, sensim ab Episcoporum potestate immunitatem adfectarunt: at hinc factum est, ut tantae opus misericordiae, quod antiquis sanctissimis Episcopis, atque prope dixerim, ipsis Apostolis adeo cordi fuerat, paullatim deciderent. Namque, ut rem hanc deplorant Patres concilii viennensis, *praefecti illi proventus*

(1) Orat. XX.—(2) Epist. ad Pammachium, et in epitaphio Fabiolae.—(3) Lib. V. cap. XVIII.—(4) Conc. aquisgr. reg. canonic. cap. 141.—(5) Espenius part. II. tit. XXXVII. cap. I.—(6) Videsis Mazoch. de Cathedr. neap. in anteloquio pag. VII.
(7) L. XXXII. §. 9. C. de Episc., et cler. — (8) L. XLVI. §. 3. ibid. — (9) L. XLIX. C. cod.—(10) Cap. III. de religiosis domibus.

in suos usus convertentes hospitalia ipsa collabi, domus, et aedificia ruinis deformari, atque adeo pauperes, senes, aegrotos publicis in viis omni humana ope destitutos perire inhumaniter permittunt.

XI. Huic tanto malo occurrere studuerunt primum eadem synodus viennensis (1), dein et concilium tridentinum (2). Porro tridentini Patres, et constitutionem viennensem renovarunt, et plura eandem rem spectantia de integro decreta edidere.

XII Iam vero in concordato anni 1741. *cap. V.* hac in re constitutum est. Et quidem primo tria piorum locorum genera distincta sunt, scilicet 1, quae sub regium immediata protectione sunt 2, quae administrantur a clericis, ac 3, demum quae laicorum regimini subsunt. De primis cavetur, ut in omnibus, etiam quoad spiritualia, ab Episcopi visitatione sint immunia. Porro *ibidem* ea duntaxat loca pia sub immediata Regum protectione esse declarantur, quae vel regiae fundationis, aut dotationis sunt, vel in ipso fundationis limine sub illa recepta fuerint. Tum 2, alterius generis loca pia ab Episcopo aeque in spiritualibus, ac in temporalibus prorsus invisenda constituuntur. Demum 3, quae a laicis duntaxat administrantur, ea in spiritualibus tantummodo ab Episcopo visitari posse statuitur, ita tamen ut eorum administratores in singulos annos suae administrationis debeant rationem reddere, nedum deputatis eorundem locorum piorum, verum et personae ab Ordinario ad id designatae. Ceterum de iure Episcoporum in Hospitalia, aliaque loca pia videsis Ildephonsum Clem. de Arostegui in Concor. Pastor (3).

XIII. De hospitalium praefectis iuvat hic pauca subnectere. Antiquitus quidem subdiaconis, vel diaconis plerumque hospitalium curam fuisse concreditam, tum ex eo evincitur, quod inde mutuato nomine nonnunquam diaconiae dicta sunt, tum quoque ex s. Gregorio M., qui haud semel in suis epistolis diaconorum, vel subdiaconorum diaconiis, sive xenodochiis ministrantium meminit. Quinimmo in plerisque diaconiis, sive xenodochiis praeter diaconum regionarium ei diaconiae primario adfixum, fuisse et subdiaconum item *regionarium* nuncupatum, cui dispensatoris (qui graece *Οικονομος*, at in marmoribus romanis, modo villicus, modo dispensator vocatur) munus incumbebat: adhaec et acolythos, tanquam infimos ministros diacono subiectos demonstrat Mazochius (4). Plures Neapoli iam inde ab VI. saeculo eiusmodi fuisse diaconias sive hospitales domus, dein saeculo IX, celeberrimo athanasiano xenodochio adnexas, ostendit Mazochius (5), id quod tum ex s. Gregorio M. colligi posse videtur, qui haud semel in suis Epistolis diaconias Neapoli constitutas memorat, quas olim aliud non fuisse, quam hospitales domus, tum vel maxime ex hospitalis athanasiani inventario *ibidem* a cl. Mazochio illustrato.

XIV. Porro hactenus dicta haud ita accipias, quasi nonnisi diaconis hospitalium regimen antiquitus fuerit commissum. Namque et Iustinianus xenodochos, nosocomos, orphanotrophos memorat, quos diaconos fuisse non probatur, et Gregorius ipse eos xenodochiis praeficiendos iubet, *qui*

(1) Clement. II. de religiosis domibus. — (2) Sess. VII. de ref. cap. 15., et sess. XXII: de ref. cap. 8. — (3) Part. II. cap. 2.
(4) De Cathedr. neap. pag. 253. — (5) Ibidem. pag. 277.

vita moribus, atque *industria* inveniantur *esse dignissimi*, tum subdit: *Religiosi duntaxat*, *quos vexandi iudices non habent potestatem* (1).

XV. Iam vero sequentibus saeculis plures exorti sunt Ordines religiosi, quibus ex proprio instituto hospitalium cura incumbit, unde et dicti hospitalarii. Huiusmodi fuere hospitalarii S. Ioannis hierosolymitani, S. M. teutonicorum, calatravenses etc., qui postea in Ordines equestres, et militares commutati sunt: at de his satis *libro superiori ult.* Demum saeculo XVI. ineunte s. Ioannes de Deo lusitanus Ordinem instituit ad officia pietatis erga pauperes, praesertim infirmos, exercenda, quem Pius V. primum confirmavit (2).

TITULUS XVI.

DE BONORUM ECCLESIASTICORUM ORIGINE ET ADQUISITIONE

I. Per tria priora ecclesiae saecula, dum tyrannorum debacchabantur persecutiones, bona ecclesiastica potissimum res erant mobiles ex collata fidelium symbola collectae, quae facile adsportari, abscondi, vel distribui possent, uti frumentum, vinum, oleum, vestes pro pauperibus, atque etiam pecunia, qua ad victum necessaria parabantur (3). Profecto res immobiles periculis quam maxime erant expositae; eas enim invadere saeviente persecutione gentilibus haud fuisset difficile, neque Ecclesia de hac invasione apud iudices conqueri potuisset.

II. Hoc autem haud ita est intelligendum, quasi omni per illud temporis bonorum stabilium possessione Ecclesiae caruissent: earum enim plerisque iam inde ab III. saeculo suas fuisse res immobiles, scilicet aedes, praedia, hortos, aliaque huius generis tum ex aliis evincitur, tum vel maxime ex decreto Constantini, et Licinii an. 313, ubi inter alia sic decernitur *omnia, quae ad Ecclesias visa sunt pertinere, sive domus possessio sit, sive agri, sive horti, sive quaecunque alia . . . restitui iubemus* (4).

III Iam vero reddita a Constantino m. Ecclesiae pace ecclesiastici proventus valde creverunt, eiusdem praesertim Imperatoris opera, qui in hanc rem duas edidit leges. Et quidem 1, decrevit, *ut eorum haereditates, qui pro Christo martyrium, mortem, exilia, bonorum proscriptionem passi erant, vel ipsis redintegrarentur, vel eorum proximis, aut si proximi essent nulli*, *Ecclesiae* (5). Tum 2, liberum unicuique permisit arbitrium quodcunque vellet Ecclesiis donandi: *habeat unusquisque licentiam sanctissimo catholicae Ecclesiae concilio decedens, bonorum quod optaverit relinquere* (6).

IV. Porro qui Constantinum exceperunt imperatores, hi etiam latis legibus reditibus ecclesiasticis augendis plurimum contulerunt. Ac. 1. Theodosius iunior, et Valentinianus priorem Constantini legem non confirmarunt modo, verum et ad haereditates clericorum intestatorum extenderunt,

(1) Lib. III. epist. XXIV. — (2) Constit. quae incipit: *licet ex debito.*
(3) Iustinus apol. I. in fine. Tertul. apol. cap. XXXIX. — (4) Eusebius vita constant. lib. II. cap. 39.
(5) Eusebius ibid. cap. 35., et 36. — (6) L. I. C. de sacros. Eccles.

ut scilicet si nulli eorum supercessent agnati, et cognati, Ecclesiae iure haereditario deferrentur (1).

2. Templa gentilium, eorumque reditus nonnunquam Ecclesiae ex Imperatorum liberalitate addicta. Honorius imperator haud paucarum constitutionum meminit, quibus huiusmodi reditus Ecclesiae adiudicaverit (2).

3. Haereticorum etiam conventicula, et praedia ad eadem spectantia Honorius imperator catholicae Ecclesiae ditioni vindicanda praecepit (3).

4. Demum ex Iustiniani legibus, si qui clerici, vel monachi temporalibus instructi bonis, Ecclesia, vel monasterio relicto, ad vitam redireut privatam, omnia ipsorum bona Ecclesiae, vel monasterio, ad quod spectarint, addicebantur (4).

V. Iam porro illud quam maxime curae erat Ecclesiae, quum et bona immobilia, et fidelium oblationes reciperet, ut nihil inde damni praecipue filii familias paterentur. Et sane s. Augustinum nonnullas in praeiudicium filiorum, parentum, vel adfinium Ecclesiae relictas haereditates repudiasse testis est Possidius in eius vita *cap. XXVI*. Id quod idem s. Doctor innuere videtur (5): *quando donavi*, inquit, *filio*, *quod iratus Pater moriens abstulit*, *bene feci* . . . . *quicunque vult exhaeredato filio haeredem facere Ecclesiam*, *quaerat alterum qui suscipiat*, *non Augustinum: immo Deo propitio neminem inveniat*. Ibidem Aurelii Episcopi carthaginiensis factum commendat, qui cuidam ob enatos ei filios reddidit, quod ipse Ecclesiae filios nec habens, nec sperans, donaverat, tum subnectit: ***in potestate habebat Episcopus non reddere, sed iure fori, non iure poli*** (6).

De bonorum ecclesiasticorum administratione

VI. Bonorum ecclesiasticorum supremus moderator semper in Ecclesia Episcopus habitus est (7). Quinimmo pluribus in eadem dioecesi iam constitutis particularibus Ecclesiis, iisdemque veluti incardinatis presbyteris, adhuc tamen omnium dioeceseos ecclesiasticorum bonorum cura penes Episcopum erat, qui e communi Ecclesiae matricis aerario ad omnes Dioecesanos clericos in singulos dies, hebdomadas, aut menses portiones mittebat. Hanc disciplinam ad medium usque saeculum V. in Ecclesia constantinopolitana viguisse ex Theodoro lectore colligitur (8).

VII. Porro plura hac in re notanda occurrunt: 1. Episcopis ad vitandam quamcunque iofidae dispensationis suspicionem administris utendum fuisse, praesertim archidiacono, et oeconomo; quibus tamen Episcopo, tanquam principi Ecclesiae rectori, identidem ratio administrationis reddenda erat (9).

(1) L. XX. C. de Episc., et clericis.—(2) L. XX. Cod. theod. de pagan. sacrif., et templ: Sozom. lib. V. cap. 7. —(3) L. LII. cod. theod. de haereticis.
(4) Cod. lib. I. tit. III. L. XIII., et nov. V. cap. 4. — (5) Serm. XLIX. de vita cleric.—(6) Conventione novissima ann. 1818. art. XV. cautum: Ecclesia ius habebit novas adquirendi possessiones, et quidquid de novo adquisierit, faciet suum, et censebitur eodem iure, ac veteres fundationes ecclesiasticae. — (7) Can. apost. XXXI; et XXXIV. conc. antioch. can. XXIV. et XXV. Cyprian. epist. XXXVIII. —(8) Lib. I. pag. 553. edit. Vales.—(9) Syn. chalced. can. XXVI. Hier. epist. ad nepot: Possidius in vita August.

2. Eadem de caussa totius aliquando Cleri consilium in bonorum Ecclesiasticorum dispensatione ab Episcopo fuisse adhibitum: atque adeo in synodo provinciae administrationis rationem Episcopum ipsum reddere coactum fuisse (1).

3. Diligentis, et industrii oeconomi electionem veterum conciliorum Patribus adeo cordi fuisse, ut Episcopum bona ecclesiastica absque oeconomo tractantem poenis canonicis subiecerint (2). Tum Metropolitis facultatem dederint in Ecclesiis suae provinciae oeconomos constituere, si qui eis subsunt Episcopi, nolint in suis Ecclesiis oeconomos constituere (3).

4. In redditnum ecclesiasticorum distributione antiquitus eam omnino regulam fuisse servatam, ut quantum cuique opus erat, tantundem acciperet, licet deinde mos invehi incoeperit, in Ecclesiis praesertim occidentalibus, ut in quasdam veluti portiones dispescerentur, quarum una Episcopo, altera clericis, tertia pauperibus, quarta fabricae impendenda reservaretur (4). At synodus bracarensis I. (5) tres tantum partes constituit, Episcopo unam, aliam clericis, tertiam aedificiis, et luminaribus Ecclesiae adsignans (6) Profecto in hac partitione Episcopo hospitalitas exerceuda relinquebatur.

5. Demum veterem canonicam reddituum ecclesiasticorum distributionis regulam, et oeconomorum usum tum primum exolescere coepisse, ubi et Ecclesiis parochialibus certi redditus adscripti sunt, et bonorum Ecclesiasticorum cura ad singulos beneficiarios devoluta est; quod quidem neque eodem tempore, neque eadem prorsus ratione obtinere coepit. At de hoc capite opportunius in titulo *de origine beneficiorum* redibit sermo (7).

De bonorum ecclesiasticorum alienatione

VIII. Iam tum fere, quum Ecclesia bona immobilia adipisci coepit canones sanciti occurrunt, quibus huiusmodi bonorum alienatio severe inter-

(1) Syn. Antioch. can. XXV. — (2) Syn. calced. can. XXVI.— (3) Syn. nicaena II. can. XI.

(4) Gelasius P. Epist. I. ad Episcopos Lucaniae cap. 27: Simplicius P. epist. III. ad Florent: et Greg. m. — (5) Epist. II. lib. III —(6) Can. XXXV.— (7). Novissima Conventione ann. 1818. art. XVII. plura ad rem constituta fuerunt, quae heic subnectere praestat.

Et I. cautum quod suppresso *monte frumentario*, sive regia procuratione spoliorum, et reddituum mensarum episcopalium, abbatiarum, aliorumque beneficiorum administrationes dioecesanae in qualibet dioecesi constituendae forent.

II. Sancitum hasce administrationes duobus Canonicis constare, qui a Capitulo, sive Metropolitano, sive Cathedrali tertio quoque anno per suffragiorum pluralitatem eligendi essent, ac renovandi, nec non regio procuratore ab augustissimo Nostro Rege designando.

III. Decretum quod cuilibet administrationi praeesset Episcopus, aut Vicarius generalis: Sede vero vacante Vicarius Capitularis.

IV. Demum statutum quod fructus percepti ex beneficiis vacantibus, in favorem Ecclesiarum, hospitalium, seminariorum, aliosque pios usus erogari debeant, servata tamen dimidia parte reddituum mensarum episcopalium vacantium pro futuro earundem Episcopo.

dicitur (1). Eiusmodi ecclesiasticum interdictum regiis sanctionibus confirmarunt: et quidem pro Ecclesia constantinopolitana Leo imperator (2), pro omnibus patriarchatus constantinopolitani Ecclesiis Anastasius (3): tum ad reliquas christiani Orbis Ecclesias extendi Iustinianus (4). Atque adeo haec interdictio obtinebat, ut neque Episcopus, neque R. Pontifex rerum Ecclesiae alienandarum potestatem sibi tribueret, nisi iusta de caussa, et non sine debita sollemnitate (5).

IX. Tres potissimum iustas res Ecclesiae alienandi caussas agnoscunt Canonistae, nimirum necessitatem, utilitatem, et pietatem. Qua de re in clementina I. *de rebus Ecclesiae non alienandis* post constitutam alienandi res Ecclesiae interdictionem subditur: *nisi necessitas, aut utilitas monasterii, prioratus, Ecclesiae, aut administrationis huiusmodi hoc exposcat:* et Iustinianus ubi sacra vasa vendi, aut pignori supponi vetat, statim subnectit (6), *nisi pro redemptione captivorum:* et alibi (7): *excepta caussa captivitatis, et famis in locis, quibus hoc contigerit.*

X. Iam vero *necessitas*, vel *utilitas* evidens sit oportet, e. g. si fructus non sufficiant necessariis Ecclesiae sumptibus, aut clericorum sustentationi, aut debitorum solutioni, vel si grave immineat Ecclesiae damnum, si aedes ruinosae dentur in emphiteusim, vel silvestria loca, aut praedia inculta colonis tradantur excolenda (8): tum si praedia propinqua cum longe dissitis commutentur (9), aut demum si distrahantur praediola, aut exiles vineolae, et Ecclesiae minus utiles, aut longe positae.

XI. Pietati vero in alienandis ecclesiasticis bonis locus est, quum aut urgente gravi necessitate pauperes a miseriis sunt sublevandi, aut redimendi captivi, sepeliendive fideles. S. Ambrosius vasa Ecclesiae mediolanensis impendit, ut captivis libertatem impertiret. Id quod quum invidi Ariani, perinde ac crimen ipse admisisset, traducerent, gravem pro se scripsit apologiam, in qua inter alia haec habet (10): *aurum Ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget in necessitatibus ...... nonne dicturus est Dominus, cur passus es tot inopes fame emori? et certe habebas aurum, unde ministrasses alimoniam. Cur tot captivi deducti in commercio sunt, nec redempti ab hoste occisi sunt? melius fuerat, ut vasa viventium conservares, quam metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceres? Timui ne templo Dei ornatus deesset? Responderet, aurum Sacramenta non quaerunt: neque auro placent, quae auro non emuntur. Nemo potest queri, quia captivi redempti sunt .... Nemo potest dolere, quia in sepulturis christianorum requies est defunctorum. In his tribus generibus vasa Ecclesiae etiam initiata confringere, conflare, vendere licet.* Eidem usui vasa sacra suarum Ecclesiarum addixisse Augustinum, Acacium Episcopum Amidae, Cyrillum hierosolymitanum, et Episcopum quendam carthaginensem nomine Deogra-

(1) Can. XXXIX. Codicis africani: aliique canones a Gratiano relati causs. 12. q. II.: tum epistola canonica s. Cyrilli alex. ad Domnum. — (2) L. XIV. cod. de sacros. Eccles. — (3) L. XVII. eodem. — (4) Nov. VII. et CXX. — (5) Can. XVIII., et XX. ibidem. — (6) Nov. CXX. cap. X. — (7) L. XXI. C. de sacros. Eccles.

(8) Nov. VII. cap. III., et nov. CXX. cap. VI. — (9) Can. LIII. caus. 12. q. II. —(10) De offic. lib. II. cap. 28.

tias testes sunt luculentissimi Possidius (1), Socrates (2), Sozomenus (3), et Victor Utic. de bello Vandal. (4).

XII. Quod vero ad ritus, sive, quas vocant, *sollemnitates* attinet, quibus bonorum Ecclesiae alienatio peragenda erat, advertendum est primo quidem, quum Episcoporum probitas satis perspecta esset, ipsis duntaxat ea alienandi arbitrium permissum fuisse; eorum enim iudicio disquirendum relinquebatur, num legitimae subessent alienationis caussae. Porro hac potestate quum nonnulli abuterentur Episcopi, constitutum est, ut si res immobilis, vel mobilis pretiosa distrahenda esset, in synodo Episcoporum discuteretur, num revera id legitima necessitatis, utilitatis, aut pietatis exposceret caussa (5).

XIII. Porro secutis temporibus ea hac in re viguit disciplina, quam descriptam legere est in decretali a Gratiano Leoni m. tributa (6), nimirum ut satis sit Cleri, sive Capituli tractatus, et consensus: nomine *tractatus* caussae discussionem, et cognitionem intelligendam notant communiter Canonistae. Igitur Episcopus, ubi quandam adgredi velit alienationem, Canonicos ad campanae sonitum, vel aliter pro ea, quae viget ibi consuetudo, advocare debet, cum quibus tum caussam alienationis, tum ipsam alienandi rationem discutiat, num scilicet magis Ecclesiae prosit res mobiles distrahere, quam immobiles, hoc potius praedium, quam illud, vendere potius, quam permutare, aliaque huiusmodi: demum Canonicis in eandem sententiam convenientibus instrumentum conficiendum est, quo diserte exprimatur Canonicos post longum, et diligentem tractatum decrevisse, ut hoc, vel illud praedium vendatur, permutetur, vel alia quacunque ratione alienetur, iudicantes huiusmodi alienationem Ecclesiae conducere.

XIV. Hactenus dicta de alienatione bonorum intelligas, quae mensam, ut vocant, episcopalem, vel capituli, aut collegiatae redditus constituunt. Ubi enim agatur de bonis Ecclesiae parochialis, aut quae Capitulum, vel collegium non habet, satis erit, ut Episcopus caussa discussa consensum praestet; at non idem iudicium esto de Ecclesiis, vel monasteriis ab episcopali potestate exemptis. Ea enim si Sedi Apostolicae erunt ἀμέσως subiecta, tunc sane R. Pontificis consensus requiritur, et quidem specialis, et expressus (7). Quod si ad monachos, regulares, aliosve praelatos spectabunt, tunc quidem alienatio fieri potest auctoritate ministri provincialis, vel generalis, alteriusve Praelati iurisdictionem quasi Episcopalem habentis, cum tractatu tamen, et sollemnitate nuper expressis.

XV. Demum pauca hic praestat subnectere de celebri decretali extravagante *ambitiosae*, quam Paullus II. edidit. an. 1468. In ea primum omnes priores canones, decreta, et constitutiones ad rem, de qua agimus, spectantes confirmavit, tum quid nomine alienationis intelligendum explicavit, scilicet omne pactum, per quod dominium transfertur, concessionem, hypothecam, locationem, et conductionem ultra triennium, necnon infeudationem, vel contractum emphiteuticum, praeterquam in casibus a iure per-

(1) In vita August. cap. XXIV. — (2) Lib. VII. cap. 21. — (3) Lib. IV. cap. 25. — (4) Lib. I. bibliotech. Pat. tom. VII. pag. 591. — (5) Can. XXXIX. Cod. afric. Hilarius epist. VIII. — (6) Can. LII. caus. 12. q. II.

(7) Rebuffus in comp. alien. rerum eccles. n. 86.

missis, ac de rebus, et bonis in emphiteusim concedi solitis ex Ecclesiarum evidenti utilitate, ac de fructibus, et bonis, quae servando servari non possunt. Adhaec sollemnitati prius requisitae consensum Sedis Apostolicae adiunxit, per quod tamen canoni *terrulas* non esse derogatum declaravit sacra Congregatio Concilii apud Fagnanum (1). Demum praeter contractus irritationem, quem tamen Ecclesiae utilem probatum poterit illa ratum habere, gravissimas in praedictae constitutionis violatores infligit poenas.

TITULUS XVII.

DE DECIMIS PRIMITIIS ET OBLATIONIBUS

I. Inter praecipuas clericorum praerogativas iam illam recensuimus (2), vivendi scilicet de oblationibus, decimis, primitiis, aliisque a populo fideli collatis subsidiis, id quod naturali rationi conforme, legi Mosaicae, Christi, et Apostolorum exemplo comprobatum demonstravimus. Porro duo hic supersunt proprius discutienda. Primum, unde repetenda Decimarum origo. Alterum, quaenam fuerit antiqua Ecclesiae disciplina in distributione rerum sponte a fidelibus Ecclesiae oblatarum. Denique pauca de Primitiis subnectemus. Sit igitur primo.

De decimis

II. Prima, quae hac de re in sacro veteri Codice occurrunt vestigia, sunt Abrabami decimae e manubiis omnibus devictorum ab ipso regum sacerdoti Melchisedecho persolutae (3). Hanc avi sui pietatem imitatus Iacobus cunctorum quae sibi in Mesopotamia adquirenda essent, decimas Deo offerendas vovit (4), quam fidem ab itinere reducem liberasse nemo vel subdubitaverit. Porro ante mosaicam sanctionem (5) nullus ex ipsis religiosissimis Patriarchis legitur, qui tanquam divinum pensum sibi decimas solvendas duxerit. Adhaec neque mosaicum praeceptum prius impletum spectamus, quam post adquisitam ab Israelitis terrae promissae pacificam possessionem. Qua de re probanda videtur hoc in capite s. Thomae sententia, qui censet legem decimarum eo intuitu spectatam, qua decima fructuum terrae pars debetur, esse omnino positivam, ac iudicialem, quae Christi adventu cessavit; at porro ea ratione, qua eis, qui divino cultui ministrant ad populi totius salutem, populus ipse necessaria vitae subsidia praestet, ipsa naturali ratione inditam esse (6). Haec s. Thomae sententia concordi theologorum, et politiorum canonistarum suffragio repeta est.

III. Quid quod per quatuor priora Ecclesiae saecula nulla poene occurrit decimarum mentio? ita sane. Quum enim frequentissimae, ac satis copiosae oblationes essent, quas sponte fideles Ecclesiae conferebant, hinc nullam oportuit de decimis, atque adeo neque de victu ad clericorum sustentationem fidelibus praestando, edere sanctionem.

(1) Ad cap. *nulli* V. de rebus Eccles. alien. — (2) Lib. I. tit. VIII. n. 3.
(3) Gen. XIV. 20. — (4) Ibid. XXXIII. 22. — (5) Lev. XXVI. 30. — (6) II. II, quest. LXXXVII. art. 1.

IV. Primi, qui decimarum meminerint, sunt auctor constitutionum (1), Hieronymus (2), Chrisostomus (3), dein et Augustinus (4), Cassianus (5), aliique Patres. Neque vero de decimis loquuntur, vel tanquam praecepto aliquo divino, aut ecclesiastico conferendis, vel tamquam ubique gentium universe conferri solitis. Sed de iis perinde verba faciunt, ac de solutione voluntaria, ad quam hebraeorum exemplo excitari oportebat fideles, quum tepescente charitate non omnia Ecclesiae, eiusque ministris necessaria sponte a fidelibus suppeditarentur.

V. Iam vero quum Patrum moniis paullatim pendendarum decimarum consuetudo invaluisset, canones deinde sanciti sunt, quibus ad praestandas clericis decimas populus obligari coepit. Ita synodus matisconensis II. *can. IV.*, capitulare Caroli m. an. 801. *cap VI.*, aliaeque per ea saecula habitae synodi : donec tandem iure decretalium decimarum solutio, quae iam universe obtinebat, atque antiquo fidelium usu firmata fuerat, generali sanctione cuncto populo christiano imposita est.

VI. Quinimmo saeculo XIII. exeunte Coelestinus III. decimas persolvendas edixit, non modo de fructibus, quos terra annuatim gignit, verum et de negotiatione, venatione, militia etc. Nullum sane hoc antiquius de decimis personalibus extat vestigium. Coelestini autem responso inter decretales Gregorii IX. relato ius generatim inductum est de omnibus, etiam de personalibus lucris, decimas deberi.

VII. Decimarum igitur duplex genus statuitur : nimirum aliae *praediales*, sive *personales*; quibus addendae et *mixtae*. Praediales sunt, quae ex fructibus,et proventibus praediorum debentur:idque *αδιαφορως indifferenter*, sive urbana sint, sive rustica. Porro huiusmodi decimae vel *maiores* sunt, vel *minores*, vel *novales*. *Maiores* sunt, quae de grano, vino, foeno, aliisque fructibus distentioribus penduntur. *Minores* de leguminibus, et oleribus. *Novales* demum de agris recens excultis. Personales dicuntur, quae ex rebus, quas quisque sibi industria, et opera sua adquirit, persolvuntur, veluti ex lucro honestae cuiuscunque negotiationis, militiae, venationis etc. Mixtae demum,quae partim praediales sunt,partim personales, scilicet quae ex fructibus, pecorum foetu, lacte, lana etc. praestantur. Lege mosayca, et iure ecclesiastico ad saeculum usque XIII., uti modo observavimus, praediales tantummodo decimae persolutae sunt.

VIII. Decimae personales in eo differunt a praedialibus, quod haec nullis deductis expensis, statim ac fructus collecti sunt, debentur (6), et quidem parochiis, intra quarum fines praedia iacent; quamvis illorum dominus alia in parochia commoretur, nisi aliud obtineat ex consuetudine (7). Illae vero parochiis praestandae sunt, ubi quis ecclesiastica percipit Sacramenta, et quidem deductis expensis. Qua de re in negotiatione nonnisi ex lucro, subductis impensis, persolvendae. Demum mixtae debentur quidem parochiis, ubi armenta pascuntur, at detractis sumptibus. Generales hi canones sunt, ad quos diversi generis decimarum ius plerumque dirigi-

(1) Lib. VII. cap. 30. — (2) In Malach. cap. III. — (3) Hom. III. in epist. ad Ephes. — (4) Enarrat. in psal. CXLVI. — (5) Coll. XIV.
(6) Cap. VII. XXII. XXVI., et XXXV. de decimis. — (7) Cap. XIII. XVIII. et XX.

tur. Ceterum in hac re plurimum consuetudini tribuendum, tum illarum rerum intuitu, ex quibus decimae praestandae sint, tum respectu illorum, quibus decimas persolvere oporteat, uti mox videbimus.

IX. Decimae iure antiquo, et communi nonnisi parochis praebendae. Id sane primaova decimarum origo indicat: suppeditari enim coeperunt tamquam necessaria sacerdotibus totius populi saluti prospicientibus stipendia, tum ex conciliorum canonibus patet quibusnam decimarum solutio primum sancita fuerit, praesertim ex *can. XIX* concilii cabilonensis II., et *can. II.* Concilii metensis, quibus expresse cautum est, ne quis fideles ab decimis Ecclesiis parochialibus praestandis avertat. Et sane habebantur veluti oblationes parochis, et Ecclesiis parochialibus praestandae: id quod et romanorum Pontificum decretales etiam exhibent. Consultus enim Innocentius III. de quarundam decimarum praestatione sic rescribit: *quum perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de iure communi pertineat* (1) Unde tandiu Parochus ius habet sibi decimas vindicandi, quandiu evidenter non ostendatur speciali titulo eas ad alium spectare.

X. Verum ius percipiendi decimas contra ipsam parochialem Ecclesiam praescribi posse haud ambigendum: ad quod tamen cum possessione quadraginta annorum titulus quoque concurrat necessum est, vel duntaxat tituli defectum suppleat possessio immemorabilis (2). Et sane nonnunquam per Episcopos, atque etiam per Romanos Pontifices Capitulis, et monasteriis non modo decimas concessas, verum et ipsas parochiales Ecclesias incorporatas constat. Illud vero prorsus mirandum, decimas iam inde a saeculo VIII. in laicorum manus transferri coepisse, in quam rem sane diligentius inquirendum.

XI. Ac primo ius percipiendi decimas ab ipsis decimis distinguendum, illud prorsus spirituale est: *consequitur enim*, ut recte notat s. Thomas (3): *illud debitum, quo ministris altaris debentur sumptus de ministerio, et quo seminantibus spiritualia debentur temporalia, quod ad solos clericos pertinet habentes curam animarum. Res autem, quae nomine decimarum dantur, corporales sunt. Unde possunt in usum quorumlibet cedere, et sic possunt etiam ad laicos pervenire.*

XII. Ut autem haec decimarum in laicos translatio legitime fiat, legitima quaedam requiritur caussa, scilicet necessitas, vel utilitas Ecclesiae, pauperum levamen, vel aliud huiuscemodi (4). Sic ad recuperandas Ecclesias a Saracenis occupatas regibus catholicis a romanis Pontificibus tertias decimarum concessas refert Emmanuel Gonzalez (5). Porro tria hinc mala sensim profluere. 1. Principes decimas sibi in subsidium ad tempus concessas in beneficium stabile, sive in feudum possidere voluisse. 2, nonnullos Episcopos, et Praelatos nimis faciles, neque ex iusta caussa, decimas concedere consuevisse. 3, laicos aliquando decimas propria auctoritate, vel parochis conniventibus, usurpasse.

XIII. Non defuere quidem Episcopi, atque etiam R. Pontifices, qui hu-

(1) Cap. XXIX. de decimis. Cap. XXX. ibid. — (2) Cap. IV., et VI. de praescriptionibus, et cap. I. eodem in VI.
(3) Ibidem art. III. — (4) S. Thom ibid. ad 3. — (5) In comm. cap. XIX. de decimis.

iusmodi abusioni pro virili sese opponerent: at nimis arduum erat decimas e laicorum manibus eripere, qui in illarum possessione diu fuissent. Satius igitur visum est rem velnti transigere; id quod in concilio lateranensi III. Alexandro III. primum adgredi coeperunt, deiu sub Innocentio III., aliisque secutis Romanis Pontificibus identidem prosequuti sunt. Ac 1. sancitum est, ut laici decimas in alios laicos transferre non possent (1).

2. Ut qui decimas haereditario iure tenerent, possent eas cui voluerint idoneo clerico dare, eo quidem pacto, ut postea ad Ecclesiam, cui de iure competunt, reverterentur (2).

3. Ut laici servitia Ecclesiis, quarum decimas infeudatas haberent, praestare tenerentur (3)

4. Ut occasione decimationis antiquae decimae novalium non usurparentur (4).

5. Ut religiosi possent de consensu Episcoporum decimas a laicis detentas accipere (5): id quod de iis duntaxat decimis, quas ante Concilium lateranense III. laici in feudum possidebant, intelligendum *ibidem* monetur. Unde communis illa, ac ubique hodie recepta canonistarum regula profluxit, scilicet illas tantummodo decimas a laicis in feudum retineri posse, quas ante concilium lateranense III. consecuti fuerint. Licet igitur ius percipiendi decimas ex primigenia institutione omnino spirituale sit, possunt tamen decimae ipsae a laicis vel iusto titulo, vel immemorabili praescriptione possideri.

XIV. Ad decimarum solutionem iure communi obstringuntur omnes prorsus christiani, atque adeo etiam Iudaei, ac pagani, si de praedialibus sermo sit; praediis enim ipsis adiacent (6). Quinimmo iure communi etiam monachos, et regulares ad decimas persolvendas teneri certum omnino est (7).

XV. Porro ab onere praestandi decimas potest quis eximi vel ex privilegio, vel ex praescriptione, vel ex pacto. Ac primo ex privilegio romani Pontificis Innocentii II. prorsus a decimis exempti declarati sunt cistercienses, quod postea privilegium ita restrictum, ut exempta non essent, neque praedia post concilium lateranense IV. adquisita, neque ea, quae vel ab aliis locarent, vel aliis colenda traderent. Et sane, ut recte observat Alexander III. quando privilegium illud Ordini cisterciensi datum fuerat, eiusdem abbatiae, et nimis rarae, et exiles erant (8). Porro quod spectat ad praedia, quae monachi ipsi suis manibus excolunt, ut inde victum capiant, generatim ab decimis exempta sunt, quo privilegio omnes fruuntur, qui sub certa, et probata regula communem vitam agunt (9).

XVI. Praescriptione etiam, seu consuetudine adquiritur decimarum immunitas, quae, ut supra notavimus, sine titulo debet esse immemorabilis; cum titulo vero annorum quadraginta. Porro decimarum praescriptionem de maioribus tantummodo intelligas, non de minoribus, et novalibus, quae

(1) Conc. lateran. III. cap. XIX. de decimis. — (2) Syn. abricensis an. 1172. can IX. — (3) Innocentius III. lib. IV. epist. 9. — (4) Innocentius III. cap. XXV. de decimis. — (5) Alexander IV. cap. II. de decimis in VI.
(6) Cap. IV, et passim hoc tit. — (7) Cap. IV. ibidem. — (8) Cap. IX. hoc tit. (9) Cap. X. hoc tit.

semper ad parochum spectabunt, nisi titulus adsit contrarius. Sic immunitas personalium decimarum inducta est, eoque facilius, quod quum impensae essent subducendae, saepe parum superesset lucri. Mixtae quoque multis in locis exoleverunt, ut et in aliquibus etiam praediales, ex eo praesertim tempore, quo regiis sanctionibus parochis optio proponi coepit, ut vel decimas, vel congruam portionem eligerent. Novissimis regiis rescriptis, praesertim die 20. Augusti 1708. nonnisi ubi parochi *congrua* sint destituti, ex decimis congruae defectus supplendus.

XVII. Conventione demum, sive pacto immunitas decimarum inducitur, quod antiquitus, ut supra observavimus, ex caussa etiam gratuita, et liberali fieri consuevit, at deinde nonnisi ex caussa onerosa transactionis, vel compensationis alterius rei spiritualis fieri posse decretum est; ut puta si religiosis huiusmodi largiatur immunitas, ut ipsi habendis in parochia concionibus obstringantur (1).

XVIII. Illud hic postremo animadvertendum, nomine decimae non strictim decimam frugum partem venire: plerumque enim minus praestatur, veluti duodecima, vel quintadecima pars, et alicubi etiam vigesima, vel trigesima. Verum quaecumque hac in re sit consuetudo, illud constat, posse laicos ad decimarum solutionem compelli. In capitularibus regum francorum iam sancitum erat, ut *qui decimas pro crebis sacerdotum admonitionibus, et praedicationibus dare neglexerint, excommunicentur* (2). Idem ab Alexandro III. statutum legitur (3). Id quod secuti tridentini Patres in hunc modum decernunt (4). *Qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.*

De oblationibus

XIX. In eo a decimis differunt oblationes, quod ad illas praestandas populus ex iustitia teneatur, at oblatio proprie sit munus a fidelibus Deo, vel Ecclesiae sponte oblatum. Huiusmodi oblationes antiquitus adeo frequentes, et copiosas fuisse, ut quaedam Ecclesiae potuerint de iisdem portionem Ecclesiis indigentioribus conferre, constat ex Apostolo (5). Tum de Ecclesia Romana testantur Dionysius Corinthi Episcopus apud Eusebium (6), et Dionysius alexandrinus apud eundem Eusebium (7) consuevisse, scilicet ad dissitas, easdemque pauperes Ecclesias necessaria vitae subsidia transmittere.

XX. Porro in spontaneis hisce offerendis muneribus Ecclesia hierosolymitana inter ceteras emicuit: ibi enim, ut habetur act. II: *qui credebant erant pariter, et habebant omnia communia, possessiones, et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.* Eandem ab orientalibus non paucis initam fuisse rationem, scribit Eusebius (8).

XXI. Oblationes proprie dictae, sive quae Ecclesiae offerebantur prae-

(1) Cap. II., et cap. VIII. de transact. — (2) Lib. II. cap. XLVIII. — (3) Cap. V. hoc tit. — (4) Sess. XXV. de ref. cap. 12.

(5) Epist. I. ad Cor. 16.—(6) Lib. IV. cap. 23.—(7) Lib. VII. cap. 5.— (8) Lib. III. cap. 37.

cipue ad ministrorum altaris sustentationem duplicis erant generis: aliae ad altare offerebantur, scilicet triticum, racemi, oleum, thus; aliae in domum Episcupi deferebantur, puta mel, lac, legumina, volatilia, pecudes, poma, aliique fructus (1).

XXII. Verum in rerum Ecclesiae oblatarum partitione praecipua penes Episcopum potestas erat, ad quem spectabat providere, ut rectissime administrarentur, et distribuerentur (2). Iam vero Episcopus diaconorum opera uti consuevit, ac praesertim archidiaconi, aliusve constituti oeconomi, qui ex eius mandato necessaria pro divino cultu suggererent, alimenta item sacerdotibus, et clericis suppeditarent, habita tamen ratione gradus, et ordinis, et quidem vel quotidie, vel singulis mensibus, unde haud raro apud veteres occurrunt sportulae quotidianae, et divisiones menstruae. Sua quoque alimenta pro uniuscuiusque necessitate recipiebant pauperes, virgines, viduae ecclesiasticae, martyres, et confessores in carceribus detenti, infirmi, peregrini, aliique huius generis.

XXIII. Omnibus ex aequo fidelibus permissum erat munera altari, et Ecclesiae offerre: at vero in iis recipiendis illud quammaxime cavebant veteres sanctissimi Episcopi, ne cui fraudi essent; praesertim filiis, et parentibus. Eo spectat quod ait s. Ambrosius: *non quaerit donum Deus de fame parentum*. Adhaec offerre vetabantur publice poenitentes, fratres dissidentes, et qui pauperes opprimebant (3). Id quod non de omnibus indiscriminatim oblationibus intelligendum, at de iis tantummodo, quae sacrificium spectabant. Etenim, uti modo ex constitutionibus apostolicis observavimus, iam inde ab Ecclesiae incunabulis mos obtinuit, ut populus panem, et vinum ad altare offerret, ex quibus Corpus, et Sanguis Christi conficeretur.

XXIV. Porro secutis temporibus loco panis, et vini offerri coepit pecuuia, cuius mutationis originem rariori fidelium communioni adscribendam censet Honorius augustodunensis (4): id quod VIII. saeculo primum fieri coeptum, saltem in Missis privatis, demonstrat Mabillonius (5). Tum denarii inter Missarum sollemnia ad altare oblati, quum in usum sacerdotis celebrantis cedere coepissent, hinc sensim factum est, ut omnis prorsus oblatio in Missa desuesceret, sed qui pro se, tanquam praecipue offerente, Missam celebrari, aut orari vellet, id oblato denario a Sacerdote postularet: huius moris prima occurrit mentio apud Petrum Damiani (6). Atque hinc ille denarius, quem hodie ***honorarium***, aut ***stipendium*** Missae vocamus.

XXV. Inter huiusmodi stipendium, et antiquum inter Missarum sollemnia offerendi morem haud leve est discrimen. Tunc enim omnes, qui Sacrificio intererant fideles panem, et vinum, vel denarios ad Altare offerebant, quum sacerdos nonnisi unam pro omnibus Missam celebraret. At in-

(1) Can. apost. III. IV., et V. constit. apost. lib. VII. cap. 3o.
(2) Can. apost. XXXI. et XXXIV. constit. apostol. lib. II. cap. 25. aliique veterum conciliorum canones.—(3) Can. XVIII. conc. eliber. et can. XCIV. et XCV. concilii chartag. IV.
(4) In gemma Animae cap. 58. — (5) Praefat. ad I. part. III. saec. benedict. n. 62. — (6) Lib. I. epist. XV.

ducto stipendio quisque fidelis illud praestans, peculiare pro se postulat Sacrificium. Cetera, quae ad hanc rem spectant, habebitis in theologicis moralibus institutionibus.

De primitiis

XXVI. De primitiis fructuum, tanquam de parte alimentorum Cleri, non modo canones sic dicti apostolici (1), et constitutiones loquuntur (2), verum et Patres antiquissimi. Origenes contra Celsum (3), et Irenaeus (4). Tum Irenaeus ipse oblationis primitiarum hanc adfert rationem: *suis discipulis dans consilium Christus, primitias Deo offerre, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint.* Et alibi (5): *offerre igitur oportere Deo primitias eius creaturae.*

XXVII. Porro non modo ad agnoscendum Creatorem, verum et ad ministrorum altaris sustentationem primitias fuisse oblatas, inde colligi posse videtur, quod in synodo gangrensi haeretici eustathiani arguantur, quippe qui primitias fructuum ex veterum institutione Ecclesiis tribui solitas sibi vindicaverint, et tanquam sanctis sibi eas offerri debere crediderint, apud se, et inter se dispensandas (6). Porro ex uvis potissimum, et frumentis primitias fuisse oblatas constat tum ex canone quodam africano, quo decernitur (7): *nec amplius in primitiis offeratur, quam de uvis, et frumentis*, tum ex Nazianzeno, qui earundem meminit (8). Demum ad altare fuisse oblatas ex eo evinci potest, quod auctor constitutionum apostolicarum (9) formulam precandi proferat, cui λημμα *titulus* adscribitur, *επικλησις επι απαρχων imploratio super primitias.*

XXVIII. Iam vero secutis temporibus in desuetudinem abiere; vix enim iam inde a saeculo V. earundem occurrit mentio: tantummodo sancitae reperiuntur in concilio quodam hispanico apud Ivonem carnotensem (10). Ceterum ubi adhuc obtineant, quo modo, et quibus ex rebus praestandae sint, propria cuiuscunque loci consuetudo praescribat, ut docet ostiensis (11).

TITULUS XVIII.

DE BENEFICIORUM ORIGINE DEFINITIONE ET DIVISIONE

Nominis beneficii apud Veteres usus

I. *Beneficii* vocabulum apud veteres latinos auctores tum *progressionem* significabat ad altiorem gradum (12), et promoti dicebantur vel homines *beneficii* eius, a quo evehebantur, (13), vel *beneficiarii* (14): unde in veteribus inscriptionibus apud Gruterum haud raro occurrunt *beneficiarii*

(1) Can. IV. — (2) Lib. VIII. cap. 40. — (3) Lib. VIII. — (4) Lib. IV. cap. 32. (5) Ibidem Cap. 34. — (6) Epist. synod. apud Balsamonem. — (7) Cod. afric. can. XXXVII. — (8) Epist. LXXX. — (9) Lib. VIII. cap. XL — (10) Decret. part. III. cap. 174. — (11) Ad Cap. I. hoc tit.

(12) Tacitus lib. IV. hist. cap. 48. — (13) Svetonius in lib. cap. 12. — (14) Caesar lib. I. de bel. gal. cap. 75.

tribunorum, *consulum*, *praefectorum* etc. Tum quoque proemium denotabat, quod de Republica benemeritis ex publico aerario conferri solebat. Etenim apud Romanos in more fuit, ut magistratus e provincia reversi nomina eorum ad aerarium deferrent, quorum opera in munere suo adimplendo salubriter usi fuerant, unde *φρασις deferre in beneficiis* (1): *in beneficiis ad aerarium delatus est a L. Lucullo praetore*. Quum vero postea hisce de Republica benemeritis, praesertim militibus, praedia utenda fruenda elargiri consueverint, hinc, *beneficium* pro *praedio* usurpatum est imperatoris liberalitate alicui concesso propter bonam Reipublicae datam operam. Haud igitur immerito in iure nostro praedia, quae clericis bene de re ecclesiastica meritis tribuuntur, quoad vixerint utenda, beneficia dicta sunt. Satis de nomine (*).

De origine beneficiorum

II. Originem quod spectat, iam observavimus (2) prioribus Ecclesiae saeculis clericos ex muneribus sponte a fidelibus Ecclesiae oblatis victitasse.

2. Hasce fidelium oblationes praecipuam constituisse reddituum ecclesiasticorum partem, etiam postquam Ecclesia bona immobilia possidere coepit.

3. In reddituum ecclesiasticorum distributione praecipuas Episcopi fuisse partes, cui tamen ex synodicis sanctionibus, ad omnem fraudis suspicionem declinandam, oeconomo utendum erat.

4. Antiquissimo ecclesiastico iure quum Ecclesiae bona inter clericos dispertirentur, eam tantummodo rationem habitam fuisse, ut quantum quisque indigeret, tantumdem acciperet. S. Cyprianus inter abusiones in Ecclesiam sua aetate inductas illam recenset, quod clerici, spreta communi cum Episcopis vivendi ratione, singuli per hebdomadas, vel per menses aequales acciperent portiones (3).

5. Nonnisi V. saeculo primum redditus ecclesiasticos in tres, quatuorve portiones dividi coepisse Ecclesiae, Episcopo, clericis, et pauperibus adsignatas.

III. Iam vero VI. saeculo ineunte ea vigere coepit consuetudo, ut clericis, qui strenuam rei ecclesiasticae navassent operam, praedia Ecclesiae ad tempus fruenda concederentur. Synodus agathensis an. 506. *can. VII.* post perlatam sanctionem, ne Episcopi res Ecclesiae alienare praesumerent, subnectit: *minusculas vero res, aut Ecclesiae minus utiles peregrinis, vel clericis, salvo iure Ecclesiae, in usum praestari permittimus.* Et canone XXII. *presbyteri, vel clerici, salvo iure Ecclesiae, rem Ecclesiae, sicut permiserunt Episcopi, teneant, vendere autem, aut donare penitus non praesumant.* Tum synodus aurelianensis I. can. XXIII. *si Episcopus humanitatis intuitu vineolas, vel terrulas clericis, vel monachis praestiterit excolendas, vel pro tempore tenendas*, etc. Vides hic prima veluti rudimenta beneficiorum, licet beneficii vocabulo non adhuc

(1) Cicero pro Archia.

(*) Videsis tractatum de beneficiis ecclesiasticis cl. Caroli Gagliardi cum nostris additionibus: edit. Neap. vol. 3. an. 1842.

(2) Tit. XVII. — (3) Epist. XI.

usurpato: at vides simul haud frequentes eiusmodi fuisse concessiones, et nonnisi vel ex necessitate, vel ob singularia personae alicuius merita fuisse factas, unde potius iure personali, quam iure tituli praedia illa clericos utenda accepisse patet, quibus decedentibus praedia sua Ecclesia recuperabat, poteratque usque retinere, nec praeterea in successores ullos traducere (1).

IV. Porro deinceps sicuti Ecclesiis parochialibus certi redditus constituti sunt, oblationesque, ac decimae fidelium intra earundem limites incolentium adsignatae, et quidem plano iure independenter ab Episcopi administratione, ita quoque simul inductum est, ut ius percipiendi fructus, sive proventus ecclesiasticos iam non personis, sed Ecclesiis, sive titulis adnecteretur, adeout ubi presbyter, vel clericus Ecclesiae cuiusdam ministerio, sive titulo addiceretur, ius simul redditus eidem titulo adnexos percipiendi sibi compararet. Atque hinc etiam factum est, ut ipse titulus beneficium diceretur, tum quod ius illud proventus ecclesiasticos percipiendi ipsius tituli adquisitionem consequeretur; tum quod titulus, sive Ecclesiae ministerium tamquam principale esset, cuius ius illud, ut minus praecipuum, ac veluti accessorium haberetur.

Beneficii ecclesiastici vera essentia.

V. Canonistae priorem beneficii acceptionem retinentes illud definiunt: *ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiae propter officium spirituale auctoritate Ecclesiae constitutum.* Praestat paucis singulas huius definitionis partes explanare.

VI. *Ius perpetuum*, seu ad vitam beneficiarii. Sicut enim clericus non ordinatur ad tempus, ita nec alicui Ecclesiae ad tempus addicitur. Porro ecclesiasticum ministerium, sive Ecclesiae alicui addictio, est veluti beneficii, sive iuris illius fundamentum.

VII. Atque hinc duo veluti corollaria deduces. 1, ministerium ecclesiasticum cum adnexo iure percipiendi fructus, ac temporale, et ad nutum revocabile, proprie beneficium dici nequit 2, officia claustralia plerumque beneficia non sunt, quum superiorum arbitrio adimi possint.

VIII. *Percipiendi fructus ex bonis Ecclesiae:* nimirum ex Ecclesiae bonis, de quibus superioribus titulis iam locuti sumus.

IX. *Propter officium spirituale:* beneficia enim ecclesiastica eodem prorsus intuitu clericis adsignata voluit Ecclesia, quo antiquitus iisdem per Episcopos, alimenta, sive stipendia suppeditabantur, nimirum, ut qui altari servit, de altari vivat. Et synodus tridentina (2): *beneficia*, ait, *ad divinum cultum, atque ecclesiastica munia obeunda constituta sunt.* Quare merito beneficium propter officium dari dicitur.

X. *Officii spiritualis* nomine intelliguntur Sacramentorum administratio, Missarum celebratio, aliaeque sacrae functiones, quibus ex primaeva institutione beneficiarii adstringuntur. Porro officium cunctis beneficiariis commune est horarum canonicarum, sive breviarii recitatio, unde hoc κατ'

(1) Thomas p. III. lib. II. cap. 16.
(2) Sess. XXI. de ref. cap. III.

ἐξοχὴν *per excellentiam* divinum officium dicitur: praesertim quum ab saeculo XI. in multis beneficiariis haec duntaxat residere coeperit obligatio; eorumque propterea beneficia, quippe quae ecclesiasticum ministerium adnexum non haberent, simplicium beneficiorum nomen acceperint.

XI. *Auctoritate Ecclesiae constitutum:* et sane siculi antiquitus proventuum ecclesiasticorum cura penes Episcopum erat, ita episcopalis auctoritas beneficio constituendo veluti ουσιώδης *substantialis* est. Nec quaecunque episcopalis sanctio beneficio constituendo satis est, at ea requiritur, qua usitatis, statutisque legibus, ac ritibus ad beneficii titulum erigatur. Atque hinc colliges proventus, licet perpetuo stabiles constitutos, et clericis ob spirituale aliquod officium adsignatos, uti legata pia, et capellaniae, beneficii naturam, nisi accedente Episcopi auctoritate, et legitimis adhibitis sollemnitatibus, non induere; sed stipendia duntaxat censeri, vel eleemosynas.

De praebendis

XII. Antequam ulterius progrediamur iuvat hic pauca de praebendis dare. Uti apud Romanos victualia, quae magistratibus, legatis publice missis, aut militibus hospitii caussa de more conferebantur, praebendae, sive praebenda dicta sunt: ita Canonistae illam redditnum, rerumque capitularium portionem, quam canonici ratione divini officii in Ecclesia peragendi sibi vindicant, praebendam dixerunt: quae et genus quoddam beneficii est. De dignitatibus, personatibus, aliisque canonicatibus satis *lib. I. tit. XXVI.*

De multiplici beneficiorum genere

XIII. Beneficia primo dividuntur, ut alia sint maiora, alia minora. Primi generis sunt papatus, patriarchatus, archiepiscopatus, episcopatus, ac etiam cardinalatus, saltem sententia eorum, qui illum pro beneficio habent. Adiici quoque potest abbatia: abbates enim in suos potestatem quasi episcopalem exercent. Alterius generis sunt omnia illis inferiora, ex quibus aliqua etiam σχέσει *relatione* habita ad reliqua, dicuntur maiora, scilicet quae adnexam habent dignitatem, vel personatum.

XIV. Hic duo statuendi canones. 1, beneficia illa maiora communi beneficii nomine non intelligenda, atque adeo neque dignitatis vacabulo, quum sint dignitatum culmina.

2. In materia, uti aiunt, odiosa beneficii nomine simpliciter prolato, neque dignitates, neque personatus intelligendi, quum plerumque simplici beneficiorum nomine haud indicentur.

XV. Beneficia rursus alia sunt curata, alia simplicia. Curata sunt, quae animarum curam adnexam habent: porro cura haec vel internum conscientiae forum respicit, et proprie *curata* dicuntur; vel ad forum tantummodo externum spectat; sive contentiosum, quo intuitu iurisdictio dici consuevit, et nonnisi improprie curata, aptius vero duplicia adpellantur. Beneficia simplicia vocitantur, quae in neutro foro regimen habent animarum, neque populum, aut Clerum habent, in quem huiusmodi cura exerceatur (1).

(1) Cap ult. de praebendis.

XVI. Iam vero plura hic observanda. 1, ut beneficium dicatur curatum omnino requiritur, at cura animarum ipsi beneficio sit perpetuo adnexa, eamque beneficiarius libere exercere possit.

2. Cathedralium, et collegiatarum canonicatus beneficiis quidem simplicibus adcensendi, haud vero in materia odiosa, ob eorum eminentiam, qua ipsis poene dignitatibus comparari videtur (1), id quod probare videtur stylus R. Curiae.

3. Simplicibus beneficiis adnumerandae quoque sunt capellae, sive capellaniae: de capellis, earumque origine satis *tit. XI. hoc libro*: porro vel capella constituit corpus per se, et est veluti sacra aedicula, aut etiam Ecclesia a parochiali seiuncta, et tunc proprie capella dicitur, quique ei praeest *rectoris* nomen habet; vel capella aliud non est, quam sacellum, aut altare in aliqua Ecclesia erectum, et tunc proprie capellania dicitur, quique ei praeest *capellanus perpetuus*.

4. Denique simplicis beneficii nomen aliquando ea notione accipitur, ut beneficium, quod ad residendum non adstringit, significet, unde alia emersit beneficiorum divisio, nimirum in residentiaria, et simplicia.

XVII. Dividuntur quoque beneficia, inspectis personis, quibus conferuntur, in regularia, quae nonnisi regularibus, et saecularia, quae saecularibus tantummodo clericis conferri possunt. Haec divisio sero in Ecclesia audita est; antiquitus enim claustrales regularium praefecturae simplicia erant officia, quae postea alicubi in beneficia, et dignitates degenerarunt. Qua de re (exceptis capellis intra monasterii claustra constructis, quae nisi per saeculares administrari consueverint, regulares censendae) beneficia omnia saecularia praesumuntur, nisi contrarium demonstretur.

XVIII. Triplici potissimum via beneficium aliquod regularibus addictum demonstratur, scilicet institutione, fundatione, praescriptione. *Institutione*, ubi ipsam regularium disciplinam, et regimen adnexum habet, *fundatione*, ubi fundator expresse cavit beneficium regulare, vel nonnisi regularibus conferendum instituere se voluisse; *praescriptione* demum, scilicet ubi quadraginta annorum spatio perpetuo, ac pacifice a regularibus administratum sit.

XIX. In eadem hac beneficiorum divisione tertium occurrit beneficiorum genus, scilicet quae commendata dicuntur, seu data in commendam: id quod antiquitus fiebat ad tempus, at hodie plerumque sunt perpetua. Conceduntur enim commendatariis, quoad vixerint, possidenda. De commendis mox fusius agemus. Tantummodo hic iuvat observare, ubi contingat beneficium aliquod regulare a Summo Pontifice commendae nomine clerico saeculari conferri, eius naturam non mutari, nec ideo fieri saeculare.

XX. Postremo ex diversa collationis, sive provisionis ratione beneficia alia sunt *electiva*, ad quae scilicet quis per electionem adsumitur, alia *collativa*, quae nimirum per collationem Episcopi, aut alterius Praelati obtinentur, et alia *patronata*, quae scilicet ad patroni praesentationem conferuntur. Item alia sunt *reservata*, et *adfecta*, quae scilicet ad Pontificiam pertinent collationem, et alia *non reservata*, neque *adfecta*, quorum nempe collatio alterius, quam R. Pontificis, iuris est.

(1) Cap. II. de rescriptis in VI.

TITULUS XIX.

DE BENEFICIORUM PLURALITATE

I. Antequam redditus ecclesiastici in beneficia erigerentur, iam canones praeivere, quibus beneficiorum pluralitas damnata est. Synodus chalcedonensis binos in hanc rem canones habet, *X*, et *XX*., quorum priore *clericum in duabus simul Ecclesiis conscribi* vetatur, depositionis poena in transgressores inflicta: posteriore Episcopum, qui clericum ad alium Episcopum pertinentem susceperit, una cum clerico suscepto, communione privandum decernitur, illis tantummodo *exceptis*, *qui proprias amittentes patrias, ex necessitate ad aliam Ecclesiam transierunt*. Profecto quid hoc aliud est, quam beneficiorum pluralitatem ex residentiae divino iure statuta lege illicitam iudicare?

II. Consonant chalcedonensi concilia secutis temporibus habita, uti aurelianense III. (1), epaonense (2), aurelianense item V. (3), etc. Negandum quidem non est exempla occurrere, atque adeo conciliorum etiam canones, quibus uni Episcopo, vel Presbytero binae cathedrales, vel parochiales Ecclesiae regendae permittuntur, verum hoc tum denique obtinuit, vel quum maxima urgeret necessitas, uti in Ecclesiis vicanis propter idoneorum sacerdotum inopiam (4), vel quum maxima illud postularet Ecclesiae utilitas.

III. At hae nonnisi rarae admodum, et antiquitus inusitatae sunt canonum relaxationes. Frequentiora enim occurrunt exempla Ecclesiarum cathedralium, vel parochialium, quae ex pluribus in unam pontificia, vel Synodali auctoritate coaluerint, quam plurium Ecclesiarum uni Episcopo, vel presbytero commissarum. Sic Gregorius M. misenatem, et cumanum episcopatus in unum conglutinavit (5). Et synodus toletanus XVI. (6) ne pluralitati Ecclesiarum ulla sterneretur via, etiam in Ecclesiis vicanis antiquum servandum canonem decrevit, nimirum ut potius pauperiores ditioribus augerentur, vel in unum coniungerentur, quam ut unus presbyter pluribus praeesset. Tum synodus parisiensis VI. (7), et aquisgranensis II. (8) diserte constituebant, ne quis simul parochiam regat, et basilicam, vel martyrium, sed singulis Ecclesiis sive parochialibus, sive auxiliaribus, ut aiunt, singuli adsignentur presbyteri. Demum IX. saeculo quum abusio invalescere coepisset, ut quis simul parochiam teneret, et canonicatum, adversus eandem insurrexerunt Episcopi purioris disciplinae studiosissimi (9).

IV. Igitur prioribus, et secutis Ecclesiae saeculis pluralitatis beneficiorum abusioni, quae clericorum avaritia paullatim invalescebat, synodorum canonibus satis obviam itum est, licet nunquam radicitus evelli quiverit. At vero saeculo XII. perversa illa consuetudo tum ubique, tum vel ma-

(1) Can. XVIII. — (2) Can. XIV. — (3) Can. XIV. — (4) Syn. emeritensis can. LXI., et toletana XII. can. III.
(5) Lib. II. epist. 31. — (6) Can. XI. — (7) Can. XLIX. — (8) Can. ult.
(9) Hincmarus tom. I. pag. 732.

xime in Gallia adeo altas radices egit, ut teste Alexandro III. (1), *prae multitudine delinquentium emendari non posse* videretur: quinimmo non deerant, qui non modo duas, aut tres, sed etiam sex, aut plures Ecclesias parochiales possiderent; id quod severissime damnatum est primum in concilio lateranense III. (2) *de clericis non residentibus*. poena etiam adiecta, *ut qui receperit, quod contra sacros canones accepit, amittat, et qui dederit, largiendi potestate privetur*. Mox et in concilio lateranensi IV. (3) *de praebendis*, quo sancitum est, *ut quicumque receperit aliquod beneficium curam habens animarum adnexam, si prius alterum tale beneficium habebat, eo sit ipso iure privatus, et si forte illud retinere contenderit, etiam alio spolietur*. Praeterea, *ut in eadem Ecclesia nullus plures dignitates, aut personatus habere praesumat, etiamsi curam non habeant animarum*.

V. Quod vero in decreto Innocentii III. clausula illa adiecta sit: *circa sublimes tamen, et litteratas personas, quae maioribus beneficiis sunt honorandae, quum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari*: hinc quam lata patuit via, cum dispensationibus pontificiis postulandis, ac impetrandis, tum quoque beneficiorum pluralitati. Adeout plura beneficia, etiam curata, per pontificiam dispensationem consequi ea aetate, veluti ius ordinarium evasisse, patet ex decreto concilii lugdunensis (4), ubi tantummodo dispensatio apostolica Episcopo exhibenda praescribitur; et ex constitutione Ioannis XXII. (5), ubi summus Pontifex de nimis frequentibus dispensationibus conqueritur, quas importuna quadam, et execrabili ambitione aeque clerici, ac religiosi ab R. Pontificibus potius extorquere, quam obtinere nitebantur. Tum *ibidem* dispensationibus moderamen imponendum sancitum est. At neque inde tantum, tamque perniciosum illud malum aliqua ex parte imminutum, immo et auctum. Inducto enim unionum, commendarum, et pensionum more, beneficiorum pluralitas veluti quodam pallio tecta est, uti mox observabimus. Coadiutoriae quoque frequentius admissae in caussa erant, cur iisdem abusionibus remedium feliciter adhiberi non posset. De coadiutoriis satis egimus (6).

VI. Tandem Patres tridentini veteris Ecclesiasticae disciplinae instaurandae cupidissimi, pro temporis ratione, tanto illi malo reparando medicas manus adhibuere. Namque cuicui vetant (7) plures cathedrales Ecclesias, aut plura curata, vel alias incompatibilia beneficia unione, commenda, aut alio quovis nomine contra formam sacrorum canonum, et praesertim constitutionis Innocentii III. recipere, ac simul retinere, privationis beneficiorum poena ipso iure incurrenda in violatores sancita. Et pressius decrevere: *ut unum tantum ecclesiasticum beneficium singulis conferatur. Quod quidem si ad vitam eius, cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, licet nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Haecque non modo ad cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia tam sae-*

(1) In cap. V. *de praebendis*.
(2) Cap. III. — (3) Cap. XXVIII. — (4) In cap. III. *de officio Ordinarii* in VI.
(5) In extravag. II. *de praebendis* in communibus.
(6) Lib. I. tit. XVII. — (7) Sess. VII. de ref. cap. II., et VII.

cularia, quam regularia quaecumque, etiam commendata, pertineant, cuiuscunque tituli, aut qualitatis existant (1).

VII. Igitur iure tridentino beneficia dividuntur in compatibilia, et incompatibilia. Prioris generis sunt omnia beneficia simplicia, scilicet, quae residentiam aut personale servitium non requirunt. Alterius generis sunt, quae simul retineri nequeunt, quippe quod residentia, servitiumque ipsis adnexum sit. Huiusmodi sunt duo episcopatus, duae parochiae, parochia, et canonicatus in diverso tecto etc. Porro beneficia incompatibilia bifariam partiuntur: alia enim eius sunt naturae, ut unum per adeptionem alterius vacet ipso iure, uti duo beneficia curata, duo personatus, duo officia administrationem adnexam habentia (2), *nisi forte* ex duabus Ecclesiis, vel dignitatibus curatis *una ab alia dependeat, vel invicem sint adnexae:* quum enim pro una habeantur, poterunt ambo simul retineri (3). Quare canonicatum dignitati, quae nullos, vel tenues fructus habeat, adnexum, ubi adsit consuetudo, poterit quis simul retinere (4), et beneficia curata aliis beneficiis adnexa transeunt in simplicium naturam, dummodo accessorie sint unita, et illorum cura per Vicarium ab Ordinario positum exerceatur (5). Eiusdem sunt incompatibilium generis cathedralis dignitas cum parochia, duo beneficia uniformia sub eodem tecto, sive in eadem Ecclesia, scilicet quae ad eundem finem, idemque ministerium instituta sunt, habentque idem onus, ac officium eodem tempore persolvendum, item duo canonicatus, duaeve eiusdem Ecclesiae capellaniae (6).

VIII. Porro ut primum beneficium vacet, satis non est alterum collatum esse, at requiritur omnino alterius sive de iure, sive de facto pacifica possessio, scilicet, ut alterum vel de facto pacifice possideatur, vel saltem, ut probari queat, per beneficiarium stare, quominus pacifice possideatur (7). Id quod sancitum est ob nonnullorum fraudes, qui pacificam alterius beneficii possessionem vix nacti, statim cum ficto adversario colludentes, litem sibi suscitari procurabant, ut possessio appareret non pacifica, atque ita fieret, ut utriusque prioris, et posterioris beneficii proventibus fruerentur. Adhaec pacificam alterius beneficii possessionem nacto retentio prioris conceditur ad duos usque menses (8), et quidem, ut possit quis experiri an molestiae superveniant, ne, istis inopinato obvenientibus, post primum demissum incidat in utriusque iacturam (9).

IX. Incompatibilia alterius generis beneficia sunt, quorum prius non vacat ipso iure per pacificam alterius adsecutionem, quamvis retinere simul nequeant: quum eligere quis debeat alterutrum, alias per superiorem altero privandus. Huiusmodi sunt duo canonicatus in diversis Ecclesiis, et alia beneficia legem residentiae adnexam habentia, sed sine animarum cura, dignitate, personatu, vel officio, neque uniformia sub eodem tecto.

(1) Sess. XXIV. de ref. cap. 17.
(2) Extravag. *execrabilis* de praebendis cap. 28. eodem tit. — (3) Cap. XXXII. eod tit. in VI. — (4) Gallem. ad cap. XVII. syn. trid. de ref. sess. XXIV. — (5) Gallem. ibid. — (6) Cap. IX. *de concessione praebendae non vacantis* et clement. fin. *de praebendis*.
(7) Indic. extrav. *execrabilis*. — (8) Rota apud Merlinum decis. VI. n. 10.
(9) Rigant. in reg. I. canc. §. 8. num. 115.

Tria igitur, cura scilicet animarum, lex residentiae, et uniformitas, ut aiunt, tecto beneficia reddunt incompatibilia.

X. Unde legitimi beneficiorum collatores 1, poterunt uni, eidemque bina conferre beneficia simplicia, quum primum ad vitam sustentandam congruum non fuerit.

2. Habenti dignitatem, canonicatum, vel curam animarum, cuius redditus sint tenues, non vetantur alterum quantumvis pingue beneficium conferre, uti contra habenti simplex beneficium, cuius etiam exigui sint proventus, alterum curatum, vel cum residentiae fibula recte conferetur. At vero tertium consequi beneficium sine apostolica dispensatione licet nemini. Quamvis ex nonnullorum canonistarum sententia, et ex usu, moribusque Regni neapolitani poterit quis plura retinere beneficia, quae simul collata congrua duntaxat vitae praebeant alimenta.

3. Poterit quis duo beneficia, ut aiunt, difformia sub eodem tecto, quae tamen sint exigua, ordinaria auctoritate simul retinere (1).

4. Tridentinam sanctionem beneficia iurispatronatus simplicia non afficere censet Vivianus (2).

5. Neque demum ad pensiones ecclesiasticas tridentinum decretum spectare censuit sacra Congregatio apud Gallemart. *ibidem lit.* B.

XI. Merito hic quaeri potest, quaenam proventuum quantitas beneficium congruae alimoniae, sumptibusque sufficiens constituat? Porro tridentini Patres id non sanxere. Quum enim pro varia hominum conditione varia, qui cuique satis sint, redituum ratio statuenda sit, hinc boni cuiusque viri arbitrio illam definiendam reliquere. Quare ex universali consuetudine iam recepta nemini bina beneficia simplicia habenti in foro movetur quaestio, licet eorumdem singula congruo victui satis superque sint. Quinimmo huiusmodi consuetudine tridentinae sanctioni, in foro externo certe, derogatum videtur ea parte, qua vetat unum sufficiens beneficium habenti alterum etiam simplex conferri.

XII. Cavendum tamen hac in re, ne quis nimium suae voluptati indulgeat potius, quam indigentiae consulat: tum bonorum ecclesiasticorum indolem, de qua supra, ac mala, quae beneficiorum pluralitas parit, serio perpendat. Verum de hoc capite opportunius *tit. ult. huius libri.*

TITULUS XX.

DE UNIONE BENEFICIORUM

I. Beneficiorum unio, quam recte definies, *plurium Ecclesiarum, vel beneficiorum a legitimo superiore iusta ex causa facta coniunctio*, multifariam dividitur. Ac. 1, in temporaneam, seu personalem, et perpetuam, seu realem. Priorem, qua veluti pallio ad pluralitatem beneficiorum tegendam abutebantur, reiecit prorsus synodus tridentina (3). Altera, ubi pu-

(1) Sacr. Congreg. apud Fagnanum ad caput *litteras de concess. praebendae:* et Gallemart. *ad dictum* cap. XVII. syn. trident. in remiss. *littera* 1. — (2) In prax. iurisp. p. II. lib. VI. cap. I. n. 20, et 27. et Gagliardus *de beneficiis* cap. XXII. n. 5.

(3) Sess. IV. ref. cap. IV.

blica illam postulet utilitas, vel necessitas, sola legibus ecclesiasticis probatur.

II. Perpetua autem isthaec unio, vel 1, socialis est, et aeque principalis, vel 2, servilis, et accessoria, quaeque subiectiva etiam dicitur, vel demum 3, huiusmodi, ut beneficium, quod alteri adnectitur, omnino supprimatur. Priori modo fit unio, quum aut duo beneficia ita coniungantur, ut separata ac distincta, et quod ad iura, et quod ad cetera omnino remaneant, aeque ac antea erant, et tantummodo uni administranda beneficiario tradantur, cuiusmodi unionis ratio in Ecclesiis cathedralibus plerumque locum habet, aut duae Ecclesiae, vel dignitates non modo in uno coalescant beneficiario, sed unius etiam Ecclesiae Canonici, clericique inferiores, alterius etiam Ecclesiae Canonici, clericique evadant: et tum sane non modo sua quaeque iura, et privilegia retinebit, verum et altera alterius optima quaeque privilegia nanciscetur (1).

III. Altero modo fit unio, quum una Ecclesia, dignitas, vel beneficium ita alteri coniungatur, ut eidem subiiciatur, atque adeo emissa propria dignitate, et nomine in alterius naturam transeat, et illius dignitatem, iura, et privilegia, tanquam accessoria, et filialis participet (2).

IV. Tertia demum beneficia adnectendi ratio, uti observat Espenius (3) potius beneficii extinctio, et suppressio dicenda est, quam unio, quum beneficium, quod adnectitur, omnino supprimatur. Exemplo sit, quum canonicatus in dignitatem erigatur, ubi quidem titulus canonicalis per suppressionem omnino extinguitur.

V. Beneficiorum unionem nonnisi legitima ex caussa fieri fas est, nimirum quum vel evidens necessitas, vel publica utilitas illam exigat. Praecipua necessitatis caussa est Ecclesiarum paupertas, scilicet ubi coniunctae congruos Pastori tribuant reditus, quos disiunctae suppeditare nequibant (4). Concilium tridentinum Episcopis dat facultatem beneficia curata quaecumque propter eorum paupertatem adnectendi, licet generaliter, vel specialiter reservata, aut quomodocumque adfecta sint (5).

VI. Utilitatis caussae sunt 1. quum imminuto fidelium numero locorum vicinitas unionem publico bono postulare videatur. S. Gregorius m. cumanam, et misenatem Ecclesias in unam coniungens, unique Benenato regendas tradens, hanc adfert rationem: *quoniam nec longo itineris spatio a se seiunctae sunt, nec (peccatis facientibus) tanta populi multitudo est, ut singulos, sicut olim, habere debeant sacerdotes* (6) Porro secutis temporibus adeo in illa regione populus decrevit, ut ipsa etiam Ecclesia cumana, misenati prorsus extincta, superstes iam sola, saeculo XIII. ineunte Ecclesiae neapolitanae, cuius erat suffraganea, adnexa sit, parochia ibi erecta, et sacris λειψανοις Sanctorum Maximi Levitae cumani, Iulianae, et pueruli trimestris, quae in Cathedrali cumana Ecclesia adservabantur, Neapolim translatis (7).

VII. Altera utilitatis caussa est, quum commodius, et utilius per unum,

(1) Fagnanus ad cap. *novit ne sede vacante*. — (2) Cap. III. de statu monachorum can. XLVIII. caus 16. q. 1.—(3) Part. II. tit. XXIX. cap. I. n. 9.—(4) Conc. tolet. XVI. can. V. Gregorius M. lib. II. ep. 35. ad Episcop. veliternum: — (5) Sess. XXI. de ref. cap. 5.

(6) Indicata epist. XXXV —(7) Chiocc. car. *de Episcopis neap. in Anselmo* an. 1292, et ibid. de Episc. *Eccles. cumanae* neap. unitae.

quam per plures pastores pluribus Ecclesiis servitium, et obsequium praestetur (1). His, aliisque gravioribus deficientibus caussis Ecclesiarum unio sacris canonibus omnino vetita est, quam scilicet, uti loquitur Gelasius P. epistola ad Episcopos Lucaniae (2), *nec ulla necessitas, nec ecclesiastica prorsus extorquet utilitas.* Unde beneficiorum unio ex communi canonistarum sententia, tanquam odiosa ut aiunt, strictam requirit interpretationem (3).

VIII. Quamobrem in beneficiis adnectendis hi potissimum servandi canones. 1, gravior requiritur pro beneficiis curatis coniungendis caussa, quam pro simplicibus. Hinc synodus tridentina quum Episcopis dat facultatem seminariis pro congrua eorundem dotatione, tum et cathedralibus, collegiatisque insignibus ad decentem Canonicorum statum aliquot beneficia adnectendi, nonnisi simplicium meminit (4). Hic quoque παρεργως *obiter* observandum, ad seminarii alicuius erectionem aliquando taxationem imponi in omnibus ecclesiasticis dioecescos redditibus, et beneficiis, quae liberae sint Episcopi, Sedisve Apostolicae collationis; idque Regni mores patiuntur. At eandem taxationem laicalibus locis piis, extauritis, et confraternitatibus, nonnisi Regis mandato, constituere ius est. Id. praestitit Carolus Borbonius olim Rex noster ecclesiasticae disciplinae studiosissimus in seminarii Iselani erectione (5).

2. Cathedrales tenuioris redditus Ecclesias synodus provincialis haud vetatur coniungere: at re prius cum R. Pontifice communicata, eiusdemque accedente consensu (6). Semper enim Sedis Apostolicae ius habitum est tum novas erigere, tum veteres unire, vel sciungere cathedrales Ecclesias. Hinc Benedictus XIV. Carolo Borbonio Utriusque Siciliae Rege postulante, collegiatam Terlitii Ecclesiam in cathedralem erexit (7). Tum in concilio romano an. 1725. Benedictus XIII. iudicibus querelarum ca in synodo constitutis discutiendas mandavit petitiones Cleri, populique sangermanensis postulantium erectionem, vel restitutionem episcopatus in eadem civitate. Porro ipse Pontifex ex decreto eorundem iudicum die 18. Maii 1725. sanxit querelas contra abbatem casinensem, eiusque iurisdictionem quasi episcopalem reiiciendas fore, perpetuumque silentium expetitae Episcopatus erectioni, seu restitutioni imponendum (8). Adhaec plures Regni neapolitani episcopatus iamdudum a Romanis Pontificibus coniuncti sunt: nimirum abellinensis cum frequentino, acheruntinus cum materano, anglonensis cum tursiano, aquinatis cum pontiscurvi, atriensis cum pennensi, bisacianus cum S. Angeli Lombardorum, campanus cum satrianensi, et canciancnsi, caputaquensis cum agropolitano, pestano, et velino, cariatensis cum gerentiano, cataccnsis cum tabernensi, melphitanus cum rapollensi, vulturariensis cum montiscorvini, ortonensis cum camplensi, scalensis cum ravellensi, squillacensis cum stilano. Et in novissimo Concordato an. 1741.

(1) Clement. I. §. 6. *de statu monachorum.*—(2) Can. XXIII. caus. 1. q. VII.
(3) Trid. sess. VII. de ref. cap. 6.
(4) Sess. XXIII. de ref. cap. 18., et sess. XXIV. de ref. cap. 13.—(5) Gagliardus *de beneficiis.* cap. IV. n. XV.—(6) Trid. dicto cap. XIII. —(7) Const. *Unigenitus* XIV. bullar. tom. III. — (8) Const. *quod inscrutabilis* prid. non aug. 1725. in append. ipsius conc. rom. n. VIII.

inter Sedem Apostolicam, et utriusque Siciliae Regem inito, actum quoque est tum de coniungendis tenuioribus Regni episcopatibus, tum de inferioribus Ecclesiis, Abbatiisque *nullius* cathedralibus vicinioribus subiectiva unione adnectendis, at hoc negotium, quippe quod longa, maturaque discussione indigeret, ad opportuniora tempora dilatum infectum adhuc manet (1). Demum Innocentius III. Ecclesias glastoniensem, et bathoniensem primum a Coelestino V. coniunctas, ad Regis Angliae petitionem iterum seiunxit (2).

3. Beneficia curata monasteriis, abbatiis, dignitatibus, praebendis, hospitalibus, aliisque collegiis uniri *ibidem* synodus tridentina vetuit. Et sane haud raro per istam unionem Ecclesiae parochiales propriis destituuntur pastoribus non sine gravi fidelis populi pernicie (3).

4. Unio canonicatus cum dignitate, aut beneficio curato facilius admittenda, si in eadem Ecclesia eiusmodi beneficia constituta sint, quam si in diversis Ecclesiis: et quidem ex eadem ratione, scilicet quod levius ex illa, quam ex hac unione instet populo fideli detrimentum (4).

5. Diversam dioeceseon beneficia ne uniantur (5).

6. Neque beneficium unius Regni alterius Regni beneficio adnectatur (6).

7. Demum beneficia libera Ecclesiis iurispatronatus subiectis coniungere interdictum est, ne et ipsa sub iure patronatus constituantur (7).

IX. In beneficiorum perficiendis unionibus eos omnes, quorum interest, advocari oportet (8). Hinc 1, Episcopus audiendus, ubi de coniungendis suae Dioeceseos beneficiis agatur.

2. Tum speciali *dica*, sive *citatione*, uti aiunt, advocandi, audiendique sunt abbates, praelatique inferiores, ac patroni aeque ecclesiastici, ac laici, quum de beneficiis agatur ab Episcopis exemptis, et ad eorum collationem spectantibus: quinimmo eorundem consensus omnino exquirendus.

3. Audiendi etiam rectores, praesertim curati, aliique beneficiorum uniendorum possessores: at horum dissensus unionem post eorum obitum perficiendam irritam non reddet.

4. Exquirendus demum est consensus Capituli Cathedralis Ecclesiae, sine cuius consilio graviora generatim negotia Episcopus vetatur perficere. Verum Capituli consensus solet aliunde a Sede Apostolica, vel a Congregatione concilii suppleri (9). Videsis Carolum Gagliardum de beneficiis (10).

X. Potestatem quod spectat, cuius auctoritate beneficia coniungi possunt 1, Ecclesias Cathedrales unire, uti modo adnotavimus, solius Apostolicae Sedis ius est. 2, Sic quoque *Episcopi est Ecclesiarum suae dioeceseos unio* (11). Abbates igitur, aliique inferiores Praelati suae collationis beneficia unire nequeunt, nisi ab longaeva praescriptione hoc iure fruantur. 3, Uniones beneficiorum perficere Vicario generali sine speciali mandato interdictum; haud vero Capitulo episcopali sede vacante, nisi quum iura epi-

(1) Videsis nostra additamenta de nova dioecesim citra Pharum circumscriptione, tom. II. lib. I. pag. 44.—(2) Cap. I. *Ne Sede vacante aliquid innovetur*.

(3) Espenius part. II. tit. XXIX. n. 12.—(4) Espenius ibid. n. 17.—(5) Trid. sess. XIV. de ref. cap. 9.—(7) Bebuffus in prax. tit. *de unionibus* n. 28.—(6) Trid. sess. XXV. cap. 9.—(8) Trid. sess. VII. de ref. cap. 6.

(9) Cap. XX. *de rescriptis*.—(10) Cap. IV. n. 34.—(11) Coelestinus in cap. VIII. *de excessibus Praelatorum*.

scopalia laedantur (1): quippe quod ea potestas ad iurisdictionem, quae ad Capitulum mortuo Episcopo transfertur, pertineat. 4, Beneficia reservata, et Sedi Apostolicae adfecta vetatur Episcopus unire, peculiaribus quibusdam casibus exceptis: uti iu coniungendis Ecclesiis curatis propter earum paupertatem, et in adnectendis beneficiis simplicibus, vel seminariis, vel cathedralibus, aliisque collegiatis insignibus. 5, Beneficia exempta, et Sedi Apostolicae immediate subiecta unire non licet Episcopos (2), Demum caveat Episcopus, ne beneficia uniat mensae episcopali propter lucri suspicionem, qua omnino immunis sit oportet (3).

XI. Postremo ius neapolitanum quod spectat, iuvat adire saepe laudatum virum cl. Carolum Gagliardum *ibidem* n. 26; et in institutionibus *tit. VI. n.* 31.

XII. Sicuti beneficiorum adnexio odiosa, ita eorundem seiunctio favorabilis in iure nostro reputatur. Quamobrem cessante legitima unionis beneficiorum caussa, nihil impedimenti est, cur non statim disiungantur, et quidem eorundem, a quibus unita fuerant, auctoritate, iisque, quorum interest, advocatis, et auditis haud secus, ac in unione servari oportet.

TITULUS XXI.

DE COMMENDIS

I. Primo commenda antiquitus aliud non erat, quam custodia, seu administratio vacantis Ecclesiae quoad titulatum nancisceretur: *commendo tibi fili, ait Ambrosius Ecclesiam, quae est ad forum Cornelii . . . donec ei ordinetur Episcopus* (4). Tum Pelagius I, et Gregorius M. commendatarios constituerunt Ecclesiarum vacantium catanensis, panormitanae, aprutinae, et capuanae Episcopos messanensem, beneventanum, firmanum, et nolanum (5).

II. Non modo episcopatus, verum et parochiae, ac monasteria iam inde ab saeculo VI. in commendam dari consueverunt. Concilium aurelianense III. an. 540. *can. XVIII.* de iis loquitur clericis, *qui monasteria, dioeceses, vel basilicas in quibuscunque locis positas sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus suscipiunt ordinandas.* Tum Gregorius M. Epistolis ad Ioannem, et Marinianum ravennates Episcopos, graviter de clericis quibusdam conqueritur, quod monasteria quaedam occasione quasi regiminis veluti in proprietate possiderent. Igitur tunc temporis commendae nonnisi ad tempus fiebant: adhaec Commendatario e proventu Ecclesiae commendatae nonnisi necessaria, et modicum laborum praemium accipere ius erat, reliquis fructibus Antistiti eligendo servandis (6).

III. Eadem poene aetate Gothis, et Langobardis, atque inde Saracenis, aliisque exteris gentibus Italiam vastantibus, saepe contigebat, ut Episcopi e suis sedibus eiicerentur, quibus Romani Pontifices, vel alias cathedrales Ecclesias vacantes, vel etiam abbatias in perpetuam dabant commendam,

(1) Videsis lib. I. tit. XXV. — (2) Clement. I. §. 7. *de statu monac.*
(3) Can. XXXIII, et XXXIV. caus. 16. q. VII.
(4) Epist. IV. — (5) Can. XVI. XVII. XIII. XIX. dist. 61.
(6) Greg. M. epist. lib. IV. epist. 35.

ut inde viverent, ac simul potestatem exercerent episcopalem. S. Gregorius M. Agnellum fundorum Episcopum, urbe ab hostibus vastata, constituit tarracinensis Ecclesiae Episcopum cardinalem: *ita ut*, ait, *fundensis Ecclesiae Episcopus esse non desinas, nec curam, gubernationemque eius praetereas* (1). Vides hic duplicem Ecclesiam uni Episcopo commissam, alteram in commendam, alteram vero in titulum. Porro tituli, et commendae vocabula explicatius distinguit Leo IV. (2). Habes igitur commendarum usum satis antiquum, haud improbandum, immo et valde utilem, quum episcopatus, parochiae, monasteria Episcopis commendarentur, aliisque sacratis personis, eoque ordine insignitis, quem beneficium requirebat.

IV. Veruntamen IX. saeculo perversus usus invaluit, ut beneficia, ac praesertim monasteria laicis etiam, ac saepe militibus profunderentur. Huiusmodi abusio in Galliis potissimum Regum francorum aevo grassata est (3). Romanorum autem Pontificum opera, atque etiam Episcoporum in synodis per ea tempora habitis laicales commendae prorsus abolitae sunt, qua in re etiam enituit Hugonis Capeti pietas, de quo legimus (4): *Ecclesiis, monasteriisque ius electionis, et redditus restituisse, tum et a proceribus restitui curasse, quam ob rem Ecclesiae S. Amator adpellatus fuit.* Adhuc tamen consueverunt Episcopi, vel de facto, vel R. Pontificis accedente consensu, plures sibi commendatas retinere Ecclesias, vel monasteria: at vero hanc purioris ecclesiasticae disciplinae remissionem, quae identidem sensim irrepebat, nimiumque brevi invalescebat, plures R. Pontifices evellere conati sunt, ac praesertim Clemens V. (5). Porro nova, eademque gravis exorta est caussa, cur commendae non permittendae modo, verum et probandae viderentur, scilicet terra sancta iterum ab infidelibus occupata, opportunum visum est, Episcopis inde eiectis, alios in Italia, alibique episcopatus, e quibus sustentarentur, commendare, qua caussa quidem urgente res improbanda non erat, licet id nec diutius perduravit.

V. Porro alia deinceps satis speciosa commendas elargiendi caussa excogitata est, reformandi scilicet monasticam disciplinam in pluribus aeque monachorum, ac canonicorum regularium monasteriis dilapsam. Revera per ea tempora monachi canonicique monasticae, vitaeque communis obliti laicorum more vivebant, quin et laicis gravi erant offensioni. Abbates, et Praepositi comitum potius, et Baronum vitam agentes, bona monasterii dilapidabant, pauperumque patrimonium ad luxum fovendum, familiaresque ditandos profundebant. Hanc nacti occasionem nonnulli praelati monasteria illa sibi commendanda postularunt ad eorumdem reformationem, et instaurationem. At quid? num his in commendam, Regibus ipsis adsentientibus, elargitis, vel Dei cultus restitutus, vel peregrinis hospitia aperta, vel pauperum aegestati provisum? vix, aut ne vix quidem: id quod eorum, quibus id exequendi munus demandatum erat, vitio tribuas. Profecto, et monasteriorum aedificia in ruinam prona, disciplina superioris absentia quam laxissima, cellulae vel raro habitatae, vel habitatore destitutae, quam

(1) Lib. II. epist. 13. — (2) Can. III. caus. 3. q. 1.
(3) Thomass. part. III. lib. II. cap. XLIII., et XLIV. — (4) In fragm. hist. aquitanicae apud Duchesnium tom. IV. *pag.* 80. — (5) Extravag. II. de *praebendis*.

evidenter significabant reformationis studium pulcherrimum fuisse praetextum, quo bonis monasteriorum pro lubito uti fruique possent. Haec, aliaque huiusmodi mala ex commendis fluentia recenset Clemens V. in modo laudata constitutione, qua omnes et quascunque commendas revocavit. Porro neque hac constitutione tanto illi malo mederi potuit; quinimmo vigente postea schismate Avenionensi tam altas radices egit, ut nec synodorum decretis, nec apostolicis constitutionibus, nec Concordatis R. Pontifices inter, Regesque initis evelli potuerit.

VI. Tandem synodus tridentina R. Pontificum pietati, ac prudentiae committit, ut monasteriis iam commendatis (1), *quae suos conventus habent, Regulares personae eiusdem ordinis expresse professae, et quae gregi praeire, et praeesse possint, praeficiantur. Quae vero in posterum vacabunt, nonnisi regularibus spectatae virtutis conferantur. Quoad ea vero, quae sunt Capita, ac Primates Ordinum* eadem tridentina synodus decrevit: ut *teneantur illi, qui in praesenti ea in commendam obtinent, nisi sit eis de regulari successore provvisum, intra sex menses religionem illorum ordinum proprium sollemniter profiteri, aut iis cedere: alias commendae praedictae ipso iure vacare censeantur.* Saluberrima haec tridentina sanctio haud omni ex parte effectum habuit.

VII. Et quidem monasteria (iis exceptis, quae capita sunt Ordinum, ut in regno neapolitano montis casini, et montis Virginis (quae suos habent conventus, olim commendata, adhuc clericis saecularibus in commendam traduntur perpetuam, onere duntaxat adiecto congruam pro mensa conventuali portionem segregandi monachis adtribuendam. Quae vero monachis destituta sunt, uti perplura in Regno neapolitano praesertim benedictinorum, clericis saecularibus in commendam perpetuam a R. Pontificibus conceduntur cum libera proventuum administratione, haud secus ac essent veri beneficiarii, et titulares.

VIII. Commendatarii igitur, tanquam veri beneficiarii I, liberum habent proventuum administrationem. II. dant dimissorias ad Ordines, aeque ac ordinarii monasteriorum superiores. III. ad beneficia praesentant, tum et conferunt, atque eligunt. IV, in Gallia ad sacros Ordines intra annum suscipiendos coguntur: adhaec et in Italia, alibique, ubi commendis animarum cura vel monachorum, vel saecularium adnexa sit, et ad sacros ordines suscipiendos, et ad residentiam adiguntur. V, commenda non secus ac verum beneficium non potest cum alio beneficio permutari. VI. commendis, aeque ac beneficiis pensiones imponuntur. VII. commendatarius monasterii perpetuus, licet regulam Ordinis, quae in eo monasterio viget, non profiteatur, habet tamen in monachos eandem potestatem, quam haberet, si ex vero titulo beneficium possideret. VIII. Demum in regno neapolitano sicuti beneficia, ita et commendae nonnisi regnicolis conferendae. Igitur inter commendam, et titulum, sive beneficium *effectu* nihil poene interest.

IX. Haud tamen inde inferas beneficia regularia commendata omnem prorsus primigeniam naturam exuere. Adhuc enim hodierno iure commendae nonnisi a R. Pontifice, et quidem *dispensative*, ut aiunt, conceduntur, et provvisio per commendam dicitur *dispensatoria*, et *extraordinari-*

(1) Sess. XXV. de *regularibus* cap. 21.

Unde licet Episcopi beneficia etiam reservata aliquando conferant, beneficia tamen commendata nunquam conferre possunt. Quum enim primigenia eorundem natura inspecta, regularia sint, profecto nova quaedam Pontificia dispensatio, ut clerico saeculari iterum commendari possint requiritur, licet alioquin iam inde pluribus abhinc saeculis clericis saecularibus in commendam perpetuam conferri consueverint. Plures quidem canones praescribunt beneficia regularia nonnisi regularibus, et saecularia saecularibus conferenda, verum huic canonum laesioni opportune medetur dispensatio Pontificia. Demum beneficia monasterio commendato adnexa perpetua non sunt, sed ad nutum mobilia ob insitam regularibus beneficiis mobilem naturam. Eiusmodi sunt beneficia, quae ab Abbate commendatario praeceptoriae generalis neapolitanae S. Antonii viennensis hoc in regno passim conferuntur clericis etiam saecularibus, non in titulum perpetuum, sed administrando ad beneplacitum ipsiusmet abbatis conferentis, exceptis tamen curatis, et electivis.

X. Haec abbatia Ioannis Baptistae Victorio primum a Paullo V. commendata fuit, dein et ab Urbano VIII. Cardinali Magalotto, ablato etiam monasterio viennensi omni iure in eandem: cui tamen pro sustentando procuratore generali in Curia R. praeceptoria s. Antonii civitatis sarnensis adsignata est. Tum qui secuti sunt R. Pontifices eam deinceps neapolitanis Archiepiscopis commendarunt cum potestate ordinaria conferendi omnia beneficia ubilibet intra regnum consistentia sub titulo s. Antonii, cum libera, et simplicia, tum de iure patronatus, et curata (1).

TITULUS XXII.

DE PENSIONIBUS

I. Pensionis vocabulum civili romanorum iure praestationem potissimum significat, solutionemve certis temporibus, et portionibus divisam (2), ibidemque *primam*, *sequentem* et *tertiam pensionem* observare licet. At iure canonico *perceptionem* denotat *portionis fructuum alieni beneficii legitima auctoritate, legitimaque de caussa alicui clerico concessae*.

II. Antiquissima pensionum exempla habemus in concilio chalcedonensi, ubi *act. X.* Domno primum Episcopo antiocheno, dein in synodo deposito, certi sumptus ex reditibus Ecclesiae antiochenae a Maximo in eius locum ordinato alimoniae caussa quotannis solvendi adsignantur. Tum *act. XII.* Bassiano, et Stephano de sede ephesina contendentibus exclusis, ducenti solidi aurei quotannis ex episcopatu pendendi constituuntur. Demum *Act. XIV.* Athanasius Ecclesiae perrhenorum restituitur, reiecto sabiniano, qui eandem invaserat; at simul decernitur, ut sabinianus *pascatur secundum facultatem s. Perrhenorum Ecclesiae*.

III. Profecto in his, aliisque veteribus pensionum exemplis, quorum haud pauca apud s. Gregorium M., aliosque VII., et VIII. saeculi scriptores occurrunt, iuvat observare 1, pensiones fuisse adsignatas alendae pa-

(1) Clemens VII. const. II. §. 19: et sacra Cong. apud Rigantium reg. IV. §. 4. n. 20, et 57. — (2) L. III. §. 13. D. *de statu lib.*

cis, et concordiae caussa, vel ut eiectus de Ecclesia haberet, unde vitam transigeret.

2. Pensionem pro eo, ac necessaria pensionario alimenta, et Ecclesiae, cui imponebatur, facultates ferebant, statui consuevisse.

3. Pensioni aestimandae necessarii fuisse requisitam Papae, vel synodi auctoritatem, et adsensum. Pensionum usus hisce conseptus limitibus haud improbandus.

IV. Iam vero secutis temporibus, et praesertim quum schisma Avenionense vigeret, res a pristino statu mirum quantum degeneravit. Nam 1, inde Episcopi occasionem nacti sunt unius praebendae titulum duobus simul largiendi, qui illam inter se partirentur: at beneficiorum sectio legibus ecclesiasticis nunquam non vetita.

2. Saepe ea fructuum portio beneficio subtracta, et pensionario adsignata est, ut titulato vix reliquum esset, unde moderate et frugaliter viveret, quum eodem tempore, qui otio torpebant, divitiis adfluerent.

3. Qua de re plerunque parvi pretii homines ad regendas Ecclesias adsumebantur, qui neque doctrina, neque auctoritate satis suo muneri facere valerent.

4. Interdum beneficium quis suum alteri resignabat, et fructus retinebat, nulla iusta, nulla necessaria caussa id poscente, plane contra Apostoli praeceptum, quo iubetur, ut qui Altari servit, de Altari vivat.

5. Nonnunquam fieri solebat, ut parochiae, aliaque beneficia vicariis locarentur ad annuum censum, etiam ad tempus, puta ad septennium: unde oriebatur, ut competitores certatim convolarent, qui censum spondereut maiorem.

6. Vetita beneficiorum pluralitas pensionum pallio tecta: ad eam enim dissimulandam beneficia resignabantur, at pensionibus retentis, quae plerumque fructuum modum superabant, *ita ut nequissimi et ignavissimi conductores cogerentur saepissime beneficio, et officio divino sese suffurari, et aufugere, ut quaestu quopiam alio etiam saeculari vitam tolerarent* (1).

7. Demum quinam sacra supellex, pro eo ac decet, parari, vel refici, aut ornari Ecclesiae, vel sartae tectae haberi poterant? quinam hospites, aut pauperes excipi, ubi praecipui redditus pensionario reservandi erant? (2).

V. Porro haec, aliaque pravo pensionum usu diffluentia mala primum a IX. viris consultis a Paulo III. pro instauranda Ecclesiae disciplina in Responsione ad eundem Pontificem exposita, tum deinde in synodo tridentina a nonnullis Episcopis, praecipue vero ab Regis Galliae oratoribus refricata, in caussa fuere, cur in eadem synodo de pensionum usu prorsus abolendo ageretur. Verumtamen licet omnino abolitus non sit, certis tamen quibusdam limitibus est circumscriptus. Namque vetitum est (3) *cathedrales Ecclesias, quae mille, aut parochias, quae centum ducatorum summam non excedunt, pensionibus, aut fructuum reservationibus gravare*. Tum pensiones ad primigeniam sui institutionem redactae sunt, scilicet, ut per eas, tanquam per quasdam eleemosynas, pauperibus clericis subveniretur. I-

(1) Monachus sandionysianus lib. I. cap. 2. — (2) Videsis Thomass. de vet. et nov. Ecc. discip. part. III. lib. II. cap. 31. — (3) Sess. XXIV. de ref. cap. 13.

stud licet in decreto synodico expressum non sit, constat tamen, tum ex responsione Pii IV. ad Regem Galliarum, tum eiusdem concilii actis apud Pallavicinum (1). Neque simile vero est aliam fuisse de pensionibus synodi mentem, quam quae a IX. viris Paullo III. exhibita fuerat, sacris canonibus, et reddituum ecclesiasticorum indoli conformis.

VI. Iure hodierno pensiones nonnisi quatuor de caussis imponi solent 1, scilicet, quum clerico morbo, vel senio laboranti, ac beneficium dimittenti, alimentorum nomine reservetur.

2. Si clerico indigenti, Ecclesiae satis utili, ut inde honestae vivere queat, concedatur, quae tamen titulato oneri non sit. Hae duae priores pensionum imponendarum caussae, quae ad veterem purioremque Ecclesiae disciplinam satis accedunt, minime improbandae, dum iuxta leges in synodo chalcedonensi servatas constituantur.

3. Quum ad dirimendas lites, ex duobus de beneficio contendentibus, uni beneficium in titulum, alteri pensio tribuatur (2).

4. Demum, quum in caussa permutationis pensio retineatur ad compensandam summam fructuum dimissi beneficii cum fructibus tenuioribus beneficii commutati (3).

VII. Porro in pensionibus imponendis legitima omnino requiritur caussa: id quod tum ex pluribus, tum vel maxime ex eo evincitur, quod pensionis concessio, tamquam iuri communi adversa, dispensationis genus sit. Et sane in libris decretalium titulus prostat in hanc sententiam inscriptus: *ut beneficia ecclesiastica sine deminutione conferantur*. Qua de re pensionario plura cavenda sunt; praesertim ubi de tertia, et quarta agatur pensionis imponendae caussa. Et 1, quidem, si de pensione bono pacis imponenda sermo sit, omnino cavendum est, ne ex pactione partium constituatur, id quod simoniam saperet (4). Et ubi haec pensionis species probari videtur, diserte scribit Innocentius III.: *nisi essent viri providi, et honesti, tam qui ordinationem fecerunt, quam illi, circa quos facta est ordinatio, illam valde suspectam propter exempli perniciem haberemus* (5). Attamen in eadem decretali narratur delegatos eiusdem Pontificis iudices expresse fassos fuisse *se pro bono pacis, et utilitatis hoc ordinasse, idque post concertationem diutinam, neque ex pactione partium, sed ex iussione iudicum* provisionem illam fuisse exhibitam.

2. In caussis etiam resignationis, et permutationis quam cautissime incedendum est: neque enim hae legitimae constituendae pensionis caussae sunt, nisi necessitatis, aut utilitatis Ecclesiae intuitu id fiat, omnisque lucri, alteriusve commodi temporalis praetextus praecidendus est (6). Non desunt enim, qui beneficium dimittunt, pensione retenta, vel ut ab muneris ecclesiastici onere beneficio adnexo se eximant, ipsius tamen beneficii redditus participantes, vel ut maiorem praebendam obtineant: *quod quidem*, ait Urbanus III. *honestati est contrarium, et simoniacam procul dubio continet pravitatem* (7).

(1) Lib. XVIII. Cap. 6. — (2) Cap. V. de transact. cap. XXI. *de praebendis*, et *dignitatibus*. — (3) Cap. VI. *de rerum permutatione*.
(4) Cap. VII. *de transact.* — (5) Ibidem cap. XXI. — (6) Syn. oxoniensis can. III. — (7) In cap. V. *rerum permutatione*.

3. Illud praeterea animo revolvet pensionarius, num scilicet pensionem instar eleemosynae accipiat; an aliquid inde Ecclesiae titulatae detrimentum adferatur, an demum pauperes ex beneficii redditibus alendi fame pereant, dum ipse nimis laute secum agit? Paucis primigeniam bonorum ecclesiasticorum indolem mente recogitet: scilicet *vota esse fidelium*, *patrimonia pauperum*, *animarum redemptionem* (1). Enimvero fideles suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam, ut his et milites Christi alerentur, et Ecclesiae exornarentur, pauperes recrearentur, et captivi pro temporum opportunitate redimerentur.

4. Neque ob Papae hac in re dispensationem immunis erit a culpa pensionarius, quum iusta defuerit caussa, tum quia, ut docet s. Thomas (2): *quamvis res Ecclesiae sint eius, ut principalis dispensatoris, non tamen sunt eius, ut domini, et possessoris*. Quare, uti docet Cardinalis Toletus (3), *qui pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si non adest caussa legitima, securi non sunt, nec excusantur, quia Papa dedit, et ipsorum est considerare, quomodo dederit*. Tum etiam, quod fieri potest, ut pensio iure a superiore concedatur, quam pensionarius iniuste accipit.

5. Demum in pensionario, aeque ac in beneficiario clericatus requiritur: atque adeo pensionarius tenetur quotidie officium B. M. V. recitare (4). Indeque colligunt canonistae pensionem, aeque ac beneficium per contractum matrimonialem extingui, idque usu servari tradit Gigas (5).

VIII. Demum auctoritatem quod spectat, iure hodierno pensiones nonnisi a R. Pontifice imponi posse passim docent canonistae. At non desunt, qui etiam Episcopis, saltem certis in speciebus, eandem vindicant potestatem, quorum sententia usu recepta est. At vero distinguendum inter pensionem a Romano Pontifice, et pensionem ab Episcopo impositam. Illa enim ipsi beneficio, sive beneficii proventibus imponitur, unde videtur quaedam beneficii sectio legibus ecclesiasticis vetita: at vero haec nonnisi beneficiarium adficit, cuius morte extinguitur, nec in eius successorem transfertur (6).

IX. Postremo ex parte ipsius pensionis plura servanda sunt. 1, Iis tantummodo Ecclesiis cathedralibus, et parochialibus pensiones imponi possunt, quorum redditus, detracta pensione, summam ducatorum mille, si cathedrales, et summam ducatorum centum, si parochiales sint, conficiant (7). Quamobrem Curia R. in signaturis pensionem beneficiis parochialibus impositarum ex stylo hanc adnectit clausulam: *dummodo ex fructibus dictae Ecclesiae centum ducati liberi pro illius rectore pro tempore existente annuatim remaneant*.

2. Summam ducatorum centum ex fructibus certis computandam, haud vero incertis: naturam enim alimentorum sapiunt, *nec venter debet pendere ab incerto* (8).

(1) Syn. Vernensis can. XII. — (2) II. II. Q. C. art. I. ad VII. — (3) Lib. V. *de instruct. sacerd.* cap. 83. — (4) Pius V. in const. *quum sacrosanctae* in bull. rom. n. 92. — (5) Lib. *de pensionibus* quaest. 54.

(6) Garzias *de beneficiis* part. I. cap. V. §. 2: Andreas Vallensis *de beneficiis* lib. IV. tit. II. — (7) Syn. trid. sess. XXIV. de ref. cap. 13. — (8) Pirrhus Conradus lib. V. cap. I.

3. Beneficiis Iuris patronatus laicalis pensionis onus imponi nequit, nisi patroni accedat consensus, quod de beneficiis Iurispatronatus mixti etiam intelligendum esse consentiunt canonistae post Glossam (1).

4. Licet olim pensionis quantitas definita non fuerit, tamen usu hodierno ad tertiam proventuum beneficii partem restricta videtur: verum aliquando in beneficiis simplicibus ex stylo R. Curiae ad medietatem usque etiam admittitur: quod tamen ita intelligendum, ut beneficiarius congrua portione non fraudetur.

5. Demum pensionem certis tantummodo beneficii reditibus imponendam, haud vero distributionibus, docent canonistae, et stylus Curiae R. observat, nisi aliter ex gratia sanciatur: quo casu expresse in signatura additur clausula, *etiamsi in solis distributionibus* etc. (2)

TITULUS XXIII.

DE COLLATIONE

I. Triplex potissimum iure canonico agnoscitur via, quae beneficium quis consequi potest; nimirum *collatio*, *institutio*, *electio*. De Electione satis egimus (3): de Institutione mox titulo sequenti sermo redibit: de collatione sic proprie dicta hoc titulo dicere adgredimur.

II. Aeque collationis, ac Institutionis vocabula veteribus ignota. Quum enim antiquitus nemo ordinari consueverit, qui simul et alicui Ecclesiae non addiceretur, et ius non adquireret ex eiusdem Ecclesiae redditibus vitam transigendi: hinc satis erat ordinationis vocabulum, quo uno et Ordinis collatio, et ministerii addictio, et beneficii, sive iuris redditur ecclesiasticos percipiendi traditio significaretur. Quum vero ab ordinatione beneficii traditio seiuncta est, *collationis* nomen usurpari coepit; quod quidem late sumptum omnem, et quamcunque beneficii concessionem indicat, stricte vero eam tantummodo denotat, quae in beneficiis sit liberis, quae scilicet a collatore proprio iure conferuntur, in quo ab Institutione distinguitur, quae beneficia iurispatronatus respicit.

III. Olim beneficiorum collatio ad solum spectabat Episcopum, aeque ac ordines conferre solius Episcopi ius erat. Sanxit enim concilium lateranense I. can. III., et VII: *secundum Apostolorum canones omnium ne-*

(1) In cap. unic. de iurepatr. in VI. — (2) Conventione novissima an. 1818. art. XVII. sancitum quod abrogata lege *tertii pensionabilis*, quod apud suppressi montis frumentarii administratorem deponebatur, pensionum reservatio secundum formas canonicas locum habere perget.

Adhaec eodem art. decretum quod Ministri a Rege Nostro ad praedictas pensiones nominati bullas ab Apostolica Sede obtinere debeant, vi quorum pensiones, quoad vixerint percipere possint. Praeterea constitutum fuit quod pensionario vita functo Episcopatus, aut beneficium ab onere persolvendae pensionis, qua gravabatur, penitus liberum fore.

Denique art. XVIII. eiusdem conventionis decretum Romanum Pontificem in perpetuum sibi reservare super aliquas episcopales mensas, et abbatias Regni resignandas annuas pensiones in summam ducatorum duodecim millium, quas pro tempore suis subditis status ecclesiastici pro lubitu conferet.

(3) Lib. I. tit. XIX.

gotiorum curam Episcopus habeat. Nullus omnino archidiaconus, aut archipresbyter, aut praepositus, vel decanus animarum curam, vel praebendas Ecclesiae sine iudicio, vel consensu Episcopi alicui tribuat. Et Alexander III. decernit evellendam radicitus pravam consuetudinem (1), *quod clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi dioecesis, vel officialium suorum, qui hoc de iure possunt, recipiant: minus quam decet cogitantes, quomodo id a sanctorum Patrum est institutionibus alienum.* Recte duabus hisce ecclesiasticis sanctionibus antiqui canones, et sanctorum Patrum institutiones memorantur, iam inde enim ab Apostolorum aevo illa semper in Ecclesia viguit consuetudo, veterum conciliorum canonibus firmata, ut omnes Dioeceseos Ecclesiae cum suis reditibus, decimis, oblationibus, aliisque quibuscunque iuribus in Episcopi essent potestate (2).

IV. Iam vero deinde alii etiam emerserunt inferiores beneficiorum collatores, et quidem vel ab Apostolicae Sedis privilegio, sive Indulto speciatim concesso (3), vel ab inveterata consuetudine (4), vel ab expressa voluntate fundatorum constituta a se beneficia patronatui subiicientium (5). Papa quoque cum primis, uti mox videbimus, bene multorum beneficiorum collationes sibi reservavit. Porro quum ex dispositione iuris communis, ac primigenio Ecclesiae usu Episcopus, tanquam ordinarius habeatur omnium suae dioeceseos beneficiorum collator, hinc nisi certo constet, vel de reservatione pontificia, vel de iure conferendi alteri concesso, libere illa Episcopus potest conferre.

V. Episcopi olim, uti ecclesiastica quaevis negotia tractare (6), ita et beneficia conferre vetabantur sine presbyterii, vel saltem Capituli suae Ecclesiae suffragio (7). Verum deinde antiquissima haec Episcopi, et Capituli coniunctio discissa est, et quidem non sine gravi antiquae disciplinae inflicto vulnere. Quae igitur Capitula nostra aetate beneficia conferunt, hac praerogativa non generali, communique, at speciali duntaxat iure fruuntur, neque omnia eodem, parique modo, sed vario pro variis locorum statutis, privilegiis, vel consuetudinibus, scilicet vel communem cum Episcopis, vel privativam, ut aiunt, sine ullo Episcopi suffragio beneficia conferendi potestatem habent. Hoc in Regno Capitulum neapolitanum nonnulla beneficia intra basilicam s. Restitutae fundata, quae de mensa Capituli dicuntur, confert Archiepiscopo inconsulto; cetera in universa dioecesi Archiepiscopus solus impertitur. Tum canonicatus cathedralis Ecclesiae praebendatos, sive cardinales, aeque presbyterales, ac diaconales confert Archiepiscopus solus, ceteros vero Archiepiscopus simul, et Capitulum. Etiam trivicanum Capitulum in canonicatibus, et dignitatibus Ecclesiae cathedralis sine Episcopi suffragio instituit, reliqua dioeceseos beneficia solus confert Episcopus (8). Eodem iure fruitur quoque Capitulum beneventanum, eodem et alia Italiae Capitula, uti novariense, patavinum, brixiense (9). Hinc

(1) Cap. III. de institutionibus. — (2) Conc. antioch. can. XXIV, aurelianense 1. can. XVII: cabilonense 1. can. XLII: moguntinum an. 813. can. VIII: turonense can. XVI. — (3) Can. I. caus. 16. q. II. — (4) Cap. VI. de institut.
(5) Cap. XXVI. *de iure patronatus.*
(6) Lib. I. tit. V. — (7) Cap. IV. *de his, quae fiunt a Praelatis sine cons. Cap.*
(8) Heic illa conferre praestat quae tit. XXV. de Canonicis tom. I. lib. I. subnectere curavimus. — (9) Gagliardus ibidem cap. VIII. n. 4.

autem excipe canonicorum poenitentiarii, et theologi praebendas, quas praevio examine solus confert Episcopus (1). De potestate Vicarii generalis in beneficiis conferendis, tum et Capituli, Sede episcopali vacante iam satis suo loco (2).

VI. Formam collationis quod spectat, profecto ambigendum non est, iure communi inspecto, beneficia solo verbo conferri posse, neque ullam requiri scripturam. Verum ad avertendas fraudes, hac in re non infrequentes, mos inductus est, ut collationes fieri, aut probari nequeant sine litteris. Unde hodierna tribunalium ecclesiasticorum praxis neminem in possessionem beneficii, vi factae collationis, admittit, nisi litteris, quas *patentes* vocant, expeditis, et exhibitis.

VII. In expediendis hisce litteris, quarum formulam habes apud Barbosam in appendice (3) plura observanda occurrunt. 1, Collatio per Ordinarios semper ita exponatur, ut videatur facta *motu proprio*, scilicet omissa cuiuscunque pro obtinendo beneficio praeviae petitionis mentione. Et sane beneficia petentibus conferri ecclesiasticae disciplinae parum congruit, quae omnem hac in re ambitum reprobat.

2. Debet etiam explicari, quonam pacto beneficium vacaverit, neque id pro expresso haberi potest.

3. Indicanda etiam sunt nomina, tum loci dioeceseos, ubi beneficium constitutum est, tum Sancti titularis Ecclesiae, cui beneficium adiacet, tum et beneficiarii, cuius obitu, vel resignatione beneficium vacaverit.

4. Adscribantur quoque oportet duo saltem testes, qui ipsi interfuerint collationi, tum et secretarius, vel notarius, qui litteris collationis subscribat, eisdemque publicam impartiatur fidem.

5. Denique subiungendum est, quo anno, mense, et die collatio perfecta sit. Id quod pluribus, quae dein emergere possunt, explicandis difficultatibus oppido necessarium est, scilicet ad dignoscendum, num collatio intra tempus a iure praescriptum facta sit, num Papa Ordinarii collationem praevenerit, vel ne, quaenam prius expedita fuerit ubi duabus eiusdem beneficii diversis personis concurrentibus collationibus, de earundem prioritate quaeratur. Illud hic obiter notandum, quod si duplex eiusdem beneficii occurrat facta collatio, is praeferendus, qui possessionem nactus iam sit, licet unus a Papa, alter ab Ordinario litteras acceperit (4): *quia potior est conditio possidentis*. Sin autem neuter sit in possessione, eum praeferri, cui Sedes Apostolica, vel Legatus contulerit: decernitur ibidem *propter conferentis ampliorem praerogativam*. Consulendus hic Rebuffus in tractatu *de pacifica possessione*, et Gonzalez (5).

VIII. Tempus collationibus praefinitum Episcopo, aliisque inferioribus collatoribus sunt sex menses a die scientiae vacationis computandi (6), quibus elapsis, si collatio pertinebat ad Capitulum, devolvitur ad Episcopum, si ad Episcopum pertinebat, devolvitur ad Capitulum, et utriusque

(1) Trid. sess. XXIV. de ref. cap. VIII. Benedictus XIII. in const. *pastoralis* XIV.— (2) Lib. I. tit. XXV. et XXVII.—(3) In append. ad tract. *de offic. Episc. formula 67*.
(4) Cap. XXXI. *de praebendis* in VI. — (5) Ad *regulam* VIII. Canc. §. 3. *proemial.* — (6) Cap. V. *de concess. praebendae*.

negligentibus, ad Metropolitanum, a Metropolitano ad Primatem, et a Primate ad Papam (1). Papae vero conferendorum beneficiorum nullum tempus est praefinitum; at excipe beneficia reservatione clausa in Corpore Iuris, quae si Pontifex intra mensem a die vacationis non contulerit, integrum erit proprio Episcopo ea conferre (2): licet id stylus R. Curiae non ferat. Quod si de episcopatibus et abbatis agatur, tempus ad conferendum praefinitum est trium mensium (3), quamvis, si collatio in virum idoneum ceciderit, etiam post tempus toleratur (4).

IX. Beneficia nonnisi clericis, quibus nullum obstet canonicum impedimentum, conferenda: et quidem aeque ex veteri, atque ex nova Ecclesiae disciplina laici a beneficiis ecclesiasticis arceodi. Ad rem concilium turonense (5): *ministerium, aut beneficium nonnisi clericos habere sanctorum Patrum sancivit auctoritas*, similia legimus in Gratiani decreto (6). Verum negandum non est aliquando laicis, peregrinis, aut inopibus beneficia, vel potius temporales beneficiorum reditus fuisse adsignatos, at sine ullo spirituali iure, aut ministerio: ut erant agri, vineae, et mancipia quae precario duntaxat nomine, scilicet ad usum, concedebantur. Porro vetitum eadem nobilibus adtribui, quippe quod facile esset ab inopibus, difficile a nobilibus eadem repetere (7). Tum ex lege fundationis, adsensu Pontificio firmata, potest laico patrono praebenda, vel dignitas Ecclesiastica reservari, ut in regno neapolitano prima thesaurarii dignitas praebendaque canonicalis regiae Ecclesiae s. Nicolai bariensis a Carolo II. Andeg. sibi, suisque in Regno successoribus reservata est. Praeterea ad beneficia Iurispatronatus ecclesiastici, vel laicalis etiam laicus praesentari recte poterit, qui tamen clericatum consequatur intra sex menses, si ab ecclesiastico, intra quatuor, si a laico patrono praesentatus fuerit. Quod si spatio elapso praesentatus adhuc clericus non erit, irrita erit prasentatio.

X. In Regno neapolitano ex novissimo concordatorum iure 1741. quum quis vel ex lege fundationis, vel ex patronorum praesentatione ius habere contendat ad aliquod vacans beneficium, is licet laicus, dummodo testimoniales quod ad scientiam, et quod ad bonos mores Ordinarii sui litteras exhibeat; recte etiam cum clerico compraesentato in tribunali ecclesiastico iura sua experietur: at vero si lis ei bene cesserit, ipse quamprimum tonsura initietur, ut deinde in beneficio institui, canonicamque eiusdem possessionem consequi possit. Igitur in beneficio litigioso nulla spatii quatuor, vel sex mensium ratio habenda (8).

XI. Nonnisi clericis beneficia conferenda statuimus, qui tamen nullo canonico impedimento obnoxii sint. Porro canonico impedimento irretiti censentur 1, nati ex iniustis nuptiis, at his potest Episcopus minorum ordinum, et simplicium beneficiorum veniam dare.

2. Filii haereticorum, iisdemque faventium ad secundum in linea pa-

(1) Cap. II. ibidem. — (2) Cap. III. *de praebendis, et dignitatibus* in VI.
(3) Cap. XLI. *de electione*. — (4) Cap. IV. *de suppl. neglig. Praelat.*
(5) Cap. I., et seq. — (6) Can. III., et XVIII. caus. 15. q. VII. — (7) VII. Syn. gen. can. XII: Thomass. part. III. lib. II. can. 19.
(8) Concord. an. 1741. cap. IV. n. 6.

terna gradum, in materna tantum ad primum, ubi tamen parentes in haeresi decesserint (1).

3. Coniugati, bigami, irregulares, quippe qui ex canonum praescripto ab Ordinibus arceutur.

4. Simoniaci, uti suo loco explicabimus.

5. Excommunicatione, aliave censura obnoxii, donec eius vinculo expediantur (2).

6. Coeci, et qui horas canonicas recitare non valent.

7. Criminosi generatim omnes. Sunt enim enormia quaedam crimina, quae privationis beneficii poenam, vel statim ipso iure, vel duntaxat post latam a Iudice sententiam incurrendam, adiunctam habent, de quibus *lib. III.*

8. Demum qui legitimam aetatem non habent; nempe minores annorum XIV, si de simplicibus, si vero de dignitatibus, praebendis, canonicatibus, aliisque beneficiis agatur, quae adnexum habent ordinem sacrum, qui eo ordine neque initiati sunt, neque infra annum initiari valent. (3). Denique ad dignitates curatas, et ad parochias nemo adsumendus, nisi qui saltem 25. aetatis suae annum attigerit (4).

XII. Duo hic tantummodo supersunt animadvertenda. 1, Sanctionem tridentinam de aetate quatuordecim annorum ad obtinenda beneficia, ex praxi iam inolita, de beneficiis tantummodo post tridentinum, non vero ante eiusdem synodi tempora constitutis, intelligendam.

2. Iure novissimo neapolitano concordati anni 1741: (5), pro prima clericali tonsurá, ideoque et pro beneficiis obtinendis aetas requiritur quatuordecim annorum saltem incoeptorum: excipiuntur tamen arctati, scilicet, qui vel lege fundationis ad beneficia vocantur, vel a consanguineis suis activum patronatum habentibus praesentantur. Igitur beneficiarii arctati censentur, tum qui activo, tum qui passivo ad beneficia obtinenda iure patronatus vocantur.

XIII. Sunt etiam nonnulli, qui licet non arceantur ab omnibus, a certis tamen arcentur beneficiorum specicbus: huiusmodi sunt filii, quibus *αμεσως immediate* Patri in beneficio succedere vetitum est (6). Id quod de omnibus omnino filiis aeque illegitimis, ac legitimis, scilicet ante Sacerdotium progenitis, ex veriori Canonistarum sententia intelligendum (7). Filii vero illegitimi, licet impetrata Pontificis venia beneficiorum capaces evadant, attamen beneficium in ea Ecclesia consequi vetantur, in qua pater adhuc est beneficiarius (8), tum et vicariam perpetuam in ea sacra aede, in qua proxime ante ipsos pater habuerit personatum (9). Et generatim synodus tridentina de filiis illegitimis clericorum sic sanxit: *ut paternae incontinentiae memoria a locis Deo consecratis, quos maxima puritas, sanctitasque decet, longissime arceatur, non liceat filiis clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in Ecclesiis, ubi eorum patres beneficium*

(1) Cap. II., et cap. XV. *de haereticis* in VI. — (2) Cap. XXVI *de rescriptis* cap. VII. *de cler. excomm. ministr.*
(3) Cap. VII. §. 2. *de elect*: trid. sess. XXIV. de ref. cap. 12. — (4) Trident. ibid. — (5) Cap. IV. art. 3, et 5.
(6) Cap. II. *de filiis presbyterorum.* — (7) Gonzalez ad cap. XVII. eiusdem tit.
(8) Cap. XV. cum seq. eod. tit.—(9) Cap. XIII. ibidem

aliquod ecclesiasticum habent, aut habuerunt, quodcumque etiam dissimile beneficium obtinere, aut in dictis Ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quae parentes eorum obtinent, vel alias obtinuerunt, habere (1). Porro ad nepotem legitimum ex illegitimo filio natum tridentinum decretum haud extendendum et ratio suadet, et pluries s. Congregatio respondit apud Benedictum XIV. (2), ubi sapientissimus Pontifex plures hac de re explicat quaestiones.

XIV. Iam vero satis non est canonicis expeditum esse impedimentis, qui ad beneficia adspirat, sed moribus, conversatione, fama, et litteris ita ornatus sit oportet, ut ad obeundum iniuncti officii ministerium, et ad utilia Ecclesiae exhibenda obsequia aptus esse videatur. Unde ex communi Canonistarum sententia digniores prorsus ad beneficia adsumendi sunt, ii scilicet, qui attentis omnibus adiunctis utiliores Ecclesiae futuri sperantur.

XV. Sed illud hic quaeritur, num beneficia dignis conferri possint, dignioribus posthabitis? verum hac in re distinctione opus est inter beneficia curata, et non curata: haec enim posse idoneis duntaxat conferri, etiam dignioribus omissis, quamplurimum sane Canonistarum opinio est. Quod ex pluribus evincunt (3). Porro sanioris doctrinae fama clarissimi tum plures ex Canonici Iuris peritis, tum ex theologica facultate quamplurimi hoc tantummodo ad forum restringunt externum, contendentes cum D. Thoma (4) quantum ad conscientiam, omnino etiam ad beneficia simplicia, *nonnisi digniores, vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune*, seligendos. Et sane digniores omittere praeterquamquod plerumque in detrimentum cadit Ecclesiae, vix, aut ne vix quidem personarum acceptionem adiunctam non habet, tam frequenter in sacris Litteris reprobatam (5). Qua de re Innocentius III. cap. unic. *ut ecclesiastica beneficia sine deminutione conferantur,* sic respondet Archiepiscopus mediolanensi: *non ex affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti ecclesiasticum officium, et beneficium in persona magis idonea dispensare.*

XVI. Curata vero beneficia secundum iustitiam internam dignioribus omnino conferenda esse, nullus sane mentis dubitat; praesertim quum tridentinum (6) decreverit Ecclesiis nonnisi *digniores* praeficiendos, tum de parochi electione haec habet (7): *Episcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum iudicaverit: atque illi, et non alteri collatio Ecclesiae ab eo fiat, ad quem spectabit eam conferre.* Denique tridentini mentem dilucidius explicasse videtur Innocentius XI. proscribendo thesim n. 47: *cum dicit concilium tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, et Ecclesiae magis utiles ipsi iudicaverint, ad Ecclesias promovent, concilium* primo *videtur per hoc* digniores, *non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo, vel* secundo *locutione minus propria ponit* digniores, *ut excludat* indignos, *non vero* dignos, *vel tandem loquitur* tertio, *quando fit concursus.*

(1) Sess. XXV. de ref. cap. 15.—(2) De synod. dioeces. lib. XIII. cap. 24.
(3) Cap. XXIX. *de praeb.*, et trid. sess. VII. de ref. cap. 3. — (4) II. II. q. LXIII. art. 2. — (5) Eccles. XLII. I: *Iacobi* II. 1.
(6) Sess. XXIV. de ref. cap. I.—(7) Cap. XV. II. ibid.

XVII. Parochiae itaque, aliaque beneficia, quibus primario animarum cura adnexa est, etiamsi iurispatronatus sint ecclesiastici, per concursum conferenda omnino sunt, et quidem ad praescriptum synodi tridentinae *decreto modo laudato*, quod Pius V. (1), sacra Congregatio concilii iussu Clementis XI. die X. Ian. an. 1721., et Benedictus XIV. (2) firmarunt, explicarunt, ampliaruntque, data etiam dignioribus si qui in collatione posthabiti fuerint, facultate adpellandi ab irrationabili iudicio Episcopi, et examinatorum ad Metropolitanum, et Sedem Apostolicam, vel si Metropolitanus, aut exemptus fuerit, ad viciniorem Episcopum, tanquam Sedis Apostolicae delegatum (3).

XVIII. Illud hic non abs re erit observare, Sedem Apostolicam parochias ad favorem certae personae in manibus R. Pontificis resignatas aliquando resignatario conferre consuevisse in forma *dignum*, scilicet sine concursu, at tantummodo sub conditione, si idoneus ab Episcopo reperiatur in examine coram synodalibus examinatoribus habendo.

TITULUS XXIV.

DE RESERVATIONIBUS APOSTOLICIS

I. Nomine reservationis in iure nostro ius illud significatur, quo R. pontifex suae dispositioni beneficia quaedam vacatura reservat, ordinariis collatoribus simul inhibens, quominus vacatione adveniente illa conferant, poena nullitatis adiecta (4). Reservationis quidem, et adfectionis vocabula aliquando promiscua notione usurpata occurrunt: quum vero ex reservatione profluat adfectio, hinc quantum caussam inter, et effectum, tantum inter unam, et alterum discriminis agnoscunt Canonistae.

II. Iam vero reservationes aliae sunt speciales, generales aliae. Illae sunt, per quas certum aliquod determinatum beneficium Sedis Apostolicae arbitrio conferendum adscribitur. Hae vero sunt, per quas omnium certi alicuius ordinis beneficiorum, vel certi Regni, aut Nationis, collationes Sedi Apostolicae reservantur. Reservationibus addesis *mandata de providendo*, per quae Papa beneficium aliquod vacaturum alicui providendum mandabat; unde dictae quoque sunt *expectativae*, quod qui huiusmodi mandatum impetraret, habere expectativam diceretur.

III. Tum expectativarum, tum reservationum vix adparent vestigia ante medium saeculum XII. Primus enim Romanorum Pontificum Hadrianus IV. ab Episcopis, et Capitulis dignitates, vel praebendas postulasse videtur, quas bene de Ecclesia meritis elargiretur (5). At expressius loquitur *epistola XXIV.*, qua voces ***mandamus***, et ***praecipimus*** ab Pontificibus hac in re primum adhibita occurrunt: ***universitati vestrae***, inquit, ***praecipiendo per Apostolica scripta mandamus, et mandando praecipimus***, ***quatenus***

(1) In constit. *in conferendis*.— (2) In constit. quum illud LXVIII. tom. I. bullar. — (3) Videsis nostras animadversiones ad tit. XXI. de parochis tom. I. lib. I. ubi quae iure novissimo de paroeciarum collatione constituta sunt, satis indicavimus.
(4) Rebuffus in praxi part. I. tit. de reserv.
(5) Epist. X. XI., et XII.

praepositurum, quae in parisiensi Ecclesia, et domum, quae in claustra eiusdem Ecclesiae dehinc primum vacaverit, concedatis.

IV. Eodem iure frequentius usus est Alexander III., et qui eum secuti sunt R. Pontifices Innocentius III., Honorius III., Gregorius IX., atque in primis Innocentius IV., uti mox videbimus. Porro hic observare iuvat Alexandri III. aetate eiusmodi pontificiae epistolas nonnisi *preces*, et *mandata* exhibuisse; quibus quum aliquando collatores non obsequerentur, has postea excipiebant litterae *executoriales*, quibus ad exequenda mandata auctoritate apostolica, et interdum etiam per censuras, adigebant. Atque hinc triplex epistolarum genus emersit: scilicet *monitoriae*, *praeceptoriae*, et *executoriales*. Sedis quidem Apostolica nullum ius sibi vindicavit in collatione beneficiorum iurispatronatus laicalis, ubi tamen compatroni discordes alium alii presentaverint, eorumque vota in duos ex aequo dividerentur, vel in unum consentientia saltem aequarent medietatem ipsorum, consuevit beneficium ei conferre, qui ad ipsam cito recurrens; *se intra legitima tempora praesentatum a maiori parte, vel saltem medietate patronorum adsereret* (1).

V. Iam vero hac in re plura constant 1, R. Pontifices primum nonnisi pro piis, et honestis clericis, atque iis potissimum, qui omni ecclesiastico beneficio destituti, vix unde viverent habebant, eiusmodi mandata ad Episcopos dedisse. Hinc frequentes in epistolis, praesertim Innocentii III. illae clausulae:*quum redditus sufficientes non habeat, quum necessitatibus pauperum clericorum Sedes Apostolica duxerit succurrendum.* Unde idem Romanus Pontifex ab Episcopo uratismeuse consultus, num Clerico, cui Vicariae perpetuae proventus congrua alimenta suppeditabant, ex Apostolicae Sedis mandato in ecclesiastico beneficio providere teneretur, respondet non esse providendum, *quum per praedictam formam necessitatibus pauperum clericorum (qui nullum sunt ecclesiasticum beneficium consecuti) Sedes Apostolica duxerit providendum* (2). Et epistola ad bracharensem Archiepiscopum *quum et si tecum*, inquit, *de iure agere vellemus, te possemus merito ad provisionem eorum compellere, quos a te, vel praedecessoribus tuis ordinatos fuisse constaret* (3).

2. R. Pontifices haud consuevisse plurium mandatorum onus iisdem Ecclesiis imponere, unde illa quoque clausula nonnunquam adhibita reperitur: *nisi de mandato nostro eadem Ecclesia foret in alterius receptione gravata* (4).

3. Huiusmodi mandata tempore progrediente frequentiora evasisse: quamobrem iisdem saepe, importunis postulationibus a Pontificibus extortis, Ordinarii obtemperare detrectabant. Hoc innuunt frequentes litterae executoriales,quibus ad Ordinarios compellendos uti oportuit. Adhaec quum Legati Honorii III. in Anglia, et in Gallia duas a singulis cathedralibus praebendas peterent, huiusmodi pontificia postulata nullum apud Episcopos pondus habuisse scribit Matthaeus parisiensis (5).

4 Denique eos, qui expectativas consequebantur, beneficia iurispatrona-

(1) Videsis Gagliardum ibidem cap. V. n. 74. — (2) Cap. XXVII. *de rescriptis.* (3) Cap. XIII. *de aetat., et qualit.*—(4) Cap. II. XXX., et XXXVIII. in V. *compilatione Cironii.*—(5) Tit. XI. conc. col. 303.

tus laicalis, atque adeo etiam episcopatus tam avide arripere coepisse, ut mandata illa non complecti beneficia patronata declarare. Gregorius IX. coactus fuerit (1). Huic decreto deinde Innocentius IV. aliud addidit, scilicet neque episcopatus, neque alia beneficia maiora inter mandata illa comprehendi (2).

VI. Mandata de providendo locum dedisse reservationibus specialibus, atque has generalibus observant Canonistae.

VII. Praeterea medio saeculo XIII. opinio illa iam induci coepit, *Ecclesiarum, personatuum, dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plenariam dispositionem ad R. Pontificem pertinere* (3). Id quod postea qui secuti sunt Pontifices, et praesertim Clemens VI. expressius edixere: *ad cuius Pastorem*, scribit Clemens VI. epistola ad Eduardum Regem Angliae (4), *et rectorem Ecclesiae, videlicet R. Pontificem, omnium Ecclesiarum, dignitatum, personatuum, et officiorum, et beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio noscitur pertinere.*

VIII. Porro nunquam defuerunt, qui huic novitati, evulgatis etiam libellis, refragarentur. Eorum querelae eae potissimum erant, quod sacrorum canonum praescripto, fundatorum intentioni, atque adeo ecclesiasticae hierarchiae divinitus institutae nihil magis consonum esset, quam ut singulis Episcopis integra servaretur beneficiorum suarum dioeceseon collatio. His addebant, quod facilius, et certius Episcopis, quam Pontifici notum erat, num quis dignus, qui promoveretur, censendus esset, atque hinc esse aiebant, quod olim semper Episcopi audierint legitimi beneficiorum collatores. Tandem ex reservationibus haud levia frequenter mala oriri conquerebantur, diuturnas praesertim, ac dispendiosas lites non sine gravi fidelium pernicie, et scandalo (5).

IX. Hactenus dictis addesis querelas, quas per suos legatos ad Innocentium IV. transmisere tum Ludovicus IX. Rex Galliarum, omnesque eiusdem Regni barones, proceres, et magnates, tum etiam magnates, et universitas Regni Angliae, quorum epistola in concilio lugdunensi publice lecta est (6). Porro ex oratione legatorum Regni Galliarum illud constat, mandata, et reservationes sub Innocentio IV. mirum in modum invaluisse (7).

X. Demum quum Avenionense schisma Ecclesiae sinum turpiter laceraret, mirum quantum ius reservationum, et expectativarum amplum evaserit. At experientia docemur, quum abusiones creverint, tunc sane ad ipsas extirpandas animum excitari, hinc primum in conciliis constantiensi, et basileensi, dein et in synodo tridentina de expectativis, et reservationibus abolendis, vel saltem temperandis agi coeptum est, praesertim quum Ordinarii beneficiorum collatores de iisdem graviter conquererentur. Verum illud duntaxat in synodo constantiensi praestitum fuisse legimus, quod Martinus

(1) Epist. XIV; et XV.—(2) Espenius part. II. tit. XXIII. cap. I. n. 21 ; et 32.
(3) Clemens. IV. in cap. II. *de praebendis* in VI.
(4) Apud Raynaldum ad an. 1343.
(5) Episcopus gallicanus anonymus apud Raynaldum ad an. 1311: Episcopi Galliae in conventu apud melodunum an. 1548. apud Baluzium miscellan. tom. VII pag. 105. Espenyus durandus mimatensis comm. epist. ad Titum cap. I. de modo generalis concilii celebrandi.—(6) Tom. XI. conc. gen. col. 663.—(7) Eduardus Braun in appendice ad Ortuinum Gratium pag. 238.

V. in eadem synodo electus quatuor menses liberos ab expectativis esse voluerit. At syodus basileensis non modo expectativas, verum et omnes cuiuscunque generis reservationes abolevit: *reservationibus in corpore iuris expresse clausis; et his, quas in terris R. Ecclesiae ratione directi, seu utilis dominii mediate, vel immediate, subiectis fieri contigerit, duntaxat exceptis.* Quum vero non ubique decreta basileensia recepta fuerint, hinc reservationum usus vix, aut ne vix quidem a pristiuo statu declinavit.

XI. Demum in syoodo trideotina serio eadem de re actum est: praeiverat quidem conventus delectorum Praelatorum sub Paulio III., quorum sententia de hoc capite sic se habet: *alius abusus est in expectativis, et reservationibus beneficiorum, quibus et datur occasio, ut aliena mors desideretur, et libenter audiatur. Praecludunt etiam aditum supremum dignioribus, dum vacant, dant litibus caussam. Omnes has putamus tollendas.* Tum in ipsa synodo novae auditae sunt eadem de re catholicorum principum querelae. Qua de re (1) expectativae, reservationes mentales, et aliae quaecunque gratiae ad vacatura prorsus abolitae sunt.

XII. Eadem tridentina synodus reservationibus sic proprie dictis, scilicet *clausis in corpore iuris, extravagantibus, et regulis Cancellariae* nihil immutandum duxit. Qua de re in plerisque Ecclesiis adhuc vigent, certis tamen circumscriptae conditionibus, et iuxta peculiares Ecclesiarum leges, consuetudines, vel concordata. Praestat igitur hic de variis reservationum speciebus adposite ad ius neapolitanum pauca subnectere.

XIII. Reservationes sive generales, sive particulares triplicis sunt generis. Aliae dicuntur clausae in Corpore Iuris, aliae continentur in regulis Cancellariae, alias demum exhibent posteriores Pontificum constitutiones. Praecipua in corpore iuris clausa reservatio ea est, per quam beneficia apud Sedem Apostolicam vacantia R. Pontifex confert. Huiusmodi reservationem primus omnium iure scripto induxit Clemens IV. (2).

XIV. Huiusmodi reservatiooem Bonifacius VIII. noo solum ad beneficia extendit, quae legati, aut Nuntii Sedis Apostolicae possederint, aut quicumque ad R. Curiam venientes, vel ab ea recedentes, si in locis ipsi Curiae finitimis eos mori contigerit, verum et ad beoeficia curialium, sive in Curia, sive in locis Curiae vicinis mortem obierint, etiamsi Curia de loco in locum transferatur (3). Tum loca Curiae vicina ea intelligenda edixit, quae ultra duas diaetas legales a loco, ubi moratur ipsa Curia, non distaot, *ibidem*.

XV. Quod vero in eadem hac decretali Bonifacius VIII. tantummodo de vacatione per obitum loquatur, hioc alicubi, ac praesertim in Gallia sola beneficia vacantia per obitum in Curia, vel in locis Curiae vicinis habentur pro reservatis reservatione clausa in Corpore Iuris. Ius neapolitanum quod spectat videsis Carolum Gagliardi (4).

XVI. Porro hac in re duo omnino observanda occurrunt: 1. Beneficia, quae in Curia vacaverint, ubi Pontifex intra mensem a die vacationis non contulerit, ius collationis ad Ordinarium revertitur, qui tamen vel per se-

(1) Sess. XXIV. de ref. cap. 19.
(2) Cap. II. *de praebendis* in VI. — (3) Cap. XXV. de praebendis in VI.
(4) Tract. de beneficiis cap. V. n. 52.

ipsum, vel per suos Vicarios generales, quibus id canonice fuerit commissum, ea conferre tenetur (1). Quinimmo si Ordinarius intra mensem beneficium providerit, quod Pontifex elapso mense non conferat, Ordinarii collatio sustinetur, tum quod Ordinarius Pontificem non praevenit, sed iure utitur primitivo, tum vel maxime quod reservationis materia, quippe quae, ut aiunt, odiosa, strictam postulat interpretationem.

2. Ecclesiae parochiales, quae vel defuncto Pontifice in Curia vacaverint, vel licet prius vacatae, eodem tamen in vivis agente, collatae non sunt, recte a locorum Ordinariis conferuntur, et quidem *ne ipsarum vacatio diutina periculum valeat animabus adferre* (2).

3. Demum beneficia etiam ecclesiastica, sive expresse, sive tacite in fundatione constituta ab reservationibus immunia, eiusmodi semper sunt habenda (3).

XVII. His addendae duae aliae reservationes, quae ex nonnullorum sententia inter reservationes clausas in Corpore Iuris etiam recensendae; quippe quae extent in extravagantibus communibus, quae Corpori Iuris canonici solent adnecti, eiusque partem constituunt. Prior habetur in extravaganti *Execrabilis*, per quam beneficia vacantia per retentionem alterius beneficii incompatibilis a Ioanne XXII. Sedi Apostolicae conferenda reservantur. Alteram exhibet extravagans *ad regimen*, per quam Benedictus XII. non modo superiora confirmavit, sed et Sedi Apostolicae reservavit omnia beneficia vacantia per adsecutionem episcopalis dignitatis, aut alterius incompatibilis beneficii a Sede, vel per depositionem, et privationem ab eadem factam, vel renuntiationem admissam, tum et quae vacent per obitum Cardinalium, Legatorum, seu Nunciorum Sedis Apostolicae, et aliorum eiusdem Sedis officialium, et curialium, qui in eadem extravagante recensentur (4).

XVIII. Hasce expositas reservationes, licet ex extravagantibus depromptas, attamen non habendas ceu clausas in Corpore Iuris, communis poene est Canonistarum sententia. Quamvis enim usus invaluit, ut extravagantes, tam Ioannitae, quam communes Corpori Iuris adnecterentur, ad illud tamen proprie non spectant: unde nomen extravagantium adhuc retinent. Praeterea reservationes illae, tanquam ad tempus inductae, in dictis extravagantibus exhibentur. Benedictus XII. in sua extravaganti sic loquitur: *reservamus .... donec miserationis divinae clementia nos universalis Ecclesiae regimini praesidere contigerit.*

XIX. De regulis Cancellariae, satis in diatriba isagogica, tantummodo hic praecipuas, quas illae complectuntur, reservationes paucis dabimus.

Regula I. confirmat modo expositas reservationes (5): tum easdem extendit ad beneficia curialium, etiam dimissis Curiae officiis, tum et ad omnia beneficia, quae contra decreta tridentina collata fuerint.

Regula II. reservantur cathedrales omnes, et monasteria maioris redditus, quam 200. florenorum auri, et omnia beneficia, quae vacant, Sede epi-

(1) Greg. X. cap. III. *de praebendis* in VI.—(2) Cap. XXV. ibid. in VI.
(3) Gagliardus ibid. cap. V. n. ult.
(4) Videsis Gagliardum tract. de beneficiis cap. V. n. 53.
(5) Cap. *ad regimen*, et cap. *execrabilis*.

scopali quovis pacto vacante: floreni 200. summam exhibent circiter ducatorum neap. 430. Porro in hac regula non comprehenduntur abbatiae monachorum triennales, aliaeque regularium dignitates, et praepositurae, in quibus conferendis integra Capitulis generalibus libertas est: uti novissime edixit Benedictus XIV. in epistola ad Carolum Borbonium utriusque Siciliae Regem die 7. octobris 1741., cuius exemplum die 28. eiusdem mensis ad Curiam Capellani maioris transmissum est. Optimus namque Rex ad postulata minimorum per Cardinalem Aquavivam, suum apud Sedem Apostolicam legatum, sapientissimo Pontifici exposuerat, se libenter capitulis regularium libertatem in electionibus tueri (1). Tum eadem regula neque Ecclesiae, et dignitates regiae collationis reservatae censendae sunt, quales in regno neapolitano sunt archiepresbyteralis altimurana, prioralis s. Nicolai bariensis, abbatialis altaevillae (2).

Regula III. reservantur beneficia in fraudem reservationis ab iis resignata, vel dimissa, qui pacificam mox incompatibilium possessionem sint adepturi; tum et ipsa incompatibilia, quae postea auctoritate apostolica iidem consequentur. Fraudis indicium est vacatio beneficii incompatibilis, ad quod resignans adspiraverit.

Regula IV. reservantur primariae omnes dignitates post Pontificales, sive cathedralium, sive collegiatarum, quae tamen summam decem florenorum auri excedant: decem floreni summam conflant ducatorum neapolit. circiter 22. Tum et beneficia eorum, qui Cardinalibus familiares certi convivae sint, vel aliquando fuerint, Cardinalibus ipsis iam defunctis (3).

Regula V. reservat omnia beneficia, quae collectores, et subcollectores proventuum ad Cameram apostolicam spectantium in ipso munere persistentes vel actu possederint, vel in quibus, seu ad quae ius habuerint.

Regula VI. reservat omnia beneficia curialium decedentium in itinere, dum Curia transfertur.

Regula VII. omnia beneficia cubiculariorum, etiam honoris nuncupatorum, et cursorum Pontificis.

Regula VIII. omnia beneficia Ecclesiarum s. Ioannis Laterani, s. Petri, et s. M. maioris, tum et beneficia, quae in Ecclesiis Cardinalium titularibus, absentibus vacaverint.

Regula IX. omnia beneficia, que ubique vacaverint in octo mensibus, scilicet Ianuario, februario, aprili, maio, Iunio, augusto, octobri, novembri. Porro in gratiam, et remunerationem eorum Episcoporum, qui in suis Ecclesiis resident, eo quidem tempore, quo resident, sex mensibus liberam illis collationem Pius V. indulsit, ita utalternis mensibus cum Summo Pontifice, qui primo mense scilicet Ianuario, conferre incipiet, collationem partiantur, iis tamen beneficiis exceptis, quorum collatio ex aliis Capitibus ad Summum Pontificem pertineat. Hanc alternativam non cuivis inferiori collatori, sed tantummodo Episcopis, qui eam petierint, R. Pontifex elargitur. Quinimmo quotiescumque novus eligitur Pontifex, iterum petenda est: (4).

(1) Gagliardus ibid. cap. V. n. 38.—(2) Gagliardus ibid. n. 39.
(3) Videsis Gagliardum ibidem n. 41.
(4) Rigantius p. II. reg. IX. §. 1. n. 8., et 9.

XX. Episcopi vero cardinalatus honore insigniti ex venia R. Pontificis facultatem habent, ut beneficia in quibuslibet mensibus vacantia conferant, iis duntaxat exceptis, quae duplici reservationi coaequali sunt obnoxia (1). Porro quum ex *constitutione LI. Urbani VIII.* opinio invaluerit Cardinales Episcopos in mensibus apostolicis non solum ordinario, verum et delegato iure beneficia conferre, hinc usus quoque obtinuit, ut in huiusmodi collationibus apostolicae litterae novae provisionis intra quatuor menses impetrandae sint, solutis de more taxationibus, quum beneficii proventus summam ducatorum 24. auri de camera excedant. Haec praxis usu primum inducta, dein et a R. Pontificibus in singulis indultis imponi solet, ac novissime a Benedicto XIV. sancita est (2).

XXI. Postremo beneficia quod spectat, constitutionibus tridentino posterioribus reservata, ea profecto, sunt: I, quae vacant propter haeresim (3). II. quae contracta fiducia, seu ut dicitur, *in confidentiam* recipiuntur (4). III. parochiae non collatae per concursum ad normam tridentini (5). IV, beneficia vacantia ex resignatione, in qua observatum non fuerit praescriptum Gregorii XIII. (6). V, demum beneficia vacantia ob non delationem habitus, et tonsurae clericalis ex bullis Xysti V., et Benedicti XIII. (7).

XXII. De iure praeventionis iuvat hic pauca subnectere. Ius igitur praeventionis illud est, quo Papa Ordinarium collatorem praeveniens beneficium ad eius collationem spectans alicui elargitur. Huiusmodi ius licet eodem fundamento innitatur, ac mandata de providendo, multo tamen his recentius est: vix enim in VI. decretalium eius vestigia occurrunt. Unde primum a Ioanne XXII. regula Cancellariae *de verisimili notitia* evulgata est, qua decernitur irritas habendas quascunque pontificias iure praeventionis collationes, nisi a die mortis beneficiarii tantum spatium effluxerit, ut probabile sit de ea certiorem Pontificem fieri potuisse eo die, quo libellus Romam venit. Eadem poena locum quoque habet, ubi compertum sit, ante mortem nuntium Romam adpulisse, quod *cursum* vocant *ambitiosum*. Porro non est, cur amplius hac in re immoremur. Namque divisione mensium inter Sedem Apostolicam, et Ordinarios ius illud praeventionis poene abolitum est. Per illam enim Pontifex tacite quodammodo edixisse videtur, ut Ordinariis in suis mensibus libera esset beneficiorum collatio.

(1) Const. Clementis VIII; quae incipit *quamvis*.— (2) Const. *quum sicut accepimus*: tom. I. bullar. — (3) Bulla Pii V. *ex apostolatus officio*. — (4) Bulla Pii V. *Romanum Pontificem*.—(5) Bulla Pii V. *In conferendis*. — (6) Bulla Gregorii XIII. *humano vix iudicio*.

(7) Conventione noviss. an. 1818. art. VIII. statutum beneficia simplicia liberae collationis, quae fundationis, et erectionis in ecclesiasticum titulum praerogativa potiuntur pro mensium diversitate tum a Sede Apostolica, tum ab Episcopis esse conferenda. Quare a mense ianuarii usque ad iunium a Romano Pontifice illa conferentur: a mense vero Iulii usque ad mensem decembris ipsorum collatio ad Episcopos spectabit.

Praeterea eodem art. sancitum beneficiorum provisionem semper in favorem subditorum utriusque Siciliae Regni faciendam esse.

TITULUS XXV.

DE INSTITUTIONIBUS ET IUREPATRONATUS

I. Legitimus aliquando collator beneficium conferre adstringitur iuxta alterius electionem, ubi sane provisio non collatio, sed institutio dici consuevit. Ius nominandi, vel praesentandi, aut ex iure communi descendit, ut *patronatus*, aut ex privilegio, uti nominationes Regum, aliorumque Principum. De his satis alibi: de patronatu, iuribusque ipsi adnexis hic pauca.

II. Iurispatronatus *σοια natura* in eo est, scilicet, ut patronus facultatem habeat idoneum clericum nominandi, ab Episcopo, aliove Ordinario in Ecclesia, vel beneficio instituendum, ac simul iuribus quibusdam perfruatur, partim honorificis, partim utilibus, partim onerosis. Originem quod spectat, profecto licet *patroni*, et *patronatus* vocabula antiqua non sint, rei tamen ipsius haud obscura vestigia habentur iam inde ab antiquissimis temporibus. Et quidem saeculo IV. vergente, vel saltem V. ineunte nomina, et elogia fundatorum in Ecclesiis ab ipsis aedificatis fuisse inscripta testis est s. Paullinus nolanus (1). Uti quoque basilicae aliquando a suis fundatoribus nomen, sive titulum mutuatae sunt; cuiusmodi sane est *basilica constantiniana*, *titulus Damasi*, *Lucinae*, *Fasciolae*, etc. (*).

III. At primum *can.* X. *arausicano* occurrit ius Episcopo in alieno territorio Ecclesiam aedificanti concessum, ut clericos in eadem Ecclesia autoritate constituat, qui si ordinati non sint, ab Episcopo territorii initientur. Idem iuris dein et laicis tributum est; namque constat (2) Ecclesiarum, monasteriorum, et xenodochiorum fundatores facultatem habuisse, ut eorundem administratores, praefectos, et presbyteros designarent: idipsum luculentius sancitum occurrit in concilio toletano IX. *can. II.*

IV. Iam vero secutis temporibus multiplex invecta est iurispatronatus species, scilicet ut aliud sit *ecclesiasticum*, aliud *laicale*, et aliud *mixtum*. *Ecclesiasticum* est, quod Ecclesiae, vel clerico non ratione patrimonii convenit, sed ratione dignitatis, et officii (3). Neque enim quod a clerico constitutum sit, vel clerico conveniat, inde ecclesiasticum dicendum est, sed omnino requiritur, ut expresse a fundatore sive clerico, sive laico Ecclesiae alicui, vel dignitati, aut gradui ecclesiastico adfigatur.

V. Iuspatronatus *laicale* est, quod alicui sive clerico, sive laico convenit ratione patrimonii, non Ecclesiae, aut dignitatis, atque adeo licet ex proventibus ecclesiasticis a clerico quopiam constitutum sit, adhuc tamen laicale est; quippe quod clerici hodie ecclesiasticos proventus instar patrimonii suos faciunt, et in foro externo, ut patrimonalia passim reputantur (4).

(1) Epist. X., et XII.

(*) Videsis *commentarium de iure patronatus cl. Caroli Gagliardi* cum nostris additamentis: edit. neap. vol. 2. an. 1841.

(2) L. XLVI. C. *de Episcopis, et clericis*. Iustinian.nov. LVII. cap. II. CXXIII. cap. 18. — (3) Cap. un. de *iurepatr. in VI.* — (4) Gonzalez ad cap. V *de iurepatr.* le Roy prol. tit. *de iurepatr.* cap. VI.

VI. Iuspatronatus *mixtum* est, quod partim rationem exhibet Ecclesiae, e. g. quum ex duobus patronis alter ius suum ad Ecclesiam transtulerit, aut quum duo diversi patroni, scilicet ecclesiasticus, et laicus ad beneficium conferendum ex aequo concurrant, litteraeque praesentationis utriusque nomine expediantur. Quamobrem si hi patroni non simul, sed divisim, vel alternis praesentant, iuspatronatus mixtum non erit; quod utriusque patroni iura non miscentur, sed uterque suo iure utitur. Porro in iurepatronatus mixto semper illi proprietati standum, sive ecclesiasticae, sive laicali, quae patronis magis favet, ut alteruter privilegio socii fruatur, quum alias privilegium esset inutile (1).

VII. Iuspatronatus sive ecclesiasticum, sive laicale bifariam dispescitur, scilicet in *personale*, et *reale*. *Personale* alicui personae convenit independenter a quacunque re, cui iuhaereat. *Reale* quod fundo, villae, vel feudo est adnexum (2). Huiusmodi iuspatronatus originem habere videtur ab oratoriis, et sacellis, quae iampridem viri nobiles in suis fundis in usum domesticorum, et subditorum suorum extruentes, iisdem cum Episcopi consensu unum, pluresve constituebant presbyteros (3). Porro ius istud, quod Episcoporum duntaxat conniventia primum patronis tributum est, scilicet ne quos aegre ferrent, alere tenerentur; deinde successu temporis in veram abiit praesentationem, sive patronatum, iisque vindicandum creditum est, ad quos fundus, villa, vel feudum spectaret.

VIII. Inter patronos ecclesiasticum, et laicalem plura intercedunt discrimina; quorum tamen praecipua iure novo sunt inducta. Ac 1, laico quatuor mensium, ecclesiastico sex mensium spatium ad praesentandum, nisi a die notitiae, scilicet ab eo tempore, quo patrono beneficii vacatio probabiliter potuerit innotescere. Antiquitus nullum patronis ad praesentandum constitutum erat tempus; quum autem in concilio lateranense III. sub Alexandro III. *canone XVII.* trium mensium spatium praefinitum fuerit, et in nonnullis concilii editionibus pro *tres menses* legeretur *quatuor*, quumque idem Alexander III. spatium sex mensium collatoribus beneficiorum praescriptum, etiam ad patronos extenderit (4), hinc ut huiusmodi conciliarent *αντιλογιαν contradictionem*, canonem lateranensem de patrono laico, decretalem Alexandri III. de patrono ecclesiastico communiter interpretati sunt Canonistae.

2. Patronus laicus plures non modo simul, verum et successive Episcopo praesentare potest (5). Ecclesiasticus unum post alterum praesentare nequit (6). Illi enim intra tempus praefixum sententiam mutare permittitur, huic vero non item. Porro patrono laico nonnisi ante institutionem, scilicet antequam praesentatus ius aliquod ad beneficium sibi comparaverit, variare conceditur. Atque hinc perspicere datur, undenam discrimen istud inter patronum laicum, et ecclesiasticum proficiscatur. Laici enim praesentatio nullum ius conferre videtur ad beneficium, secus vero ecclesiastici, cuius praesentatio habetur, perinde ac si collatio, vel electio esset, quae ius ali-

(1) Le Roy ibid. cap. VI. — (2) Cap. VII. *eodem*: cap. XVIII. *de sentent*, *et re iudicata*. — (3) Conc. agath. can. XXII.
(4) Cap. XXII. *de iurepatronatus*.—(5) Clement. II. *eod. tit.*—(6) Cap XXIX. *eod tit.*

quod ad beneficium tribuat, posteriori praesentatione haud auferendum. Innocentius IV. ad cap. XXIV. de iurepatronatus: *clericalis variatio est interdicta, quia illorum clericorum praesentatio vicem habet electionis.*

3. Si ecclesiasticus praesentaverit indignum, privatur ea vice duntaxat iure praesentandi (1): secus vero si fuerit laicus; huic enim indigni praesentatio nihil adfert detrimenti, quum possit alterum praesentare (2).

4. Parochia iurispatronatus ecclesiastici per concursum ad normam tridentini omnino conferenda; at si patronatus fuerit laicalis, satis erit, ut praesentatus ab Episcopo, examine praeeunte, idoneus probetur.

5. Legatus a latere beneficium patronatus ecclesiastici etiam in praeiudicium patroni conferre non vetatur (3): haud vero beneficium patronatus laicalis: unde quoque colligitur reservationes apostolicas adficere quidem beneficia patronatus ecclesiastici, haud vero beneficia patronatus laicalis. In patronatu mixto ea proprietas, uti nuper observavimus, adtendenda, quae eidem tuendo magis conducit.

IX. Quum patronus sive ecclesiasticus, sive laicus intra tempus a iure statutum non praesentaverit, collatio ad Episcopum spectabit, et quidem iure non devoluto, sed ordinario, scilicet primigenio, quo Episcopus solus ordinarius est beneficiorum collator. Qua de re si Episcopus intra tempus praesentationi sancitum beneficium conferat, eo elapso sustinetur collatio, dum patronus expresse, vel tacite ei adsentiat, aut non refragetur. Id quod de collatione Metropolitani in beneficiis suffraganeorum ne intelligas, si locus devolutionis postmodum fiat; quia Metropolitano beneficia suffraganeorum, nonnisi iure devoluto, conferre permittitur.

X. Patronus dicitur clericum praesentare, quum illum Episcopo, vel cuicui Ordinario collatori instituendum exhibeat, sive offerat. Porro necessum non est, ut patronus ipse Ordinarium adeat, sed satis erunt litterae praesentationis, quas Ordinario deferendas clerico patronus tradat (4). Quinimmo iure novissimo, universali consuetudine inducto, nulla agnoscitur praesentatio, nisi quae fit per litteras in forma authentica expeditas.

XI. Iam vero, ut praesentatio suum sortiatur effectum, non solum litterae expeditae sint oportet, verum omnino, ut Ordinario sint legitime oblatae, sive, ut loqui amant pragmatici, *pulsaverint aures Ordinarii*, id quod si nondum peractum fuerit, poterit 1, patronus, sive ecclesiasticus, sive laicus a prima praesentatione resilire (5) 2, Papae licebit patronum ecclesiasticum praevenire. 3, Episcopus elapso spatio legitimo, et litteris non exhibitis, suo iure utetur, et beneficium libere conferet.

XII. Quid si plures sint patroni? Aut iis patronatus, prout corpus, sive collegium constituunt, convenit, aut ad eos seorsum, et sigillatim spectat: si primum, praesentatio, nisi ab omnibus coniunctim peragatur, licet a singulis, at divisim, et extra collegium probata, nullius est roboris. Si alterum, satis erit, ut singuli in idem conspiraverint, licet divisim, diverso tempore,

(1) Cap. II. de *excessibus Praelat.*
(2) Doctores communiter ad cap. IV. *de iurepatronatus.*
(3) Cap. XXXVIII. *hoc tit.*
(4) Cap. VII. *de his, quae fiunt a Praelatis.*—(5) Canonistae communiter ad cap. XXV. eodem.

et per plura instrumenta, vel per idem instrumentum, sed diverso tempore a singulis signatum (1).

XIII. Iuspatronatus praecipue *fundatione*, *constructione*, et *dotatione* adquiritur. *Fundatione*, veluti si quis praedium ad Ecclesiam construendam praebeat (2) *Constructione* scilicet, quum quis suis sumptibus Ecclesiam aedificat (3). *Dotatione* demum, scilicet, quum quis sive praesenti pecunia, sive alio quovis pacto annuos redditus, veluti certam dotem, constituat, queis et Ecclesiae conservationi, et ministrorum alimentis provideatur.

XIV. Sola fundi donatione iuspatronatus non adquiri recentiores Canonistae cum Francisco le Roy (4) communiter tradunt; quam sane sententiam pluribus ex antiquis canonibus deductis argumentis demonstrant. Fundatio igitur, de qua canones loquuntur, de fundatione, sive extructione, quae iuxta ecclesiasticas regolas peragatur oportet, intelligendi sunt: quum scilicet iam Ecclesiae dos constituta sit, quae, uti suo loco diximus, nisi prius dicatur Ecclesia, aedificari prohibetur.

XV. Haec sane Francisci le Roy, aliorumque sententia conformis quoque videtur synodo tridentinae, quae expresse cavet nemini iuspatronatus concedendum, *nisi qui Ecclesiam, beneficium, aut capellam de novo fundaverit, et construxerit, seu iam erecta, quae tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis propriis, et patrimonialibus bonis competenter dotaverit. .... In casu aut fundationis, aut donationis huiusmodi institutio Episcopo, et non alteri inferiori reservetur* (5).

XVI. Igitur glossae sententia hoc vulgari versiculo expressa *patronum faciunt dos. aedificatio, fundus*, eo quidem sensu est intelligenda, quum ad eandem Ecclesiam excitandam tres simul concurrant, quorum unus fundum adsignet, alter expensas ad aedificium solvat, tertius dotem conficiat. Hos profecto omnes universos effici patronos cum aliis Canonistis tradit Fagnanus (6).

XVII. Quamvis ut Ecclesia aedificetur, requiratur omnino Episcopi dioecesani consensus (7), attamen ut adquiratur iuspatronatus, eiusmodi consensu opus non est. Fundatori enim debetur, etiamsi illud non petat, vel in pactum deducat (8). Clemens III. in decretali (cuius pars refertur in *cap. XXV. de iurepatronatus*, quaeque integra extat apud Antonium Augustinum) quaesitus num *aliquis efficiatur sola Ecclesiae constructione patronus*, respondit: *quod si aliquis Ecclesiam cum adsensu Dioecesani construxit, ex eo iuspatronatus adquirit*. Igitur fundatio ipsa per se iuspatronatus constituit (*) Porro negandum non est, posse fundatorem ius illud vel

(1) Espenius part. II. tit. XXV. cap. V. n. 32. 38: 39.—(2) Cap. III. hoc tit. can. IV. caus. 18. q. II. — (3) Can. XXXIII. Caus. 16. Q. VII.—(4) Ibid. cap. XIII.
(5) Sess XIII. de ref. cap. 12. — (6) Ad cap. *quoniam* hoc tit. n. 34.
(7) Lib. II. tit. XI. — (8) Glossa ad can. VII. de consecrat. dist. I.
(*) Quasi diceret, ut sapienter animadvertit Franciscus le Roy (comment. *de iurepat.* cap. XV.) dotationem solummodo requirendam ad ius patronatus obtinendum. Et Innocentius III. (in cap. *significavit* 41. ex. *de testibus*) apertissime sanxit: *cum constat aliquem fundasse Ecclesiam, satis probatur eum esse illius patronum et expressa renunciatione opus esse ut ab eo iure submoveantur*. Hinc Glossa diserte tradit: *fundatori iuspatronatus ipso iure debetur, etiamsi non petat, vel in pactum deducat*. Quare ex iuris sanctione patronatum in fundatorem promanare exploratissima res est.

expresse, vel tacite remittere: *expresse* per tabulas, sive per scripturam; *tacite*, quum nec ipse, nec eius heredes unquam iure ullo utantur (1). Verum si de patronatu dubitetur, fundationis tamen titulus constet, fundatori iuspatronatus recte adiudicabitur; quum fundatio ipso iure patronatum comitem habeat (2).

XVIII. Praeterea iuspatronatus adquiritur praescriptione. Olim nonnisi fundatione illud quis consequi poterat, verum quum postea huiusmodi ius potius temporale haberetur, quam spirituale, quippe quod a laicis etiam adquiri posset; hinc sensim inductum quoque est posse illud praescriptione, aeque ac alia iura, comparari: idque non modo ab Ecclesia contra patronum, sed et contra Ecclesiam a laico (3).

XIX. Porro non semper aequo iure hac in re praescriptio inspicienda. Haec enim si contra Ecclesiam liberam sit, oportet, ut ex tam diuturna quasi possessione oriatur, ut quod longissime praeteriti temporis spatium respici possit, contraria monumenta inde usque non existant (4), vel ut loquitur tridentinum *ex multiplicatis praesentationibus per antiquissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat* (5).

XX. Ubi vero de iis personis, vel etiam communitatibus agatur, in quibus id ius plerumque ex usurpatione potius quaesitum praesumi solet, plenior, et exactior probatio ad docendum verum titulum requiritur: nec immemorabilis temporis probatio aliter eis suffragatur, quam si praeter reliqua ad eam necessaria, praesentationes etiam continuae, non minori saltem, quam quinquaginta annorum spatio, quae omnes effectum sortitae sint, authenticis scripturis probentur (6). Fagnanus tradit productam tridentini dispositionem aeque in petitorio, ac possessorio locum habere: nisi de ipso iurepatronatus non ambigatur, sed tantummodo inter patronos de iure praesentandi controversia exoriatur, ubi sane ille in possessorio vincet, qui ostendetur esse in quasi possessione praesentandi.

XXI. Adquiritur denique iuspatronatus ex privilegio, nempe Summi Pontificis (7). Patronatus tamen huiusmodi synodus tridentina iis exceptis, qui ad summas Potestates spectant, abrogavit: ibidem.

XXII. Iuspatronatus ut adquiri, ita etiam transferri iure potest, et quidem non uno, eodemque modo. Ac 1. Iuspatronatus ecclesiasticum transfertur simul cum Ecclesia, dignitate, vel beneficio, cui est adnexum. Verum alteri illud comparari, species est alienationis rei, et iuris ecclesiastici, ad quam legitimae requiruntur solemnitates.

2. Iuspatronatus laicale, si reale sit, ad illum transfertur, ad quem fundus, villa, feudum etc. est adnexum, sive quod ad proprietatem, sive quod ad dominium utile duntaxat, transit (8).

3. Iuspatronatus laicale personale transfertur successione, scilicet simul cum haereditate sive testamentaria, sive legitima ad heredem in solidum:

(1) Franc. le Roy *in proleg. ad comment. de iurepatronatus* cap. XV.—(2) Le Roy ibidem.—(3) Cap. XXIV. *de electione*.
(4) Cap. I. de praescript. in VI.—(5) Sess. XXV. de ref. cap. 9.—(6) Syn. trid. ibidem: Fagnanus ad cap. *consultationibus* hoc tit. n. 9.—(7) Fagnanus ibid. n. 7. cap. II. de praebendis in VI.
(8) Cap. VII., et XIII. hoc tit: et Fagnanus ad idem cap. VII. n. 12.

succeditur tamen in eo non in capita, sed in stirpes. Quare pluribus patronis decedentibus, quorum alter duos heredes reliquerit, alter unum, illorum suffragium, aeque ac huius pro uno computatur, quia ambo illi unum tantummodo heredem repraesentant (1).

4. Iuspatronatus transfertur permutatione, scilicet alterius rei spiritualis (2).

5. Donatione, et quidem cum Episcopi consensu, si agatur de translatione in laicum, vel clericum privatum; eo tamen opus non erit, si in Ecclesiam, vel monasterium Iuspatronatus transferendum sit (3).

6. Demum venditione: at non Iurispatronatus per se, quum enim quid spirituali adnexum sit, vendi per se, aliave re temporali permutari nequit, bene vero accessorie, scilicet quum venditur fundus, villa, etc. cui adhaeret. Qua de re iuspatronatus recte dicitur transferri venditione, quae non ipsum ius adficiat, sed solum duntaxat fundum. Quinimmo iurispatronatus venditio, quae per se fiat, non modo irrita, sed et simoniaca communi sententia a Canonistis habetur, uti quoque simoniae labe carere dicendus non est, qui fundum intuitu Iurispatronatus pluris vendat, quum auctum hoc pretium nonnisi ipsum iuspatronatus adficere possit. Alexander III. in appendice concilii lateranensis (4).

XXIII. Postremo iura patronorum in ipsum beneficium, ac beneficiarium restant hic explicanda. Ac 1, patroni ius est Ecclesiam patronatam, eiusdemque fundos, bona, et quidquid ad illam pertinet, defendere, ac tueri (5), Ex quo iure factum est, ut fundatoribus, eorumque successoribus nomen *patroni* adsignaretur (6).

2. Patroni ius est, censum, si quem sibi in fundatione reservavit, exigere. Nihil enim prohibet, quin fundator in ipsa fundatione pensionem aliquam, vel sibi ut et successoribus suis, vel etiam alteri, quotannis solvendam constituat (7). Quinimmo potest fundator eiusmodi conditionem in fundatione adponere, scilicet, fructus Ecclesiae vacantis cedant patrono (8). Veruntamen neqnit beneficiarius sua privata auctoritate patrono, vel novam de beneficii proventibus pensionem addicere, vel iam constitutam augere: immo si patrono, quo praesentationem facilius obtineat, ampliora praestare iura spondeat, vix, aut ne vix quidem a symoniaca labe immunis erit.

3. Patronis ius est inspicere, num beneficiarius leges in fundatione sancitas fideliter observet, et proventus ecclesiasticos legitime administret. Ad rem concilium toletanum IV. can. XXXIII: *si amplius quidpiam ab eis beneficiariis praesumptum extiterit, per concilium restauretur: adpellantibus aut ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum, si iam illi a saeculo discesserint.* Expressius synodus toletana IX. can. I: *condignis filiis, vel nepotibus, honestioribusque propinquis eius, qui con-*

(1) Clement. II. hoc tit.— (2) Cap. VI. *de rerum permut.* et caus. 16. q. VII.
(3) Cap. un. hoc tit. in VI.
(4) Part. XVI. tit. *de iurepatr.* cap. 17: et Innocentius IV. apud Matth. paris. *in additamentis* pag. 104., Espenius part. II. tit XXV. cap. 4 a n. 26 ad n. 33.
(5) Conc. tolet. IX. can. I; et II. — (6) Espenius ibid. cap. I. n. 14. —(7) Cap. XVI. *de censibus*: Glossa ad cap. XXIII. *de iurepatronatus.* — (8) Glossa ad cap. XIII. de electione in VI.

struxit, vel ditavit Ecclesiam, licitum sit hanc bonae intentionis habere sollertiam, ut si sacerdotem, seu ministrum aliquid ex collatis rebus praeviderint defraudare, aut commonitionis honestae conventione compescant, vel Episcopo, vel Iudici corrigenda denuntient. Quod si talia Episcopus agere tentet, Metropolitano eius haec insinuare procurent. Si tamen Metropolitanus talia gerat, Regis auditibus, al. auribus *intimare non differant*. Uterque hic canon refertur a Gratiano (1). Igitur ubi synodus tridentina decernit (2): *patroni vero in iis, quae Sacramentorum administrationem spectant, nullatenus se praesumant ingerere; neque visitationi ornamentorum Ecclesiae, aut bonorum stabilium, seu fabricarum proventibus immisceant:* eo sensu profecto eiusmodi sanctio intelligenda est, scilicet ne patroni praetextu inspectionis, et defensionis, quae sola ipsis convenit, ipsam proventuum ecclesiasticorum administrationem, quae ad beneficiarium spectat, vel Ecclesiae visitationem, quae Episcopi est, sibi audeant vindicare. Quod etiam innuit synodus toletana IX., quae *ibidem* statim subnectit: *ipsius tamen heredibus in iisdem rebus non liceat quasi iuris proprii potestatem praeferre... sed hoc solum in salutarem sollicitudinem adhibere.*

4. Patrono tandem ius est, ut si ipse paupertatis infortuniis iactetur, ex fructibus Ecclesiae, si qui supersint, alendus sit (3). Porro eiusmodi subsidium debetur patrono 1, non tamen intuitu paupertatis, quam beneficentiae; quare non alimenta modo, verum etiam quae ad vita decenter sustentandam sunt necessaria, illi erunt praestanda, quantum tamen tum eiusdem conditio postulat, tum Ecclesiae fert facultas. 2, non titulo praesentationis, sed fundationis; unde si patronus ius praesentandi vel dimiserit, vel alteri cesserit, adhuc ipsi ad inopiam redacto subveniendum est.

XXIV. Porro patronis iura quoque honorifica praestanda sunt, quae in externis observantiae indiciis consistunt: hinc patrono deferendus 1, honor processionis (4), scilicet tum in publicis supplicationibus, aliisque huiusmodi processionibus, tum in suscipienda pace, quae in Missa publice in Ecclesia defertur, tum demum et in thuris suffitu, sive thurificatione, prior, et honoratior patrono dandus est locus. Neque enim Ecclesia antiquissimam unquam improbavit praxim; ut nimirum ea etiam, quae ad pietatem, cultumque Religionis Deo imponendum primario instituta sunt, honorificentiori quadam ratione uti Episcopis, et sacerdotibus, ita et patronis praestentur. Et sane iam inde ab antiquis temporibus, uti constat ex veteri Ordine Romano, Episcopis, et sacerdotibus sigillatim, et seorsum a reliquo Clero thuris suffitus deferri consuevit.

2. Debetur honor aquae benedictae, scilicet ut patronus diversa ratione, ac alii, adspergatur. Porro hac in re caveant patroni, ne sibi tradi adspergillum contendant, quo seipsos adspergant, id quod Episcopo duntaxat reservatum est: sed satis habeant si ab ipso beneficiario ritu peculiari adspergantur: neque enim ab alio, quam a Sacerdote ad benedicendum

(1) Can. LX. causs. 16. q. I; et can. XXXI. ibid. q. VII. — (2) Sess. XXIV. de ref. cap. III.
(3) Cod. XXV. hoc tit.: conc. tolet. IV. ibid. can. XXX. q. VII. — (4) Cap. XXV. hoc tit.

ab Ecclesia specialiter constituto, aquae lustralis adspersionem, quae species benedictionis est, licet accipere.

3. Debetur honor precum, scilicet ut publice in Ecclesia fidelium precibus commendentur, et quidem nominatim. Hoc ius dubio procul spectat *canon XIX.* synodi emeritensis, quae in hanc rem sic habet: *eorum nomina, a quibus eas Ecclesias constat esse constructas, vel qui aliquid his sanctis Ecclesiis videntur, aut visi sunt contulisse, si viventes in corpore sunt, ante altare recitentur tempore Missae: quod si ab hac decesserint luce, nomina eorum cum fidelibus defunctis recitentur in suo ordine.*

4. Debetur honor sedis, scilicet ut perpetua, et specialis in Ecclesia patrono constituatur sedes, et quidem in navi Ecclesiae, vel etiam in ipso choro, vel presbyterio. Antiquitus quidem sacra septa ingredi laicis omnino vetabantur, at seculis temporibus id iuris patronis sensim impertiri coepisse constat ex synodo Wigoniensi can. III: *ne laici stent intra cancellos, dum celebrantur divina, salva tamen reverentia patronorum.*

5. Debetur honor sepulturae, scilicet in honorificentiori Ecclesiae loco patronorum cadavera humanda sunt. Unde sepulturam habere in choro maxime honorificum reputatur. Porro num soli patrono id iuris tribuendum sit, an etiam eius cognatis, adfinibus etc. ex literis fundationis deducendum.

6. Demum patrono ius est stemma gentilitium in Ecclesia patronata adponere, id quod de patrono non solum laico intelligendum, sed etiam ecclesiastico; licet hic, non proprio nomine, sed Ecclesiae duntaxat, vel dignitatis patronatum possideat: quod et de reliquis honorificis iuribus hactenus expositis etiam intelligas.

XXV. Ceterum circa honorifica iura patronis praestanda adtendendae quoque sunt peculiares locorum consuetudines. Ad rem Franciscus le Roy (1): *in officiis, et honoribus exhibendis non modo videndum est, quod lege sancitum, sed quid consuetudine valeat. Modo tamen non eiusmodi consuetudine iura inducantur, quae vel Ecclesiae decori opponantur, vel rectam divinorum officiorum administrationem turbent, quae licet longaevo usu inducta, adhuc tamen poterunt legitima auctoritate aboleri.*

ADDITAMENTA

DE IUREPATRONATUS

I. In Regno neapolitano sub militari regimine civiles leges latae fuerunt die XVIII. iulii 1807, XXII. decembr. 1808; et XXII iulii 1813., quae iuspatronatus evertebant: hae profecto in reditu Ferdinandi I. in nostras ditiones penitus abrogatae sunt: hinc pauca de eodem iure, brevitate, qua par est, subnectere iuvat, ne illud praeteriisse videar.

(1) Lib. II. cap. V.

II. Enimvero cum iuspatronatus legitimis caussis adquisitum a sua institutione ad Ecclesiae, et Reipublicae utilitatem a Potestate tum ecclesiastica, tum civili sartum, tectumque semper fuerit servatum, hinc conventione novissima an. 1818. de abrogandis legibus, quae in ipsum ius sub militari Gubernio latae erant, diserte fuit provisum.

III. Et nimirum art. V. eiusdem conventionis cum dispositiones de canonicatibus, atque Capituli dignitatibus in Ecclesiis citra Pharum extantibus, ibi latae essent, diserte cautum easdem in canonicatus patronatus regii, ecclesiastici, et laicalis minime respicere.

IV. Rursus art. VII., quo cautum de sufficienti paroeciarum congrua, excipiuntur etiam tituli curati iurispatronatus canonice adquisiti, respectivis patronis illud oneris relinquendo.

V. Quare a pientissimo Rege Nostro Ferdinando I. regio diplomate sub die XX. Iulii an. 1818 decretum.

1. Dispositiones legis an. 1807. latae, ac reg. diplomat. an. 1818; et 1813., quae nimirum iurispatronatus extinctionem respiciebant, penitus abrogari.

2. Patronata ecclesiastica, et laicalia, licet curata, in patronorum iura redintegrentur iuxta canones cum omnibus iuribus tûm utilibus, cum onerosis, et honorificis.

VI. Illud etiam animadvertendum est, quod redditus vacantium beneficiorum iurispatronatus ad dioecesanam administrationem, quam conventio an. 1818. instituerat, devolvuntur. Supremi enim Concordati Executores ad rem diserte dixerunt: » cuiusvis beneficii redditus sive iurispatronatus, » sive liberae collationis sub eodem respectu esse existimandos, adeoque » praedia iis titulis adnexa, utpote Deo dicata, eorumque fructus vacante » beneficio, dioecesanae Administrationi tribuendos esse. Excipiuntur vero » legata pia, necnon patronatus, quibus conditio inhaereat vel in ipsa ere- » ctione, vel posteriori instrumento, qua diserte praescribitur vacantis be- » neficii fructus, in certos usus esse erogandos. » Hanc porro declarationem latis legibus confirmarunt, tum Summus Pontifex Pius VII. anno 1818, tum Rex Noster Ferdinandus I. regiis rescriptis sub die II. ianuarii 1819., et IV. augusti 1821, quorum altero statutum, declarationem, quam exposuimus, in utriusque Siciliae Regno executioni mandari, altero provvisum, quod Episcopi ex aequo, et bono controversias, quae inter partes de beneficiorum redditibus exorirentur, dirimerent. Additum etiam fuit quod si episcopali autoritati litigantes non parerent, iudex laicus quod opus esset, expleret.

VII. Praeterea cum nulla sacrae disciplinae ratio patiatur clericos in perpetuum aliquod obire in altaris ministerio officium, nisi ab Ecclesiae Pastoribus sint canonice instituti (1), hinc controversiae omnes, quae vel de beneficiorum collatione, vel de qualitatibus beneficiariorum, vel de ipsius beneficii privatione, vel de excitandis, coniungendis, vel partiendis beneficiis oriri possunt, in foro dumtaxat ecclesiastico rite definiuntur.

(1). Can. omnes basilicae 10. c. XVI. q. I. Alex. III. in cap. ex frequentibus 3. de instit. Bonif. VIII. cap. I. de reg. iuris in VI.

Etsi autem ius patronatus sit temporale (*) quatenus per dotationem, aut Ecclesiae fundationem adquiritur, et cum bonis in haeredes transfertur, officio tamen sacro, rei nempe spirituali illud cohaeret, ac proinde quae spiritualibus sunt adnexa, eodem iure iuxta canones existimantur, ac ipsa spiritualia (1), cum res magis digna, nempe spiritualis ad se trahat minus dignam, et accessoriam, idest temporalem (2).

VIII. Quamobrem conventione inita an. 1741. inter Benedictum XIV. Summum Pontificem, et Carolum III. utriusque Siciliae Regem cap. VI. art. IV. diserte sancitum: *caussas beneficiarias ad episcopale forum pertinere, dummodo non agatur de iure patronatus regio, aut feudali in iis tantum caussis, quarum decisio ex eo pendet articulo, utrum sit patronatus feudo adnexus, an non, aut de universitate bonorum in aliis beneficiis laicalibus, iuripatronatus obnoxiis.* Hinc exorta controversia inter patronos simplicis beneficii in quadam Ecclesia aversanae dioecesis erecta, regio rescripto sub die IX. Ian. an. 1770. fuit provisum, quod eiusdem Ecclesiae Episcopus illam definiret.

IX. Denique concordatorum lege an. 1818. art. XX. sancitum, quod Episcopi *caussas ecclesiasticas in eorum foro cognoscerent, atque de illis sententiam ferrent.* Unde regio rescripto sub die IX. Nov. 1819. episcopalis iurisdictio in caussis beneficiariis de patronatu ecclesiastico, et laicali apertissime agnita fuit, ac proinde expresse decretum quaestionem exortam de Primiceriatu huiusce Ecclesiae metropolitanae iuri patronatus obnoxio inter agnatos et cognatos ex familia de Ianuario descendentes, ecclesiastico iudicio definiendam esse.

TITULUS XXVI.

DE PECULIO CLERICORUM

I. Peculium sic dictum, quasi *pusilla pecunia*, sive *patrimonium pusillum*, quod servus domini permissu separatum a rationibus dominicis habet (3). De vario peculii genere opportunius in *institutionibus civilibus*: illud autem hic tantummodo observandum, bona, quae clerici in Ecclesiae ministerio sibi comparaverint, non immerito peculii nomine donari. Sicuti

(*) Summus Pontifex Alexander III. (in cap. de iure 16. de iurepat.) iuspatronatus temporale adfirmat, quippequod ex re temporali, a prediis nempe, quae Deo dicantur, ortum ducit. Istud autem ius spirituali dicitur adnexum ob quamdam *societatem*, quam illud cum re spirituali, idest cum Ecclesia inire videtur, ut opinatur Panormitanus: vel per *antecedentiam*, quia praesentatio, antecedit exercitium spiritualis officii, quod clericus Ecclesiae prestare debet, ut tradit de Marca (lib. VIII. de concor. Sacer., et Imper. cap. 24.), vel denique, *quia ordinatur ad spiritualia*, nempe ad praesentationem clerici, ut beneficio instituatur, ut docet S. Thomas (1. 2. quaest: 100. art. 4.).

Tandem Canonistae iuspatronatus etiam spirituale dicunt, quia in christiana communione illud fundamentum habet, necnon in commercium sine labe simoniaca venire non potest: et patroni in poenam admissi alicuius gravioris criminis eodem iure ecclesiastica lege privari possunt.

(1) Cap. V. ex. de rer. permut. — (2) Cap. VII. ex. de trans:

(3) L. V. *Dig de peculio*, et L. XXVII. Dig. *de adquirendo rer. domin.*

enim peculii apud romanos servus non verum dominium, aut proprietatem habebat, sed tantummodo usum, et administrationem, et quidem domini ipsius, permissu, ad quem, servo moriente, peculium cum suis inde adquisitis accessionibus ipso iure redibat, ita clerici bonorum ecclesiasticorum nonnisi administrationem habent, ipsisque decedentibus, ad Ecclesiam, cui a fidelibus primitus oblata sunt, ex sui θσια *natura* redeunt.

II. In libris decretalium titulus prostat, cuius λεμμα *de peculio clericorum*. Verum in decretalibus, quas titulus ille complectitur, *peculii* nomen non occurrit, sed duntaxat in ipsis cavetur, ut bona, quae clerici ex Ecclesiae ministerio post Ordinationem sibi adquisiverint, ad Ecclesiam, tanquam res ad ipsam pertinentes reservantur: *quamobrem admodum verisimile est rebus Ecclesiae, quae clericis ad usum conceduntur, nomen peculii inditum fuisse, postquam facta beneficiorum erectione, ipsa bona Ecclesiae, quasi in quibusdam portiones singulis titulis adnedas, dividi, et a communi massa bonorum Ecclesiae separari coeperunt* (1).

III. Igitur bonorum ecclesiasticorum clerici nonnisi administrationem habent, et usum eorumdem proprietate Ecclesiae reservata; idque pluribus evincitur.

Ac I. Iulianus Pomerius de bonis Ecclesiae in hunc modum statuit (2): *scientes nihil aliud esse res Ecclesiae, nisi vota fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum*. Si haec bonorum Ecclesiae θσια est, quisnam eorumdem dominium unquam sibi vindicabit?

2. Porro iam antea Augustinus epistola *L.* bonorum Ecclesiae nonnisi procurationem, sive administrationem clericis adseruerat, qui id iuris tantummodo sibi tribuant, iisdem scilicet, aeque ac pauperes, et simul cum pauperibus, utendi: *si pauperum, compauperes sumus, et nostra sunt, et illorum Si autem privatim, quae nobis sufficiant, possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.*

3. Omnes quotquot in Ecclesia unquam floruere Episcopi, et clerici pietate, doctrinaque conspicui suis praeceptionibus, exemplisque tradiderunt clericis ex Ecclesiae reditibus haud licere, nisi necessaria percipere, aliquid amplius accipere sacrilegium esse, reliquos, qui superessent, in pauperes omnino erogandos. Concilium antiochenum can. XXX. hoc de capite sic decernit: *Episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum erga omnes, qui indigent, cum summa reverentia, et timore Dei... Quod si convertat res Ecclesiae in suos usus domesticos... synodo Provinciae poenas ipse persolvat.* Tum canon ex sic dictis apostolicis num. XLI: *potestate eius*, Episcopi, *indigentibus omnia dispensentur per presbyteros, et diaconos.* Eadem habent et alii conciliorum canones in hanc rem sanciti: adhaec et Patres aeque orientales, ac occidentales apud Thomassinum (3). Hactenus producta speciminis duntaxat loco esse possunt.

IV. Neque dicas bona ecclesiastica hanc naturam exuisse, ubi redditus Ecclesiae in portiones partiti, ac in beneficia erecti sunt. Namque 1, etiam

(1) Espenius part. II. tit. XXXII. cap. 2. n. 2. — (2) De vit. contempl. lib II. cap. 9. — (3) Part. III. lib III. cap. 26; et 27.

post eiusmodi partitionem bona ecclesiastica passim dicta sunt vota fidelium, pretia peccatorum, et patrimonium pauperum: ita s. Bernardus, Petrus Damianus, Petrus Blesensis, celebriora concilia provincialia etiam posterioribus saeculis habita, ac postremo synodus tridentina (1).

2. Bona ecclesiastica ex primigenia sua origine, quae ipsis ουσιωδης *essentialis* est, oblationes fidelium sunt Ecclesiae factae, ut inde Ecclesiae ministri non ditescant, aut luxuriose secum agant, sed tantummodo, ut inde alimenta percipiant, reliqua vero pauperibus distribuant. Sicuti enim dignus est mercenarius mercede sua, ita non debet unus esurire, dum alter ebrius est. Ad rem s. Bernardus (2): *conceditur ergo tibi, ut si bene deservis, de altario vivas, non autem ut de altario luxurieris, ut de altario superbias, ut inde compares tibi fraena aurea, sellas depictas, calcaria deargentata... quidquid praeter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.*

3. Ex Christi doctrina, quam luculentius exponit Apostolus, ea prorsus omnium terrenorum bonorum ratio fidelibus habenda est; nimirum ut victu, vestitu, ceterisque ad vitam honeste agendam necessariis sibi reservatis, reliqua indigentibus distribuant, atque ita quantum corruptae naturae conditio fert, ex superfluis divitum opibus pauperibus recreatis, omnes ex aequo Deo bonorum omnium largitori grates rependant. Unde Lucae XI. 41. *Quod superest, date eleemosynam:* et disertius s. Paulus (3): *habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus.* Et alibi (4): *sint mores sine avaritia, contenti praesentibus.* Haec autem verba non simplex consilium esse, sed verum praeceptum consentiunt plerique sanioris doctrinae theologi, ac interpetres. Sane Gulielmus Estius in dicta Apostoli loca in hunc modum se habet: *quaeres utrum consilii sit, an praecepti, quod dicit,* his contenti simus, *respondeo, praeceptum esse, idemque ad omnes pertinens, atque adeo ex ipsa naturae lege profectum... Si adfluant divitiae, retineri licite possunt; modo cor iis non adponatur, sed secundum Dei leges expendantur in necessitates aliorum. Etenim et hoc natura docet, et charitas exigit, ut membrum abundans re sibi non necessaria, transmittat eam ad alia membra quae indigent. Habetur idem praeceptum ad hebraeos XIII:* sint mores sine avaritia, contenti praesentibus. *Porro quod diximus in Apostoli verbis contineri, amplius confirmat per hoc, quod sequitur;* nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli: hactenus Estius. Porro si hoc de terrenis quibuscunque bonis iudicium ferendum est, quam potiori iure idem statuendum erit de bonis Ecclesiae? praesertim quum haec clericis non propter operas, laboresque praestitos, sed duntaxat propter indigentiam adsignata sint. Adhaec illorum verum dominium, proprietatemque iure sibi adserunt laici, at istorum nonnisi dispensationem, administrationemque clerici sibi vindicare possunt. Ad rem canones sic dicti apostolici can. XLI.: *potestate eius* Episcopi *indigentibus omnia dispensentur... ex his autem quibus indiget (si tamen indiget) ad suas necessitates, et*

(1) Apud Thomass. ibid: et apud Espenium part. II. titul. XXXI. cap. 3.
(2) Epist. II. ad Fulconem. — (3) Epist. I. ad Timoth. VI. 8. — (4) Epist. ad hebr. XIII. 5.

ad peregrinorum fratrum usus ipse percipiat. Et canon antiochenus XXV. *participet autem, et ipse, quibus indiget (si tamen indiget) tam in suis quam in fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profuturis.* Profecto ex dictis quisnam non colliget, clericis redditum, quos ex Ecclesiae bonis accipiunt, haud quidem dominium, vel proprietatem, at vero oeconomiam duntaxat, sive dispensationem sibi adserere licere?

V. Iam vero ex hactenus productis aeque veteribus, ac recentioribus ecclesiasticis monumentis illud quoque effici, cogique posse videtur, scilicet clericis in redditum ecclesiasticorum usu moderationem servandam. Et sane Hieronymus in hanc rem sic habet (1): *Apostolus Paulus*, qui altari, *inquit*, serviunt, de altari participant, et vivunt. *Permittitur tibi, o Sacerdos, ut vivas de altari, non ut luxurieris.* Non absimili ratione loquitur s. Bernardus, cuius verba modo protulimus, Ambrosii, et Augustini tum in vestitu, tum in mensa frugalitatem, sobrietatemque graphice describit Possidius (2). Tum Augustinus ipse serm. LV. de diversis: *nolo talia offerat Sanctitas vestra, quibus quasi ego decentius utar. Offeratur mihi verbi gratia byrrhum pretiosum, forte decet Episcopum... Qualem potest habere presbyter, qualem potest habere decenter diaconus, et subdiaconus, talem volo accipere, quia in commune accipio. Si quis meliorem dederit, vendo, quod et facere soleo... vendo, et erogo pauperibus. Si hoc enim delectat, ut ego habeam talem, det unde non erubescam. Fateor enim vobis, de pretiosa veste erubesco; quia non decet hanc professionem, hanc admonitionem, haec membra, hos canos.* Similia frugalitatis exempla tum in antiqua, tum in recentiori ecclesiastica historia passim occurrunt (3).

VI. At enim huiusmodi frugalitas sanctissimis Ecclesiae Episcopis voluntario, suaque sponte suscepta dicenda erit? haud sane; ecclesiasticae enim sanctiones identidem sancitae occurrunt, quibus ea praescribitur. Sic canones carthaginenses XIV., et XV: *ut Episcopus non longe ab Ecclesia hospitiolum habeat... Ut Episcopus vilem supellectilem, et mensam, et victum pauperem habeat, et dignitatis suae auctoritatem fide, et vitae meritis quaerat.* Synodus antiochena can. XXV: *participet autem et ipse, quibus indiget... ita ut in nullo qualibet occasione fraudentur, iuxta s. Apostolum:* habentes victum, et tegumentum, his contenti simus. *Quod si contentus istis minime fuerit, convertat autem res ecclesiasticas in suos usus domesticos, et eius commoda..... Synodo Provinciae poenas iste persolvat.* Eadem habent synodi laodicena *can. LV.*, sardicensis *can. VIII.*, cabilonensis II. *can. IV.*, parisiensis VI. *can. XIX.*, synodi trullana *can. XCII.*, nicaena II. *can. XVI.*, aliaque secutis temporibus habita concilia, ac demum synodus tridentina (4), concilia provincialia mediolanensia s. Caroli Borromaei tum et provincialia neapolitana I. *cap.* 22. et II. *tit. IX. cap.* 5. Videsis Thomassinum ibidem.

VII. Duo hic supersunt excutienda: primum, num clericis, quibus ex bonis patrimonii abunde est, ex ecclesiasticis redditibus vitam transigere

(1) In Mich. cap. II — (2) In vita Augustini cap. XXII. — (3) Videsis Thomas. ibid. cap. XXXIV. ad XLI.
(4) Sess. XXII. de ref. cap. I.

fas, iusque sit, bonis patrimonialibus, vel seorsum reservatis, vel in usus profanos expensis. Alterum, num clericis de bonis Ecclesiae testari liceat. Porro ex productis in hoc titulo haud paucis ecclesiasticis sanctionibus, tanquam ex iactis fundamentis, utriusque capitis definitio erui posse videtur.

VIII. Et sane primum quod spectat, communior quidem recentioris aevi canonistarum, et theologorum fert sententia, ut ea clericis tribuatur facultas, qua scilicet, reservatis patrimonii redditibus, possint ex bonis Ecclesiae vitam ducere: at quomodo haec opinio cum inconcussis, immobilibus, nullique mutationi obnoxiis disciplinae ecclesiasticae canonibus conciliari queat, profecto non video.

IX. Et sane 1, Clericis ex ecclesiasticis proventibus nonnisi quantum indigent, si tamen indigent, participare fas est. II. Non tanquam merces pro praestitis operibus, sed tanquam vitae subsidia redditus ipsis ab Ecclesia adsignati sunt. III. Tanquam pauperes, vel pauperum compauperes victum, vestitumque ex bonis Ecclesiae accipiunt. IV. Bona Ecclesiae patrimonium pauperum sunt, quorum administrationem duntaxat sibi iure adserunt clerici. V. Ex Christi doctrina: *gratis accepistis gratis date*, tenentur clerici Ecclesiae, plebique ministerium gratis exhibere: in quod praeceptum, uti non impingunt, qui ex bonis Ecclesiae nonnisi stipendium accipiunt, quo ut possint laborare, pascantur, ita illud violare videntur ii, qui patrimonio divites ex bonis Ecclesiae vivere malunt.

X. Merito igitur Cardinalis Bellarminus, Thomassinus, Estius, Prosper Fagnanus, Espenius, aliique purioris disciplinae ecclesiasticae studiosissimi theologi, et canonistae in alia omnia abeunt, beneficiariis nonnisi ob indigentiam proventuum ecclesiasticorum usum tribuentes. Iam vero inde ne colligas clericum patrimonio divitem beneficium retinere non posse, uti quoque neque improbanda videtur illorum clericorum praxis satis antiquitati conformis, qui, ut expeditius Ecclesiae, ac plebi ministerium exhibere valeant, domesticum patrimonium dimittentes, de altari, cui inserviunt, vitae subsidia sibi parant (1).

XI. Quantum vero ad alterum, scilicet num clerici de bonis ex Ecclesiae ministerio sibi comparatis decedentes per tabulas, sive testamentum disponere possint, paucis me expediam. Antiquitus quidem clericis de bonis Ecclesiae testari omnino fuisse vetitum constat (2): *clerici qui nihil habentes ordinantur, omnia quae post ordinationem compararunt, Ecclesiae conferre* iubentur duntaxat de bonis, quae ipsis *vel liberalitate alicuius, vel successione cognationis obvenerint, facere inde, quod eorum proposito congruit*, ipsis permittitur.

XII. Eiusmodi disciplina, quam firmarunt Gregorius M.(3), Iustinianus (4) ad saeculum usque XII. in Ecclesia perdurasse videtur. In concilio enim lateranensi III. *cap. VII.* adversus clericos, qui bona per Ecclesias suas adquisita in alios transferre praesumebant, in hunc modum sancitum est: *hoc igitur, quia antiquis canonibus constat inhibitum, nos indemnitati Ecclesiae providere volentes, sive intestati decesserint, sive aliis con-*

(1) Videsis Thomass. ibid. cap. V.—(2) Can. apost. XL., antiochen. XXIV., et conc. chartag. III. can. XLIX.
(3) Cap. I. *de testamentis*: — (4) L. XLII. §. 2. C. *de Episc., et cler.*

ferre voluerint, *penes Ecclesias eadem bona praecipimus permanere.*

XIII. Veruntamen ille sensim mos invehi coepit, ut duntaxat in pias caussas per testamentum de bonis Ecclesiae aliqua disponerent, quem morem *consuetudinem non improbandam* vocat idem Pontifex *ibidem cap.* 12. At postea eiusmodi consuetudo adeo extensa est, ut clerici liberam de bonis Ecclesiae, aeque ac de patrimonialibus, testaudi facultatem sibi adrogarent. Hoc antiquis canonibus vulnus inflixere, tum disciplinae remissio, tum difficultas discernendi bona ecclesiastica a patrimonialibus, tum denique nimia R. Pontificum, Episcoporumque facilitas clericis liberam testandi veniam impartiendi.

XIV. Quum vero, uti recte notat Fagnanus (1), neque consuetudine, neque R. Pontificis venia fieri possit, vel ut clericis de bonis ecclesiasticis abuti fas sit, vel ut bonorum ecclesiasticorum *sua natura*, de qua *supr.* immutetur, hinc profecto nemo non videt clericis nullo unquam pacto licere vel profanos in usus de ecclesiasticis proventibus testari, vel, ubi ab intestato decedant, successores habere non indigentes. Boetius Epo, Martinus Navarrus, aliique apud Espenium (2). Eandem quoque synodi tridentinae sententiam fuisse ex eo patet, quod Episcopis, aliisque quibuscumque beneficia ecclesiastica obtinentibus *omnino interdicit*, *ne ex redditibus Ecclesiae consanguineos, familiaresque suos augere studeant; quum et Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quae Dei sunt, consanguineis donent*, *sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant. Eas autem non distrahant*, *nec dissipent illorum caussa: immo, quammaxime potest, eos sancta synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis adfectum, unde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant. Quae vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque beneficia ecclesiastica tam saecularia, quam regularia obtinentibus, pro gradus sui conditione observari, sed et ad S. R. E. Cardinales pertinere decernit: quorum consilio apud ss. R. Pontificem, quum universalis Ecclesiae administratio nitatur nefas videri potest, non iis etiam virtutum insignibus, ac vivendi disciplina eos fulgere, quae merito omnium in se oculos convertant* (3). Qua de re testamenta clericorum de ecclesiasticis proventibus in profanos usus, licet propter odia litum in foro contentioso non reprobentur, qui tamen ita disponunt ab iniustitia immunes non erunt, dum bona ecclesiastica contra ipsorum *sua naturam* profundunt. Igitur canones, quibus vetantur clerici de bonis ecclesiasticis in usus profanos, vel in favorem consanguineorum disponere, *absit*, *ut etiamnum non obligent. Nemo se seducat*, *Deus non irridetur* (4).

(1) Ad cap. *si quis de peculio clericorum.*
(2) Part. II. tit. XXXII. cap. 7. — (3) Trid. sess. XX. de ref. cap. I.
(4) Christianus Lupus apud Espenium part. II. tit. XXXII. cap. VII. n. 32.

FINIS LIBRI II.

INSTITUTIONUM

CANONICARUM

LIBER TERTIUS

Ecclesiasticae iam hinc iurisdictionis amplitudinem, iudiciorum formam, necnon criminum, poenarumque discrimen, et conditionem peragemus: quae sane institutionum nostrarum pars, omnium licet postrema ordine, difficultate tamen, et pondere praestare censenda est reliquis omnibus, quas hactenus prosecuti sumus. Quum enim maxime interest divinae istius societatis, quae in coelis radices agit, propriam in iure dicendo potestatem cognoscere, tum vero ipsius potestatis indolem, characteres, et confinia statuere, periculosae plenum opus aleae semper a viris vel sapientissimis habitum est. Nos pro instituti nostri ratione veterem, recentioremque Ecclesiae disciplinam investigantes, quid iuris olim obtinuerit, quid hodie in iudiciis ecclesiasticis obtineat, pro virili distincte, et dilucide enucleabimus. Sit igitur.

TITULUS I.

DE IURISDICTIONE ECCLESIASTICA

I. Unicuique sacras paginas vel leviter versanti facile occurrunt receptissimum illud potestatem, ac iudiciorum discrimen, quod diversa officiorum, caussarum, poenarumque ratione discretum, et constitutum ubique se pro-

dit, ecclesiasticae scilicet potestatis, et regiae. Haec in res, quae κατα πολιτειαν versantur, inquirit, per quam Reges de iis omnibus, quae sibi subditos spectant, leges perferre, iudicia exercere, poenas denique temporales infligere queunt. Illa, de qua nunc agimus, quaeque κατα εκκλεσιαν est, spiritualem populorum procurationem, ceu σκοπον intuetur: atque adeo et ipsa facultatem ecclesiasticis praebet ministris sanciendi leges, diiudicandi lites, et in delicta animadvertendi: omnia tamen ea mente, ut hominum animas ad aeternam beatitudinem veluti manuducant. Sic II. Paralip. 19. *Azarias Sacerdos, et Pontifex vester in iis, quae ad Deum pertinent, praesidebit. Porro Zabadias filius Ismael, qui est Dux in domo iuda, super ea opera erit, quae ad regis officium pertinent.* Tum in novi Foederis Codice s. Paulus (1): *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus s. posuit Episcopos regere ποιμαινειν Ecclesiam Dei.* At vero ad Titum III: *admone illos principibus, et potestatibus subditos esse*; et ad Romanos III: *omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit. Non est enim potestas, nisi a Deo... Non enim sine caussa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo enim et tributa praestatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes.*

II. Atqui spiritualem potestatem regiae, et civili longe praecellere Patres uno ore docuerunt. Profecto quanto divina humanis, caelestia terrenis, aeterna caducis praestant, tanto illam antecedere saepe praedicarunt. Ad rem Chrysostomus de utraque disserens (2): *quantum igitur*, inquit, *distat inter corpus, et animam, tantum iste principatus ab illo differt.* Porro uti corpus, licet animae sit subditum, necessario tamen ad perfectum hominem constituendum requiritur, haud prorsus dissimili ratione Sacerdotium, et Regnum, quantumvis muniorum diversitate distent, et unum alterum praemiueat: utroque tamen ad perfectam Rempublicam constituendam opus est. Unde Isidorus Pelusiota (3): *ex Sacerdotio*, inquit, *et regno rerum administratio conflata est, quamvis permagna utriusque differentia sit: illud enim veluti anima, et hoc veluti corpus ad unum eundemque finem.* Adhaec uti corpus, et anima duae substantiae sunt, quae licet inter se distinctae, et una altera nobilior, sibi tamen invicem in vitae muneribus peragendis inserviunt, haud secus utraque illa Potestas, licet una ab altera omnino distincta, et una alteri praestet, (quum ab uno quidem summo Deo, tanquam uno fonte emanent, at diversis scatebris) una tamen alteram mutuis officiis adiuvare debet, ut temporalis simul felicitas, aeternaque salus christiano populo procuretur. Profecto uti Ecclesiae Pastoribus demandatum est reverentiam erga saeculi Principes in fidelium animis excitare, ita etiam Principes, et quidem potiori ex ratione, convenit iura Ecclesiae regia auctoritate adversus contumaces tueri, et propugnari. Hinc s. Leo m. (4): *debes*, inquit, *incunctanter advertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed etiam maxime ad Ecclesiae praesidium esse collatum, ut ausus nefarios comprimendo, ea quae bene statuta, defendas, et veram pacem iis, quae sunt turbata, restituas.* In huius libri tractatione, prout sese opportuna nobis offert occasio, mutua Ecclesiam inter, et saeculi Prin-

(1) Act. XX.—(2) Hom. XV. in epist. II. ad corinth. —(3) Lib. III. epist. 249. (4) Lib. II. epist. 61.

cipes officia proferemus. Iam vero nunc ab ipso iurisdictionis nomine, eiusque natura definienda, ut ratio postulat, initum facimus.

De vocabulo iurisdictio *eiusque variis notionibus*

III. Ac primo nomen quod spectat, profecto illud antiquitus receptum in Ecclesia haud facile invenimus, quum neque concilia, neque Patres illud unquam adhibuerint, magisque *potestatis*, et *auctoritatis* vocabula usurparint. At secutis temporibus praesertim postquam, restituto iuris civilis studio, illi prae omnibus ecclesiastici operam sedulo navare coeperunt, pedetentim in iure nostro receptum est.

IV. Porro huius vocabuli non una, eademque notio est in iure aeque civili, ac canonico. Iure namque civili, vel potestatem denotabat, eamque magistratuum propriam, qua eis caussas cognoscendi, ac lites decernendi facultas dabatur, in quo quidem a simplici differebat *notione*, qua nonnisi facultas erat ius dicendi in certa aliqua caussa a magistratu alicui impertita sive delegata, iudicum pedaneorum, et arbitrorum propria (1): vel potestatem efferebat iudicis dandi ex Harmenopolo (2) *το γαρ διδοναι δικαςην δικαιοσιας ες̓ι iudicem enim dare iurisdictionis est.* At iure canonico latius patet eius significatio. Omnes enim potestates, quibus Episcopi, aliique ecclesiastici iudices pollent, sive caussas audiant, sive lites decernant, sive iudicia ferant, sive poenas infligant, singulure iurisdictionis nomen complectitur.

De fori interioris et exterioris origine

V. Potestas, qua Christus Dominus Ecclesiam suam praeditam, ac munitam voluit, omnino spiritualis est; eaque bifariam dirimitur, scilicet ut altera Ordinis sit, iurisdictionis altera. Illa circa Sacramenta versatur, eorumque administrationem, de qua sit satis, quod *superiori libro* disseruimus. Haec vero, de qua nunc agimus, rursus dividitur, atque unam fori interioris adpellant, quae in iudicio poenitentiali exercetur, alteram vero fori exterioris, hoc est, *contentiosi*, quae tamen res, et personas ecclesiasticas peraeque complectitur.

VI. Plura huc faciunt Scripturae loca, ac primo quod ad interiorem spectat, sic loquitur Christus apud Matth. XXVIII: *data est mihi omnis potestas in caelo, et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes;* tum illud Ioannis XX.: *accipite Spiritum s. quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Ad exteriorem referuntur tum illud Christi pariter apud Matthaeum XVIII: *si peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te, et ipsum solum, si te non audierit, adhibe tecum unum, aut duos, ut in ore duorum, aut trium testium stet omne verbum; quod si non audierit eos, dic Ecclesiae: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, et publicanus,* tum et illud Pauli (3): *adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub*

(1) L. V. D. *de re iudic.* — (2) Lib. I. tit. IV. §. 1.
(3) Epist. I. ad Tim. 5.

duobus, aut tribus testibus. Porro et in potestate remittendi, ac retinendi quaudam fori exterioris scintillam emicare suo loco demonstrabimus.

VII. Patet igitur utramque illam potestatem ab ipso sui Auctore Christo Domino Ecclesiam accepisse. Et quidem priori munita, quae credenda, aut agenda sunt, fidelem populum docet, ac per Sacramenta corroborat; posteriori vero in ψευδο christianos Christi doctrinam corrumpentes, alterantes, negligentes censuris animadvertit: illa humiles peccatores absolvit, hac pertinaces ab Ecclesiae communione removet, altera αξιως *dignos* Pastores, ac Ministros christiano gregi praeficit: altera αναξιως *indignos* propellit.

De potestate Episcoporum in audiendis et decidendis caussis saecularibus

VIII. Atqui et spiritualis haec externi fori iurisdictio in caussa fuit, cur temporalis etiam quaedam in Ecclesia exurgeret potestas, et quidem Religionis intuitu. Profecto iam inde ab aevo apostolico vetabantur christiani ethnicorum fora adire, si quae lites eos exagitarent, sed potius fideles arbitros constituere, et ad eos suas caussas deferre iubebantur. Hinc s. Paulus (1), veluti crimen vertit Corinthiis, quod suas caussas Ethnicorum foris diiudicandas deferrent: *audet aliquis vestrum*, inquit, *habens negotium adversus alterum iudicari apud iniquos, et non apud sanctos? an nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis saecularia? Saecularia quidem iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum*. Praeterea hoc passim repetitum in veteribus Ecclesiae sanctionibus occurrit. Sic auctor constitutionum apostolicarum II. 45: *et ne adeat ad iudicium gentilium: immo ne patiamini, ut saeculares magistratus de caussis vestris iudicent*. Et ibidem cap. seq: *ne igitur disceptationes vestras gentiles cognoscant*.

IX. Profecto nobis colligere datur, non alia de caussa ab Apostolo primum, dein et ab aliis Episcopis interdictum fidelibus suas lites ad ethnicorum fora definiendas deferre, nisi quod hoc sanctissimis illis christianae Religionis antesignanis in Ecclesiae dedecus redundare videretur: praebebatur enim ethnicis occasio minus habendi christianos, utpote inter quos quotidie lites exorirentur, quum se charitatis, et fraternitatis lege constringi palam praedicarent. Fideles igitur, ubi inter se lites emergebant, ex suorum numero unanimi consensione quos aptiores putabant, Episcopos ut plurimum arbitros constituebant, quorum sententia, lite diiudicata, et composita, remotis iurgiis, contentionibus, conviciis, pacati discedebant. Vere aurea christianae Religionis epocha!

X. Apage tamen credas Apostolum per vocem *contemptibiles* revera ineptos, ac vilis farinae homines litium arbitros velle, at magis vocem illam comparative usurpasse dicendus est: docens scilicet eos, qui minimi in Ec-

(1) Epist. I. ad Cor. 6.

clesia habentur, et ad maiora eiusdem ministeria inepti reputantur, aptiores longe esse ethnicis ad fidelium dissidia componenda.

XI. Verum quod Episcopos supra omnes Apostolus spectarit, vel ex ipsius verbis colligere par est. Quid enim sibi volunt verba illa: *nescitis quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis saecularia?* Ex quibus Augustinus infert (1): *constituit talibus caussis Ecclesiasticos Apostolus cognitores, in foro prohibens iurgare christianos.* Et alibi (2): *quibus nos molestis adfixit Apostolus non utique suo, sed eius, qui in ipso loquebatur, arbitrio, quas tamen ipsum perpessum fuisse non legimus.* At de hoc capite fusius in nostris *antiquitatibus christianis.*

XII. Iam vero hanc Episcoporum potestatem tam longe abest, ut christiani imperatores interdicerent, aut imminuerent, quin etiam perspicientes magnum, quod inde in imperium profluebat, emolumentum, suis legibus illam confirmare, ac tueri voluerunt. Quod patet ex Eusebio (3), et ex Sozomeno (4), qui referunt Constantinum m. 1, libenter contendentibus concessisse ad Episcoporum arbitrium se referre, quum civilium magistratuum iudicio stare nollent. 2, praecepisse Episcoporum sententias aeque ratas, et ineluctabiles esse, ac si ab ipso proferrentur imperatore. 3, provinciarum rectoribus, aliisque ministris demandasse, ut quam citius Episcoporum sententias exequerentur.

XIII. Porro hoc ex lege Arcadii, Honorii ita intelligas (5). 1, Ubi uterque litigantium libenti animo Episcopali iudicio stare non dissentiret. 2, Ubi essent caussae merae civiles, non vero criminales: in his enim non modo per leges imperatorias, verum et per Ecclesiae canones Episcopi vetabantur, quo minus iudicum loco seligi possent.

XIV. Adhaec porro cum Episcoporum in hisce charitatis officiis exercendis summa fides, atque eximia probitas, et prudentia eluceret, ac propterea summo in pretio apud imperatores essent, hinc factum est, ut plurima civilia negotia ipsis pertractanda iidem Imperatores crediderint, uti e. g. in curatoribus-furioso dandis, in exceptione non numeratae pecuniae creditori absenti manifestanda, in carceribus visendis, in tuendis expositis infantibus, aliisque personis egenis, in aleatoribus coercendis, in scenicarum mulierum libidine cohibenda, atque id genus alia (6) Quum tamen ita haec omnia peragerent, ut potius ad pietatis sanctimoniam, morumque integritatem suae curae commissos restituerent, quam ut physicam coactionem exercerent: eam ob rem eorum in hisce caussis potestas *audientia episcopalis* dicta fuit (7).

XV. Quod vero ad caussas capitales, seu criminales attinet, tanquam Episcopi munus habebatur deprecationis vicem apud civilem magistratum suscipere pro iis, qui capite erant damnati, et illis veniam impetrare. Hoc munere non semel Ambrosius, et Augustinus functi sunt. Paulinus (8), Augustinus (9). Cave tamen putes Episcopos ea mente facinorosorum hominum patrocinium suscepisse ut publicae iustitiae viam obstruerent, at ve-

(1) Serm. XXIV. in Psal. 118.—(2) Lib. de oper. monach. cap. 29.—(3) De vit. const. lib. IV. cap. 27.—(4) Lib. I. cap. IX.—(5) Cod. iustin. lib. I. tit. 4. 1. 7.
(6) Lib. I. cod. iustin. tit. IV.—(7) Gothofr. in cod. theod. tit. de Episc.—(8) In vita Ambrosii. — (9) Epist. 159. syn. *sardicensis* can. VII.

ro duabus potissimum de caussis. 1, Ut delerent, notam illam nimiae crudelitatis, quam christianis persaepe gentiles iuurere studuerant, omnibus significantes Ecclesiam, utpote piam parentem, a sanguine, et nece licet improborum abhorrere. 2, Ut miseri, et male conciliati illi, qui capite plectendi erant, mortem vitantes suum aevum producerent, et laboriosis poenitentiae operibus sua crimina possent expiare.

XVI. Sed hic animadvertere abs re non erit ex Ambrosio Episcopos in caussis civilibus, ac praesertim pecuniariis nunquam apud iudices precatores accessisse, cuius rei satis idoneam profert rationem his verbis: *in caussis pecuniariis intervenire non est sacerdotis, in quibus non potest fieri, quin frequenter laedatur alius, qui vincitur, quoniam intercessoris beneficio se victum arbitratur* (1).

TITULUS II.

DE IURISDICTIONE ECCLESIASTICA SPECIATIM AC PRAECIPUE DE CLERICORUM A IUDICIBUS SAECULARIBUS IMMUNITATE

I. Quum tanta fuerit Episcoporum in caussis laicorum potestas, quanta ea fuisse credenda est, quam in clericos exercebant? Ita sane. Id quod ut manifestius, et dilucidius adpareat,, quidquid hoc de capite primum ecclesiastici canones, dein et leges imperatoriae efferant, distincte simul, et fideliter exhibebimus. Sit igitur primo.

De clericorum in caussis ecclesiasticis immunitate

II. Ecclesiasticis sanctionibus vetitum clericis vel antiquitus fuit ad laicorum tribunal consistere, ordinemque suum veluti contemptui aliorum exponere. Quamobrem 1, in concilio nicaeno *can. V.* sancitur quotannis in qualibet provincia bis oportere Episcopos iu synodum congregari ad clericorum caussas diiudicandas.

2. Concilium constantinopolitanum I. can. VI: *sed si nonnulli.... dicant se habere aliquas adversus Episcopum criminationes*, *eos iubet s. synodus primum quidem apud provinciae Episcopos accusationem persequi.... Quod si evenerit, ut provinciales Episcopi crimina, quae Episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad maiorem synodum dioeceseos.*

3. Concilium chalcedonense *can. VIII.* poenis etiam canonicis in clericos illos animadvertendum decrevit qui *lites suas*, *proprio Episcopo posthabito, ad saecularia fora deferrent.* Constituta poena non equidem levis fuit, erat enim dignitatis amissio; uti patet ex concilium carthaginense III. *can. IX.*, quo statuitur, *ut quisquis Episcoporum*, *presbyterorum diaconorum*, *vel aliorum. clericorum*, *si relicto ecclesiastico iudicio*, *publicis, sive saecularibus iudiciis contendit, etiamsi pro ipso lata fuerit sententia*, *locum suum amittat, et hoc in criminali iudicio. In civili perdat, quod evicit, si locum obtinere maluerit.*

(1) *De officiis* lib. III. cap. 9.

4. Idem iam sanxerat concilium carthaginense I. can. XI. *clerici, qui superbi, vel contumeliosi sunt coerceantur... Unde si quis tumidus, vel contumeliosus extiterit in maiorem natu, vel aliquam caussam habuerit, a tribus vicinis Episcopis, si diaconus est, arguatur, presbyter a sex, si Episcopus a duodecim.*

5. Idem quoque praescripsere concilium carthaginense IV. can. IX: *discordantes clericos Episcopus, vel ratione, vel potestate ad concordiam trahat: inobedientes synodus per audientiam damnet.*

6. Innocentius I. (1): *si quae autem caussae, vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortae, ut secundum synodum nicaenam congregatis eiusdem provinciae Episcopis iurgium terminetur.*

7. Concilium toletanum III: can. XIII. vetantur *clerici conclericos suos, relicto Pontifice suo, ad iudicia publica pertrahere:* dein subiungitur: *si quis hoc praesumpserit facere, et caussam perdat, et a communione efficiatur extraneus.*

8. Concilium parisiense an. 615: *nullus iudicum neque presbyterum, neque diaconum, neque clericum ullum, aut iuniores Ecclesiae sine licentia,* al. scentia *Pontificis per se distringat, aut condemnare praesumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia, cui iniuriam irrogare dignoscitur tamdiu sit sequestratus, quousque reatum suum agnoscat,* al. corrigat, *et emendet.* Eadem exhibent, quae postea deinceps habita sunt concilia.

III. Hanc Episcoporum in cognoscendis clericorum caussis potestatem imperatores adeo non imminuerunt, ut potius legibus perlatis, et exemplis confirmarint. Et re quidem vera 1, Constantinus m. in synodo nicaena quum ab Episcopis multarum accusationum libellos sibi delatos accepisset, eos comburendos iussit, inquiens. : *vos dii estis a vero Deo constituti, ite, et inter vos caussas vestras discutite, quia dignum non est, ut iudicemus deos* (2). Tum ipsemet imperator caussas Caeciliani Episcopi carthaginensi, et Athanasii Episcopi alexandrini Episcoporum synodis definiendas commisit (3).

2. Tum Constantius an. 354 lege lata prohibuit Episcopos in iudiciis, scilicet saecularibus, accusari.. *si quid est igitur querelarum quod quispiam defert, apud alios potissimum Episcopos convenit explorari, ut opportuna, atque commoda cunctorum quaestionibus audientia commodetur.* Profecto tum Patres sardicenses (4), tum s. Hilarius pictaviensis supplici libello apud Constantinum hoc inter cetera postularunt, *ut iudices, quibus provinciarum administrationes creditae sunt, ad quos sola cura, et sollecitudo publicorum negotiorum pertinere debet, a religiosa se observantia abstineant, neque posthac praesumant, atque usurpent, et putent se caussas cognoscere clericorum.*

3. Eandem in caussis duntaxat ecclesiasticis immunitatem clericis omnibus tributam voluere Valens, Gratianus, et Valentinianus: ad Valenti-

(1) Epist. ad Victricium rothomag. cap. III. — (2) Eusebius de vita Constant. lib. III. cap. 10: Rufinus lib. I. cap. II.
(3) Optatus milev. collat. contra Donatistas: Socrates lib. I. cap. XX. — (4) Epist. apud Athanasium apol. II. pag. 582.

nianum enim iuniorem de ipsius patre in hunc modum scripsit Ambrosius epistola 32: *augustae memoriae pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit: in caussa Fidei, vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Haec enim verba rescripti sunt: h. e. sacerdotes voluit de sacerdotibus iudicare.* Et in codice theodosiano eorundem imperatorum sanctio occurrit, quae sic se habet (1): *qui mos est caussarum civilium, iidem in negotiis ecclesiasticis obtinendi sunt:ut si quae sunt ex quibusdam dissentionibus, levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis, et a suae Dioeceseos Synodis audiantur.*

4. Tum Theodosius m. (2): *continua lege sancimus, nomen Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesiae necessitatibus serviunt, ne ad iudicia sive ordinariorum, sive extraordinariorum iudicum pertrahatur habent illi iudices suos, nec quisquam his publicis commune cum legibus quantum ad caussas tamen ecclesiasticas pertinet quas decet episcopali auctoritate decidi.*

5. Arcadius quoque, et Honorius (3): *quoties de Religione agitur, Episcopos convenit iudicare: ceteras vero caussas, quae ad ordinarios cognitores, vel ad usum publici iuris pertinent, Legibus oportet audiri.*

6. Adhaec Valentinianus III. (4): *quum inter clericos iurgium vertitur: et ipsis litigatoribus convenit, habeat Episcopus licentiam iudicandi, praeeunte tamen vinculo compromissi. Quod et de laicis, si consentiat, auctoritas nostra permittit.... Quoniam constat Episcopos, et presbyteros forum legibus non habere; nec de aliis caussis (secundum Arcadii, et Honorii divalia constituta, quae theodosianum corpus ostendit) praeter regionem posse cognoscere.*

7. Postremo Iustinianus (5): *has autem actiones, siquidem ad ecclesiastica negotia pertinent, necesse fore iubemus, ut a solis religiosissimis Episcopis, aut Metropolitanis, aut a sacris synodis, aut sanctissimis Patriarchis cognoscantur.* Et novella LXXXIII: *si vero ecclesiasticum sit delictum egens castigatione ecclesiastica, et mulcta, Deo amabilis Episcopus hoc discernat, nihil communicantibus clarissimis provinciae iudicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino scire civiles iudices, quum oporteat talia ecclesiastice examinari.*

IV. Verum in hactenus productis legibus imperatoriis animadvertere est eiusmodi sanctiones caussas, et quaestiones ecclesiasticas Εκκλεσιαςικα ζητηματα respicere. Hoc indicant clausulae in ipsis adpositae: *in caussa fidei, vel ecclesiastici alicuius ordinis... ad religionis observantiam pertinentia...quantum ad caussas tamen ecclesiasticas pertinet...quoties de Religione agitur..... nec de aliis caussis praeter religionem posse cognoscere... siquidem ad ecclesiastica negotia pertinent etc.* Canones vero ecclesiastici prius adlati, quum de caussis clericorum generatim loquantur, potiori quodam iure de caussis ecclesiasticis intelligendi sunt.

V. Quantum vero ad caussas mere civiles, et pecuniarias id iuris obti-

(1) Lib. XVI. tit. II. L. XXIII.
(2) Cod. theodos. ibid. tit. ult. L. III. — (3) Ibid. tit. XI. L. I. — (4) Nov. XII. ad calcem cod. theod. — (5) L. XXIX. § 4. *cod. de episc. audient.*

nebat: nimirum vel inter clericos intercedebunt, et tunc Episcopi erat illas cognoscere, vel inter clericum, et laicum, et tunc integrum erat laico sive actori, sive reo adversus clericum in suo foro, vel actionem intendere, vel ius suum tueri, neque caussam suam ad ecclesiasticum iudicem deferre cogebatur, nisi ex compromisso huiusmodi conditioni sese subiecisset.

VI. Primum quam evidenter ostendunt modo productae ecclesiasticae sanctiones, quibus caussae, quae inter clericos excitentur, Episcopo, vel synodo provinciae discutiendae, ac terminandae reservantur: ac praesertim 1, Canon chalcedonensis IX: *si quis clericus habet cum clerico litem, aut negotium; proprium Episcopum non relinquat, et ad saecularia iudicia non excurrat* etc.

2. Quibus addesis *canonem XI.* concilii cabilonensis I., quo excommunicationis poena infligitur in iudices, qui *publice contra veteranam consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quae mos est Episcopis circumire, ipsi illicita praesumptione videantur discurrere, etiam et clericos, et abbates, ut eis proponant, invitos atque districtos ante se faciant exhiberi, quod omnimodis nec religioni convenit, nec canonum permittit auctoritas.*

Tum 3. et *canonem VIII.* synodi matisconensis I., quo sancitur: *ut nullus clericus ad iudicem saecularem quemcunque alium fratrem de clericis accusare, aut ad caussam dicendam trahere quocunque modo praesumat, sed omne negotium clericorum, aut in Episcopi sui, aut in presbyterorum, vel archidiaconi praesentia finiatur.*

VII. Alterum plures quoque conciliorum canones efferunt, quorum tamen plerique petendam Episcopi veniam iubent. Ita 1, concilium epaonense *can. XI.* iuxta Sirmondi editionem: *clerici si pulsati fuerint, sequi ad saeculare iudicium non morentur.*

2. Concilium aurelianense III. can. XXXI.: *clericus cuiuslibet gradus sine Pontificis sui permissu nullum ad saeculare iudicium praesumat adtrahere. Neque laico, inconsulto sacerdote, clericum in saeculare iudicium liceat exhibere.*

3. Concilium aurelianense IV. can. XIII.: *si quis iudicum clericos.... publicis actionibus adplicare praesumpserit, si a sacerdote admonitus emendare noluerit, cognoscat se pacem Ecclesiae non habere.* Et can. XX.: *ut nullus saecularium personarum praetermisso Pontifice, seu praeposito Ecclesiae, quemquam clericorum pro sua auctorite constringere, discutere audeat.* Idem praescribunt et aliae, quae secutis temporibus celebratae sunt synodi.

VIII. Consonant et leges imperatoriae ac precipue 1, novella XII. Valentiniani ad calcem codicis theodosiani *in clerico petitore consequens erit, ut secundum leges pulsati forum sequatur, si adversarius suus ad Episcopi, vel presbyteri audientiam non praestat adsensum.*

2. Marcianus leg. XIII. cod. de episcopali audientia: *decernimus, ut quicunque... sive de ecclesiasticis, sive de propriis, et ad ipsum solum pertinentibus caussis quemcunque earundem Ecclesiarum clericum aliqua voluerit lite pulsare, apud memoratum beatissimum Archiepiscopum caussam dicat... Volentibus tamen actoribus pateat episcopale iudicium, ac nullus, qui huiuscemodi intendit in sacrosanctas Ecclesias, vel in*

praedictos clericos actionem, ad religiosissimum Antistitem ducatur invitus. Non absimili ratione idem imperator loquitur in *leg. XXV.* (1).

3. Iam vero Leo, et Anthemius sanxerunt (2): ut sacerdotes, et clerici *cuiuscunque gradus sint, monachi quoque in caussis civilibus ... apud suos iudices ordinarios, idest provinciarum rectores, in quibus locis degunt; omnium contra se agentium excipiant actiones:* ipsis duntaxat praerogativa indulta: *ne ad extranea iudicia pertrahantur.* Tum Basiliscus tyrannus haud parum clericorum immunitatem deminuit. Verum Leonis imperatoris decretum ad eum tantummodo casum pertinere videtur, scilicet ubi clericus adversus laicum ageret: Basilisci autem acta omnino rescidit Leo iunior, ac veterem immunitatis praerogativam denuo in integrum clericis restituit (3) firmavitque iustinianus (4), ubi statuit, *ut nemo clericus ab aliquo sive clerico, sive laico accusetur... iuxta sacra instituta apud Episcopum civitatis, in qua clericus versatur: tum si is suspectus est, apud Metropolitanum Episcopum reum agat.*

De caussis criminalibus clericorum earumque cognitione

IX. Imperatores duplex criminum genus distinctum voluere, scilicet leviora, et graviora. Leviora Episcoporum cognitioni fuisse a legibus reservata tum 1. ex Ambrosio deducunt, qui supra producto loco: *quin etiam,* inquit, *si alias quoque argueretur Episcopus, et morum esset examinanda caussa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere;* hoc ad leves duntaxat caussas trahunt Gothofredus (5), et Petrus de Marca (6).

Idem 2, ipsimet auctores inferunt ex modo prolata lege Valentiniani, et Gratiani *ibidem XXIII.*, quae in hunc modum habet: *si qua sunt ex quibusdam dissentionibus, levibusque delictis ad Religionis observantiam pertinentia, locis suis, et a suae dioeceseos synodis audiantur.*

X. Quod vero in eadem lege statim addatur: *exceptis, quae actio ab ordinariis, extraordinariisque iudicibus, aut illustribus potestatibus audienda constituit:* inde deducunt, clericos in gravioribus quibusdam criminibus a iudicum saecularium potestate non prorsus fuisse immunes: tum ex aliis quoque legibus in eodem Codice extantibus eruunt iure imperiali tunc temporis atrociora quaedam, licet a clericis perpetrata crimina, publicis magistratibus punienda fuisse adsignata. Ac 1, saltem de criminibus gravioribus intelligendam contendunt superius adlatam Arcadii, et Honorii legem, ubi post verba: *quoties de Religione agitur, Episcopos convenit iudicare:* statim subnectitur: *ceteras vero caussas, quae ad ordinarios cognitores, vel ad usum publici iuris pertinent, legibus oportet audiri.*

2. Leg. XX. cod. theod. *ibid.* vetantur clerici, et continentes viduarum, et pupillarum domus, ut inde opes, vel haereditates aucupentur, adire, adiecta poena: *publicis exterminentur iudiciis, si posthac eos adfines earum vel propinqui putaverint deferendos.*

(1) Cod. *de Episc., et cler.*—(2) L. XXXIII. C. *de Episc., et cler.*—(3) L. XVI. C. *de sacros. Eccles.*

(4) L. XXVIII. C. *de Episc. audient.* — (5) L. XXII. C. theod. *de Episc., et cler.*—(6) Dissert. in cap. *clericus* ad calcem Antonii Augustini.

3. Valentinianus sen. novel. XII. *ibid.* post adsertam clericis in negotiis Ecclesiasticis immunitatem, subiicit: *in reliquis negotiis criminalibus, iuxta legum ordinem, per se iudicium subire cogantur.*

4. Idem imperator novel. V. (1): *quisquis*, inquit, *ex hoc numero clericorum sepulcrorum violator extiterit, illico clerici nomen amittat, et sic stilo praescriptionis addictus, perpetua deportatione plectatur.*

5. Quum in conflictibus, qui in electione Damasi Papae exarserunt, plurimi interiissent, *multos tam clericos, quam laicos a Maximino tunc Praefaecto Urbis supplicio adfectos fuisse*, testatur Socrates (2).

XI. At qui hic volunt in huiusmodi atrociorum criminum caussis clericos non fuisse ab civili potestate omnino exemptos, fateantur tamen oportet ipsis, ac praecipue Episcopis datum fuisse suas defensiones per procuratores, non per seipsos proferre: Valentinianus novel. XII. *si in huiuscemodi ordinis homines Episcopos actionem pervasionis, et atrocium iniuriarum dirigi necesse fuerit, per procuratorem sollemniter ordinatum apud iudicem publicum inter leges, et iura confligant.... quod iis religionis, et Sacerdotii veneratione permittimus. Nam notum est procurationem in criminalibus negotiis non posse concedi: sed ut sit ulla discretio meritorum, Episcopis, et presbyteris tantum id oportet impendi.*

XII. Porro sub Iustiniano imperatore magis se explicuit clericorum a iudiciis saecularibus immunitas. Hic enim Imperator 1. *novel. LXXIX.* omnes prorsus monachorum, sanctimonialium, virginum Deo sacrarum, ac mulierum in monasteriis consistentium caussas Episcopis reservatas voluit.

Tum 2. *novel. LXXXIII.* edixit quidem, ut clericorum crimina a praesidibus provinciarum cognoscerentur, at iudicio extraordinario, scilicet *non transcendente lite duorum mensium spatium, et ad sacrorum canonum praescriptum*, unde potius in favorem Ecclesiae, quam in praeiudicium immunitatis ecclesiasticae, constitutionem illam emanasse tradit Gonzalesius (3).

3. Demum *novel. CXXIII.* (4) Episcopos, ceterosque clericos etiam in caussis criminalibus omnino a publicis iudiciis immunes voluisse videtur: cap. enim VIII. sic decernit: *sed neque pro qualibet pecuniaria caussa, vel criminali Episcopum ad iudicem civilem, vel militarem invitum producere, aut exhibere citra imperialem iussionem permittimus.* Tum cap. XXI: *si crimen fuerit quod adversus quamlibet memoratarum personarum, clericorum, monachorum, diaconissarum, monastriarum, ascetriarum inferatur, si quidem apud Episcopum aliquis accusatur, et ipse veritatem invenire potuerit, ab honore, aut gradu hunc secundum ecclesiasticas regulas deiiciat, et tunc competens iudex hunc comprehendat, et secundum leges litem examinans caussae finem imponat.*

XIII. Idem quoque iuris in Italia obtinuisse tum ex pluribus evincitur, tum vel maxime ex eo, quod sub Theodorico Italiae rege omnes Romanorum leges, atque adeo quae ad Ecclesiarum, clericorumque immunitatem spectabant, nulla in parte fuerint antiquatae (5). Quin immo ex pluribus

(1) Nov. V. de sepulcr. violat. — (2) Lib. IV. cap. IX.
(3) Ad cap. VIII. *de iudiciis.* — (4) Cap. VIII., et cap. XXI.
(5) Muratorius annal. Ital. ad an. 513.

Theodorici apud Cassiodorum epistolis liquet, regem ipsum omnes personales clericorum caussas non civiles modo, verum et criminales Episcopis diiudicandas reliquisse.

XIV. Clericorum ab iudiciis saecularibus immunitas, quam sacris canonibus, legibusque imperialibus constituere sategimus, naturali etiam aequitati conformis est: unde apud gentiles, praecipue vero apud Romanos, Pontifici inferiores parebant sacerdotes: ad rem concilium aurelianense IV. can. III.: *quod lex saeculi etiam paganis sacerdotibus, et ministris ante praestiterat, iustum est, ut erga christianos specialiter conservetur.* Et sane convenit, ut clericorum negotia ea tranquillitate, ac sanctitate, qua par est, tractentur, neque *clerici a sacris amoveantur obsequiis* (1).

XV. Hactenus designatas clericorum a iudiciis saecularibus exemptionum leges, quae post habitae sunt synodi, et a Principibus evulgatae sanctiones quum confirmarunt, tum etiam auxerunt. Ac primo Langobardi Principes fori immunitatem etiam ad Ecclesiarum vassallos, colonos, agricolas extenderunt, iurisdictione in hoc ipso comitibus, aliisque publicis magistratibus interdicta (2). Mox Carolus m. veteres pro clericorum caussis imperatorias sanctiones innovavit, ac restituit (3). Atque adeo cuicui actori sive clerico, sive laico quibuscunque in caussis clericum reum nonnisi in episcopali foro referendum sanxit (4), ac demum constituit clerico non licere sine Episcopi sui permissu quemquam in iudicio saeculari pulsare (5).

XVI. Sub Carolo Calvo maiora sumpsit incrementa Episcoporum iurisdictio: ille enim clericorum etiam publica, et gravissima delicta Episcopis reservata voluit (6), id quod secutis temporibus nemine renuente, aut discrepante in Ecclesia inolevisse constat ex scriptoribus, qui per ea saecula floruere. Ac tandem Innocentius III. (7) docuit clericis non licere suo iuri, videlicet fori immunitati renuntiare, *quum non sit personale beneficium.. sed potius toti collegio ecclesiastico sit publice indultum* (8).

XVII. Insignis est, ac multum ecclesiasticae consulens immunitati Friderici Imperatoris constitutio auth. *statuimus* (9), qua nimirum sanxit, *ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quaestione vel civili trahere ad iudicium saeculare praesumat contra constitutiones imperiales, et canonicas sanctiones. Quod si actor fecerit, suo iure careat, iudicatum non teneat, et iudex ex tunc iudicandi potestate privetur.* Quae Friderici constitutio adeo constantiensi concilio placuit, ut non solum eam commendarit, probarit, confirmarit, verum et exscriptam voluerit in ipsius concilii adpendice, quo latius promulgaretur.

XVIII. Mox synodus lateranense V. communione arcendum *ipso*, ut aiunt, *facto* illum esse constituit, qui ecclesiasticae iurisdictioni obtrectare, aut illam exagitare ausus fuerit: id quod plures antea per Gallias, Hispaniasque congregatae synodi iam constituerant. Tridentina denique synodus tum *personarum ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinationem, et ca-*

(1) Iustinianus indicata nov. CXXIII.
(2) Muratorius *antiq. ital. dissert. LXXI.* — (3) Capitular. lib. V. cap. 281. I. (4) Ibid. lib. VII. cap. 112. — (5) Ibid. lib. VI. cap. 155. — (6) Tom. II. capitular. tit. XXXVIII. — (7) Epist. ad *Lotharium Archiep. pisanum.* — (8) Cap. XII. *de foro competenti.* — (9) Cod. *de Episc., et cler.*

nonicis sanctionibus constitutam adseverat: tum etiam praecipit, *sacros canones, concilia generalia omnia, nec non alias apostolicas sanctiones in favorem ecclesiasticarum personarum, libertatis ecclesiasticae, et contra eius violatores editas, quae omnia praesenti decreto innovat, exacte ab omnibus observari debere.*

De clericorum ab iudicibus saecularibus immunitate iure neapolitano

XIX. Tandem de iure neapolitano pauca expendere fas iusque erit. Northmanni reges, qui primi omnium florentissimum hoc regnum obtinuere, ac prae ceteris Robertus, et Rogerius, sese clientes R. Sedi, eidemque addictissimos professi nihil contra canones, ac leges ecclesiasticam immunitatem spectantes innovarunt, uti patet ex concilio melphiensi, cui Rogerius ipse interfuit. At Willelmus in pactis conventis cum Hadriano IV. ita cum eo convenit, ut ampla remaneret clericis facultas provocandi a iudicio Episcopi ad R. Pontificem in caussis tantummodo ecclesiasticis: at in caussis civilibus profanis imminuta potius videtur fuisse ecclesiastica iurisdictio. Ipsemet namque Willelmus constitutionem edidit, qua clericos in caussis possessionum, quas non acceperint ab Ecclesia, in saeculari iudicio conveniendos constituit.

XX. Sub Svevis Fridericus imperator uti modo vidimus, constitutiones omnes imperiales, et canonicas sanctiones pro clericali foro, et immunitatibus ecclesiasticis hactenus latas sua nova imperiali constitutione roboratas omnino observari iussit: at mox non pauca ecclesiasticis iuribus illata sunt detrimenta.

XXI. Svevis expulsis, eorumque progenie in Conrado extincta, andegavenses primum, mox aragonenses hoc regno potiti sunt. Porro sub his regibus nil prorsus immutatum est, ita ut, si feudales caussas excipias, caussae omnes clericorum sive civiles, sive criminales in episcopalibus Curiis exagitabantur. Bulla investiturae Regni a Clemente IV. ad Carolum II. data apud Raynaldum *ad ann.* 1265., et apud Chioccarellum (1), concordata Honorii (2), Ferdinandus I. aragonensis (3).

XXII. Verum per novissima pacta inter Benedictum XIV., et Carolum Borbonium conventa, tum aliis in capitibus, tum vel maxime in hoc tranquilliorem induisse faciem visum est ecclesiasticum tribunal (4).

TITULUS III.

DE IUDICIIS ECCLESIASTICIS

I. Iudicium vulgo definitur: *legitima, sive ordinata rei inter actorem, et reum controversae coram iudice competente disceptatio.* Haec profecto definitio characteres omnes cuilibet iudicio tam ecclesiastico, quam laico omnino *ουσιώδεις essentiales* complectitur. At iudicium ecclesiasticum

(1) In archiv. reg. iurisd. tom. I. n. 24.—(2) Art. III., et XIII.—(3) Pragm. II. *de cleric., et diacon. selvat.* — (4) Quae conventione novissima an. 1818. ad rem sancita fuerunt, seq. tit. V. huius libri referemus.

si in pluribus, in hoc maxime a saeculari differt, quod hoc una pollet potestate, iudicandi scilicet tantum de externis: illud vero duplex internum, et externum est, uti supra innuimus.

II. Iudicii plures sunt divisiones: praecipuae sunt, 1, aliud *ordinarium*, aliud *extraordinarium*. Ordinarium dicitur illud quod ab ordinario iudice exercetur, nimirum, a iudice, qui non speciali aliqua delegatione, sed iure suo, sive iure dignitatis, vel magistratus, quo fungitur, ecclesiasticam administrat iurisdictionem. Extraordinarium vero est iudicium illud, quod exercet iudex sic dictus extraordinarius ex eo, quod nullam propriam habeat iurisdictionem, sed solum ad aliquod tempus, et ad certas quasdam caussas diiudicandas ab Ordinario delegatam, ex quo dicitur etiam *delegatus*.

III. Aliam praeterea notionem in se continet iudicium ordinarium, nimirum quum ita dicitur ab ordine, quo in caussa discutienda proceditur: qua notione accepta rursus distinguitur in *ordinarium*, sive sollemne, et *summarium:* atque illud est, in quo omnia, ac singula, quae in iudiciis servanda leges praecipiunt, ex legum ipsarum praescripto distincte peraguntur. Hoc vero summarium, ita dictum, quia summatim, sive in summa omnes quasi iudicii partes comprehendit (1). At vero iure canonico summarium iudicium illud nuncupari solet, ubi sine ullo strepitu forensi de plano, h. e. sine judiciario ordine caussa agitur. Non emittuntur vero citatio, et necessariae probationes, quae iuris sunt naturalis (2).

IV. Iudicia sunt quoque vel *publica*, vel *privata*: adhaec alia *criminalia*, alia *civilia*, tum haec vel sunt *petitoria*, vel *possessoria*, at de his, aliisque iudiciorum generibus opportunius in institutionibus civilibus.

TITULUS IV.

DE VETERI AC NOVA ECCLESIASTICORUM IUDICIORUM FORMA

I. Quas hactenus explicavimus iudiciorum species ius ecclesiasticum antiquum non agnovit, sed eas ius novum decretalium invexit: iure enim veteri, quin immo et medio, ecclesiastica omnia negotia sine strepitu forensi expediebantur. Quam ob rem operae pretium me facturum puto, si pauca hic de veteri ecclesiastica disciplina in re iudiciaria pertractanda expendam, ut dein ab antiqua ad novam facilius, utiliusque progrediamur.

II. Ecclesiasticae potestatis depositum penes Episcopos est, quos Spiritus S. ad Ecclesiam Dei regendam constituit, et maxime penes R. Pontificem, cui prae ceteris datae sunt claves. Usum potestatis huiusce charitate, et humilitate condiendum esse demonstrat s. Petrus (3), et veterrima illa Ecclesiae praxis, qua iam inde a primis Ecclesiae incunabilis iudicia omnia ecclesiastica ab Episcopo una cum suo clero exercebantur (4). Confer huc quae supra diximus (5).

III. Iam vero antiqua in iudiciis Ecclesiasticis peragendis disciplina haec

(1) Leg. XV. §. 4. Dig. *de re iudic.*—(2) Clem. II. *de verbor. signif.*—(3) Ep. I. cap. 5.—(4) Auctor const. lib. II. cap. 47. conc. carthag. IV. can. XXIII. —(5) Lib. I. tit. IV. de conciliis.

fuit. Episcopus medius inter presbyteros consedit, veluti magistratus inter adsessores: stabant diaconi tanquam adparitores, et ministri iustitiae. Ii, inter quos lis intercedebat, vel qui de aliquo crimine accusati fuerant, coram aderant suas caussas acturi. Iudicium erat summarium procul ambagibus forensibus. Porro Episcopi partes erant non modo, quod iustum, rectumque ipsi videretur, decernere, verum et partibus persuadere simultatem, et iram abstergere, avaritiamque, et nimiam ad terrena bona propensionem corrigere. Qua de re Episcopus iubebatur suum tribunal, sive *audientiam* diebus lunae habere, ut partibus integra superesset hebdomada, qua conciliari possent, omuemque, si quem contraxisset, livorem deponere: et sic die dominica iuxta Apostoli monitum (1): *puras manus sine ira, et disceptatione levarent* (2).

I. IV. Haec iudicia exercendi methodus obtinuit in Ecclesia ad medium usque saeculum XII., uti ex Gratiano colligere datur (3). Si quae graviora incidissent negotia, quibus definiendis civile presbyterium, sive Urbis episcopalis presbyteri satis non esse viderentur, synodus dioecesana, ad quam omnes totius dioeceseos presbyteri, vel etiam provinciales, ad quam omnes totius provinciae Episcopi conveniebant, indicebatur. Confer huc quae diximus (4).

V. Porro saeculo XII. exeunte, et XIII. ineunte ecclesiastica iudicandi forma sensim, et sine sensu in eam immutata est, quae modo obtinet ex iure novo, et novissimo. Hanc mutationem duabus ex caussis repetit Petrus de Marca (5). Prima est, quod potestas, quam in plerisque caussis iudicandis synodi provinciales obtinebant, ab isidorianis decretalibus ad unum R. Pontificem fuerit revocata: inde enim factum est, ut in Ecclesia novus iudiciorum ordo instituerctur ad caussarum cognitiones in provinciis per Rescripta dirigendas. Unde tot, ac tantae emanarunt constitutiones *de rescriptis*, *de iudicibus delegatis*, *de officio iudicis ordinarii*, *de dilationibus*, *de exceptionibus* etc. Haec omnia olim, uti modo observavimus, non adeo exacte, et sollemniter exercebantur, uti recentiores Romanorum Pontificum decretales praescribunt.

VI. Altera mutationis caussa, quam adfert Petrus de Marca est, quod tum aliis ex rationibus, tum vel maxime ex iisdem ubique receptis Isidorianis mercibus nova pluribus in capitibus ecclesiasticae politiae facies oborta est. Huc faciunt beneficiorum ab ordinationibus separatio, aliqua impedimenta matrimonii ad publicam tuendam honestatem noviter constituta, temperatus publicae poenitentiae rigor, multiplices monachorum Congregationes late per Europam diffusae, indultae monasteriis, Capitulisque Canonicorum ab Episcopali iurisdictione exemptiones etc. Hinc novum quoque in Ecclesia iudiciorum ordinem institui oportuit.

VII. Praeterea quum canonum collectores Ivo, Gratianus, aliique, qui post X. saeculum canones Ecclesiasticos collegere, in suas Συλλογὰς multa ex iure civili excerpta induxissent, atque adeo eiusdem iuris civilis studium ope praesertim clericorum (qui supra omnes, utpote qui soli tunc temporis pro litteratis haberentur, eidem sedulam operam navarent) refloruisset,

(1) Epist. I. ad Timoth. 2.—(2) Caus. 15. q. VII.—(3) *Auctor. constit. ibidem.*
(4) Lib. I. tit. IV. de conciliis. — (5) Conc. sac., et imp. lib. III. cap. 6.

factum hinc est, ut Ius Canonicum pluribus in capitibus Iuris Civilis rationem sequi incoeperit.

VIII. Ergo ius novum decretalium in iudiciis persequendis sex potissimum capita complectitur: scilicet 1, iudicis personam. 2, personas actoris, et rei. 3, Curiae administros. 4, processus instructionem. 5, sententiam definitivam. 6, demum ius adpellationum. De singulis sigillatim agere aequum est. At primum de proprio, sive competenti clericorum foro, caussisque ad illud deducendis, agendum nobis est.

ADDITAMENTA

DE FORO COMPETENTI

I. Antequam gravissimas doctrinas, quas Auctor noster de foro competenti collegit, exponamus, hcic illa in antecessum recensere duximus, quae conventione novissima an. 1818. sancita fuerunt, ut facile tyrones distinguant quae diu in ecclesiastico foro viguerint, quaeque aetate nostra obtineant.

II. Enimvero art. XX. eiusdem conventionis cautum Episcopos in pastoralis ministerii exercitio prorsus liberos esse. Quamobrem in quoscumque fideles Ecclesiae legum, et sacrorum canonum transgressores censuris animadvertendi libertas fuit illis confirmata: quin regio diplomate sub die X. octob. 1826. agnitum fuit ad ecclesiasticum forum pertinere ius decernendi secundum canones quibusnam ecclesiastica deneganda sit sepultura.

III. Quum autem Episcopi iure divino in rebus spiritualibus iudices constituti sint, et forum competens facit, ut quis pro suo iure iurisdictionem exerceat: hinc caussas matrimoniales, quae ex concilio tridentino (1) dumtaxat Episcopis reservantur, in sua Audientia cognoscere, deque iis sententiam ferre illis liberum fore eodem art. fuit sancitum.

IV. Adhaec in clericos habitum ecclesiasticum ipsorum dignitati congruentem non deferentes, aut reprehensione dignos, animadvertendi ius Episcoporum est. Unde poenas a tridentinis PP. statutas, aliasque, quas convenientes ipsi iudicaverint, in illos infligent.

V. Praeterea indic. art. statutum liberum esse Episcopis cum Clero, et populo suae dioecesis pro munere officii pastoralis communicare, suasque instructiones, et ordinationes de rebus ecclesiasticis libere publicare, nec non indicere publicas preces, aliaque pia opera cum idipsum postulet Ecclesiae utilitas.

. VI. Illud denique hic observandum restat quod caussarum civilium, ni-

(1) Can. XII. sess. XXIV.

mirum contractuum, hereditatum, etc. cognitio, et definitio ad laicos iudices spectat (*).

TITULUS V.

DE FORO COMPETENTI

I. Inter quamplurimas notiones, quas *fori* vocabulo veteres adfixerunt, praecipua quidem ea est, quae tribunal, sive locus ille designatur, ubi, adsidentibus magistratibus, iudicia exerceri, cum populo agi, concionesque haberi solent (1). Unde etiam factum, ut pro ipso iudicio passim in utroque iure acciperetur. Porro forum *competens* idem est, ac forum proprium, scilicet, et ubi iudici convenit suam exercere auctoritatem, et in quo reus conveniendus est; qua notione dici quoque consuevit *iudex competens* (2), et *competens tribunal* (3). Huc faciunt in primis probati in utroque iure canones: *actor sequitur forum rei* (4): *reus in iudicium venit invitus* (5).

(1) Varro *de lingua lat.* lib. IV.—(2) L. XVIII. D. *de iurisd* —(3) L. XXXVIII. §. I. D. *de Procur*, — (4) Cap. V., et VI. hoc Tit. III. C. *ubi in rem actio.* (5) L. III. C. *de iudiciis.*

(*) Iuvat hic recensere quae de legatione apostolica regni Siciliae ultra Pharum Summus Pontifex Benedictus XIII. sanxit Const. *fideli* lata an. 1728, quae vim concordiae habet.

Benedictus Episcopus Servus Servorum Dei—Ad perpetuam rei memoriam.

PROEMIUM.

Fideli, ac prudenti dispensatori, quem in supremo Apostolatus apice constituit Dominus super familiam suam, maxime convenit, tradita sibi coelitus uti potestate, ut si quae sint inter pontificalem auctoritatem, et regiam potestatem contentiones, quantum fieri potest, amoveantur, utque nedum fidelium populorum pericula arceantur, sed etiam incommoda leniantur, prout locorum, et temporum ratione habita, magis in Domino videbitur expedire.

§. 1. *Caussae huius constitutionis promulgandae*

Quum itaque felicis recordationis Clemens Papa XI. praedecessor noster apostolicam Regni Siciliae ultra Pharum legationem, ac monarchiam, nuncupatam, eiusque tribunal extinxerit, ac suppresserit, et aboleverit, si quae essent privilegia, et indulta a quibuscumque Romanis Pontificibus Praedecessoribus quomodolibet concessa revocaverit, et abrogaverit, et certum interim modum praescripserit, quo caussae ad forum ecclesiasticum pertinentes cognosci, et in eodem Regno fine debito terminari possent, quemadmodum in eius apostolicis litteris, expeditis anno millesimo septingentesimo decimo quarto, et millesimo septingentesimo decimo quinto plenius continetur. Cumque charissimus in Christo filius noster Carolus VI. in Romanorum Imperatorem electus, Siciliae ultra Pharum Rex, exponi nobis nuper fecerit, iura apostolicae legationis in eodem Regno, sibi, eiusdem haeredi legitimo, et possessori, ex privilegio signanter Urbani Papae II. Praedecessoris nostri, competere: quae quidem iura iam olim Rogerio Comiti o Normannorum gente eiusque successoribus ob eliminatam saracenorum tyrannidem, catholicam fidem re-

II. Clericos omnes aeque superiores, atque inferiores in omnibus fere caussis civilibus, criminalibusque foro episcopali ita subesse, ut ad laicum tribunal eos vocare, aut trahere vetitum omnino sit, ius est exploratissimum. Quin et prima dumtaxat tonsura initiati ex legibus etiam, moribusque Regni neapolitani ab fori saecularis potestate immunes habentur, quamdiu tamen in statu clericali, et officio permanserint (1).

III. Iure tridentino (2) novissima Concordatorum lege 1741, firmato inter clericos inferiores beneficiarios, aliosque titulo patrimonii in sortem domini mancipatos illud agnoscendum discrimen, scilicet ut hi fori privilegio non fruantur, nisi clericalem habitum, et tonsuram deferentes, alicui Ecclesiae ex Episcopi mandato ministerium exhibeant, idque litteris Episcopalibus quotannis a Curia obtinendis demonstrent: at illi licet Ecclesiae ministerium, habitumque clericalem deserant, exemptionis tamen praerogativa non destituantur, nisi vel ultro beneficium dimittant, vel eo, Episcopi sententia, ob aliquod crimen exspolientur. Atqui regio rescripto an. 1760. die 6. septembris utrorumque clericorum conditio aequata est; nimirum ut nisi habitum, tonsuramque clericalem deferant, ac simul actua-

(1) Ferdin. I. in prag. IV. *de cleric., et diaconis selvaticis,* quam postea Carolus V. innovavit. — (2) Sess. XXIII. de ref. cap. IV.

---

stitutam, Ecclesiasque, patriarchatui constantinopolitano tunc temporis adhaerentes, Romanae Sedi iterum subiectas, concessa, anteactorum sex saeculorum decursu usque ad Caroli II. obitum, in suo robore, atque usu permanserint, hinc nos, et si compertum habeamus, huiusmodi rationibus cumdem Praedecessorem nostrum, praesertim propter abusus, quos irrepsisse constabat, minime acquievisse, nosque ipsi, dum Cardinalatus honore fungebamur, eidem constitutioni reverenter subscripserimus, omniumque circumstantiarum opportune reminiscamur; attamen cum graves inde exortae fuerint contentiones, atque mala non sine animarum pernicie, publicaeque tranquillitatis detrimento, serio propterea considerantes, quantum pastoralis sollicitudinis intersit, caussas etiam talium contentionum avertere, ac prorsus eliminare, ita ut, abusibus e medio sublatis, ius ex aequo universis reddatur, ex voto Congregationis venerabilium Fratrum Nostrorum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, pro huius negotii examine specialiter deputatae, ac etiam motu proprio, et ex certa scientia, et matura deliberatione, nostris, deque apostolicae potestatis plenitudine, finem huic operoso gravissimoque negotio imponentes, nostra hac perpetuo valitura constitutione, vim, et effectum concordiae habente, haec, quae sequuntur, decernimus, et sancimus, ac inviolabiliter ab his, ad quos spectat, et in futurum spectabit, observari mandamus.

§. 2. *Ordo cognoscendi caussas ecclesiasticas in Sicilia post maiores, quae apud unam Apostolicam Sedem cognosci debent.*

Caussae omnes, ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, iis exceptis, quae vere maiores sunt, quaeque iuxta canonicas sanctiones apud Apostolicam Sedem tractari, et a Romano Pontifice, vel a iudicibus, quos ipse specialiter deputaverit, cognosci debent, non alibi, quam in ipso Siciliae ultra Pharum Regno cognoscantur, et fine dobito, quem iustitia postulaverit, terminentur, ita videlicet, ut non exemptorum caussae in prima instantia coram Ordinariis locorum dumtaxat cognoscantur, nec ab eorum curiis avocentur, nisi per viam legitimae appellationis a sentientia definitiva, aut ab interlocutoria, vim definitivae habente, vel ab actu, cu-

lem Ecclesiae famulatum litteris episcopalibus probent, fori immunitate destituantur (1).

IV. De clerico, qui in coelibatu vivens habitum, officiumque clericale deserat, illud hic quaeri potest, num scilicet, dum fori exemptione privatur, reliquis etiam expolietur clericorum privilegiis? Porro licet non una sit hac in re Canonistarum opinio, standum tamen omnino sententiae Benedicti XIV. (2) censentis, fori amissionem, ceu odiosam, ut aiunt, ad reliqua clericalis ordinis privilegia neutiquam extendendam.

V. Non abs re hic quoque erit disquirere, in quonam foro conveniendus sit clericus is, qui abiecerit prius habitum, coetumque clericalem, ad quem postea redeat; atque vel ante clericatum, vel in clericatu quidem, at eo abiecto, aliquid egerit, propter quod ad tribunal deferendus sit? Iam vero clericus iste ad ecclesiasticum omnino tribunal trahendus est, si res adhuc tit integra: quod iuri civili etiam conforme est (3). Sin autem antequam vel ad clericatum accederet, vel ad clericatum rediret, ad laicum tribunal iam fuerit evocatus, tum certe ex saniori Canonistarum sententia

(1) Gagliardus *Instit. canonic.* lib. III. tit. V. n. 10 — (2) *De syn. dioeces.* lib. VII. cap. 66. n. 2.

(3) L. XXXII. D. *de rescript. in arbit.*

ius gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat, vel praeiudiciale sit invertendo iustum iuris, et iudiciorum ordinem, aut nisi integro biennio, a die motae litis computando, coram ipsis Ordinariis remanserint indecisae, quemadmodum a concilio tridentino *in cap.* XX. *caussae omnes, sess.* XXIV. *de reformat.* decretum est. Sique secus fiat, quaecumque adpellatio, inhibitio, aut sententia, eo ipso nulla, et irrita sit, iuxta eiusdem concilii praescriptum. Respectu vero exemptorum ab Ordinariis, iudex ecclesiasticus, a rege illius Regni, ut infra dicendum, nominatus, et delegatus, et pro tempore, eius arbitrio nominandus, et delegandus, tanquam ordinarius, de caussis civilibus, et criminalibus illorum, ut postea dicetur, cognoscat, ne aliter huiusmodi personae, et iura sine providentia remaneant. A sententia Ordinarii ad Metropolitanum appelletur, servata itidem in omnibus forma in antedicti concilii decretis constituta.

§. 3. *Qui iudex caussas appellationum a sententiis Metropolitani cognoscere debet*

Postquam vero Metropolitanus in caussa pronunciaverit, vel in secunda instantia, quoad sententias suorum suffraganeorum, vel in prima, quoad caussas propriae dioecesis, possint partes, vel earum altera, provocare ad eum virum in iure canonico doctorem seu licentiatum nobilium Universitatum more, diligenti examine praecedente promotum, et in ecclesiastica dignitate constitutum, a charissimo Filio nostro Carolo VI. in romanorum Imperatorem electo, et Siciliae Rege, eiusque in Regno Siciliae ultra Pharum Successoribus, aut de eorumdem mandato, ex concessione Sedis Apostolicae deputatum, et delegatum, et in posterum ab ipso, eiusque in eodem Regno Successoribus, aut de eorundem mandato deputandum, et delegandum: quem eo ipso delegatum auctoritate Sedis Apostolicae constitutum, et pro temporo constituendum, recognoscimus, et firmamus, ut caussas ecclesiasticas antedictarum appellationum in praedicto regno Siciliae ultra Pharum cognoscere, aliaque inferius exprimenda peragere possit, servatis tamen praemissis, aliisque iu-

distinguatur oportet personalem inter, et realem immunitatem, scilicet, ut quantum ad personam sit immunis, haud vero quantum ad bona (1).

De clericis coniugatis

VI. Quod ad clericos coniugatos attinet, qui unicam, et virginem duxerint, in habitu clericali incedant, et de mandato Episcopi alicui Ecclesiae ministrent; hos sane in caussis duntaxat criminalibus fori privilegio potiri sanxerunt Bonifacius VIII. (2), tridentinum (3), Reges neapolitani apud Chioccarellum (4), atque etiam novissimum Concordatum 1741. At vero in caussis civilibus, atque adeo ex eiusdem concordati praescripto *ibidem* etiam in criminalibus, quae civiliter agantur, foro laico subiiciuntur, nec ab exercendi tam realibus, quam personalibus laicorum muneribus sunt immunes (5).

De clericis, diaconisve sic dictis selvaticis

VII. Restant adhuc clerici, sive diaconi sic dicti *selvatici:* ii scilicet, qui

(1) Gagliardus ibid. — (2) Cap. I. de cler. coniug. in VI. — (3) Sess. XXIII. de ref. cap. VI. — (4) Tom. X. archiv. n. 3. — (5) Cap. III. art. 2.

---

ferius explicandis, itaut quidquid aliter sive scienter, sive ignoranter fieri contigerit, ipso iure nullum irritumque sit.

§. 4. *Remedia pro iis, qui se a sententia eiusdem primi iudicis appellationum gravati sentient.*

Si vero antedictus iudex gravamen inferat, vel quomodocumque partes, sive earum altera, gravatas ab eiusdem sententia seu decreto sese senserint, tunc ut appellationis, atque extremae provocationis remedio, omnibusque legum, atque canonicarum sanctionum auxiliis christifideles praedicti Siciliae Regni uti, et frui possint, eademque remedia, iuris ordine servato, sicut oportet, experiri, idem charissimus in Christo Filius Siciliae Rex, eiusque Successores in perpetuum, vel alter de eiusdem, aut de ipsius Successorum mandato, sedulo providendum, ut apertum, atque patens in omni tempore tribunal, seu curia: in qua tamen vir, etiam in dignitate ecclesiastica constitutus, atque, ut supra, in utroque iure licentiatus, seu doctor, deputatus, et delegatus cum tribus aliis assessoribus, in utroque iure versatis, eodem pariter modo, uti supra, deputandis, et nominandis, ius reddat, atque primum diligenter expendat, an appellatio reiici, vel admitti debeat, et quibus clausulis caussa committenda sit. Quoties vero caussa fuerit visa digna ulteriori cognitione eam primo cognoscat, et iudicet idem modo dictus iudex, ex quo ulteriori cognitione digna decreta est, adhibito eorumdem assessorum consilio. Quod si post haec res adhuc ulteriori discussione opus habeat, nec tis finita sit, eadem coram altero idoneo ecclesiastico iudice ut supra, cum assessoribus vel consiliariis nominando, discutiatur, et ita deinceps, ita tamen, ut caussa in quacumque instantia coram iudice ecclesiastico semper pertractetur, et in omnibus, iuris ordine servato, terminetur.

§. 5. *Appellantes in una tantum caussa in reliquis appellare non censeantur*

Appellantes in una caussa, omnino subiecti remaneant, quoad alias caussas, iu-

nullo ordine decorati, atque adeo neque tonsura initiati vestem clericalem induentes alicui Ecclesiae inserviunt. Quam immunitatem ipsis dabimus? nullam sane. Nemo enim non videt, eos falsos esse clericos, ac proinde quum in civilibus, tum in criminalibus saeculari foro ipsis parendum esse (1). Id quod novissimum Concordatum 1741. (2) non firmavit modo, verum et ad eremitas extendit, licet hi ex Episcopi venia alicui suburbanae, vel campestri Ecclesiae inserviant, tum et ad moniales domesticas, vulgo *bizochas*, et quidem ex antiqua Regni consuetudine, quod ad eremitas olim controversa, at quod ad bizochas iamdiu ubique recepta.

De conversis, aliisque id genus monachis laicis

VIII. Conversos, oblatos, sive donatos, tertiarios, aliosque id genus monachos laicos, dummodo monasterium, aliudve religiosum domicilium cum reliquis fratribus incolentes legitimo pareant Superiori, regularemque habitum gestent, fori praerogativa haud carere, tum iure communi (3), tum iure neapolitano, atque etiam argumento ex novissimo Concordato 1741. (4), satis superque probatum est.

(1) Ferdin. I. prag. IV. de *cler. et diac. selvat.* — (2) Cap. I. art. ult.; et cap. III. art. 10. — (3) Trid. sess. XXIV. de regul. cap. 2. — (4) Cap. III. art. I.

---

risdictioni suorum Ordinariorum, a qua eximi nec a Metropolitano, nec a delegato possint, nisi in casibus a Iure Canonico praescriptis.

§. 6. *De caussis regularium*

In caussis, in quibus conservatores regularium decretum, vel sententiam tulerint: qui se ab illis gravatum existimaverit recursum similiter habere poterit ad antedictum delegatum: qui quidem, si, inspectis utriusque partis iuribus, appellationem duxerit admittendum, ipse in tatis caussae cognitione, prout iuris fuerit, procedet: sique partes, vel earum altera, de gravamine ab eius iudicato, sibi illato, conquereretur, id servetur, quod supra de appellationibus a decreto, vel sententia iudicis delegati statutum est. Ceterum praedicti conservatores inviolate servare debeant praescripta in constitutionibus felicis recordationis Innocentii PP. IV., Alexandri IV., Bonifacii VIII., Gregorii XV., aliorumque nostrorum Praedecessorum, necnon in Concilii tridentini decretis sub poenis ibidem contentis.

§. 7. *Appellationes quomodo recipiendae*

Appellationes nunquam recipiantur, nisi per publica documenta, realiter exhibenda, prius constiterit, appellationem a sententia definitiva, vel habente vim definitivae, aut a gravamine, quod per definitivam sententiam reparari non possit, vel quod praeiudiciale sit in casibus, a iure non prohibitis, per legitimam personam, et intra statuta tempora, fuisse interpositam aut prosecutam, nec praeterquam in casibus a iure permissis, dum causa coram inferioribus iudicibus pendet, ante definitivam sententiam, vel vim definitivae habentem, de gravamine, quod asseratur illatum, superiores cognoscere possint, licet citra praeiudicium ordinarii cursus caussae, sese id facere declarent. Nec ad hunc effectum liceat eis inhibere, aut etiam simpliciter mandare, ut ipsi copia processus mittatur, etiam expensis appellantis, vel recurrentis, nisi in casibus a iure permissis.

De officialibus Curiae episcopalis, aliisque Episcoporum domesticis, et famulis

IX. Curiae episcopalis administri, tum et Episcoporum domestici, et familiares, quidquid hoc de capite olim inter Canonistas disputatum sit, ex eiusdem Concordati praescripto fori exemptione non perfruuntur, exceptis duntaxat cancellario, sive actorum magistro, paucisque cursoribus, singulis Regni Episcopis, Praelatisque numerato adsignatis, qui dummodo suum munus actu exerceant, quantum ad personalem tantummodo districtionem in caussis civilibus, criminalibus levioribus, et mixtis, a foro laico exempti sunt.

Atrociora quaedam crimina clericos foro saeculari subiiciunt

X. Igitur iure aeque communi, ac neapolitano personae ecclesiasticae in caussis civilibus, criminalibus, et mixtis ab laici tribunalis potestate exemptae sunt. Quiuimmo quum Willelmus malus (1), et Fridericus II. (2) caus-

(1) Const. *si quis clericus* tit. 69. — (2) Const. *de burgensaticis* tit. 70.

§. 8. *Inhibitiones post appellationes admissas quomodo concedendae*

Inhibitiones post appellationes, sicut praemittitur, admissas non concedantur, nisi cum insertione tenoris sententiae aut decreti, a qua, vel a quo provocatum fuerit, alias inhibitiones, et processus, et inde secuta quaecumque, sint ipso iure nulla, eisque impune liceat non parere. Sed si appellans asserat, sententiae vel decretis, sive appellationis interpositae, exemplum authenticum habere se non posse culpa iudicis, a quo, vel actuarii, tunc sive Metropolitanus, sive praefatus iudex ecclesiasticus delegatus, respective, iniungat iis, ad quod pertinet, ut soluta actorum mercede, exemplum in forma probante tradatur appellanti, intra brevem terminum, et interim nihil novi coram iudice, a quo, contra appellantem attentetur.

§. 9. *De appellatione a decretis Ordinariorum in visitatione editis*

A decretis Ordinariorum in visitatione, vel pro correctione morum editis, nullus sit appellationi locus, quoad effectum suspensivum, nisi cum visitator, citata parte, et adhibita caussae cognitione, iudicialiter processerit, et in aliis casibus a iure permissis.

§. 10. *De appellatione a gravamine per definitivam sententiam non reparando*

Cum a gravamine, quod per definitivam reparari nequeat, vel quod praeiudiciale sit, appellatur, nonnisi visis actis, ex quibus apparet de gravamine, appellatio admittatur, aut inhibitio, vel provisio ulla concedatur.

§. 11. *De inhibitionibus expediendis*

In caussa indebitae carcerationis, quatenus sit secuta cum mandato iudicis verbali, possit iudex appellationis expedire inhibitiones, vigore apellationis constito, sive per depositionem duorum testium de mandato, sive per documentum notarii,

sas hereditatum, et profanas patrimoniales ab ea immunitatis praerogativa excepissent, attamen utrasque dein eiusmodi sanctiones abrogarunt Reges andegavenses. Porro hactenus constituta clericorum exemptio quasdam patitur limitationes quum in civilibus, tum in criminalibus.

XI. Et quidem crimina quod spectat 1, clericus etiam in sacris constitutus, ubi habitum exuat clericalem, et tanquam e laicorum coetu incedens ter ab Episcopo monitus ad bonam frugem non redeat, atque adeo incorrigibilis ex Episcopi sententia declaretur, Civili Potestati debitas luet poenas (1).

2. Clericus assassinus, sive mandans fuerit, sive mandatarius, eiusque fautores, ubi satis iam de crimine constiterit, non modo in iudicis laici potestatem rediguntur, verum et, ut legitimas subeant poenas, nullam vel depositionis, vel degradationis sententia, aut sollemnitate opus erit (2).

Ast 3. quia non semel clerici a calumniatoribus assassinii nomine immerito accusabantur, eapropter novissima concordatorum lege provide cautum est, ut (ne fraudi amplius pateret aditus) quoties clerici capturam iudex laicus praevenerit, eum in laicis carceribus detinebit quidem, at sta-

(1) Cap. XXV. et XLV. *de sent. excom.*
(2) Conc. lugd. cap. I. de homic. in VI.

---

vel custodis carcerum, de carceratione. In caussis vero comminatae iniustae carcerationis, vel torturae, vel excommunicationis, non expediantur inhibitiones generales, et indefinitae, sed tantum compulsoriales pro transmissione copiae actorum, ad effectum cognoscendi, an sit deferendum, nec ne, appellationi, adiuncta in dictis litteris compulsorialibus inhibitione, ut interim iudex, a quo, ad ulteriora non procedat: et quatenus visis actis resultet evidens gravamen, tunc admittatur appellatio cum inhibitione, et caussa cognoscatur coram iudice, ad quem. Si vero de huiusmodi gravamine non constet, remittatur caussa ad iudicem a quo, cognoscenda in prima instantia.

§. 12. *De actibus originalibus primae instantiae a notario mittendis*

Acta originalia primae instantiae notarius, sive actuarius mittere ad iudicem appellationis minime cogatur, nisi natura ipsa caussae id flagitet, aut probabilis aliqua falsitatis suspicio incidat, quae iudicialiter apposita ab interesse habentibus fuerit, et tunc post terminationem caussae statim remittant, ad Ordinarium, et in eius curiae tabulario asserventur.

§. 13. *De carcerato appellante*

Caussa appellationis pendente, appellans, in eodem, ubi reperitur carcere, permaneat quoad iudex, ad quem caussae cognitio devolvenda est, visis actis, caussaque cognita aliter decreverit, et tunc quidem si a decreto secundi iudicis, vim definitivae habente, adpellatum fuerit, nihil ipse interim mandare, aut pro decreti sui executione attentare poterit, donec per iudicem superiorem aliter fuerit ordinatum; exceptis tamen casibus, in quibus aliter a iure statutum sit, et in quibus appellatio contra decretum excarcerationis, effectum tantum devolutivum, favore libertatis, producit.

tim processum instituet, quem intra quatuor menses tribunali mixto omnino exhibebit, cuius definitionem expectabit, priusquam sententiam pronunciet (1).

De caussis civilibus, quarum intuitu clerici foro laico parent

XII. Plures quoque sunt caussae civiles, ex quibus Clerici in Curiae saecularis potestatem rediguntur. Ac primo pro rebus iudicio saeculari adfectis foro laico 1. caussae feudales reservatae sunt: idque tum iure communi (2), tum quoque iure neapolitano bulla investiturae Caroli I. (3).

2. Usu etiam, moribusque receptum est, ut bona quaevis temporalia clericorum defunctorum iacentia, ut, aiunt, scilicet, ubi de legitimo successore nondum constiterit, regiae potestati sint penitus obnoxia.

3. Adhaec quaestiones quaelibet controversas haereditales spectantes, etiamsi competitores sint clerici, saeculari tamen foro discutiendae, ac definiendae relinquuntur.

(1) Cap. III. art. 3. — (2) Cap. VI., et VII. de *foro competenti*, et cap. un. §. *verum* de *statu regularium in VI*.

(3) Capit. Caroli II. art. 3., et 13.: et pragm. III; et XXXVI. tit. de *officio sac. reg. Consilii*.

---

§. 14. *De censura ecclesiastica in appellantem prolata*

Censura ecclesiastica, in appellantem prolata, revocari, aut nulla declarari per iudicem appellationis, etsi is sit delegatus, non possit, nisi prius auditis partibus, et caussa cognita, et tunc, si eam esse iustam constiterit, ad iudicem, qui excommunicationem protulit, remittatur appellans, et ab ipso iuxta sacros canones beneficium absolutionis, si humiliter petierit, debitamque emendationem praestiterit, obtineat. Si vero iniustam esse appareat, iudex appellationis absolutionem concedat. Et si dubitetur, an iusta fuerit, vel iniusta, quamvis honestius sit, ut ad excommunicatoriam intra brevem aliquem competentem terminum, eidem praefigendum, absolvendus remittatur, iudex nihilominus appellationis hoc casu per se poterit eum absolvere.

§. 15. *De absolutione ad cautelam*

Absolutio ad cautelam, nonnisi servatis de iure servandis, cum dubitatur de nullitate excommunicationis, vel ab homine prolatae, vel a iure inflictae, si dubium facti, vel probabile dubium iuris occurrat, concedenda erit, tamquam ad breve tempus, cum reincidentia, necnon praestita per excommunicatum cautione de stando iuri, et parendo mandatis Ecclesiae. Quod si iuxta formam a iure praescriptam, apparebit, aliquem ob manifestam offensam excommunicatum fuisse debitam etiam satisfactionem praestare, necnon ob contumaciam manifestam, expensis quoque satisfacere, et cavere de iudicio sisti coram excommunicatore, tenebitur priusquam antedictam absolutionem obtineat. Praeterea huiusmodi absolutiones cum reincidentia, a iudice appellationis, etiamsi sit antedictus iudex, committantur ipsis Ordinariis excommunicantibus, cum clausula, ut *intra tres dies* absolvant censuratos, dummodo tamen excommunicati in eodem loco sint, ubi degunt Ordinarii. Quod si in eodem loco non sint, vel si Ordinarii praesentes, et requisiti, absolvere recusaverint, vel neglexerint, absolvantur a confessario iuxta formam eiusdem commissionis, a iudice appellationis, ut praefertur, expediendae. Ceterum commissio-

4. Uti quoque pro exsolvendis clerici defuncti vel legatis, vel aere alieno laici iudicis sententiae parendum est. Qua de re in expediendis decretis vulgo dictis *praeambulorum*, et *spectare spectavisse* a iudice laico clausula adponi solet: *salvo iure cuiuslibet in iudicio tam universali, quam particulari*. Hoc iuri etiam civili conforme est (1).

XIII. Num clericus ratione tutelae, curae, alteriusve saecularis muneris in ecclesiastico, an vero in laico foro conveniendus sit, diu concertatum inter doctores, et adhuc sub iudice lis est. Porro verisimilior eorum opinio videtur, qui contendunt eiusmodi clericum pro rationibus subducendis foro laico subiectum, ad solutionem postea, si ibi debitor adparuerit, a iudice ecclesiastico compellendum. Iure neapolitano vetantur clerici tutelam, curam, depositum, administrationem, aliudve simile munus suscipere, nisi prius idoneam laici fideiussoris cautionem praestiterint, quem suo in foro iudex laicus ad calculos compellet, et quidem dimissa clerici persona (2).

XIV. Eodem nomine clerici, qui res, vel alienari prohibitas emerint, vel regiis tributis obnoxias vulgo *controbanni*, adsportaverint, in reali duntaxat actione foro laico subiecti sunt. Id quod et ius decretalium vide-

(1) L. un. C. *ubi de haered. agatur*, et l. XCVI. D. de *legat.*, *et fideicom.*
(2) Gagliardus ibid. tit. VI. §. 5.

---

nes praedictae de absolvendo, non ipsis Ordinariis immediate, et personaliter, sed eorundem cancellariis praesentari debent, ut reverentia Episcopis debita, sarta tecta servetur, et a praesentatione, cancellario facta, praedicti *tres dies* numerari debeant. Cedulones antem, in casu absolutionis obtinendae ad certum tempus cum reincidentia, quatenus adfixi fuerint, non amoveantur; sed dumtaxat tegantur, tectique remaneant durante termino in absolutione praefixo, salva tamen praxi ibidem servata de eorundem in nonnullis casibus amotione.

§. 16. *De appellatione a sententia definitiva in verum contumacem prolata*

A sententia definitiva contra verum contumacem prolata, appellatio non recipiatur, nec inhibitio, aut alia quaevis provisio, durante contumacia, concedatur.

§. 17. *De appellatione in caussis criminalibus, et sententiis Ordinariorum*

Ubi in caussis criminalibus Ordinarii locorum processerint ex officio, si ab eorundem sententiis appellatio vel ad Metropolitanum, vel ad praedictum iudicem interposita fuerit, tunc procuratores fiscales Curiae metropolitanae, vel tribunalis praefati Delegati, actoris vices gerant, et instantias, aliosque actus, desuper necessarios, peragant, et prosequantur, ut praedictorum Ordinariorum sententiae confirmationem, et executionem, si ita fuerit iustitiae consonum, obtineat. Quod si, dictis procuratoribus fiscalibus non citatis, vel auditis, contrarias sententias in gradu appellationis proferri contigerit, istae prorsus nullae sint, ac irritae cum omnibus actis gestis, quinimmo praecedentes Ordinariorum sententiae executioni mandentur, proinde ac si appellatio ab ipsis interposita nullatenus fuisset.

§. 18. *De pauperibus litigantibus*

Pauperibus litigantibus condonentur sportulae, et emolumenta quaecumque, etiam cancellario, alioquin debita. Aliae itidem quaecumque expeditiones gratis dentur,

tur permittere (1), et regni neapolitani decernunt constitutiones (2), ac demum novissimum firmavit Concordatum 1741. (3). Idem quoque iuris obtinet quantum ad refectionem damnorum, quae clericorum pecora, aliave noxia animalia cuicui intulerint.

XV. Alter titulus, quo clerici Potestati parent saeculari, est ratio coepti iudicii. Quamobrem si quis adhuc in saeculo manens, litem in foro inchoarit, eaque non peracta, ordinibus initietur, eam in eodem foro, reali duntaxat actione, ad exitum usque cogitur persequi, quod cum utroque iure amice coniurat (4). Lis quoque cum defuncto laico incocpta, cuius heres clericus sit, in saeculari foro prosequenda neque heredis clericatus illam ad ecclesiasticum tribunal devolvet (5).

XVI. Tertius vero titulus est ratio reconventionis: quum scilicet clericus actoris personam agens, aliquem quomodolibet ad laicale forum trahit, ipse in eodem foro reconveniri recte poterit: uti si clericus a laico per saecularem iudicem, quod illi mutuo dedit, expetat, etiam laicus suum aes, si illi crediderit, in eodem foro iure reposcet (6). Excipiendae tamen caus-

(1) Cap. I. *de alienat. iudicii.*
(2) Const. un. tit. XLV. cap. *conventus* inter capitula Caroli II. pragm. 6. *de clericis, et diac. selv.*—(3) Cap. III. art. IV.—(4) L. VII. D. *de iudiciis*, l. XIX. D. *de iurisd. omn. iudic.* et cap. XIX. *de foro compet.* — (5) Doctores apud *Gagliardum* ibid §. 10. — (6) Cap. I. et II. *de mutuis petition.*

---

ac etiam copiae publicorum instrumentorum, sive testamentorum, necnon regesta, et copiae actorum transmittendorum ad iudicem appellationis: et haec in caussis tam civilibus, quam criminalibus. Quo vero ad probationem paupertatis, ea summariae fiat per testes, gratis similiter examinandos: et quoad ipsam paupertatem, stetur arbitrio iudicis.

§. 19. *De caussis criminalibus Regularium*

In criminalibus caussis Regularium, quando deliquerit intra claustra, tridentini concilii et peculiarium illius ordinis, quem quisque delinquens professus fuerit, constitutionum dispositio exacte servetur. Quod si delinquant extra claustra, vel extra monasterium degant, ab Episcopis iuxta eiusdem concilii tridentini, apostolicarum constitutionum praescriptum, iudicentur, et puniantur. Qui vero ab Episcopi iudicio gravamen sibi illatum putaverint, recursum habere poterunt ad antedictum iudicem, qui, ubi appellatio admittenda de iure fuerit, caussae revisionem assumet. Quod si quis ab huius etiam iudicis sententia, vel decreto se gravatum existimaverit, ea serventur, quae pro appellantibus a decreto iudicis delegati, supra exposita sunt. Si vero Praelati exempti, alios Superiores in Regno Siciliae ultra Pharum non habentes, deliquerint, antedictus iudex ecclesiasticus, tanquam ordinarius, respectu exemptorum, contra eos ut iuris fuerit, procedat, servata semper regula circa modum praescripta.

§. 20. *De iudicis ecclesiastici facultatibus*

Ne autem de facultatibus antedicti iudicis ecclesiastici disputatio unquam oriri queat, constanter declaramus, quod ille, uti supra, a Rege Siciliae ultra Pharum auctoritate Sedis Apostolicae nominatus, et delegatus, quascumque personas adversus sententias, res iudicatas, ac contractus quoscumque prout iuris fuerit, in integrum restituendi plenam, et liberam licentiam, et potestatem exercere possit, et debeat.

sae omnes criminales, spirituales, eaeque omnes, in quibus clericus nomine Ecclesiae in laicum iudicium intenderit, in quo ipsum pro suis rationibus reconvenire nemo quiverit. Eodem reconventionis intuitu clericorum actorem in iudicio succumbentem ad illata reo damna reficienda iudex laicus iure damnabit.

XVII. Sequitur quartus titulus, scilicet ius *congrui*, ut aiunt, sive *retractus*, hoc est ubi Clericus praedium emat in fraudem vicinorum, qui in ea emptione ius habent προτιμήσεως *retractus*. Olim neque a laico adversus clericum, neque a clerico adversus laicum huiusmodi iuris actio intendi poterat, at ex novissimo regio rescripto ad regiam Cameram s. Clarae dato die 17. Martii. an. 1762. laicorum, clericorumque hoc in capite conditio aequata est, statutumque clericos, aeque ac laicos iuri retractus subiectos esse, atque in Curiis laicalibus omnes eiusmodi quaestiones expediendas esse. Id quod de clericis intelligendum est, haud vero de Ecclesiis, quae, aeque ac via publica, et fiscus, nec agere, nec conveniri possunt iure *retractus* (1).

XVIII. Ultimus denique titulus est ius Principum arcendi violentias a civium possessionibus. Qua de re civi, qui vim in possessione vel passus

(1) Const. *sancimus* tit. *de iure protimeseos*.

---

§. 21. *De iuramentis*

Iuramenta quaecumque ad effectum agendi dumtaxat ex caussa, quibuscumque relaxandi.

§. 22. *De absolutione a censuris*

Quoscumque a quibusvis censuris, et poenis ecclesiasticis, simpliciter vel ad cautelam, si, et postquam congrue, prout debuerint, tam partibus, quam iudicibus, satisfecerint, firmis tamen manentibus, servatisque respective iis, quae circa modum, et ordinem impertiendae absolutionis superius praescripta sunt, absolvendi.

§. 23. *De absolutione ab excommunicationibus ob varia crimina illatis*

Quoscunque itidem, qui homicidium, necnon periurii reatum quomodocumque commiserint, quique bellis interfuerint, et qui adulterium, incestum, fornicationem, et aliud quodcumque flagitium carnis perpetraverint, necnon usurarios facta tamen usurarum restitutione, ab excommunicationibus, aliisque sententiis, censuris, et poenis ecclesiasticis, et temporalibus, quas quomodolibet incurrerint, iniuncta cuique pro modo culpae poena salutari, et aliis, quae de iure fuerint iniungenda, etiam in utroque foro absolvendi.

§. 24. *De censuris per apostolicas constitutiones inflictis*

Declaramus tamen, nec praedictum iudicem ecclesiasticum, nec quamcumque aliam ecclesiasticam personam cuiuscumque gradus, dignitatis, et praeeminentiae sit, et quamvis de latere legatus existat potuisse, aut posse aliquem absolvere a censuris ecclesiasticis, per apostolicas constitutiones inflictis, quarum absolutio soli Romano Pontifici reservatur. Et licet hoc ipsum procedat etiam quoad illud genus absolutionis, quod cum reincidentia, et ad affectum agendi tantum, aut ad cautelam,

est, vel ei imminere formidat, regium praesidium non denegatur adversus quoscunque sive laicos, sive clericos, et quidem ex beneficio V. capitulorum Regni. Verum laico nefas est eiusmodi uti praesidio, ubi vel absque vi possessione exciderit, vel dubia sit possessio, vel denique pateat illegitimi possessoris iniustitia, his enim casibus iudicium iure ordinario in foro episcopali instituendum est.

TITULUS VI.

DE FORO ECCLESIASTICO PROPRIISQUE EIUSDEM CAUSSIS

I. Ecclesiastico foro potissimum reservatae sunt Caussae omnes spirituales, vel spiritualia negotia spectantes: quumque de his agatur, omnes ἀδιαφόρως aeque clerici, ac laici ad Ecclesiasticum tribunal eas deferre iubentur. Earum porro aliae sunt civiles, criminales aliae. In civilium censu primo sunt caussae de Sacramentis, quas profecto pro eorundem substantia, quin ad ecclesiasticum iudicem unum, et *privative*, ut dicitur, spectent, in dubium revocare nullus potest. Quamobrem proprium, ac praecipuum unius Episcopi munus esse, quos idoneos noverit, ad Sacerdotium promovere, ex his alios ad excipiendas fidelium confessiones, alios vero ad ani-

---

dicitur, et quoad cognitionem, an declaratoria censurarum praedictarum valida fuerit, aut nulla, iusta vel iniusta, cum haec quoque omnia Romano Pontifici pro tempore existenti, et Congregationi Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium immunitatis ecclesiasticae, et controversiis iurisdictionalibus praepositae, ad id a Sede Apostolica specialiter deputatae, privative quoad omnes alios, etiam de latere legatos competat, attentis nihilominus specialibus circumstantiis, animum nostrum moventibus, declaramus, quod praefatus iudex Ecclesiasticus, tanquam a charissimo in Christo Filio nostro Carolo VI. Siciliae ultra Pharum Rege, eiusque in posterum Successoribus, ut supra, deputatus, et delegatus, servatis de iure servandis et citra quemcumque abusum, concedere possit recurrentibus a gravamine, quod in declaratoria censurarum Sedi Apostolicae reservatarum sibi illatum esse demonstraverint, absolutiones cum reincidentia, ad effectum agendi tantum, et etiam ad cautelam, necnon cognitionem assumere, ac praedictae declaratoriae censurarum Sedi Apostolicae reservatarum promulgatae ab Episcopis, aut Archiepiscopis Regni Siciliae ultra Pharum fuerint validae, aut nullae, iustae, vel iniustae ita tamen, ut, si solius nullitatis vitio laborare cognoverint, Episcopo vel Archiepiscopo, qui ad earum declarationem respective processerint, mandet, ut ex integro procedant, reservata post novam declaratoriam absolutione plenaria Sedi Apostolicae. Et quatenus nullitatis, et iniustitiae, vel solius iniustitiae vitio laborare cognoverit, declaret, recurrentes non incurrisse: et si declaratoriam iustam esse depreheuderit, recurrentes pro absolutione ad eandem Sedem Apostolicam remittet. Quod si praefatus iudex delegatus ipse fuerit, qui ad declaratorias processerit, et censuratus se gravatum fuisse praetenderit, aut ex capite nullitatis, et iniustitiae, aut solius tantum iniustitiae, tunc ea observentur, quae supra statuta fuerunt in casu, quo quis a sententia, aut ab alio quocumque decreto eiusdem iudicis se gravatum senserit, novusque iudex ecclesiasticus ea omnia servare teneatur, quae iudex ipse delegatus iuxta ea, quae modo dicta sunt, servare teneatur in casu recursus ad ipsum facti a nulla, vel iniusta declaratoria censurarum, Sedi Apostolicae reservatarum, quae ab Episcopis, vel Archiepiscopis respective fuerint promulgatae.

marum curam habendam designare, ceteraque id genus praestare, de quibus satis *lib. I.*, res est inter catholicos extra omnem dubitationis aleam posita.

De caussis matrimonialibus

II. Verum ex huiusmodi caussis vix, aut ne vix quidem aliae ad contentiosum forum producuntur praeter beneficiarias, et matrimoniales, quum scilicet de validitate matrimonii agatur, aut sponsalium (1). Uti quoque ad Episcopum spectant caussae de divortio, et separatione coniugum quantum ad thorum (2). Adhaec quum ex regula iuris iudex competens in principali, competenter etiam ius dicat in accessorio (3), hinc iudex ecclesiasticus, ubi de matrimonii caussa cognoscit, posset etiam de dote, de donationibus nuptialibus, de praestandis alimentis cognoscere (4), nisi contrarium usu, moribusque receptum esset scilicet, ut emergentes eiusmodi quaestiones iudici laico definiendae relinquantur (5).

(1) *Toto tit. de spons.*, *et matrim. trid. sess. XXIV. de ref. matrim.* cap. 2: Concord. 1741. cap. 6. art. 5. — (2) Cap. I., et II. de divortiis: Bened. XIV. *de syn. dioeces.* lib. VII. cap. 35. n. 4.— (3) L. I. C. *de ordin. iudic*: et l. III. C. *de iudiciis.* — (4) Cap. XV. de *foro competenti.* — (5) Bened. XIV. ibidem.

§. 25. *De litteris monitorialibus*

Praeterea quascumque monitoriales, poenalesque litteras in forma *significavit* consueta, contra occultos, et ignotos malefactores, satisfacere, conscios vero relevare differentes, servata tamen forma concilii tridentini, necnon constitutionis Pii Papae V. praedecessoris nostri super haec editae concedendi.

§. 26. *De commutatione votorum, deque matrimonialibus dispensationibus in tertio, et quarto gradu pro pauperibus tantum, et gratiis ex speciali facultate concedendis.*

Nec non vota quaecumque, ultramarino tamen, visitationis liminum beatorum Petri, et Pauli de Urbe, et sancti Iacobi in Compostella, et castitatis, ac religionis votis, exceptis, in alia pietatis opera commutandi. Tum etiam nationis Siculae commoditati, et utilitati prospicere volentes, eidem iudici, uti supra, nominato, et delegato a Siciliae Rege ultra Pharum, facultatem specialem elargimur matrimoniales dispensationes concedendi in tertio, et quarto gradu, gratis tamen, nulloque recepto, vel minimo emolumento, et favore eorum tantum, qui vere pauperes sunt, et miserabiles, et labore manuum suarum vivunt.

§. 27. *De absolutione a censuris ad effectum praemissorum consequendum*

Et ut concessione, gratiae, et litterae per antedictum iudicem, sic,ut supra,concedendae, sublatis obstaculis, suum sortiantur effectum, quascumque personas, ad effectum dumtaxat omnium, et singulorum praemissorum consequendum, ab omnibus, et quibuscumque excommunicationibus, suspensionibus, et interdictis, aliisque ecclesiasticis censuris, quibus innodati fuerint, absolvendi, et absolutas pronunciandi.

De caussis beneficiariis

III. Caussae beneficiariae, atque adeo etiam iurispatronatus, quippe quae vel spirituales, vel prope spirituales, iure ordinario ad ecclesiasticum pertinet tribunal (1) iure, inquam ordinario, namque, uti sapienter monet Benedictus XIV. *ibidem n.* 7. quaedam ex huiusmodi caussis, vel ex privilegio apostolico, vel ex diuturna consuetudine iudici laico diiudicandae reservantur. Et sane 1, utriusque Siciliae Rex nonnulla in utroque Regno confert beneficia. 2, Caussae possessionis etiam beneficiorum per vim turbatae vi Capitulorum Regni in S. R. Consilio, iudicio, ut aiunt, summariissimo definiuntur. 3, Controversiae haud raro exoriri solitae, num scilicet bullis pontificiis,per quas beneficia conferuntur, impartiendum sit placitum regium, an non, in Curia capellani maioris, et Regia Camera ex consuetudine discutiuntur.

IV. Praeterea novissimum Concordatum 1741. tria excipit iurispatronatus genera, nimirum regii, feudalis, et de universitate bonorum. Et re quidem vera 1, regii patronatus iura quod spectat, Principes iam inde a pri-

(1) Cap. XXI. *de iurepatr:* cap. III. *de iudiciis*: Concord. 1741. cap. VI. art. 4.

---

§. 28. *De caussis, in quibus agitur de executione litterarum apostolicarum*

Pro maiori tamen cautela, ea, quae infra sequuntur, declaramus, videlicet non posse nec debere praedictum iudicem sese ingerere in caussis, in quibus agitur de executione litterarum Apostolicarum, etiam super collatione quoramcunque beneficiorum saecularium, vel regularium, pro quarum executione certi sunt dati executores, si fuerit quoquomodo reclamatum, et de illato gravamine, vel excessu dictum, tunc idem iudex in hisce caussis in omnibus, et per omnia, ut supra de aliis dictum, declamatum est procedat.

§. 29. *De subdelegatis a iudice ecclesiastico deputandis*

Deputare etiam non poterit subdelegatos, in dioecesibus praedicti Regni commorantes, multoque minus eis concedere exemptionem a iurisdictione suorum Ordinariorum, praeterquam unum, qui tamen ecclesiasticus sit, in quacumque Episcoporum residentia, et in praecipuis aliis Regni Civitatibus, ut sunt Drepanum, Therme, Mile, et Masara, seu Augusta; vulgo *Trapani, Termini, Melazzo, et Augusta,* nuncupatis.

§. 30. *De litteris patentibus exemptionis*

Praeterea nemini concedi poterunt litterae patentes exemptionis a iurisdictione sui Ordinarii ex titulo inserviendi curiae, vel tribunali ipsius iudicis delegati; exceptis tantum ministris, et officialibus necessariis: qui tamen in toto Regno non sint ultra quinquaginta, praeter eos, qui praecipuis primae, secundae, et tertiae instantiae ecclesiasticis curiis Panormi inserviunt.

§. 31. *De disciplina et observantia Regularium*

Nullatenus quoque idem iudex ecclesiasticus nec in prima instantia, nec in gra-

scis temporibus plura sibi, vel fundationis, vel dotationis nomine eiusmodi iura vindicasse erudite demonstrat Gagliardus (1). Quare non modo istiusmodi beneficia Rex confert, verum et quoties controversiae exoriantur, quae ad eadem beneficia spectare videntur, Regis iussu aeque in petitorio, ac in possessorio in Curia Capellani maioris, et regali Camera s. Clarae discutiuntur.

At 2. Iurapatronatus feudalia, et de universitate bonorum, in iis duntaxat caussis ad iudicem laicum pertinent, quibus vel de patronatu agatur, scilicet num sit feudo adnexus, an non, vel de ipsa bonorum universitate, eiusque legitimo herede, cui nonnisi simul, et bonorum possessionem, et patronatum adipisci licet.

3. Reliquae eosdem hosce patronatus spectantes controversiae, ne ad forum laicum pertrahantur, provide sanxit Carolus Borbonius regio rescripto 26. *Octobris an.* 1757. apud Gagliardum *ibid. n.* 25.

4. Legata pia, capellaniae mere laicales, et beneficia profana, scilicet quae sine ullo Episcopi consensu, et primitus constituta sunt, et postea a laicis patronis conferri consuevere, beneficiariis fori ecclesiastici caussis adcensenda non sunt. Quare in his iudex laicus tam in petitorio, quam in possessorio iure cognoscet. Fori duntaxat episcopalis ius est capellanos ad

(1) Ibid. tit. VII. §. 22.

du appellationis, aut per modum provisionis, sese ingerat in quomodolibet concernentibus disciplinam, et observantiam regularem personarum utriusque sexus; distributionem officiorum; collationem regularium in uno, aut altero monasterio, aut conventu, ordinationes circa chorum, et allocutorium monialium, earumque clausuram; designationes cellarum, aliaque similia, sed in his omnibus procedatur ab iis, ad quos pertinet, iuxta sacros canones, statuta singulorum ordinum, et apostolicas constitutiones.

§. 32. *De praesidibus capitulorum, et superioribus, atque officialibus in monasteriis*

Caveat similiter, ne deputet praesides capitulorum, superiores, vel abbatissas, Vicarios, vel Vicarias, vel qualescunque officiales in monasteriis, vel domibus regularibus utriusque sexus ex quocumque titulo, vel colore, sive inconvenientium. sive dissidiorum, sive discrepantiae suffragiorum, etiam per viam actuum provisionalium; sed omnino liberae remaneant iuxta sacrorum canonum praescriptum, et ipsorum ordinum regularium statuta, electiones, et deputationes omnium Praelatorum, et officiorum.

§. 33. *De magistris, praelectoribus et rectoribus studiorum*

Itidem nequeat, etiam per modum provisionis, deputare magistros, lectores, rectores studiorum, neque in possessione munerum, vel officiorum confirmare eos, qui finito tempore a constitutionibus suorum ordinum praescripto, debent illa dimittere, vel qui remoti a legitimis superioribus fuerint. In caussis autem inter regulares, vere contentiosis, et in quibus esse potest de iure locus appellationi, expleto cursu iudicii in unoquoque ordine regulari, a suis constitutionibus praefinito, si succumbentes prosequi intendant; tunc caussae ad praedictum iudicem ecclesiasticum devolvantur, qui procedere teneatur, servatis in omnibus, et per omnia iis, quae supra, quoad alias caussas statuta sunt, ita tamen,ut in caussis nullitatis pro-

missas celebrandas, aliaque spiritualia iisdem adnexa munia o beunda compellere ex Panormitano in *caput* Ioannes *de testamentis nu m.* 7., cuius sententia usu recepta est.

De caussis funerariis

V. Caussae funerariae partim ad forum ecclesiasticum, partim ad saeculare spectant Satis ostensum est, ecclesiasticae sepulturae politiam constituere, olim Episcoporum proprium munus fuisse (1). At iure novo ecclesiastici quidem iuris est, quibusnam indulgenda, vel deneganda ecclesiastica sepultura sit, decernere, controversias de electione sepulturae exorientes definire, tempus efferendis, humandisque fidelium cadaveribus designare, ac demum de usu Crucis parochialis, de abusionibus, quae hoc in capite a clericis inducantur, de iuribus funerariis inter Ecclesias, Ecclesiasticosque distribuendis, aliasque id genus controversias cognoscere, ac terminare.

(1) Lib II. tit. XIV.

---

fessionis tam ante, quam post elapsum quinquennii, nullo modo se interponat, sed illae ad normam omnino sacrorum canonum, et sacri concilii tridentini sessione xxv. *de Regularibus* cap. xxix. cognoscantur, et terminentur.

§. 34. *De usu iurisdictionis Episcopis a concilio tridentino concessae*

Ad haec Delegatus non impediat usum iurisdictionis, a sacro concilio tridentino Episcopis, uti Sedis Apostolicae delegatis, in exemptos saeculares clericos attributae; facultatem tamen habet idem ecclesiasticus procedendi etiam in prima instantia in eorumdem clericorum saecularium exemptorum caussis, tam civilibus, quam criminalibus, easdemque, iuris ordine servato cognoscendi, ac iudicandi, et in casu appellationis a decretis, vel sententiis eiusdem iudicis delegati, in omnibus ea serventur, quae supra hac de re statuta sunt.

§. 35. *De gravioribus Episcoporum caussis*

Quoad graviores Episcoporum, et Archiepiscoporum caussas, servetur omnino dispositio sacrarum constitutionum, et sacri concilii tridentini sessione xxiv. cap. v. *de reformatione*. In aliis vero minoribus, et civilibus caussis, in quibus Episcopi, aut Archiepiscopi Regni Siciliae ultra Pharum, non actores, sed rei sunt, delegatus ius habet iudicandi etiam in prima instantia, si caussa sit Archiepiscopi, vel Episcopi exempti a iurisdictione metropolitica (et signanter quoad omnes in caussis solutionis pensionum), et in secunda tantum instantia, si caussa sit Episcopi, iuri metropolitico subiecti. Tunc enim in prima instantia caussa ab Archiepiscopo erit iudicanda. In casu autem appellationis a iudicio delegati, serventur omnia in superioribus disposita.

§. 36. *De officio Iudicis Ecclesiastici erga mandata Apostolica*.

Denique, ut nos, nostrique Successores Romani Pontifices, diligenter curabimus,

De caussis olim iure decretalium ad ecclesiasticum forum spectantibus

VI. Ac primo caussas decimarum ad ecclesiasticum tribunal pertinere olim edixerunt Alexander III. (1), et Innocentius III. (2). Atqui tum in aliis regionibus, tum vel maxime in nostro neapolitano Regno, iam inde ab pluribus saeculis mos inolevit, ut fideles nonnisi a laica Potestate ad decimas persolvendas compellantur, tum et controversiae hoc caput spectantes in tribunali laico discutiantur (3).

VII. Olim iure aeque communi, ac neapolitano invadentes bona quaevis, iurave ecclesiastica episcopali foro parebant, a quo per censuras ad restituenda iniuste ablata compellebantur (4). Synodi melphitana, et salernitana (5) Porro subsecuti Regni nostri mores possessoris personam potius, quam rem Ecclesiae intuentes, iamdudum eiusmodi caussas in laicum tribunal invexere. Idem intelligas de caussis ad emphiteutas, conductoresque ec-

(1) Cap. V., et VI. *de decimis.* — (2) Ibidem cap. XXVI. et XXXII. — (3) Grimaldus lib. XII. n. 5; et 6: Gagliardus ibid. tit. VIII. n. 2. — (4) Can. III., VIII; et IX. caus. 12. q. II. cap. II. *de privilegiis.* — (5) In collect. labb. tom. XII. pag. 265. Ughellius tom. VII. ital. sacr. in archiep. salern.

---

ut supra disposita, ac statuta adamussim serventur, quae vim, et effectum habere concordiae statuimus, et decernimus: nec quidquam a nostris ministris sub quovis praetextu, vel colore peragatur, quod eorumdem observantiam, et executionem retardare, vel impedire possit, ita dictus iudex ecclesiasticus nullas sibi sumat partes, etiam per modum provisionis, vel sub alio quovis praetextu, contra ordinationes, et mandata, quae vel nostra, vel nostrorum pro tempore Successorum propria manu per speciale rescriptum signata, et subscripta erunt, nec eorum executionem, quantum in ipsomet sit, audeat impedire, vel retardare; sed eisdem debita reverentia, observantia, et executio omnino praestetur.

§. 37. *Clausulae*

Decernentes, omnia, et singula, in Superioribus expressa per nullum Patriarcham, Archiepiscopum, Episcopum, aliasque alia auctoritate, dignitate, et praeeminentia fulgentes, impugnari unquam posse, aut debere, praesentesque semper validas, et efficaces esse, et fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere debere, atque ab omnibus, et singulis, ad quos spectat, sive spectabit, eas firmiter, et inviolabiliter observandas esse, nulloque unquam tempore notari, retractari, invalidari, inque ius, vel controversiam vocari posse; ipsasque praesentes sub quibusque gratiarum revocationibus, suspensionibus, limitationibus, aliisque contrariis dispositionibus, etiam per nos ipsos, et Successores nostros Romanos Pontifices factis, et faciendis, concessis, et concedendis, minime comprehendi; sed statuimus easdem has litteras, tanquam ad Ecclesiarum Siciliae tranquillitatem, et pacem a nobis editas, semper omnino excipiendas; et quidquid secus super his, ut praefertur per nos approbatis, aquoquam quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari, irritum, et inane decernimus, non obstantibus consuetudinibus, privilegiis, et indultis, quomodocumque in contrarium praemissorum alias concessis,

clesiasticorum praediorum spectantibus, aliisque pontificio, vel episcopali consensu initis conventionibus.

VIII. Caussas quoque ex iis contractibus emergentes, quibus voti, vel iurisiurandi sanctitas aliqua ratione admixta videretur, olim sibi vindicabant Episcopi, et quidem iure decretalium (1). At id iuris iamdiu antiquatum est. Quoties enim in eiusmodi caussis de iureiurando, eiusve vi excitentur quaestiones, hae a iudice laico, ceu accessoriae, rite agitantur. Unde periurii exceptio nullo impedimento est, cur iudex laicus ulterius procedat. Quinimmo ubi instructo rite iudicio constiterit, contractum vel ipso iure, vel ob aliquem iuris defectum irritum esse, ipsum quoque iuramentum, ceu contractui adnexum, ex se cadere existimant. Ceterum nemini sive laico, sive clerico contra iurisiurandi religionem agere fas est, nisi rationabilem ob caussam a Summo Pontifice, vel ab Episcopo relaxationem impetret (2).

IX. Caussae etiam testamentariae olim ecclesiasticae fuerunt. Fidelibus enim in usu fuit, iam inde a primis saeculis Episcopis sua testamenta consignanda tradere, iisdemque eorum executionem committere, et quidem adsentientibus ipsis imperatoribus (3). Qua de re iure decretalium 1, Caussae omnes testamentariae, scilicet ubi de validitate, sollemnitatibus, aliisque id genus testamenta ipsa spectantibus ageretur, ad ecclesiasticum tribunal referebantur (4).

2. Alexander III. omnem adhiberi fidem statuit testamentis, praesertim ad pias caussas, a parochis, aliisve Presbyteris coram duobus, tribusve testibus conscriptis. Id quod Benedictus XIII. in Synodo Romana firmavit (5).

Demum 3. Si quis intestatus decedebat, usus invaluerat, ut testamentum per Episcopum suppleretur, ac certa haereditatis portione piis operibus reservata, reliquum heredibus legitimis dispertiretur (6). At vero tria haec capita secutis temporibus, praesertim in Regno neapolitano ecclesiasticis tribunalibus adempta sunt (7). Tum hac in re I. synodus provincialis neapolitana cap. 45. sic decreverat: *censet sacra synodus, consuetudinem, ut conficiant Episcopi testamenta eorum, qui intestati moriuntur,*

(1) Cap. XIII. *de iudiciis:* cap. XXII. *de iureiurando:* et cap. III. *de foro competenti* in VI. — (2) Cap. II., et VIII. *de iureiurando.* — (3) L. XXVIII. C. *de Episc., et Cler. authent.* eidem legi subiecta.—(4) Tit. *de testamentis.*
(5) Tit. XX. cap. I. — (6) Gonzalez in cap. X; et XI. ibidem: Thomas. part. III. Lib. I. cap. 24: synodus romana ibid. cap. 2.— (7) Chioc. tom. XVII. archiv.

---

§. 38. *Nemo has litteras infringere audeat*

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae Constitutionis, concordiae, et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Romae apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicae millesimo septingentesimo vigesimo octavo tertio Kalendas Septembris, Pontificatus nostri anno quinto vidssis Bullarium Romanum edit, Cocquelines Romae 1736. Tom. XII. pag. 291. n, 233.

omnino tollendam esse, etiam immemorabilem. Mos quidem viget, ut piae defunctorum dispositiones, ubi duobus, aut tribus fide dignis testibus probatae fuerint, suam in regiis tribunalibus consequantur executionem. At illud quoque iuris obtinet, ut si parochus, aliusve presbyter, vel cas a testatore dictatas conscripserit, vel fiduciariam disponendi facultatem ab eo acceperit, unius duntaxat testis vicem subeat. Demum quum illud praecipue in caussa esset, cur caussae testamentariae ad ecclesiasticum forum referendae censerentur quod testamenta a notariis ecclesiasticis plerumque conficerentur; hinc iam inde ab an. 1571. Cardinali Granvela Prorege (1) sancitum est, ne testamenta ab aliis, quam a notariis regiis conscriberentur, adiecta quoque poena falsi, et nullitatis Actorum.

X. Antiquitus iure aeque civili, ac canonico Episcopis facultas erat prospicere, ut piae fidelium dispositiones executioni mandarentur, atque adeo fideles etiam laicos ad easdem implendas adigere (2). In Regno quidem neapolitano istiusmodi caussae habebantur, tanquam mixti fori, unde locus erat praeventioni: DD. apud Gagliardum *ibid. n.* 19. Verum an. 1540. Neapoli iussu Pauli III tribunal Rev. Camerae erectum est, eidemque Nuntius apostolicus praefectus, cuius partes erant, in legata pia, aut caduca, aut neglecta inquirere, tum et ad his faciendum satis etiam laicos compellere, ut inde corrogata pecunia fabricae ecclesiasticae Vaticanae s. Petri adhiberetur. Regiis quidem Rescriptis huiusce tribunalis potestas plures passa est limitationes et novissima Concordatorum lege 1741. provide decretum est, ut laici ad pia legata exsolvenda a laicis iudicibus adigantur, ecclesiastici ab ecclesiasticis (3).

XI. Postremo ad forum ecclesiasticum iure decretalium pertinent caussae omnes miserabilium personarum, viduarum, pupillorum etc. eatenus, ut hisce personis suas civiles canssas praesertim pecuniarias, etiam adversus laicos, in ecclesiasticis tribunalibus agere fas esset. Hoc intuitu ad forum Episcopale laicorum Caussae baud raro trahebantur, et aliquando, iudice laico in exhibenda iustitia negligente, illam adversus laicorum iudex Ecclesiasticus exercebat (4). Atqui utrumque boc caput usu receptum non est, ac praecipue de posteriore ingenue fatetur Covarruvias (5). *Hoc certe scio, eam Canonistarum opinionem apud Regia Hispaniarum, et Galliae praetoria risui equidem fore, tantum abest, ut ea in usum, et praxim recepta sit.* Porro meminerint Episcopi, ipsis, omnibusque curam animarum babentibus praecepto divino mandatum esse pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere (6).

De caussis criminalibus fori ecclesiastici

XII. Caussae criminales iure decretalium trifariam dividuntur, nimirum ut 1. aliae sint mere ecclesiasticae, scilicet, ubi agatur, de criminibus ad-

(1) Pragm. II. *de contractibus.*
(2) L. XXVIII. C. *de Episc., et cler:* Iustin. nov. CXXXI. cap. II. III. XIII. *de testamentis.*— (3) *Cap. IX. art. 6.*—(4) Cap. XV., et XXVI. *de verb. signif.* et cap. VI. X., et XI. *de foro compet.*
(5) Pract. quaest. cap. VI. n. 1. — (6) Trid. sess. XXIII. de ref. cap. X: conc. mediol. III. cap. XVIII.

versus Fidem, Religionem, Sacramenta etc: aliae 2, profanae, quibus in crimina Rempublicam laedentia inquiritur, uti homicidium, furtum, rapina etc: aliae demum 3, communes, nimirum, quum de delictis Religionem simul, et Rempublicam violantibus tractatur, uti adulterium, periurium, blasphemia etc. Caussae profanae, et communes foro laico, saltem iure novissimo, reservatae sunt: caussas vero ecclesiasticas solus cognoscit iudex ecclesiasticus.

XIII. Iam vero plura hac in re peculiaria praescribit ius neapolitanum Ac. 1, caussae Fidem spectantes, uti crimina haereseos, et polygamiae, ac exsecranda laicorum temeritas, qui vel sacrosanctum Missae Sacrificium, aliave sacrorum Ordinum ministeria peragere, vel fidelium confessiones excipere ausint, ex novissima Concordatorum lege 1741. ecclesiasticae Potestati reservata sunt (1).

2. In publicos peccatores, qui aliis offensioni sunt, uti sacrilegos, adulteros, concubinarios, usurarios, blasphemos, aliosque eiusdem furfuris homines, ius est Episcopi animadvertendi censuris poenisque tantum spiritualibus: Concordatum 1741. *ibid. art. 5.*

3. Festorum dierum violatores ex regio edicto 3. Ianuari 1749. poenis duntaxat spiritualibus ab ecclesiastico, temporalibus a laico magistratu plectendi sunt.

4. Demum si in foro laico, dum de atrociore quodam crimine agitur, quaestio incidat mere spiritualis, e. g. ex processu adversus sacrilegum quendam sacrae pixidis furem, aut blasphemum, suspicio haereseos emergat, iudex laicus ex inveterato tribunalium usu, quem concordatum *ibid. art.* 5. comprobat, caussam una cum actis, ipsumque reum ad Curiam ecclesiasticam remittit, ut ipsa de crimine haereseos ius dicat: quo iudicio peracto, reus denuo Iudici laico tradendus est, ut procedat ad ulteriora. Igitur Concordati beneficio ab utroque foro eliminatae sunt contentiones olim acerrimae, ac frequentes de criminibus mixti fori.

Multiplici nomine cuicui forum sortiri datum est

XIV. Quamvis omnium ecclesiasticarum caussarum, quae in singulis emergant dioecesibus, nonnisi Episcopus dioecesanus iudex sit ordinarius, potest tamen una, eademque persona plura, variaque fora sortiri peculiaribus quibusdam titulis: nempe *domicilii*, *originis*, *contractus*, *delicti*, *rei controversae*, *beneficii*, *successionis*, *prorogationis*, ac demum *privilegii* (2).

XV. Ac. 1. dicitur quis alicubi domicilium constitutum habere, ubi multis annis incoluerit, atque in eius animo voluntas inhaereat ibi perpetuo commorandi, id quod ex mora decennii dignoscitur, et ex maioris saltem suorum bonorum partis in domicilii locum invectione. Igitur potest quis in sui domicilii foro conveniri: quinimmo ex aliena etiam iurisdictione licet incolas quoscumque in domicilii forum trahere (3).

2. Originem constituunt natales, unde ille originis locus habetur, ubi

(1) Cap. VI. art. 1. et 2.
(2) Gagliardus ibid. tit. IX.—(3) L. V. D. *de iudiciis.*

quis ex parentibus ibi fixum habentibus domicilium natus sit: *cives enim in primis facit origo* (1). Atqui ut quis ad forum originis trahatur, satis non est, ut ibi fuerit progenitus, sed etiam requiritur, ut ibi praesens sit: neque enim a loco, ubi iamdiu sibi constituerit domicilium, in natali solo, nisi praesens ibidem sit, in ius vocari potest (2).

3. Ratione contractus potest quis compelli ad satisfactionem in eius loci foro, ubi contrahendo onus subiit satisfaciendi. Qua de re tutori, et negotiorum gestori, ubi tutelam, curam, negotiaque gesserunt, ibi rationes reddendae sunt (3).

4. Ratione delicti potest quis denuntiari, legitimisque poenis adfici in loco, ubi delictum vel inchoatum, vel commissum est (4). Idem quoque canones efferunt, ac praesertim apud Gratianum (5).

5. Forum rei controversae quis sortitur quantum ad actiones reales, atque adeo etiam mixtas, scilicet personales in rem scriptas. In his datur cuicui actio adversus quoscumque possessores, licet alibi domicilium, originemque habeant (6).

6. Eadem beneficiarii fori ratio videtur esse, scilicet clericus in controversiis suum beneficium spectantibus legitime in foro loci, ubi illud situm est, convenitur (7).

7. Ratione successionis heres, licet absens, in proprio defuncti testatoris foro conveniendus est (8), atque adeo lis cum defuncto incoepta, in eodem foro ipsi suscipienda est (9). Ubi enim hereditatem adit,cum defuncti creditoribus veluti contrahere videtur.

8. Ratione prorogationis, scilicet quum quis iurisdictioni iudicis incompetentis, ad cuius forum deductus est, litem coram ipso contestando se subiicit (10).Porro clerici laici iudicis iurisdictionem prorogare vetantur; at duntaxat in iudicem incompetentem possunt consentire, quum is Persona sit ecclesiastica, et Episcopi dioecesani voluntas accedat (11).

9. Postremo forum privilegii sortiuntur monachi, et regulares, qui speciali Sedis Apostolicae praerogativa ab episcopali iurisdictione sunt exempti, licet in multis adhuc Episcopis ipsis parendum sit;uti exposuimus (12). Sunt quoque et clerici saeculares nonnulli, qui ab episcopali foro exempti forum habent privilegii. Quinam vero vel saecularium, vel regularium sint, qui hoc fruantur privilegio, videsis Gagliardum qui haec copiose satis, ac erudite explicat (13).

(1) L. VII. C. *de incolis*.—(2) Fagnanus ad Cap. I, *de foro competenti n.* 21.
(3) L. I. C. *ubi de ratiociniis* L. XXXVI, XXXVIII. L., et CII. D. *de iudiciis*.
(4) Leg. I. Cod. *ubi de criminibus*. Iustinianus novell. LXIX. cap. 1.—(5) Can. IV., *et* V. Causs. 6. Q. III: Innocent. III. cap. XIV. *de foro competenti*: et cap. II. *de privileg*.
(6) L. XXXIX, et L. D. de *iudiciis*. Abbas in cap. ult. *de foro compet*.—(7) Cap. III. *de tempor. ordin. in VI.*: trid. sess. XXIV. de ref. cap. 3.— (8) L. XIX. D. *de iudiciis*.—(9) L. XXXIV, et XXXVI. *ibid*.—(10) L. I., et II. D. *de iudiciis*, L. XV; et XVIII.D. *de iurisd*.—(11) Cap.XVIII. *de for. compet*.—(12) Lib. I. tit. ult.
(13) Instit. canon. libr. III. tit. XII; et XIII.

TITULUS VII.

DE IUDICE

I. Iudex proprie dicitur, qui ita iudicat, ut in eo publico munere fungatur. Et sane iudicandi munus publicum est (1). Quare iudices omnes dicuntur habere notionem, h. e. facultatem cognoscendi iure publico constitutam (2). Improprie iudices dicuntur arbitri, qui ex consensu litigatorum, et compromisso eliguntur. Profecto privatorum consensus iudicem non facit (3). Adpellantur tamen iudices propter adfinitatem, quam cum veris iudicibus habent, eo quod partibus iudicis fungantur, et arbitria ad iudiciorum similitudinem redacta sint (4).

II. Iudicis nomen aliquando generatim usurpatur; scilicet ut omnes complectatur, qui cognoscendi, et iudicandi potestatem habent, sive illam iure magistratus, aut vi alicuius iurisdictionis exerceant (5), sive iure nudae notionis, uti in Iure Civili iudices pedanei, in Iure vero Canonico iudices delegati. Atque hinc patet quidnam discriminis statuendum inter iudicem Ordinarium, et Delegatum, qua de re iam egimus *super tit. III.* de iudicio ordinario, et delegato.

III. Porro iudices ordinarii proprie, ac primario sunt soli Episcopi, quibus veluti ουσιωδως *essentialiter* totius dioeceseos iurisdictio convenit (6). Vicarii Episcoporum generales etiam ordinarii dicuntur: ii enim nullum distinctum constituunt forum, sed quum iudicia exercent, ipsammet Episcopi personam, veluti pro tribunali sedentem, sustinent (7). Non dissimili ratione Sedis Apostolicae Legati (quorum usus saeculo XII. primum ex iure Civili in ecclesiasticum inductus est) etiam ordinarii censentur: licet enim eis auctoritas ex speciali R. Pontificis delegatione sit impertita; attamen, quia αμεσως *immediate* Pontificis gerunt vices, universamque exercent iurisdictionem, ordinarii adpellari consueverunt.

IV. Igitur iudex delegatus ab Ordinario distinguitur, tum quod iurisdictionem neque propriam habet, neque suo nomine exercet, tum vero praecipue, quod munus suum alteri demandare nequit, nisi tamen sit delegatus a Papa (8). Sicut enim Iure Romano iudex a Principe datus iudicis constituendi potestatem habebat, ita hoc exemplo R. Pontifices suis legatis ius dandi iudices denegandum non censuerunt (9). Quamobrem huiusmodi Sedis Apostolicae legati possunt non modo clericos in dignitate constitutos, verum et ipsos Episcopos subdelegare, eosdemque, si necessitas urgeat, etiam compellere, quin et sententiarum executionem iisdem demandare, ita tamen ut in coactione modum servent, dignitati deferant, et personae (10).

V. Ubi primum delegatorum usus invaluit, caussae etiam in remotissimis regionibus delegari coeperunt. Verum concilium lateranense IV. ut li-

(1) L. LXXVIII. D. *de iudice.*—(2) L. V. D. *de re iudic.*—(3) L. III. C. *de iudiciis.* — (4) L. XIV. *C. ibidem.* — (5) L. I. D. *de iudic. tot. tit. de iurisd. omn. iudic.*

(6) Cap. VII. de officio Ordin. in VI.—(7) Videsis lib. I. tit. XXVII.—(8) Cap. XXVII. *de officio, et potestate iudic. deleg.*—(9) Cap. III. VI., et VII. *eod. tit.*

(10) Cap. XXVIII. eodem, et cap. II. eodem in VI.

ligantium commodo prospiceret, cavit, *ne quis ultra duas dietas extra suam dioecesim per litteras apostolicas trahi possit* (1). Quod postea spatium ad unam dietam coarctavit Bonifacius VIII. (2). Hoc antiquis canonibus quammaxime conforme est, quibus decernitur: *quaecunque negotia in suis locis, ubi orta sunt, definienda* (3).

VI. Restat ut paucis complectamur, quaenam personae vel a natura, vel a iure iudicis munus suscipere, aut exercere vetentur. Ac 1, iure iudices agere nequeunt foeminae, quippe quae ratione sexus incapaces sunt iurisdictionis (4).

VII. Excipe Reginas, quae ratione eminentis dignitatis, qua pollent, in Regnis, ubi huiusmodi invaluit consuetudo, ius dicere non vetantur (5). Quin et Abbatissae aliquae (uti est cupersanensis in nostro Regno), vel ex consuetudine, vel ex privilegio iurisdictionem non modo in suas canonicas, vel sanctimoniales exercent, verum et in clericos sibi subiectos: quos etiam ab officio, et beneficio suspendere possunt (6). Excommunicationis vero censuram infligere vetantur: excommunicandi enim potestas clavium Ecclesiae est, quae foeminis traditae non sunt. Eadem ratione suspensio, qua de loquitur indicatum *caput* XII. neque veri nominis suspensio intelligenda est, quae aeque ac excommunicatio clavium potestatem requirit, sed simplex prohibitio celebrandi divina, fructuumque subtractio.

VIII. Ex Iuris praescripto a iudicis quoque dignitate arceantur servi, et quidem quod ratione conditionis Iure Civili pro mortuis habentur (7). Tum etiam omnes infames (8). Quin immo non modo qui ob crimen aliquod damnati fuerint, verum et qui famosum aliquod admiserint scelus, quod notorium sit, iudices dari nequeunt (9). Unde haeretici, schismatici, excommunicati non modo iudicis officium suscipere, verum et susceptum exercere vetantur (10). Id tamen est animadvertendum ex bulla Martini V. *ad evitanda*, excommunicatum iurisdictione non orbari, nisi fuerit denunciatus, vel publicus clerici percussor. Adhaec et illiterati: iudici enim ad legum, canonumque normam sententia proferenda est (11).

IX. Ab natura demum iudices agere nequeunt surdi, muti, furiosi, mentecapti, impuberes (12). At si de minoribus quaeras, aliud iure Civili, aliud vero Iure Canonico obtinet. Iure enim civili quicumque XVIII. annum explevit, potest iudex constitui: at Iure Canonico nonnisi vigesimo anno expleto potest quis iudicem agere (13). Tantummodo ex partium consensu poterit iudex eligi is, qui quamquam XX annum non pertigerit, XVIII tamen iam compleverit (14).

X. Iudici, uti modo innuimus, non pro lubitu, sed ad legum, canonumque normam sententia est proferenda, quippe qui legum minister est, non

(1) Cap. XXVIII. *de rescriptis*.—(2) Cap. II. *eodem in VI*. — (3) Syn. carth. an. 325. epist. ad *Coelestinum Pontificem*: S. Cyprianus epist. LV. *apud Pamelium*. — (4) L. II. D. *de reg. iuris*.—(5) Cap. IV. *de arbitris*.—(6) Cap. XII. *de maioritate*, et *obedientia*.

(7) L. CCIX. D. *de reg. iuris*.—(8) Can. I., et II. caus. 3. q. VII.—(9) L. IV., et VI. C. ad L. iul. l. un. C. de infamibus.—(10) Can. IV. caus. 24. q. I. cap. XIII. §. 5. *de haereticis*.—(11) Can. IV. caus. 3. q. VII. (12) Videsis Gonzalesium ad cap. XIII. *de rescriptis*.—(13) Cap. XLI. *de off. et potest. iudicis delegati*.

(14) Indicato cap. XLI.

arbiter, et cavere debet, ne vel ob iuris imperitiam, vel quia partium studiis addictus, vel quia dona acceperit, aliter iudicet, quam legibus, aut moribus est proditum (1). Unde iubentur iudices *ex legum praescripto suffragium dare* (2). Et Augustinus (3): *quum fuerint leges institutae, et firmatae, non licebit iudici de ipsis iudicare sed secundum ipsas.* Potest sane iudex verba legis, si duriora videantur, aequitate quadam flectere, ut legislatoris voluntatem custodiat: quin immo id facere iubetur (4). At ubi et verba legis sunt perspicua, et legislatoris mens pateat, ab ipsa lege ne latum quidem unguem iudici est recedendum.

XI. At quid si iudici liquido constet falsitate aliqua vel testium, vel instrumentorum bonam caussam laedi? Erit ne excusatus in foro animae, ubi secundum adlegata, et probata eum condemnat, quem secundum privatam scientiam scit esse innocentem? ita docuerunt quamplures ex Canonistis. Verum tutius aliis videtur, quorum sententiae nostrum calculum addimus, ita ex actis, et probatis iudicem iudicare debere, ut tamen nunquam iudicet contra conscientiam. Qui enim secundum ea, quae probantur, iudicare unquam quiverit, qui iudicabit contra conscientiam? Profecto *probare* latinis tantundem est, ac *fidem facere*. Cui autem fides facienda, nisi iudici? Huic enim eorum, quae adleganlur, examen mandatum est, et quidem ea conditione, ut ex animi sententia decernat (5), et prout religio suggerit (6). Iam vero, si ea, quae adleganlur, pugnent cum scientia iudicis, fidem iudici facere non poterunt, quum falsa sint; et religione, metuque iustissimi Numinis prohibebitur secundum ea iudicare. Una enim, et simplex est veritas: ac proinde dividi conscientia, aut scientia iudicis in publicam, ac privatam non debet. Igitur divino, humanoque iuri magis consentaneum videtur, ut si iudex talis sit, a quo nulla detur provocatio, in quaestione facti ex animi sui sententia, religione, et conscientia pronuntiet, veritatemque adserat, spretis testimoniis, quamvis ipse solus falsa ea esse certo sciat. Sin vero is iudex est, a quo provocari ius sit, satius erit eum a iudicando abstinere, et testimonio suo, quantum in se est, caussam eius, cui iniuria sit, apud Iudicem Superiorem adiuvare, ne temere publica testimoniorum spernatur auctoritas, aut auditus patefiat pravis hominibus, qui aliquando studio gratificandi cui velint colore scientiae, aut conscientiae, falsum deponant.

TITULUS VIII.

DE ACTORE ET REO

I. Actor, et reus litigatores sunt, inter quos res agitur, et quorum ille est, qui litem intendit, hic qui excipit. Igitur qui adversarium in ius vocat actor dicitur (7). Non secus ac foemina, quae ius suum in foro experitur,

(1) L. XIII. C. *de sent., et interloc.*—(2) Nov. CXXVI.
(3) In lib. de vera Relig. cap. XXXI.—(4) L. XVIII. C. *de legibus.*
(5) L. III. §. 2. D. *de testibus.*—(6) L. LXXXIX. D. *de iudiciis.*—(7) L. XIII., et LXII. D. *de iurisdict. omn. iudic.*

actrix dicitur (1). Ast quamquam iure civili neque minor sine tutoris consensu, neque filius familias praeter patris voluntatem agere plerumque possit; uterqe tamen iure canonico in caussis beneficiariis, spiritualibus, iisdemque adnexis agere liberrime potest (2). Monachus sine abbatis venia agere vetatur, nisi ex peculiari eiusdem facultate extra monasterium suam vitam traducat.

II. Qui in caussis criminalibus adversus aliquem actionem intendit, proprie dicitur accusare: scilicet iudiciis criminalibus publicis, vel extraordinariis experiri, crimenque deferre. Quid quod iure canonico accusare, et denuntiare non unum idemque sunt? Accusat enim, qui reum iudici deferens ultionem exposcit, et poenam vult ei infligi; denuntiat vero, qui criminosum quidem Episcopo defert, non tamen eum publice puniri amat, sed tantum eius emendationem quaerit ope episcopalis redargutionis. Quamobrem denuntiationem praecedere semper debet privata, et amica monitio (3). Adhaec denuntiatio necessum non est, ut in scriptis fiat cum inscriptione actionis, ac nomiuis denuntiatoris ad subeundam talionis poenam, si a congrua criminis probatione deficiat (4), quae omnia accusationem constituunt (5), sed duntaxat per illam Superiori via sternitur ad inquisitionem, de qua mox. Hic *εν παροδω obiter* adnotandum poenam talionis obsolevisse ea de caussa, quod homines ab accusando deterreret.

III. Accusatio unius est generis; at denuntiatio in multiplices formas dividitur: ac 1. in *iudicialem*, *evangelicam*, et *canonicam*. *Iudicialis* dicitur, quae publico defertur iudici non modo, ut reus corrigatur, verum etiam ut debita poena ad publicam utilitatem mulctetur. Et haec profecto parum ab ipsa differt accusatione, quare huiusmodi denuntiatori crimen ex parte saltem probandum est, licet poenam nullam subeat, si in probatione deficiat, nisi apertum infesti calumniatoris animum prodiderit (6). *Evangelica* est, quae unius denuntiati utilitatem respicit: recte hoc donatur nomine, siquidem per Evangelium praecipitur (7). *Canonica* demum dicitur, quum quis canonicarum poenarum metu aliquid ecclesiastico Superiori detegit, e. g. alicuius matrimonii impedimenta, ad quae Episcopo, vel parocho detegenda quisque per publicas parochiales proclamationes adigitur (8).

IV. Dividunt rursus iudicialem denuntiationem in publicam, et privatam. Publica est, quum Episcopus in synodo dioecesana peculiarem constituit ministrum ad inquirendum in crimina dioeceseos, qui ea sibi in futura synodo deferat, ut criminosos corrigere, ac punire possit (9). Privata dicitur, quum quis alterius crimine laesus, veluti periurio, violato foedere, etc prius infestum hominem monet, dein, ubi nihil privata monita proficere praesentiscat, Episcopo illum denunciat (10).

V. Quum iudicialis denuntiatio parum ab accusatione differat, quotquot ius ab accusatione non prohibet, iidem et denuntiare recte poteruut. Sed non omnium accusatio indiscriminatim recipitur; accusare enim iure vetan-

(1) L. XXXI. C. de lib.—(2) Cap. III., et fin. *de iudiciis in VI*.—(3) Cap. II. *de accusat.*—(4) Cap. XVI. *de accusat.*—(5) Can. III; et IV, caus. 2. q. VIII.
(6) Cap. II. *de calumniat.*—(7) Matth. XVIII. 15.—(8) Cap. XIII. *de despons. impub*: trid. sess. XXIV. de ref. Cap. I.—(9) Cap. XXV. *de accusat.*—(10) Cap. XIII. *de iudiciis*.

tur infames, criminosi, pupilli, milites, etc. At de his opportunius in *institutionibus civilibus*. Ius nostrum quod peculiariter, spectat, criminalem actionem intendere clerici, et monachi vetantur, nisi iniuriam sibi illatam ulcisci velint, at simul contestentur se ab sanguinis poena prorsus esse alienos (1). Vetatur ex diverso laicus clericum accusare ob reverentiam eorum dignitati debitam (2), ni et laicus iniuriam sibi, suisque illatam persequatur (3).

VI. Sunt tamen atrociora quaedam crimina, ad quae deferenda etiam alias non idonei admittuntur, uti sacrilegium (4), delicta laesae maiestatis (5), simonia (6), et alia id genus.

VII. Adhuc est et tertia in caussis criminalibus procedendi ratio, scilicet per inquisitionem. Nimirum ubi iudex nullo accusante, vel iudicialiter denuntiante, in crimen aliquod ex officio inquirit, tum per inquisitionem procedere dicitur. Porro uti accusationem inscriptio, denuntiationem benevola monitio, ita inquisitionem praecedere debet clamosa insinuatio: fama scilicet, seu publicus rumor, et is non levis, qui facinorosum iudici veluti denuntiare videatur (7). Atqui hoc de speciali duntaxat inquisitione intelligas; nempe ubi contra certam personam certo quodam de crimine inquisitio instituatur (8). Est enim et inquisitio generalis, qua scilicet Praeses inquirit, num in sua Provincia sint homines facinorosi (9). Est demum et inquisitio mixta, scilicet, quum homine quodam occiso, iudex in homicidam inquirit, vel quum de certa aliqua persona generatim inquiratur, num crimen aliquod perpetraverit, veluti ubi quis ad publicum quoddam munus, vel dignitatem est promovendus (10).

De reo

VIII. Antiquitus tam qui agebat, sive petebat, quam qui accusabatur, sive in quem agebatur, rei adpellabantur, unde Cicero (11): *reos adpello non eos modo, qui arguuntur, sed omnes, quorum de re disceptatur.* Et Festus lib. III. *contestari est, quum uterque reus dicit: testes estote.* Vulgo tamen usu nunc obtinet, ut sicuti qui agit actor dicitur, ita is solus, cum quo agitur, reus dicatur, et quidem κατ' ἐξοχὴν *per excellentiam*, quia de re eius praecipue iudicio agitur, vel cui solum periculum imminet condemnationis.

IX. Reus, ubi legitime a iudice interrogetur, in caussa aeque civili, ac criminali, num teneatur veritatem fateri, quaestio est iamdiu in scholis agitata. Verum sanioris doctrinae theologi, et canonistae cum s. Thoma (12), docent, eiusmodi reum veritatem dicere, propriumque crimen prodere omnino teneri; sin secus, graviter peccare. *Pertinet ad debitum iustitiae*, inquit s. Thomas, *quod aliquis obediat suo superiori in his, ad quae ius*

(1) Cap. II. *de homic. in* VI.—(2) Can. I; et II. caus. 2. q. VII.—(3) Cap. XIV. *de testibus.*—(4) Can. VII. caus. 6. q. 1. L. X. C. *de Episc; et cleric.*—(5) L. VI. VII; et VIII. C. *ad L. iul. mai.*—(6) Cap. VII. *de simonia.*—(7) Cap. XXI. §. 1. cap. XXIV. *de accusat*: et Cap. XXXI. *de simonia.*

(8) Indicato cap. XXIV. *de accusat*: et L. XIII. D. *de off. Praes.*—(9) Dicta L. XIII., et cap. XXIV. *de accusat.*—(10) Cap. XIX. de elect. cap. XIII. *qui filii sint legit.* Cap. XXI. *de accusat.*—(11) Lib. II. de orat.—(12) II. II. q. 69. art. 1.

praelationis se extendit, iudex autem supior ester respectu eius, qui iudicatur: et ideo ex debito tenetur accusatus iudici veritatem exponere, quam ob eo secundum formam iuris exigit. Et ideo si confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetur, vel si eam mendaciter negaverit, mortaliter peccat. Porro si iudex non legitime interrogat, veluti quum interrogat de crimine occulto, reus veritatem fateri non adigitur, *sed potest vel per adpellationem, vel aliter licite subterfugere:* s. Thomas *ibidem.*

TITULUS IX.

DE EPISCOPALIS CURIAE ADMINISTRIS

I. Praecipui Curiae episcopalis administri sunt officialis, adsessor, advocati, procuratores, Advocatus fiscalis, et scribae, seu graphiarii. De Officiali, h. e. Vicario in temporalibus satis (1): de reliquis hic breviter.

De Adsessore

II. Adsessor ita dictus ex eo, quod magistratui pro tribunali sedenti veluti adsideret, et in caussis discutiendis suo consilio eum dirigeret, unde etiam *consiliarius* adpellari consuevit (2). Quum enim Magistratus iurisprudentiam profiteri non necessario debuisset, indigebat sane opera iurisperiti qui sua prudentia, et consilio eum in iudiciis ferendis veluti manuduceret, atque ita recte munus suum obiret (3).

III. Magistratuum civilium exemplo permoti coeperunt et ipsi Praelati ecclesiastici, qui iure ordinario, vel delegato iudicandi potestate fruerentur, in caussarum cognitione sibi Adsessores adsciscere; tum praesertim quum forensis iudiciaria methodus in Curias ecclesiasticas invecta est (4). At quia iudices non raro, nec sine contendentium partium gravamine, Adsessores, ac etiam plures sibi adiungere consueverint; hinc Bonifacius VIII. sanxit (5): ut *iudex Adsessorem (ut quandoque faciunt aliqui fraudulenter) nisi eo indigeat, quod conscientiae relinquatur eiusdem, sibi nequaquam adiungat, alioquin de suo proprio providere teneatur eidem. Si autem indigeat..... faciat a partibus communiter provideri.*

De advocatis

IV. Advocati ita dicti ab advocando: quum enim quis in ius vocabatur, aut invitus ad illud rapiebatur, iureconsulti plerumque advocabantur, qui caussam, si ipsi litigantes nollent, aut non possent, proponerent, defenderent, aut eis succurrerent (6). Antiquo Ecclesiae iure litigantes non per Advocatos, sed per semetipsos actionem coram iudice Episcopo edebant, atque adeo etiam post novam iudiciariam methodum in Ecclesiasticum fo-

(1) Lib. I. tit. XXVII.—(2) L. V. D. *de officio adsess.*
(3) L. II. *quod quisque iuris in alter. statuer.*—(4) Syn. cantuar. can. XXVII.
(5) Cap. XI. §. *Adsessorem de rescriptis* in VI.—(6) Tullius de orat. III. cap. 35.

rum iuvectam hoc ab Innocentio III. praescriptum invenimus (1). Attamen usus invaluit, ut plerumque fori expertes litigantes advocatorum clientelae se commendent.

V. Quam ob rem advocati munia sunt: 1, Caussarum, quas defendendas suscipiunt, prius naturam penitus introspicere, et de ipsarum iure adprime instrui.

2. Mox clienti aperte exponere, num iusta sit, an iniusta lis, quam adgredi tentat.

3. Si iniusta, clientem ab ea suscipienda pro viribus deterrere, eoque obtinente, et quocumque lucro neglecto, ipsum deserere. Namque tum per naturale ius, tum etiam per speciale iuramenti vinculum, cui caput obligavit, prohibetur illi caussae, quam parum iustam noverit, patrocinari.

4. Atque adeo etiam caussae, quam principio, velut iustitiae speciem praeseferentem suscepit, ac dein eam pertractans iniustam noverit, patrocinium statim dimittat. Semper enim iniustitiae nomine recte accusaretur.

5. Adhaec caussam deserat, etiamsi persentiscat alios Patronos eandem in sua fide fore recepturos, vel gravia sibi, aut clienti detrimenta ex derelicta lite imminere praenoscat.

Neque 6, in hoc casu adversam partem ad transigendum cum suo cliente pertrahat.

7. Demum ex industria iurgium ne protrahat (2).

VI. Advocati igitur munus perquam periculosae plenum opus aleae est: *nos, qui in foro*, inquiebat Plinius (3), *verisque litibus terimur, multum malitiae, quamvis nolimus, addiscimus*. Quam ob rem clerici in sacris constituti, aut beneficio ecclesiastico donati advocatos agere vetantur, nisi propriis, vel suorum, vel Ecclesiae, vel demum inopum personarum caussis patrocinari velint (4). Ast hic adnotandum, hanc decretalem de advocatione coram Iudice saeculari diserte loqui, atque proinde clericis caussas agere in foro ecclesiastico stricto iure vetitum non esse. Veruntamen quia et in foro ecclesiastico, aeque ac in civili caussae non sine forensi strepitu, et contentione exagitantur, parum clericali vocationi decens videretur in quolibet foro caussas agere. Quia vero summae pietatis, charitatisque opus est oppressos pauperes levare, eorumque patrocinium suscipere, hinc in plerisque curiis ecclesiasticis Advocatus pauperum constitutus est, qui pro illis caussas agat (5).

De procuratore

VII. Procurator ille dicitur, qui alterius negotiorum curam sive ex eius mandato, sive sponte suscipit (6). Ac proinde plura sunt procuratorum genera pro variis negotiis, quae procurare possunt. Hic tantummodo de procuratore iudiciario agemus: de reliquis enim opportuniori loco in *instit. civil.*

VIII. Veteri Romanorum iure nemini licebat per procuratorem suam

(1) Cap. XIV. *de iudiciis.*
(2) L. VI. C. *de postulando.* — (3) Lib. II. epist. III. *ad nepotem.*
(4) Cap. I. *de postulando.* — (5) Syn. prov. neap. II. tit. XII. cap. 2 — (6) L. I. D. *de procur.*

caussam agere. At iure novo (1) tam actor, quam reus per procuratores in iudicio comparere possunt, criminalibus duntaxat caussis exceptis, uti inferius dicemus: quod etiam iure nostro fuit confirmatum (2) Ex quo patet procuratores a civilibus Curiis ad ecclesiasticas commeasse.

IX. Iam vero quum procuratori, non secus ac advocato, caussa administranda contra adversam partem demandetur, hinc a procuratore eadem pene, quae ab advocato erga suum clientem, praestanda sunt, hoc est litis iniustae procurationem deserere, iniustitiam suo clienti detegere, etc.

X. Procurator in iudicium non admittitur, prius quam mandatum illius, cuius caussam procurare vult, in scriptis redactum, vulgo ***procuratorium*** dictum, non exhibeat (3). Quod quidem mandatum si generale fuerit, potestatem habebit procurator agendi, excipiendi, litem contestandi, ceterosque iudiciarios actus exercendi, iis exceptis ad quae requiritur speciale mandatum, uti praecipue in iureiurando deferendo, vel referendo, in quo nonnisi suo nomine ageret procurator (4).

De advocato fisci, et promotore.

XI. Postquam in Curias ecclesiasticas forensis civilium tribunalium methodus invecta est, horum instar constitui etiam in illis coeperunt advocati fiscales, et procuratores officii, vulgo *promotores* dicti, qui caussas publicas, et ad communem Ecclesiae utilitatem spectantes patrocinarentur, earumque decisionem ab ecclesiastico Iudice quam citissimam expostularent.

XII. Quum vero promotores lucri caussa permoti non raro publica delicta, atque adeo gravissimas abusiones dissimularent, aut cum accusatis, vel denuntiatis clam componerent, factum est, ut plura hac super re statuta fuerint. 1, ut promotor nullam adgrediatur caussam, nisi prius in denuntiata crimina, eorumque veritatem diligenter inquisiverit.

2. Antequam ad iudicium contradictorium, ut vocant, accusatas personas evocet, caussam officiali referat, ut dispiciat, an pacatius, et sine strepitu forensi illam agere expediat.

Tum 3, cuiuscunque generis caussas adgredi vetatur, nisi prius de iisdem cum advocato fiscali conferat, earumque iustitiam, vel iniustitiam plene perspexerit.

Quamobrem 4, caussae instructionem saltem summarie in scriptis advocato eam petenti exhibere tenetur.

Adhaec 5, iureiurando se adstringit adversus neminem actionem intentaturum, nisi quem vere delinquentem crediderit.

Uti quoque 6, fidem suam obligat nulla ratione muneribus, prece, odio, aut favore sese permotum iri, vel ad excessus supprimendos, vel ad componendum cum delinquentibus in aliquo crimine.

7. Tandem quia promotoris praecipue est inquirere in crimina, et excessus ecclesiasticorum, hinc plures synodi sanxerunt, ut nonnisi ecclesiastici promotoris officio fungantur.

(1) Instit. lib. IV. tit. X.—(2) Tit. de procur. in lib. decret.
(3) Cap. I. *de procur.* — (4) L. XXXIX. D. *de procur.*

De scribis sive graphiariis

XIII. Concilium lateranense IV. (1) ecclesiasticis iudicibus praecipit, ut *tam in ordinario, quam in extraordinario iudicio, semper vel publicam personam, vel duos idoneos viros* adhiberent, qui fideli manu omnia iudicii acta exscriberent.

XIV. Persona publica, cuius haec decretalis meminit, non alia profecto est ab illa, quam Romani cancellarium (2), nos scribam, et graphiarium dicimus, cuius proprium munus est *universa iudicii acta conscribere:* videlicet citationes, dilationes, exceptiones, sententias sive definitivas, sive interlocutorias etc., et reliqua omnia, quae tam ad officii, quam partium instantiam expediuntur sub data illius diei, quo decreta, mandata, aut facta fuerint, eademque fideliter, diligenterque in tabulariis, sive archiviis adservare, ut ex iis semper veritas depromi queat (3). Quum vero in archiviis deposita erunt, custodis archiviorum partes erunt illa custodire, nec ulli tradere, qui prius facultatem in scriptis ab Vicario non impetrarit (4).

XV. Quae quum ita sint, viri fidelitatis quantae maximae graphiarii sint, oportet, non modo ut munere suo recte, fideliterque fungantur, verum etiam, ut in exigendis salariis metam rationis non excedant; qua de re graviter conqueritur Bonifacius VIII. (5). Unde in plerisque curiis, uti in nostra neapolitana, salaria constituta sunt (6). Et expressius II. provincialis ibidem *ne dextera eorum plena muneribus fiat dextera iniquitatis, mandat sancta synodus, ut non solum taxa innocentiana, quoad mercedes ministrorum adamussim observetur, verum, etiam taxa provincialis de unanimi Patrum consensu confecta pro universa provincia perpetuo valitura tam pro caussis civilibus, et criminalibus, quom pro aliis quibuscunque, quoe ibi taxata sunt, cuius taxoe inviolabilem observantiam summo studio in dioecesibus suis exigant Episcopi. Utrumque autem tam innocentiona, quom hoec provincialis in aula publicae audientiae adfixa retineatur, nec non in Cancellariis, ut omnibus pateat.*

TITULUS X.

DE PROCESSU CIVILI INSTRUENDO

I. Processus civilis iure novo ab ea iudicii parte auspicatur, qua iudex, oblato prius ipsi ab actore libello, de reo in ius vocando edicit, dein reo facultas datur, exceptiones, si quas habet, proferendi, quas ius est actori per replicationes, vel per mutuas petitiones eludendi, succedit litis contestatio, et iuramentum calumniae: tum pene sequuntur statim probationes, quibus processus iam plene instructus, veluti clauditur, iudicique pronun-

(1) Cap. XXXVIII. relat. in cap. XI. *de probat.* — (2) L. V; et VIII. C. *de Adsessoribus.*

(3) Indicato cap. XI. — (4) II. Syn. prov. neap. tit. XII. cap. 2. — (5) Cap. XI. *de rescriptis*, in VI. — (6) I. Syn. prov. cap. XXI.

ciendae sententiae proxima paratur via. De singulis hic sigillatim agere adgredimur.

De libello

II. Libellus ipsa est actoris petitio in scriptum redacta caussam ipsam summatim exhibens, argumentaque contra adversarium necessario concludentia. Qua de re iudicis, actoris, ac rei nomina, factum, petitionem, petitionisque ius breviter, dilucide, ac distincte exposita libellus complectatur oportet.

III. Duplex libellorum genus in utroque iure agnoscitur, nimirum ut alii sint conventionales, sive postulatorii, quibus in caussis civilibus utimur, ut quum rem nostram perseqnimur actione reali, vel nobis debitam actione personali: alii accusatorii, quibus crimina deferuntur, et denuntiantur.

IV. Iam vero generalis regula est, in iudicio sive civili, sive criminali neminem sine libello recipi (1). Atqui regula haec nonnisi Iure novo in Curias ecclesiasticas invecta est: antiquitus enim non libellus modo, verum et quaecunque scriptura in iudiciis ecclesiasticis ignota. Iustinianus *novell. LXVII.*, quam ex interpretatione Iuliani refert Gratianus, inquit (2): *ubi autem Episcopus caussam dirimere vult; sine scriptura omnia procedant, et definitiva sententia sine scriptis ab eo proferatur.* Atque adeo etiam Iure novo ex generali illa regula excipiendae caussae omnes leviores, et breviores, quas iudicio summario absolvendas praescribit clementina II. (3).

De citatione

V. Citatio, et in ius vocatio promiscua vulgo notione usurpantur, quum per citationem, quam iudex recepto libello decernit, reus in iudicium vocetur. Atqui antiquitus idem prorsus non erant citatio, et in ius vocatio. Citabat enim praeco iussu magistratus (4). In ius vero vocabat actor ipse privata auctoritate. Verum actoribus haec potestas paullatim adempta est, novaque inducta in ius vocandi ratio, scilicet vel per publicum ministrum, sive adparitorem, vel per edictum, sive litteras loco publico adfixas (5). Atque adeo citandi latior est etiam nunc usus, quam in ius vocandi: quippe citationi locus est etiam post coeptum iudicium, et in quavis parte iudicii, veluti quum quis citatur ad audiendam sententiam, ad videndum iurare testes etc. At contra in ius vocatio in prima citatione, quae iudicium praecedit, duntaxat agnoscenda (6).

VI. Citationem ad iudicii *ϭσιαν essentiam* spectare natura ipsa ostendit. Ipsum enim Ius Naturae praescribere videtur, ut qui cum alio contendere velit, prius adversarium in ius vocet, eique actionem prodat, ut is secum

(1) Can. IX. caus. 2. q. I. can. I. ibid. q. VIII.
(2) Can. XLV. caus. II. q. I.—(3) *De verb. signif.*—(4) L. pen. D. *de in integr. restit.* — (5) Nov. LIII. L. ult. C. *de exhibendis reis.* — (6) Vinnius *comm. in instit.* lib. IV. tit. 16. §. 3.

interim deliberet, utrum cedere velit, an iudicio contendere, et si contendendum putet, veniat instructus (1). Unde in ius vocatio eius est necessitatis, ut ea omissa nihil omnino cognosci, nihil statui possit, et si quid statuatur, id pro infecto habendum sit (2).

VII. Reus igitur a magistratu in ius vocandus, et quidem edictis, litteris, vel denuntiationibus voce praeconis (3). In hac citationis specie, quae *verbalis* dici consuevit, scriptura etiam adhibetur, scilicet exemplar libelli, ac decreti iudicis, quod ab adparitore vel reo citando traditur, vel si hic quaesitus non adpareat, suis domesticis, aut vicinis relinquitur: quae dicitur *citatio ad domicilium*. Quod si citandus absit, litterae provisionales expediuntur, per quas reus in alieno etiam territorio in ius vocatur; et quidem impetrata prius venia iudicis loci illius, quem incolit, citandus (4).

VIII. Est quoque citatio realis, quae fit per capturam rei. Ea in iudiciis civilibus locum non habet, nisi quum simul cum libello indicia ad capturam actor exhibeat, nimirum demonstret debitorum bona in urbe non possidere, atque adeo gravem subesse suspicionem, ne debitor vel solum vertat, vel in locum confugiat, unde extrahi non possit. Iam vero plura requiruntur, ut legitima habeatur citatio. Ac 1, iudicis competentia (5). Unde in citatione iudicis nomen omnino exprimendum: atque adeo si iudex est delegatus, in prima saltem citatione delegationis ratio summatim explicanda (6).

2. Non actoris modo, et rei citati nomina exprimi oportet, verum et citationis caussam; et quidem, uti modo monuimus, et facultas citato sit cogitare secum animo, velit ne caussam in iudicium trahi, an cum adversario ad concordiam convenire malit.

3. Designandus est locus iudicii, qui citato tutus sit: neque enim quis cum vitae discrimine iudicem adire cogitur, tum etiam ut citatus noscere possit, num eius potestati ipsi parendum sit.

4. Designanda quoque est dies, qua reum in iudicio se sistere oporteat: in quo et distantiae loci, quem reus incolit, adtendendum est, et diei ipsius qualitati. Festis enim diebus iudicia exerceri omnino vetitum iure aeque civili, atque canonico (7).

De contumacia

IX. Reus cogitur invitus in iudicio se sistere: neque enim eius voluntati relinquitur iudicium subire, quum plerumque iudicii aleam effugere ipse malit. Ubi vero iudicium effugiat, ab ipso iudicis contemptu, quem reus effert, *contumacia* dicitur, ac ipse *contumax* adpellatur (8).

X. Igitur contumax dicitur, qui legitime in ius vocatus, in iudicium venire contemnit. Porro duplex distinguitur contumacia, alia scilicet vera,

(1) L. I. C. de *edend.* auth. *offeratur*. C. *de litis contestat*. — (2) L. IV. C. *de sent., et interloc.* — (3) L. *penult. D., de in integr. restit.* — (4) L. fin. C. *de iurisdict. omn. iudic.*

(5) L. I. C. ibid. — (6) Cap. XXXI. *de officio, et potest. iudic. deleg.* — (7) L. II. C. *de feriis* cap. fin. *de feriis*. — (8) Cap. I., et II. *de dolo, et contumacia*: Cuiacius lib. XVII. *observ.* cap. 30.

sive expressa, alia tacita, sive praesumpta. Illa est, quum quis citatus tribus edictis, aut uni pro tribus, respondere expresse recusat, aut superbo ore negat se iudicio staturum (1). Haec vero est, quum quis in ius vocatus dolo malo, fraudeve latitat; efficitque ne citatio ad eum perveniat (2).

XI. Quae quum ita sint, profecto videt quisquis contumaciam dolo malo non carere (3). Qui igitur legitimo, detinetur impedimento, ne citationi respondeat, ac iudici se exhibeat, contumax non est, modo, impedimento ablato, quam primum sui copiam faciat, ac interim efficiat, ut iudex impedimenti sit conscius, ne contumaciae nomine accusetur, legitimisque mulctetur poenis (4).

XII. Ius aeque Civile, ac Canonicum in contumacem variis poenis animadvertit, quibus quum actori prospicitur, tum et iudex iniuriam sibi quodammodo illatam ulciscitur (5). Poenae quibus, in contumacem animadvertere Iudici datur, plures a Lancellotto enumerantur (6), scilicet litis damnum, expensarum refectio, mulcta pecuniaria etc. At poena, qua frequentius iudices uti consuevere, est in possessionem missio, qua scilicet actor in possessionem rerum, de quibus quaestio agitur, vel quae alias sunt in patrimonio rei pro ratione debiti, ubi actio sit personalis, custodiae caussa inducitur, ut taedio adfectus veniat aliquando responsurus. Quod si adhuc per annum in sua contumacia perseveraverit, iudice decernente, verus possessor efficitur super proprietate duntaxat, adversae parti defensione reservata. Porro actor, qui in possessionem fuerit missus, caveat, ne fructus dilapidet; quod si contingat, sequestrandi erunt, et quod distractum est, in pristinum statum revocabitur (7).

XIII Tum pluribus in caussis, tum vel maxime in beneficiariis eiusmodi missio locum non habet; ne scilicet ad ea detur ingressus vitiosus. Beneficium namque ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri (8). Verum non est, cur in hoc capite explicando diutius immoremur. Quum enim per pragmaticam *relationem* actori optio detur, ut vel missionem in possessionem petat, vel potius terminum ad probationes faciendas, quo controversiae finis imponatur, quamque hoc posterius actores ut plurimum seligere consueverint, hinc factum est, ut in possessionem missio poene in desuetudinem aeque in laicali, ac in ecclesiastico foro abierit.

De exceptionibus

XIV. In iudiciis forensibus quaedam exercetur pugna, ubi reus exceptione, veluti clypeo, aut scuto eludit, seu excludit actiones, quibus veluti armis adversus eum utitur actor: unde exceptio recte definitur *actionis exclusio* (9), et dilucidius: est defensio rei, quae actioni, alioqui iure constitutae, opposita, hanc ipsam aequitatis ratione excludit (10). Igitur exceptio

(1) Cap. I. *de iudiciis.* — (2) Cap. VI. *de dolo, et contumacia.* — (3) L. LV. §. 2. *de re iudicata.* — (4) Cap. VI. *de dolo, et contumacia.* — (5) L. VIII. C. *quomodo*, et *quando*: nov. LIII. cap. 3. *ut lite non contestata*, ac toto tit. *de dolo, et contumacia.* — (6) Instit. lib. III. tit. 6.

(7) Lancellot. ibid. — (8) Regula I. *de regulis iuris in* VI. — (9) Ulpianus L. II. D. *de exceptionibus.* — (10) Indicata L. II.

efficacem supponit actionem, quam excludere, inefficacemque reddere nititur. Atque hinc etiam patet non omnem rei defensionem esse exceptionem; unde adlegationes illae, quibus reus actionem ipso iure sublatum ostendit, defensio quidem erunt, haud vero exceptio, nisi latiori quadam notione.

XV. Plures distinguuntur exceptionum species, uti reales, et personales, temporales, sive dilatoriae, et perpetuae, sive peremptoriae, civiles, et praetoriae: verum de bis sat abunde in *institutionibus civilibus*.

XVI. Illud hic tantummodo adposite ad ius nostrum advertere licet, exceptionem excommunicationis, licet dilatoriam, in quacumque parte iudicii,etiam post litem contestatam, opponi posse, ne scilicet quis cum excommunicato, communicare cogatur (1). Ubi vero ad adpellationem deventum est, excommunicationis exceptio adversus actorem opponi nequit. Quum enim excommunicationis nomine adversus reum excipere non liceat, quippe qui invitus ad iudicium trahitur, defensione haud fraudandus (2); atque in caussa adpellationis actor rei vices sustinere videatur, cui legitima defensio,uti modo monuimus,deneganda non est: hinc rescriptum impetratum ab excommunicato in caussa adpellationis validum censetur (3).

XVII. Ne tamen quis excommunicationis exceptione ad calumniam abutatur, ab Innocentio IV. in concilio lugdunensi (4) certa iam constituta forma fuit, qua illam proponi oportet, nimirum ut exprimatur excommunicationis species, et excommunicantis nomen, et apertissimis documentis intra octo dierum spatium probetur: *quod si non probaverit, iudex in caussa procedere non omittat, reum in expensis, quas actor ob hoc diebus illis se fecisse docuerit, praehabita taxatione condemnans*. Postremo hactenus dicta ex constitutione Martini V. *ad evitanda* de iis tantummodo excommunicatis intelligas, qui vel fuerint denuntiati, vel publice clericum percusserint.

De mutuis petitionibus

XVIII. Quaedam exceptionis species est *reconventio*, sive mutua petitio, nimirum quum reus coram eodem iudice aliquid mutuo ab actore petat, tanquam sibi debitum: uti e. g. si Titius Caium ex caussa stipulationis apud iudicem conveniat, poterit Caius apud eundem iudicem Titium ex caussa mutui reconvenire. Verum reconventio in ipso litis exordio instituenda est, hoc est ante litem contestatam, vel in continenti (5).

XIX. Reconventio in iudicio aeque ordinario, ac delegato locum habet (6). Verum pluribus in casibus reus reconvenire vetatur, uti 1, in caussa criminali (7), nisi prius suam probaverit innocentiam 2, in caussa Depositi, nisi prius depositum restituerit. 3, in caussa spirituali coram iudice laico. 4, in caussis, quae coram arbitris ex partium compromisso agun-

(1) Cap. I., et II. *de exceptionibus*. — (2) Cap. VII. *de iudiciis*: cap. V. *de exceptionibus*. — (3) Cap. X., et XIV. *de exceptionibus* — (4) Cap. I. *de exceptionibus* in VI.
(5) Glossa in *authent:* et consequenter verbo *alioquin* C. *de sent., et interloc.*
(6) Cap. III. §. 1. *de rescriptis* in VI. — (7) Can. I; et IV. caus 3. q. II.

tur (1). Neque demum 5, excommunicato reconvenire ius est, quum in reconveniendo reus actoris personam induat: atqui,uti nuper innuimus, actoris munere fungi excommunicatus vetatur (2).

De restitutione spoliatorum

XX. Spolium est iniqua privatio possessionis, vel quasi: unde remedium ad eiusmodi recuperandam possessionem *restitutio* dicitur *spoliatorum*. Eiusmodi restitutio species quaedam exceptionis est, qua nulla legibus ecclesiasticis celebrior, sive potius actio est per modum exceptionis obiecta (3). Iure communi spoliatus, hoc est per vim e possessione rei controversae eiectus, ab eo, qui deiecit, ante conveniri non potest, quam restitutionem in integrum receperit (4). Neque sat erit possessionis restitutio, nisi etiam de fructibus, damnis, et expensis satisfiat (5). Eaque locum habet etiam quum quis ab iniusta possessione deiicitur (6): atque adeo Iure Canonico etiam ubi de re mobili agitur (7).

XXI. Spoliator, adversus quem eiusmodi remedium est institutum, non modo is intelligitur,qui per se αμεσως spoliavit,verum et qui spolium mandavit, vel suo nomine factum ratum habuit (8): immo iure canonico etiam qui accipit rem ab alio vi ablatam (9).

XXII. Iam vero generalis illa regula, quae spoliatum ante omnia restituendum praecipit, plures patitur exceptiones: 1, ubi agens de spolio, itidem de spolio reconveniatur (10).

2. Ubi spoliatus libere consentiat, ut de spolio simul, et proprietate iudicium agitetur (11).

3. Ubi agenti de spolio respondeatur ipsum nunquam possedisse, neque enim iudici fas est restitutionem decernere, nisi prius haec discutiatur exceptio: DD. communiter.

4. Ubi pro spoliatore habeatur iuris praesumptio, uti quum quis sibi decimarum in aliena parochia possessionem sibi restituendam postulet: hoc enim casu restituendus non est, nisi postquam legitime probaverit eam possessionem legitime fuisse consecutum; quum iure communi decimarum perceptio intra cuiuscunque parochiae fines proprio parocho conveniat (12).

5. Ubi quis alienam possessionem invadens, inde vi a legitimo Domino repellatur: cuicui enim res suas tueri natura ipsa permittit (13).

6. Ubi spoliatus sit notorius praedo, eique exceptio dominii, de quo certo constet, opponatur (14).Haec capita indicasse satis sit, quum fusius in *institutionibus civilibus* explicentur.

De replicationibus

XXIII. Siculi reo licet adversus actorem exceptione uti ad eius actionem

(1) Cap. VI. *de arbitris.* — (2) Cap. V. *de exceptionibus.*
(3) Cap. II. *de ord. cognit.* — (4) L. I. D. *de vi, et vi armata.* — (5) Cap. XI. *de restit. spoliat.* — (6) Indic. L. 1. §. 30. — (7) Indic. cap. XI. —(8) Cap. XV. ibidem. (9) Cap. XVIII. ibidem. —(10) Cap. fin. *de ordine cognition.*— (11) Cap. I. ibid.—(12) Cap. ult. *de restitut. spoliat.* in VI.—(13) cap. XII. ibid.—(14) Cap. fin. ibid. in VI.

excludendam, ita quoque actori ius est replicatione rei exceptionem infirmare, suamque firmare actionem. Unde replicatio recte definitur: *exceptionis exclusio* (1).

XXIV. Ne autem exceptionum, et replicationum numerus nimium excrescat, iudicis partes erunt certum ipsis modum imponere. Verum in foro ecclesiastico repetitis exceptionibus, et replicationibus plerumque locus non datur, sed iudex ex officio caussam concludit.

De litis contestatione

XXV. Si nullae a reo exceptiones opponantur, vel oppositae iam ab actore difflatae sint, ad litis contestationem devenitur, quae proprie ipsius iudicii initium est. Contestari litem, vel iudicium olim dicebantur qui iudicium accipiebant; utraque enim contendentium pars eos, qui aderant, testes advocans, dicere solebat: *testes estote*. Iure decretalium lis contestatur per petitionem actoris in iudicio propositam, et rei contradictionem cum animo ipsam litem contestandi (2). Porro in regno neapolitano in iudiciis civilibus lis contestata dicitur, quum iudex utrique parti terminum ad probanda incumbentia adsignat (3). Quod in curiis etiam ecclesiasticis moribus receptum est.

XXVI. De multiplici contestationis litis effectu satis in institutionibus civilibus: illud hic duntaxat observandum, in iudiciis ecclesiasticis antiquitus sollemnem litis contestationem non fuisse requisitam. Episcopi enim arbitrorum potius more controversias discutiebant, ac definiebant. Atque adeo etiam iure novo (4) in caussis, quae simpliciter, et de plano, h. e sine strepitu forensi tractandae sunt, uti libellus iudici ab actore offerendus non requiritur, ita neque lis necessario ex iuris praescripto contestanda est.

De iuramento calumniae

XXVII. Huiusmodi iuramenti genus in tribunalia invectum est, ut sine calumniis expedirentur iudicia: semper enim homines, licet scelesti religione iuramenti terrentur, quo Deum ipsum invocant non modo uti veritatis testem, sed etiam, ut perfidiae ultorem (5) Calumniae autem vocabulum hic ea notione usurpatur, qua fraudes quascunque ad alium litibus vexandum adhibitas denotat (6).

XXVIII. Eiusmodi iuramentum praestare coguntur tum actor, tum reus: actor, quod credens se iustam, bonamque caussam habere, actionem intenderit: reus quod putans sibi ius favere, ad inficiandum venerit (7).

XXIX. Non modo actor, et reus ad iurandum de calumnia tenentur, verum etiam, ubi iudici libuerit, eorundem advocati, procuratores, syndici, tutores, curatores (8).

(1) L. XXII. D. ibid.—(2) Can. un. *hoc tit.*—(3) Pragm.III. *de ordine iudiciorum.*—(4) Clement. II *de verb. signif.*—(5) L. II. C. *de rebus creditis.* — (6) L. CCXXXIII. D. *de verbor. signif.*—(7) L. XLV. §. 4. D. *famil. ercis.* — (8) Cap. VI. de *iuram. calum.* cap. II. *eodem in VI.* L. II. D. de *iureiur. prop. calumn.*

XXX. Eiusmodi iuramentum in ipso litis exordio, sive post litem contestatam defertur, quod si principio omissum fuerit, in quaecunque iudicii parte deferri poterit (1). Et quidem ea adiecta poena, ut actor de calumnia iurare renuens ab instituta cadat actione, reus vero pro confesso habeatur. Verum illud hic animadvertendum, iuramentum calumniae seculis temporibus in Curiis aeque ecclesiasticis, ac laicalibus fere exolevisse, et quidem ea de caussa, quod frequentissima hoc intuitu essent periuria.

TITULUS XI.

DE PROBATIONIBUS

I. Lite contestata, cognitisque a iudice iustis contendentium petionibus, proponendae sunt ab actore probationes. Probatio definiri potest: *veritatis demonstratio per idonea argumenta, et legitima media*. Igitur ut veritas, quam in iudicio actor profert, et reus inficiatur, dignosci possit, probationibus opus est. Porro videt quisquis actori probandi onus iucumbere: atque adeo actore non probante, reus, etiamsi nihil praestiterit, est tamen absolvendus (2). Reo duntaxat exeipienti oppositae exceptionis demonstratio proferenda est.

II. Duplex vulgo ponitur probatio scilicet ut altera sit plena, altera semiplena. Prior ea est, quae tantam fidem facit, quanta ad definiendam controversiam satis sit. Posterior est, per quam fit, ut rebus gestis aliqua a iudice fides praestari possit, non tamen tanta, ut iure eam debeat sequi in sententia dicenda, quippe quae constat ex levioribus argumentis.

III. Probationum genera plura quidem, ac varia, ad octo tamen veluti summa capita commode revocari posse videntur, scilicet I, confessio rei II, testes III, instrumenta IV, iusiurandum V, ocularis inspectio VI. notorium VII, fama VIII, praesumptio. De singulis breviter, et quidem pro instituti nostri ratione.

De probatione per confessionem

IV. Nulla magis optanda probatio, quam ea, quae a proprii oris confessione habetur: qua de re in caussis praecipue civilibus primum tentanda per positiones utrinque confessio, quam aliae producantur probationes. Positiones fiunt per brevem scripturam praecipua iudicii capita complectentem, ut iis confessione adversarii constitutis, aut negatis, pateat alteri, quid sibi deinde probandum sit, quidque iu probatis habendum. Iam vero duplex potissimum distinguitur iudicialis confessio, nimirum *tacita*, et *expressa*. *Tacita* est, quum reus positionibus ab adversario sibi propositis, neque personaliter, neque per procuratorem respondere velit, vel contumaciter iude discedat. In huiusmodi reum respondere detrectantem, tanquam in contumacem, atque adeo tanquam in confitentem, vel negantem, prout actori erit utilius, poenis animadvertendum est (3).

(1) Indicato cap. II.—(2) Cap. III. *de caus. posses.*
(3) Cap. I. *de confessis in antiq. collect.*

V. Confessio *expressa* est, quum quis positioni expresse respondeat, *credo*, vel *non credo*, unde vel fateatur, vel inficietur, quod ipsi in positione quaesitum est. Profecto ubi quis fateatur, urgebitur sua confessione, tanquam re iam probata.

VI. In positionibus plura iure decretalium constituta sunt I, respondere positionibus non tenetur pars adversa, nisi iudicis urgente praecepto (1). Qua de re II, legitime citetur oportet, ut ad respondendum a iudice compelli possit. Neque III, iudici ius est per positiones interrogare, nisi parte id postulante (2). Tum IV, nemo respondere tenetur positionibus perplexis, dubiis, obscuris, captiosis, ad caussam non pertinentibus. Unde V, positiones, antequam parti responsurae offerantur, iudici exhibendae sunt, ut dignoscat, admittendae ne sint, an potius reiiciendae.

De testibus

VII. Frequentissimo iudiciorum usu ad ostendendam rei dubiae veritatem adhibentur testes, qui fidem iudici faciant, Porro ut testibus integra habeatur fides, necessum est, ut sint idonei, omnique exceptione maiores, h. e. quibus nihil possit iure opponi, ne ad testificandum admittantur. Et sane ab dicendo testimonio alii natura, alii conditione, ac demum alii vita repelluntur.

VIII. *Natura* repelluntur foeminae, impuberes, perpetuo amentes etc. *Conditione* arcentur servi, domestici, et familiares, uti adfines, consanguinei, famuli, liberti, coloni etc. *Vita* demum prohibentur infames, tum infamia iuris, uti sunt omnes de aliquo crimine damnati, tum etiam infamia facti, uti sunt omnes criminosi, et scelesti, qui ob perditos suos mores male olent. Adhaec reprobatur quoque testimonium inimici adversus inimicum (3), neque facile admittitur testimonium laici adversus clericum (4). Laici enim solent esse clericis infesti : uti clerici, in caussis praesertim criminalibus, admittuntur adversus laicos (5).

IX. Testium adseveratio omni prorsus odii, vel adfectionis suspicione careat necessum est (6), neque ubi in hunc modum sancitur: *iurent se non privato odio, neque amicitia, neque pro aliquo commodo, quod habuerint, vel quod habent, vel quod habituri sunt ad hoc iurandum inductos.* Hoc iuramentum initio examinis testibus praestandum omnino est: sine quo uniuscuiusque testimonium nullius est roboris.

X. Duo testes, qui idonei sint, omnique exceptione maiores, adhaec et in reddendo testimonio concordes, plenam faciunt probationem, tum ex universali consuetudine a Christo Domino probata (7), tum etiam ex celebri decretali Alexandri III. (8). Coetui duntaxat episcopali propter honorem summi Sacerdotii indulsit Constantinus M., ut ad litis decisionem unius tantummodo Episcopi testimonium satis habeatur; *testimonium ab uno licet*

(1) Cap. II. *de probationibus* in VI.
(2) Rebuffus *in tract. de respons.* art. I. n. 14.
(3) Cap. XIX. de *accusationibus*.—(4) Cap. XIV. *de testibus*. — (5) Videsis Caravitam in ritu. 144. M. C. V.—(6) Cap. V. *de testibus*.
(7) Matth. XVIII. 16. — (8) Cap. XXIII. *de testibus*.

Episcopo perhibitum omnes. iudices indubitanter accipiant. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibatae protulerit (1).

XI. Testes legitime citati, qui vel iudicem adire renuant, vel iudicem adeuntes iuramentum praestare nolint, bene cogi poterunt, vel mulctae indictione, vel captis pignoribus, vel etiam censuris ecclesiasticis (2). At contra qui ad dicendum testimonium sponte accedit, pro suspecto habetur.

XII. Testes ita admissos, iuratosque debet iudex ipse per se, clam et seorsum ab aliis singulatim examinare. *Ipse per se*: iudicis enim adspectus haud raro falsi audaciam refraenat. *Clam*, scilicet, ut praeter iudicem non intersit, nisi graphiarius, sive notarius, qui depositiones exscribat. *Seorsum ab aliis*, ut nimirum alter alterius testimonium ignoret. De peragendi examinis methodo, tum et de exceptionibus, quae adversus testes produci possunt, opportunius in institutionibus civilibus.

De probatione per scripturas

XIII. Altera probationis species est, quae fit per scripturas, quas hic instrumenta dicimus. Porro Instrumentum aliud publicum est, aliud privatum. Publicum est, quod a persona publica, scilicet a tabellione, sive notario secundum leges, et consuetudines conscribitur. Qua de re, uti recte notat Rebuffus (3), etiamsi scriptura a iudice sit exarata, et testes babeat subsignatos, atque adeo litterae propria manu a Rege conscriptae, tanquam privata habentur chirographa, quia neque Regis, neque iudicis, sed unius duntaxat pragmatici, sive notarii munus est instrumenta conficere, et in scripturas redigere.

XIV. Ut Instrumentum publicum dici possit, plenamque fidem facere, requiritur omnino, ut cum notario duo saltem testes et intersint, et subscribant (4). Adhaec et annus, dies, mensis, indictio, ac locus exprimantur. Verum in his, aliisque peculiaribus locorum legibus, et consuetudinibus standum est.

XV. Publicis instrumentis adcensentur et illae scripturae, quae a DD. (5) speciali nomine vocantur *authenticae*, quippe quae sigillo vel Episcopi, vel Principis, aut Capituli, civitatis, universitatis, aliusve publici corporis, sive collegii signatae sunt (6). Tum quoque epigraphae insculptae lapidibus, columnis, sepulcris, ac demum quae ex publicis archiviis extrahuntur.

XVI. Instrumentum privatum dictum l' διοχειρον illud est, quod sola scribentium, aut rem contrahentium auctoritate subsistit: huiusmodi sunt chirographi debiturum, apochae, antapochae, codices rationum, epistolae etc.

XVII. Publica instrumenta legitime confecta plenam pariunt probationem, neque facile contra huiusmodi testes recipiuntur (7). At privato instrumento vis plenae probationis non adest, nisi trium saltem testium sub-

(1) L. I. C. theod. *de episc. iudic.*—(2) Toto tit. *de testibus.*
(3) De *chirogr., et schedul. recognit. n. 3, et 4* —(4) Cap. II. *de fide instrum.*
(5) In cap. II. ibid. — (6) Cap. V., et IX. ibid. cap. VII. *de probationibus.*
(7) *Paulus iurisc. V. sent. 15.*

scriptionibus sit munitum. Verum instrumenta privata testium subscriptionibus destituta plerumque nonnisi contra scribentem probaut, dum de scriptura constet, et caussa debita sit adiecta (1). Excipe liberatoriam confessionem, scilicet si quis profiteatur sibi fuisse solutum, quae valet, etiamsi caussa non sit expressa, idque iu favorem liberationis (2).

De iureiurando

XVIII. Ubi iudici non licuit per testes, instrumenta, aliasve similes ordinarias probationes veritatem elicere, iuramentum adhiberi solet, quo veritas ab ipsis contendentibus interposita religione, exquiratur. Unde a Romauis iusiurandum maxime expediendarum litium remedium habitum est(3). Ac merito *suppletorium* audire consuevit, quippe quod defectum probationum suppleat. Namque nonnisi ob defectum a iudice per iusiurandum litem aliquam decidi oportet.

XIX. Iusiurandum trifariam partiri solet, nempe ut aliud sit *iudiciale*, aliud *necessarium*, et aliud *voluntarium*. Dicitur *voluntarium*, quod extra iudicium pars parti defert iu modum transactionis (4). *Iudiciale* dicitur, quod in iudicio, seu adprobante iudice pars parti defert, vel refert (5). Defert autem iusiurandum, qui offert alteri iurandi conditionem; refert vero, qui iurandi conditionem sibi oblatam reiicit in offerentem. *Necessarium* demum est, quod ad litem decidendam iudex imponit, eaque intentione ab utroque litigante praestatur, ut secundum illud iudex pronunciet: unde *litis decisorium* vulgo dicitur.

XX. Iam vero ex nonnullorum Canonistarum sententia bipartita duntaxat est iurisiurandi divisio, itaut iudiciale, et necessarium unum idemque iuramenti genus sit. Neque enim illis adsentimus doctoribus; qui censent iusiurandum a parte parti deferri, vel referri posse, etiamsi aliunde probationes haberi possint. Profecto nimia haec in iureiurando deferendo, vel referendo facilitas iudici permittenda non est: quamlatissima enim periuriis muniretur via.

XXI. Igitur iuramentum iudiciale, sive necessarium, suppletorium, aut litis decisorium illud dicas, quod nonnisi plena probatione deficiente, vel paribus ex utraque parte exstantibus argumentis, adeo ut caussa nimis dubia sit, a iudice actori, vel reo defertur, ut inde veritas in apertum proferatur (6). Quamobrem merito necessarium nuncupatur, tum quia necessario a iudice propter defectum probationum defertur, tum quia necessario a parte, cui imponitur, subeundum est, ni caussa cadere velit. Excipe ubi deferatur actori plene probanti, vel reo adversus quem nihil probatum sit (7). Id quod in criminalibus praesertim locum habet, iu quibus reus criminis damnandus non est, nisi ex clarissimis probationibus (8).

XXII. Quid quod etiam in caussis civilibus nonuisi parce, et summa cum prudentia iuramentum deferendum est? Admodum enim facile est, ut ho-

(1) Cap. XIV. ibid.—(2) L. XL. D. *de factis*.—(3) Leg. I. Dig. *de iureiurand.*
(4) Leg. II. III. XVII. XVIII. Dig. *de iureiur*.—(5) Leg. XXXVIII. Dig. ibid.
(6) L. XXXI. D. *de iureiur*.
(7) L. XII. C. *de rebus credit.* cap. II. *de probationibus*.—(8) L. fin. C. *de probationibus*.

mines lucri cupiditate adlecti periurium committant. Unde in antiquis Visigothorum legibus (1), et in capitularibus regum francorum (2) sancitur, ut iudex pro virili nitatur per testes, vel per scripturas veritatem extundere: *ne ad Sacramenta facile veniatur. Ut Sacramenta cito non fiant.*

De oculari inspectione

XXIII. Non levis ponderis est probatio illa, quae dicitur *ocularis inspectio*, quaeque fit per iudicis accessum, et inspectionem. Eius praecipuus usus est in iis, quae oculis subiiciuntur, uti est in iudicio finium regundorum, vel quum agitur de novo opere aedificando, vel de veteris aedificii facie immutanda. Verum in his, aliisque id genus indiciis satis non est ut iudex ipse accedat ad inspiciendum, sed requiritur, ut peritis utatur a iure ad id muneris constitutis: qui omnino requiruntur, licet index ipse inspecturus accedat: adhaec litigatores legitime advocandi sunt, quorum quisque in hac caussa actor est, et reus: siquidem de utriusque praeiudicio ex aequo agitur (3). De reliquis probationum speciebus mox *titulo sequenti.*

TITULUS XII.

DE PROCESSU CRIMINALI INSTRUENDO

De iudicio criminali iure ecclesiastico antiquo

I. Criminum vindictam quod spectat, distinguendum omnino ius antiquum inter, et novum. Iure namque antiquo, uti ex veterum conciliorum actis elucet, istiusmodi poene erat Primo querela libello conscripta ab accusatore Episcopo, vel synodo pro personae accusatae conditione exhibebatur. Neque enim facile sine accusatore, et libello veteres iudicia instituebant; unde quaedam accusationis species in Ecclesia iam inde a primis saeculis videtur fuisse servata. Profecto Optatus Milevitanus, quod Macario homicidii nomine accusato communionem non denegaverit, in hunc modum se purgat: *exempla sileantur, dicamus et nos quod dicitis, reum fuisse Macarium: quod si fuit accusatore silente, a nobis non licuit abstineri. Scriptum est enim ante cognitam caussam neminem esse damnandum: dicite quis eum accusavit, et auditus non est? Dicite Macarium confessum esse culpam, et nostram siluisse sententiam? Simus enim qualescunque iudices in Ecclesia, quod et ipsi non negatis, quod nos iudices esse veros* al. iudices severiores *debere fuisse contenditis. Non enim possumus facere, quod non fecit Deus, qui in iudicio suo personas separare dignatus est: nec eundem voluit esse accusatorem iudicem. Non enim potest quis in una caussa eodem momento duas portare personas, ut in eodem iudicio et accusator esse possit, et iudex. Quod Deus nec per omnipotentiam fecit, ut nobis iudicandi formam ostenderet, docuit, reum*

(1) Lib. II. cap. XXII.—(2) Lib. VII. cap. 97.
(3) L. X. ibid; et L. XLIV. §. 4. D. *com. divid.*

sine accusatore non debere damnari, aut accusatorem eum esse, qui iudex in ea caussa futurus est. Quod contractius tradit Augustinus (1): *Nos a communione prohibere quemquam non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive saeculari, sive ecclesiastico iudicio nominatum, atque convictum. Quis enim sibi utrumque audeat adsumere, ut cuique ipse sit accusator, et iudex?* In his sane productis Optati, et Augustini auctoritatibus antiquae ecclesiasticae in criminosos animadvertendi disciplinae veluti scintillae exiliunt.

II. Accusatus vero ter, quaterve in ius vocari solebat, ut defensioni locus non desset. In synodo chalcedonensi Eutyches ter ex Episcoporum sententia, ut ad synodum accederet, compellatus est. At citatus si coram adesse detrectaret, ipse ob contumaciam (quae crimen acerbissima semper poena dignum habitum est) excommunicationis, vel depositionis poena mulctabatur: quod eadem synodus in Eutychetem praestitit. Quod si coram adesset, interrogatus audiebatur pro se dicturus, ipseque vicissim testes audiebat, instrumenta inspiciebat: si quid ipsi excipiendum, vel respondendum superesset, id ei licebat: denique Episcopus, vel synodus sententiam dicebat.

III. Porro in reis peragendis plura quam diligentissime observabantur. 1, ne qua temere, praesertim adversus presbyterum, et Episcopum, reciperetur accusatio, pro quibus tanta diligentia electis illa iure ponderosa habebatur praesumptio, ne facile crederetur, nisi quod duobus, vel tribus testibus probatum esset, et quidem iuxta mandatum Apostoli (2): *adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Quaeret fortasse quispiam, curnam hic Apostolus peculiare de presbyteris mandatum dederit, quum lex sit omnibus communis, ne scilicet quis uno contra se dicente testimonium condemnetur, sed ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum? (3). Sunt qui censent Apostolum eo spectasse, ut eiusmodi cautio, cum laicis etiam alioquin adhibenda, religiosius servaretur cum presbyteris, qui sanctiores habentur, magisque immunes, quorum dignitas sublimior est, nomenque odiis magis obnoxium. At verisimilior illorum videtur interpretatio, qui docent, Apostolum non de condemnatione solum loqui, verum et de accusatione: adeo ut praecipiat ut si laicus, licet ab uno accusatus, damnandus non est, nisi duorum, aut trium testimonium criminis veritatem contestetur: adversus presbyterum tamen ne accusatio quidem recipiatur, nisi duorum, aut trium testimonio firmata. Idque tum pluribus de caussis, tum vel maxime quod haud raro fideles presbyterorum, atque adeo Pastorum suorum correctionibus offensi, eorum crimina exaggerare consuescant, atque ad ipsos criminis insimulandos facile prosiliant.

IV. Tum 2, studiose inquirebant in accusatores, et potiori iure in testes, scilicet qui essent, qualesve, quibus moribus, qua fama, et quo animo ad dicendum testimonium accessisset. Unde in falsos testes ius talionis sanci-

(1) Hom. I. *de Poenit.*
(2) Epist. I. *ad Timoth.* v. 19. — (3) Deut. XVII., et XVIII.

tum reperitur (1). Tum in falsos testes perpetuae excommunicationis poena sancitur (2).

V. Adhaec rei ad exemplum terroris publice increpabantur, rei scilicet non quilibet, sed qui publico iudicio convicti essent (3). Sicuti enim haud facile accusatio recipienda, ita quum quis legitimo fuerit iudicio convictus, ei parcendum non est, sed *coram omnibus*, idest palam, et in publico Ecclesiae conventu arguendus.

VI. Summopere etiam 4, cavebant, ne in *προσωποληψιαν acceptionem personarum* divinis oraculis toties damnatam inciderent, quippe qui persuasi, fore ut quo iudicio iudicarent, ipsi aliquando iudicarentur (4).

VII. Demum 5, ut omnia rite, legitimeque confecta constarent, notarii h. e. diaconi, vel lectores per notas, sive sigla scribere parati, cuncta, quae in iudicio fiebant, dicebanturque, cum a iudice, tum a partibus distincte, suis ipsorum verbis, ne interruptionibus quidem, et exclamationibus omissis, scripto consignabant; cui, veluti processui, instrumenta praelecta inserebantur, ut de iudiciorum integritate constaret posteris. Haec iudiciorum ecclesiasticorum in criminibus vindicandis facies antiqua.

De processu criminali instruendo iure decretalium

VIII. Secutis temporibus Iuris Romani studium, uti in caussis civilibus, ita et in criminalibus solemnia formularum, plurimasque ambages, quibus hodiernus criminalium iudiciorum ordo scatet, e foro laicali in ecclesiasticum invexit, hanc iudicandi rationem, qua possumus hic brevitate, et perspicuitate, explicandam adgredimur.

IX. Ac primo receptis iam, probatisque accusationibus, de quibus supr. *tit IV.*, tum et testibus auditis, aliisque praeviis iam expletis informationibus, ut aiunt, iudici inspiciendum est, num rei captura decernenda sit, an vero simpliciter citandus. Neque enim quemquam fas est in carcerem detrudi, nisi quem legitima indicia, vel gravioris admissi criminis, vel fugae suspectum fecerint. Hanc inquisitionem tum Ius Civile (5), tum et Ius Canonicum (6) Iudicis prudentiae prorsus committunt, adeo ut ex constitutione Regni *contra effraenatos*, capitali iudicio subiiciantur qui sine superiorum mandato personam aliquam, vel bona capere, retinere, vel custodire audeant.

De carcerum qualitate

X. Rei in carceres detrusi custodiae duntaxat nomine sunt detinendi, haud vero ut ibi torquerantur ad interitum, macerentur inedia, aut acerbitate ulla adfligantur (7). Unde Fridericus II. diserte sanxit (8): *squalore carceris macerari non volumus accusatum*. Et Carolus Borbonius prag-

(1) Deut. XIX. 19: const. apost. lib. XI. cap. 49: L. I. II. et III. C. *theod. de calumniat.* — (2) Conc. arelat. I. can. XIV; et II. can. XXIV. — (3) Apost. epist. I. *ad Timoth.* 5. — (4) *Deut.* I. 17: XVI. 19: *Matth.* VII. 2. *const. apost.* lib. II. cap. 57.

(5) L. III. C. *de exhib. reorum.* — (6) Cap. XV. *de sent. excomm. in VI.*

(7) L. VIII. §. 9. D. *de poenis.* — (8) Const. *humanitatem.*

matica an. 1738. tum antiquas regias pragmaticas horridos, asperioresque carceres iam vetantes innovavit, tum quosque regiarum audientiarum aulae praefectos iussit bis quotannis carceres invisere, atque, ut ad praescriptam regiis sanctionibus formam construantur, vel reducantur, curare. Et synodus provincialis neapolitana an 1699. Episcopis in hunc modum praecipit (1). *assidua carcerum visitatio non omittatur, atque eorum indigentiae, qui ibi intrusi sunt, explorentur, et cura praesertim spiritualis eorum salutis habeatur; quamobrem Confessariorum copia iisdem praebeatur, et quotannis missiones in carceribus fiant: inquiratur etiam custodum fidelitas, ne ab his, aut a cursoribus Curiae aliquid ultra taxam ipsis praescriptam exigatur.*

De citatione reorum eiusque variis speciebus

XI. Quum reus neque fugae suspectus est, neque poenae relegationem excessurae videtur obnoxius, poterit a iudice simpliciter *ad informandum* citari. At quoties in caussis etiam levioribus, vel plena habeatur probatio, vel indubia occurrant indicia, tunc iudicis ius est decernere, *ut reus citetur ad informandum, et capiatur.* Quae citatio *personalis* a forensibus vocitatur: ea enim ipsamet persona in iudicium sisti cogitur, atque ad carceris custodiam vi publica pertrahitur. Verum quum iudicia oppido levia sint, licet crimen sit capitale, iudici tamen nonnisi citatio *ad deponendum tanquam principalis* decernenda praescribitur. At si citatus ad deponendum, in iudicio se non ostendat, inque contumaciae crimen incurrat, tunc recte iudex decernet: *citetur ad informandum, ex quo contumax ad deponendum:* indiciorum enim defectum contumacia supplet. Demum ubi crimen sit prorsus ambiguum *ad deponendom* simpliciter inquisitus plerumque citatur, praesertim si bono fruatur nomine, vel saltem malo non laboret: gravia enim requiruntur indicia, ne temere alicui crimen adfigi videatur. Postremo citatio *ad dicendum caussam quare* a iudice haud raro decernitur, eaque in curiis ecclesiasticis praecipue locum habet, quum de aliqua censura infligenda agatur. Tunc enim reus citatur *ad dicendum caussam quare non debeat excommunicari, suspendi, aut interdici a divinis:* vel si latae sententiae ea fuerit *quare declarari non debeat incidisse in excommunicationem* etc.

XII. In ius vocatus citatione personali, si infirmitate, aliove legitimo detineatur impedimento, excusatur (2). Illustres duntaxat personae criminalia iudicia per procuratores subire non vetantur (3). Eandem praerogativam Fridericus II. indulsit universitatibus (4).

De poena contumaci adfixa

XIII. Citatum intra statutum lege tempus in iudicium venire detrectantem, iudex contumacem rite declarabit. Ut autem contumaciae poenis ob-

(1) Tit. XII. cap. 1. n. 5.

(2) Can. I. caus. 5. q. III. L. XV. D. *ad L. iul. de adult. coerc.* — (3) L. XI., et ult. C. *de iniuriis.*—(4) Const. *generalia iura.*

noxius fiat, necessum omnino est, ut semel, atque iterum contumaciae incusetur, legitimo inter utramque incusationem dilapso spatio. Porro poena, qua in contumaces animadvertitur, in Curiis saecularibus est mulcta pecuniaria, in ecclesiasticis vero est poena tantum spiritualis, uti in caussa Fidei excommunicatio (1), aliave similis in ceteris fori ecclesiastici caussis levitati, vel gravitati criminis, aut contumaciae adtemperanda (2).

XIV. Demum in ipso delinquendi actu, sive, ut aiunt, in *flagranti* crimine quisque non modo a publicis Curiae satellitibus, verum et a quibuscunque etiam privatis deprehendi, vinculis constringi, suoque iudici exhiberi poterit, praesertim si agatur de furibus manifestis (3), de raptoribus virginum, vel viduarum diaconissarum, iisdemque auxilium praestantibus (4), de maleficis, h. e. magicis artibus cuicui nocentibus (5).

De examine reorum

XV. Reus in iudicio iam constitutus legitimum debet examen subire, suoque iudici legitime interroganti de capitibus iam collectae informationis respondere. Verum legitimo reorum examini, ut accusatores intersint antiquae tum civiles, tum canonicae leges praescribunt.. At iure recentiori Fiscalis tantummodo ministri praesentia requiritur, cui etiam aliquando conceditur postulare, ut inquisiti examinentur cum particula *monitus*, et quidem ubi graviora, sive, ut aiunt, arcta ad torturam habeantur indicia; secus illi particulae nullus erit locus. Particulae *monitus* ea vis inest, ut reo crimen deneganti singula delegantur, cum quae urgent indicia, tum quae congesta sunt testimonia, ab quibus ipse et mendacii, et periurii nomine redarguatur: ideoque monitum se habeat, divino, humanoque iuri obstringi ad veritatem suo iudici legitime interroganti pandendam.

De interrogatoriis

XVI. Examen reo deferendum est iuxta interrogatoria, quae minister fiscalis, aliusve officialis quantocius iudici post citationem exhibere cogitur. Hisce interrogatoriis reum in iudicio sistentem sine mora respondere oportet, neque datur ei dilatio ad deliberandum: atque adeo reus plerumque prius interrogatur, quam ipsi dentur defensiones, tradaturque exemplar indiciorum, sive informationum. Tum iudici, sive commissario diligentia quantamaxima inspiciendum est, num reus constans sit in deponendo, an vacillet, num aliquod timoris indicium prodat voce, colore, trepidatione: num contraria sibi, et repugnantia imprudens proferat, etc. Notarius autem non responsa modo, singulaque verba scripto consignet, verum et omnes, quos reus vultu, aliove indicio exerat animi motus.

De testium repetitione

XVII. Examine peracto, vel confestim, vel post dilutas, (si quas reus

(1) Cap. VII. *de haereticis in VI.*—(2) Cap. XLIII; *et ult. de rescriptis.*
(3) L. III. §. 1. D. *de furibus.*—(4) L. LIV. C. *de Episc., et cleric.*—(5) L. IX., et ult. C. *de malef., et mathem.*

protulerit) exceptiones, datur ei a iudice terminus dierum fere quatuor, vel plus, minusve iudicis arbitrio, tum reo ad sese defendendum, tum ministro Fiscali, ut aiunt, ad impinguandum. Quoniam vero testes, prius quam reus in ius vocatus suas proferre sinatur defensiones, ad poenam inferendam nullo pacto valent, et quidem utroque iure civili, et canonico (1): hinc primum testes, ut aiunt, recolligendi sunt, sive denuo audiendi, citato antea reo ad videndum ipsorum iuramenta, cui etiam eorundem testium nomina, et cognomina sunt patefacienda. Ita ius nostrum municipale (2), et probata utriusque fori antiqua consuetudo.

XVIII. Fori ecclesiastici peculiaris mos est, ut reus advocatus *ad videndum iurare, ac repeti eosdem testes*, possit capita suae inquisitionis petere, ut inde interrogatoria conficere possit, ad quae intra statutos dies exhibita, testes examinentur, antequam suas instaurent depositiones, alias actus nullitatem contestando denuntiat. At id iuris in foro laicali iamdiu exolevit.

XIX. Atqui testes satis non est, ut congruas adhibeant rei interrogatoriis responsiones. Etenim de integro a iudice legitime interrogandi sunt, perinde ac si nunquam interrogati fuissent (3). Neque ad priores sese referre quiverint depositiones, ni falsitatis nomine suspectos se prodere velint. Beae vero quisque testium, postquam iudici interroganti suis responsis iam satis fecerit, petere haud vetatur, ut prior sibi relegatur depositio, si quid in ea ipsi corrigendum occurrat: at integrum iudici est disquirere, quonam animo, quave caussa superiorem depositionem velit corrigere. Adhaec ubi in priori examine testes vel negligentia, vel dolo in quibusdam necessariis capitibus examinati non fuerint, vel obscura, aut ambigua interrogatoriis responsa dederint, eiusmodi vitiis posterius hoc examen medebitur.

De confrontatione

XX. Nonnunquam depositionum renovatio in ipsius rei conspectu testibus praestanda est: quaeque vocitari solet *confrontatio*, quasi facta fronte ad frontem, ac tribus praecipue in casibus, I. ubi testes aliquid deponant rei confessioni omnino contrarium. II, ubi testes nomen, et cognomen inquisiti ignorent, quem tamen deliquisse conspexerint. III, quoties duo testes ita discrepent sententiis, ut alter reum criminetur, quem alter purget (4).

XXI. Testium repetitioni aliquando inquisiti renuntiant, quos tanquam satis, ac rite examinatos libello sua manu signato declarant: quo facto testes repetere haud ultra fas est. Quod de foro duntaxat laicali intelligas. In Curiis enim ecclesiasticis renuntiationis illius libello clausula subnecti consuevit, *salvo iure repetendi*, qua sibi reus facultatem relinquit testium repetitionem pro lubito postulandi, expensis tamen suis peragendam: legitimo enim tempore Fisci, vel privati accusatoris sumptibus facienda fuisset.

(1) Nov. XC. cap. IX. L. XIX. C. *de testibus*: cap. II. eodem can. VII. caus. II. q. 1.
(2) Prag. I. *de testium refraenat.* — (3) *Indic. pragm. I.*
(4) Videsis Iulium Clarum *in prax. crim. quaest.* XLV. n. 14.

De crimine flagranti, et notorio

XXII. In flagranti, vel notorio crimine, quod in longum pertrahere nefas est, ex capit. Regni (1) testium repetitioni locus non datur. Testes enim nonnisi semel post rei capturam audiuntur. Scilicet post praestitum coram ipso reo iusiurandum a iudice interrogantur, mox et reus ipse interrogatur, et quidem etiam per suggestionem, quam criminis evidentia permittit: tum simul testium, et rei, quas iudici dederint, responsiones in acta rediguntur, ex quibus probationes pro flagranti, vel notorio crimine depromuntur, adeo ut nulla ulteriori probatione opus sit (2).

XXIII. Iam vero distinguitur a notorio flagrans. *Flagrans* enim crimen significat clam licet perpetratum, de quo tamen testes, qui inibi praesentes adfuerint, deponant: *notorium* verum delictum praefert publico in loco, et coram populo palam admissum: porro procedendi forma in utroque eadem poene est.

De reo crimen confesso

XXIV. Quid si reus ultro crimen fateatur? num et defensiones etiam indulgendae? ita quidem. Poterit enim adversus suam ipsius confessionem excipere erroneam fuisse, mendacem, vel absurdam: praesertim ubi tormentis extorta fuerit. At licet criminis confessio nullo pacto impugnari quiverit, non una tamen reo patet via ad sese defendendum. Poterit enim excipere vel necessitate adactum, vel sine dolo crimen perpetrasse, vel fortuito, vel praeter voluntatem. Porro haec ἁπλως *simpliciter* proferre non iuvabit, sed pro virili erunt adstruenda. Profecto ubi in crimine ambiguum quid, controversumque erit, non parvi erunt roboris ad crimen, sin minus diluendum, saltem enervandum.

De tortura reorum

XXV. Processu plene instructo iudicis est inspicere, num ex probationibus in eo conclusis possit reus damnari. Profecto quum de poena corporali infligenda agitur, praecipue capitali, indicia, et praesumptiones satis non habentur, sed probatio requiritur non modo plena, verum et indubitata, ac luce meridiana clarior (3). Si autem semiplena habeatur probatio, licet reus ex ea damnari nequeat, poterit tamen torturae, vel quaestioni addici, ut vi tormentorum crimen confiteri adigatur.

XXVI. Non desunt, qui torturae praxim tanquam iniquam, et a ratione omnino abhorrentem traducant; quippe nefas videatur, ut qui nondum de crimine convictus est, tormentis adficiatur acerbioribus, et quidem morte ipsa durioribus, cuiusmodi tortura est, ut seipsum reum prodat. Adhaec

(1) *Carolus*, etc. *quod decretam tibi.* — (2) Cap. IX. *de accusationibus:* et can. XV. caus. II. Q. I.

(3) Doctores in L. fin C. *de probationibus* : Iulius Clarus quaest. XXI., XXII., et LXVI.

neque per confessionem rei in tormentis expressam plenam consequitur Iudex probationem, quum haud raro accidat, ut in tortura crimen quis confiteatur, quod revera non admiserit: quare ex communi Criminalistarum sententia confessionis tormentis extortae nulla habenda est ratio, nisi illam reus extra torturam intra sequentem proxime diem renovaverit, sive ratam habuerit. Atqui et isti confessionis renovationi nonnisi levis videtur adhibenda fides, quum reus denuo quaestioni adplicetur, si priorem retractet confessionem; quam profecto licet falsam facile confirmabit, ut novam possit evadere torturam, praesertim quum tormentorum, et poenarum recens sit memoria, et adhuc vivax sensus.

XXVII. Porro licet res ita se habere videatur, attamen iure aeque communi, ac municipali torturae usus non probatur modo, verum et imperatur, ubi de criminibus agatur atrocioribus poenam corporis adflictivam, et quidem graviorem ferentibus. Iam vero ut reis tortura ea aequitate, qua par est, inferatur, tria requiruntur. 1, criminis atrocitas. Et sane ex Iustiniano tortura poena erat utriusque manus abscissione gravior (1). Unde ex constitutione Caroli II. andegavensis (2), nonnisi in criminibus, quibus poena ultra relegationem sit adfixa, tortura permittitur.

XXVIII. Requiruntur 2. indicia, et quidem adeo gravia, ut semiplenam saltem probationem constituant (3). Qua de re antequam a iudice tortura decernatur, reo indicia sunt patefacienda, et facultas reclamandi concedenda est ex constitutione Caroli II. andegavensis (4). Tantummodo grassatores viarum, homicidae, latrones insignes, aliique acerbiorum criminum rei iam infamiae notati, defensionibus non admissis, torqueri poterant non modo in M. Curia Vicariae ex regiis Roberti andegavensis litteris relatis in cap. ult. *Robertus* etc. *si cum de sceleratis*; verum et in inferioribus Regni Curiis, at in his requiritur, ut conformia sint totius tribunalis suffragia ex Prag. Regis Caroli Borbonii an. 738.

XXIX. In Curiis ecclesiasticis num tortura adhiberi possit non immerito quaeres. Profecto adhibendam non esse, illud praecipue insinuat, quod per torturam sanguinis iudicium exerceri videatur, a quo ecclesiastici abhorrere debent. At contra levioris saltem torturae usum probare videntur tum s. Augustinus (5): ubi Marcellinum comitem laudat, quod criminis cuiusdam confessionem virgarum verberibus eruisset: *qui modus*, subnectit, *coercitionis...... saepe etiam in iudiciis solet ab Episcopis adhiberi;* tum Alexander III. Episcopo londinensi rescribit, ut iniquum furem ad rationem sub quaestionibus poneret (6) Verum tortura iam in Curiis ecclesiasticis in desuetudinem abiit.

XXX. Denique 3. personarum conditio est spectanda: nonnulli enim, praesertim nobiles, illustresque viri, legibus a torturae cruciatu, et ignominia eximuntur, nisi de delicto laesae maiestatis inquiratur, in quo solum aequa omnibus conditio est (7). Eodem privilegio fruuntur quoque mulieres praegnantes; etiamsi esset praegnans ex adulterio, aut in ipso carcere ad evitandam torturam dolose concepisset: quinimmo etiamsi de conceptu

(1) Nov. CXXXIV. cap. 13.—(2) Cap. *si iuste quis* tit. *quod recipiatur sententia*.
(3) L. III. §. 1. C. *de quaestionibus*. — (4) In Capitul. *tormenta* rubrica *de tormentis*.—(5) Can. I. C. 23. Q. V.—(6) Cap. I. *de deposito*.
(7) L. IV. C. *ad L. Iul. Maiest.*

dubitetur, et dubium per medicos, et obstetrices dilui nequiverit, nihilominus a tortura abstinendum est, non ut mulieri parcatur, sed ut foetui consulatur (1).

De purgatione canonica.

XXXI. Purgatio *canonica* ita dicta, quod canonibus recepta, ea est, qua infamati, praesertim ecclesiastici, de crimine, in cuius suspicione ponerentur, sese expurgare iubebantur (2). Haec purgatio plerumque fiebat emisso iuramento de innocentia. Tanta enim antiquitus erat de clericorum existimatione sollicitudo, ut non modo aperta crimina, sed criminum ne suspiciones quidem in ipsis Ecclesia sustineret (3).

XXXII. Obtinuit olim, teste Ivone carnotensi (4), ut in purgatione canonica solus infamatus suam innocentiam iurisiurandi interposita religione adsereret, atque hoc modo se a criminis infamia, vel suspicione purgaret. Quum vero quis in eiusmodi purgatione, veluti in sua caussa, iudex constitueretur, ac facile esset, ut ad poenas evadendas periurium admitteret, hinc mos inductus est, ut etiam testes adhiberentur, qui iurati testimonium dicerent de innocentia rei, eiusque suo testimonio exceptiones firmarent, unde quam frequenter in antiquis legibus ocutio occurrit; *manu quinta, sexta, septima, vel duodecima se purgare*, h. e. quinque, sex, septem, vel duodecim adhibitis iuratis testibus: dicitur autem *manu*, quod in publicis iudiciis manu porrecta iuramentum praestari iamdiu in usum fuerit, vel quod tactis sacrosanctis Evangeliis testes illi iurare iuberentur. Eiusmodi testes sic dictos *compurgatores*, *coniuratores*, et *sacramentales*, eiusdem cum reo gradus, et conditionis esse oportebat, adhaec et eiusmodi, ut cum propter vicinitatem compertam habere potuerint veritatem, tum vel maxime tantae fidei, et honestatis, ut simile vero haberetur eos nolle more, odio, aut pecuniae obtentu peierare (5). Horum rituum in purgatione canonica servatorum primus meminit Gregorius turonensis (6), tum eorundem frequens occurrit mentio in capitularibus Regum francorum (7): adhaec et in libr. decretal. (8).

XXXIII. Purgatio canonica licet ob periurii periculum poene exoleverit, in quibusdam tamen ecclesiasticis Curiis adhuc in usu esse, et quidem in caussis non modo clericorum, sed et laicorum testatur Espenius (9).

De Purgatione vulgari

XXXIV. Purgatio vulgaris ea est, quae fiebat per duellum, per ferrum candens, aut ex indicio aquae frigidae, vel ferventis, *vulgaris* nomen est

(1) Iulius Clarus *ibid. quaest.* LXIV.
(2) Cap. I. de *confessis:* cap. VII. *de cohabitatione cler. et mulier:* cap. XIX. et XXI. *de accusationibus*. — (3) S. Greg. m. lib. II. epist. XXIII: et lib. VI. epist. XVIII. — (4) Ep. LIV., et CCVI.
(5) Ibid cap. VII. VIII., et XI. — (6) Lib. VIII. hist. franc. cap. IX., et XL.
(7) Lib. III. cap. IX., et lib. V. cap. LIX., et LXII. — (8) Cap. V. VIII., et X. *de purgat. canonica.* — (9) Part. III. tit. VIII. cap 4.

sortita, quod vulgi potius, quam canonum auctoritate fuerit inducta. Ac primo purgationis per μονομαχιαν *monomachiam* exemplum habemus in sacra historia (1). Scilicet gigantis philisthaei, et Davidis singulare certamen, et quidem ea conditione initum, ut ex eius eventu penderet Philisthiim, vel Hebraeorum victoria. Eandem in usum quoque fuisse apud Danos, Francos, Gallos, Langobardos, Hispanios, aliasque Gentes non in publicis modo dissidiis, verum et ad privatas definiendas, terminandasque controversias fusius probat Gonzalesius (2).

XXXV. Haud secus ad dignoscendum, num quis revera crimen, cuius nomine accusabatur, reus esset, iudicium aquae frigidae, aquae ferventis vel ferri candentis adhibebatur. Iudicium aquae frigidae in eo erat, ut accusatus in aquam immersus si supernataret, reus, contra vero si in imo devolveretur, innocens haberetur. Aquae ferventis iudicium examen erat, quo quis de crimine suspectus, ut se purgaret, manum in aquam ferventem nudato brachio immittebat, atque, si illaesam extraheret, innocens, si contra, reus pronunciabatur. Demum probatio per ferrum candens, vel ignitum ea ratione fiebat, scilicet, ut suspectus de crimine ad innocentiae probationem nuda manu ferrum candens tangeret, quam si illaesam corriperet, innocens, si adustam, nocens iudicabatur. Singulae haec probationes, seu iudicia adhibitis quibusdam sacris ritibus peragebatur, de quibus vide Stephanum Baluzium (3).

XXXVI. Huiusmodi iudicia, dubitari nequit, quin medio aevo maxime invaluerint, uti patet ex Hincmaro rhemensi in opusculo inscripto *de divortio Lotharii*, aliisque illius aetatis scriptoribus. At simul certum est, non defuisse iisdem temporibus, qui illorum usum haud probarint (4). Hinc in capitulari Ludovici Pii legitur (5): *ut examen aquae frigidae, quod hactenus faciebant, a Missis nostris omnibus interdicatur, ne ulterius fiat.* Verum haec tanti non fuerunt, ut iudicia illa apud christianos desuevcrint, quin potius ad saeculum usque XII. obtinuerunt: quod tum ex pluribus constat, tum vel maxime ex R. Pontificum decretalibus, ac praecipue Alexandri III. (6), Honorii III. (7), Innocentii III. (8), quibus probationes illae αδιαφορως *indifferenter* omnino abrogatae, meritoque interdictae sunt, tanquam superstitiosae, et in quibus Deus tentari videtur.

TITULUS XIII.

DE SENTENTIA EIUSQUE EXEQUENDAE ORDINE

I. Factis utrinque probationibus, quantum satis videtur partibus, vel iudicii ratio postulat, a iudice finis controversiae imponendus est per sententiam, et quidem non *interlocutoriam*, quae, caussa principali adhuc

(1) Lib. I. Reg. cap. 17. — (2) Gom. in tit. XII. cap. II. *de cleric. pugnant.*
(3) Tom. II. *capitular. reg. franc.* inter veteres formulas exorcismorum cap. II. Delrio *disquis. magicarum* lib. IV. cap. V. q. 4. sect. 4; Du-Cange in *glossario* verb. *aquae judicium*. — (4) Hincmarus Rhem. epist. *ad Hildegarium Meldorum episcopum*. — (5) An. 829. cap. XII. — (6) Epist. XIX. *ad Upsalensem Archiep.*
(7) Cap. III. *de purgatione vulgari.* — (8) Cap. X. *de excessibus Praelatorum*, et cap. IX. *Ne clerici, vel monachi saecul. neg.*

controversa incidentem tantummodo articulum dirimit, sed *definitivam*, quae principalem caussam ita determinet, ut secundum eam contendentibus a controversia discedendum sit (1). Praeter *definitivam*, et *interlocutoriam* datur quoque sententia *mixta*, scilicet ubi articulus incidens ita sit comparatus, ut ex eius decisione principalis etiam caussae decisio pendeat: qua de re vim definitivae habere dicitur. De hac sententia videtur locuta synodus tridentina (2).

II. Omittenda non est sententia *provisionalis*, qua quidem controversia non definitur, sed tantummodo a iudice perfertur, ut praesenti necessitati interim provideatur, tametsi nondum de caussa principali plene cognoverit. Istiusmodi sententia locum habet in caussis ad Ecclesias, divinumque cultum pertinentibus: scilicet ne Ecclesiae ob lites longius protrahendas divino careant ministerio, iudicis est providere, ut divinus cultus interim hac, vel illa ratione peragatur (3). Uti quoque parocho in caussa portionis congruae summarie, et provisionaliter consulendum est.

III. Sententia definitiva, quae proprie, et κατεξοχὴν *per excellentiam* sententia dicitur, ita definiri solet: *Determinatio eius, quod iustum est in casu aliquo praesenti a iudice, cognita caussa, facta*. Profecto I. sententiam caussae cognitio anteiverit oportet: II. notio iniusti omittitur; determinato namque iusto patet huic oppositum esse iniustum: additur III. *in casu praesenti*; iudicis enim sententia inter litigantes tantummodo ius facit; neque quantum ad alias similes caussas legitimam aliquam vim habet.

IV. Tribunalium civilium usus fert, ut ubi ad sententiam deventum sit, de integro totius caussae examen instituatur, et quidem per relatorem, sive referendarium a Curiae Praeside, insciis contendentibus designandum. Hic prius in caussam inquirat, num sit legitime instructa, tum ex actis praecipua quaedam capita extrahat, quae caussae definitioni quaqua ratione conducere videantur: dein in Curia coram iudicibus, postquam caussae summam retulerit, principaliora illa indicabit capita, a quibus caussae decisio praecipue pendere videantur: postremo his completis sententiam iudex proferet.

V. Quoniam sententiae ille σκοπος est, scilicet ut finis liti imponatur, hinc 1, necessum est, ut sit certa (4), alias ne litem dirimeret, nec ullius esset roboris (5).

2. Iudex in proferenda sententia legitimas solemnitates servare non omittat: nimirum vocatis partibus, et in loco Curiae consueto illam proferat (6), nisi iudex sit delegatus, qui certam non habet sedem.

Tum 3, sententia scripto mandata est, et ex scripto proferenda (7). Levioribus tantummodo litibus exceptis, et maxime vilium personarum: *ibid.* Hanc iuris civilis dispositionem antiquitus Episcopi servare non cogebantur ex eadem *novella XVII*. At secutis temporibus cum reliquo ordine iudiciario in forum Ecclesiasticum fuisse invectam, aperto liquet (8).

(1) L. XIX. §. 1. D. *de recept. arbitr.* — (2) Sess. XXIV. de ref. cap. XX.
(3) Cap. XXVIII. *de appellationibus.*
(4) L. IX. C. *de sent., et interloc.* — (5) L. penult., et ult. *de sent., quae sine quant.*—(6) L. VI. D. *de sent; et interloc.*—(7) L. III. C. de sent. ex peric. recit. nov. XVII. cap. 3.—(8) Cap. fin. *de sent., et re iudic.*

4. Sententia nonnisi a iudice, ipsismet adstantibus, vel saltem citatis partibus, praelegenda est (1): Episcopo vero duntaxat propter dignitatis praerogativam facultas datur sententiam per alium recitandi: uti quoque iure civili (2) iudicibus illustribus *licentia conceditur etiam per officium suum, vel eos, qui ministerium suum eis adcommodant, sententias definitivas recitare*. Ubi plures sunt iudices, satis erit omnibus adstantibus, iisdemque mandantibus ab uno ipsorum eam evulgari, qui tamen numero plurali utatur, veluti *pronunciamus* etc.

VI. Illud autem iudici summopere cavendum est, ne aliquo humano moveatur adfectu: quin immo id iudici omnino praestandum, ut suum illi tribuat, pro quo iustitia loquitur. Ad rem s. Ambrosius (3): *bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, et domesticae proposito voluntatis: sed iuxta leges, et iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, non indulget propriae voluntati ... discite iudices saeculi, quem in iudicando tenere debeatis adfectum, quam sobrietatem, quam sinceritatem*. Unde olim iudices nullam caussam suscipere poterant, nisi prius sacramentum praestitissent, *omnimodo sese cum veritate, et legum observatione iudicium esse dispositiuros* (4). Hodie iudices non quidem ad singulas caussas, sed semel quum ad iudiciarium munus provehuntur, simile iuramentum praestare iubentur.

VII. Iudici num publicis actis, sive, ut aiunt, adlegatis, et probatis conformis sententia pronuncianda sit, an aliquando privatae conscientiae ipsi sit deferendum, satis explicavimus supra *tit. XIII.* Illud hic omnino adiiciendum, nimirum iudicem prorsus vetari in sententia pronuncianda, uti sententia probabili: sane ab Innocentio XI. thesis proscripta est n. II., quae sic habebat: *probabiliter existimo iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem*. At quid quum duo iudices in eadem caussa simul diversi habeant? Sane si fuerint ordinarii, standum erit pro reo, ni caussa fuerit favorabilis, ut puta libertatis, dotis, matrimonii, etc.: si vero fuerint delegati, utraque pendet sententia ex arbitrio delegantis: si demum fuerint arbitri, neutrius sententia valebit (5).

VIII. Illud hic iure quaeritur, num sententia, quam iudex contra ius proferat, ipso iure sit irrita. Qua in re sic habeto. Profecto nulla erit, ubi manifestum iuris errorem contineat, ut puta si pronunciet valere Testamentum pupilli (6). Quo sensu caput 1. *ibidem* intelligas, ubi absolute decernitur: *sententia contra leges, canonesve prolata, licet non sit adpellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso iure*. Ceterum ubi non iuri communi, sed tantummodo iuri litigatoris opponatur, licet iniqua, valida tamen erit, a qua proinde adpellari oportet, alioquin in rem iudicatam transibit (7).

De re iudicata

IX. Sententia rite perlata, nisi ab ea fuerit intra decem dies adpellatum,

(1) L. II. C. *eodem*, et modo *indic. cap. fin.*
(2) Indic. L. II.—(3) Can. III. caus. 3. q. VII.—(4) L XIV. C *de iudiciis.*
(5) Cap. fin. hoc tit. L. XXVIII. D. *de re iud* L. XXXII. D. *de receptis.*
(6) L. I. D. *quae sent. sine adpell.* cap. XIII. *de sent., et re iudic.*
(7) Indic. cap. XIII., et cap. I. hoc tit. in VI.

transit in rem iudicatam, hoc est censentur partes ei adquievisse, unde executioni demandanda est, nec ab ea licet amplius provocare (1). Recte igitur res iudicata haberi dicitur pro veritate (2).

X. Nonnullae tamen sententiae nunquam transeunt in rem iudicatam. Et quidem 1, sententia ipso iure nulla, quae, uti modo diximus, nunquam in rem iudicatam transit, licet ab ea non provocetur.

2. Sententiae illae, ex quibus animae salus in discrimen adducitur, unde si contra matrimonium sententia proferatur ob aliquod dirimens impedimentum, et dein, licet post plures annos, constiterit impedimentum revera non adfuisse, sententia mutabitur (3).

Tum 3, sententiae venales, scilicet quae mercedis caussa a corruptis iudicibus perferuntur (4).

Adhaec 4, sententiae perlatae ex falsis instrumentis, quae iudex in iis proferendis secutus sit, et quidem *non obstante praescriptione rei iudicatae, quia nondum de falso quaesitum est* (5).

Idem 5, de sententiis intelligas, quas constet iudices ad dicta falsorum testium pronunciasse (6).

Demum 6, ubi iudex ex errore, aut falsa sive caussa, sive praesumptione ius dicat, et errorem, caussam, praesumptionemque in sententia exprimat (7).

De executione rei iudicatae

XI. Sententia legitime a iudice perlata, quae in rem iudicatam abierit, intra tempora a iure statuta executioni est demandanda. Et quidem statim in actione reali, in actione vero personali quatuor mensium induciae conceduntur, utroque iubente iure (8); nisi forte ex iusta caussa iudex tempus illud coarctandum, vel prorogandum censuerit (9). Verum ex recepta iam ubique consuetudine id iuris hac in re servari solet, scilicet ut vel statim post perlatam sententiam, vel aliquot post dies, vel etiam post longum tempus ex iudicis arbitrio litterae expediantur executoriales, quarum vi adparitores, aliive inferiores ministri sententiam in iis conscriptam exequantur.

XII. Generalis ille, utroque etiam iure probatus, hac in re canon servandus est, nimirum ut sententiae executio ab eo iudice fiat, qui eam pronunciavit. At excipiendus iudex delegatus, qui sententiam exequi vetatur (10). Verum delegatus a Principe, vel a Papa ea utitur praerogativa, ut ipse per se, vel etiam per alium suam possit exequi sententiam (11).

XIII. Quod si eiusmodi delegatus ordinario iniustae sententiae demandet executionem, tunc sane non licet ordinario ei violenter resistere, ast differenda ipsi executio, donec Principi, vel Papae veritas innotescat. Licet enim executori caussa cognoscenda non sit, ius tamen ipsi est sententiae iniquitatem superiori deleganti aperire (12).

(1) Cap. XV., et XXI. *hoc tit.*
(2) L. XXVIII. D. *de reg. Iuris.*—(3) Cap. VII. *hoc tit.*—(4) L. VII. C. *quando prov. non est necess.*—(5) L. I. C. *si ex falsis instrum.*—(6) Cap. IX. *de testibus.*
(7) L. I. D. *quae sent. sine adpel.*—(8) L. LXVIII. D. de rei vindic. II., et III. C. *de usuris*: Cap. XXVI. de offic. iud. deleg.—(9) Cap. XV. *de sent., et re iudic.*
(10) L. XV. D. *de re iudicat.*—(11) Cap. VII., et XI. *de offic. delegat.*
(12) Cap. V. *de sent., et re iudic.*

XIV. Iam vero in ipso executionis actu ex iuris praescripto ille ordo servandus est, ut a rebus mobilibus initium fiat, et quidem ea quantitate, quae debetur, dein ubi mobilia satis non sint, immobilia, sive stabilia; ac tandem si neque ista satis erunt, vel nulla fuerint, ipsa debitorum nomina, sive iura a iudice creditori addicenda sunt (1).

XV. Denique si neque bona, neque nomina, sive iura sufficientia reperiantur, quibus iudicato satis fiat, extremum illud erit remedium, scilicet debitoris in carcerem detrusio: quae licet iure antiquo aeque civili, ac canonico vetita fuerit (2), posteriori tamen aevo in usu esse coepit, hodieque obtinet: at vero nonnisi ad custodiam, donec iudicato satis factum fuerit. Ast nec deest debitoribus carcerem effugiendi praetextus, nimirum *bonorum cessio*, per quam omnia sua bona creditoribus cedunt, iisdemque facultatem dant ea vendendi, ut ex eorum pretio, qua fieri potest, singulis satisfiat (3). Simili poene beneficio clerici debitores fruuntur, qui sua debita in totum, vel pro parte solvere non possunt et quidem ex beneficio (4). Verum tam clerici, quam laici, qui istiusmodi iure uti volunt, idoneam praestare tenentur cautionem, scilicet ut si abundare incoeperint, contractum aes alienum, quod solvendum superest, persolvant.

TITULUS XIV.

DE ADPELLATIONIBUS

I. Adpellatio recte definitur: ***ad superiorem iudicem provocatio iniquitatis sententiae querelam continens*** (5). Igitur adpellationis veluti fundamentum simul, ac indoles in eo constitui posse videtur, ut sit ***querela de iudicio lato***, cuius tamen exterior forma non una semper eademque, sed triplex.

1. Quum sententia non a legitima, et competenti potestate, non servato substantiali iuris ordine, non ad normam recepti ecclesiastici canonis lata sit: sed vel ab exauctoratis Episcopis, vel reo non citato, non audito, vel per vim, per fraudem, auro subornatis, corruptis, male instructis ad criminandum testibus, ad damnandum iudicibus, vel demum quum ad normam illegitimi concilii sententia pronunciata fuerit, tunc ad Primatem, ad Patriarcham, vel extremo ad Summum Pontificem querela deferebatur, qua id propositum, postulatumque, non ut caussa de integro agitaretur, aut iudicium discuteretur, sed ut inspecta iudicii forma, nimirum incompetenti iudicum potestate, inverso iuris ordine, vi, fraude, malis artibus intermixtis etc. iudicium irritum declararetur, poena remitteretur, communio restitueretur, gradus honoris, et potestatis agnosceretur. Haec usitata, ac frequens apud veteres adpellationis species est, quam etiam proprie ***confugium*** vocitabant.

2. Quum ab Episcopi sententia non tanquam incompetente, non tanquam violenta non tanquam inverso iuris ordine, vel ad normam illegitimi cano-

(1) L. XV. D. *de re iudic.* — (2) L. XII. C. *de oblig., et action:* cap. II. *de pignoribus.* — (3) L. IV. C. *qui bonis cedere poss.*
(4) Cap. *Odoardus* III. *de solutionibus.*
(5) L. XVII. D. *de minor.*

nis lata, sed tanquam iniusta, inspecto caussae merito, querela deferebatur; tunc a minori ad maiorem auctoritatem caussa ipsa devolvebatur ab Episcopo ad synodum, a synodo breviori ad pleniorem, prout caussae conditio postulabat. Profecto ab Ecclesiae incunabulis ubi non plene exerta, et explicata hierarchiae munia, officia, et gradus omnes, ubi omnia in synodo negotia, iudicia, caussae peragebantur, extra synodum nihil, tunc sane si quis in aliqua caussa iudicatus se laesum putaret, ab Episcopi sententia ad synodum, vel a synodo breviori ad pleniorem ipsi adpellare licebat, et iudicium quidem renovabatur, ab quo tamen priores iudices non exclusi, sed cum aliis vicinioribus provinciae Episcopis et primi adsidebant, ut in communi potius caussae revisio fieret, quam iudicii retractatio. Frequens et haec adpellationis species apud veteres, quam usitatiori vocabulo *provocationem* nuncupabant.

3. Demum ubi constituta, explicataque omnis hierarchiae amplitudo est, et munia, gradusque distincti, tunc adpellationum forma ad normam civilium legum, et tribunalium constituta est, qua nempe et agnoscitur legitima iudicis inferioris potestas, et superioris auctoritas imploratur, nec de incompetenti, aut de violenta, vel intolerabili sententia, sed de sententiae tantum errore defertur querela: quae quidem et extra synodum constitutis iudicibus, erectisque in Episcopiis Curiis, veluti ordinariis tribunalibus, recepta, discussa, definita esse solebat. Haec adpellationis species strictiori notione, etiam usu decretalium, a nostris hodiedum *adpellatio* dicitur.

II. Prioris adpellationis, sive confugii, quo non caussa de integro agitatur, sed in iudicii duntaxat formam inquiritur, plura in antiquis ecclesiasticis monumentis occurrunt exempla.

Sic 1. Fortunatus, et Felicissimus in Africa damnati ad Cornelium Papam adpellarunt: de quibus s. Cyprianus (1): *navigare audent ad Petri cathedram, et ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis, et profanis litteras ferre:* in quo non confugium reprobat Cyprianus, sed caussae tantummodo retractationem: statim enim subnectit: *sed agere illic caussam suam, ubi et accusatores habere, et testes sui criminis possunt.*

2. Basilides, et Martialis hispani Episcopi in provinciali synodo depositi Romam perrexerunt ad Stephanum Papam, a quo et in communionem recepti sunt: at neque in hoc confugium damnat Cyprianus, sed tantummodo quod sanctissimum Pontificem dolo, ac fraudibus circumvenerit: de Basilide enim haec habet Cyprianus ipse (2): *Basilidis non tam abolita, quam cumulata delicta, ut ad superiora eius peccata etiam fallaciae, et circumventionis crimen accesserit.*

3. Dionysius alexandrinus a pentapolitanis apud Dionysium Romanum accusatus, apud eundem, edita apologia, se ab obiectis purgavit, ut sic male conceptum de sua orthodoxia pentapolitanorum iudicium difflaret (3).

4. S. Athanasius in synodo Tyri, dein et in synodo antiochena depositus Romam confugit, ubi a Iulio Pontifice in communionem receptus est, et alexandrinae sedi restitutus, rescissis earundem synodorum actis.

(1) Epist. LV. *ad Cornelium.* — (2) Epist. LXVIII. — (3) S. Athanasius lib. *de sent. Dionys*, et lib. *de syn.*

5. Tum quoque Marcellus ab orientalibus in constantinopolitana synodo irrationabili iudicio damnatus ad Iulium Papam adpellavit, cui fidei professionem exhibuit, unde et tanquam orthodoxus agnitus est, et in communionem receptus (1).

6. Eustathius quoque Sebastenus in pseudo-synodo constantinopolitana depositus, et ab Arianorum factione vexatus Romam confugit ad Liberium, *a quo litteras obtinuit, per quas restitueretur* (2).

III. Sunt quidem et alia non pauca, quae hic adferri possent ex antiquis monumentis exempla pro adstruenda Romanae Cathedrae, sive Romani Pontificis praerogativa, scilicet ut Episcopi in provinciis illegitimo iudicio damnati ad ipsum confugerent. At iustituti nostri ratio non sinit, ut omnia adferamus. Verum qui sine piaculo omiserim Ioannis Chrysostomi, viri doctrina, et sanctitate clarissimi quam qui maxime, celeberrimum ad Innocentium I. perfugium? Ipse in synodo, quae ad Quercum celebrata est, iniqua sententia damnatus, nihil sibi reliquum esse duxit, quam ut ad Romanum Pontificem confugeret. Igitur ad Innocentium I. litteras dedit, in quibus rogavit, ut sibi inimicorum factionis oppresso, et contra canonicas leges iudicato opem ferat, pseudo-synodi acta rescindat, ac sibi communionem impartiatur: *obsecro, ut scribatis quod haec tam inique facta, et absentibus nobis, et non declinantibus iudicium, non habeant robur; sicut neque sua natura habent. Illi autem qui inique egerunt poenae Ecclesiasticarum legum subiaceant, nobis vero qui nec convicti, nec redarguti, nec habiti ut rei, litteris vestris, et charitate vestra, aliorumque, quorum scilicet et antea societate fruebamur, frui concedite.* Iam vero Innocentius Chrysostomi litteras benigue accepit, ab lata contra ipsum ab Theophilo sententia absolvit, atque adeo eiusdem synodi acta omnino rescidit (3). Profecto caecutiat oportet, qui hic non videt clarissimum huiusce adpellationis exemplum, ac singulare Sedis Apostolicae privilegium; scilicet ut Episcopi in provinciis inique vexati, in ipsa tutum suae innocentiae inveniant perfugium. Nihil sane magis probat, illustrat, commendat Romanae Sedis supremam auctoritatem, quam usque usitata, frequentia, obvia adpellationum acta, nullo reclamante, reluctante nullo quoad ius: adeo inconcussus Apostolicae Sedis divino iure constitutus primatus: et quidem non honoris duntaxat, et dignitatis, sed et potestatis, auctoritatisque.

IV. Porro non desunt in veteri ecclesiastica historia illustria exempla adpellationis secundi generis, scilicet qua et querela defertur, et caussae revisio postulatur. Ex pluribus, quae adferri possent satis sunto:

1. In caussa Paschatis quum certatim aeque in Orientis, ac in Occidentis Provinciis breviores Episcoporum coetus haberentur, res ad pleniora concilia delata est. Scilicet ad ephesinum in Asia, ad caesareense in Palaestina, ad romanum in Italia, ad lugdunense in Gallia: in qua controversia praecipuae Victoris R. Pontificis partes fuerunt, cuius sententia in plerisque christianis conciliis, ac demum in nicaeno firmata est.

2. In caussa Donatistarum Caecilianus in Conciliabulo LXX. Africae

(1) Epiphanius haeres. LXXII. n. 2 epist. *Iulii apud Athanasium*. — (2) Basilius epist. LXXIV.
(3) Palladius *vit. Chrysost*: *Sozom*. VIII. 26.

Episcoporum damnatus, eiusmodi iudicium Romae, iubente Constantino, in pleniore synodo italica renovatum est, ubi et Caeciliani innocentia declarata, et Donatistarum iudicium reiectum (1).

V. Iam vero eiusdem secundae speciei adpellatio bifariam inspici posse videtur, nimirum vel 1, quum ex Episcopi sententia ad synodum, aut a synodo breviori, ad pleniorem, vel 2, quum ab synodico iudicio ad Romanam Sedem provocabatur. Prioris illustre monumentum habemus canonem V. nicaenum, quo decretum est, ut in unaquaque provincia bis in singulos annos Episcoporum coetus cogerentur ad clericorum, laicorumque adversus episcopales sententias delatas querelas discutiendas: *de his, qui communione privantur, seu ex Clero, seu ex laico ordine ab Episcopis, per unamquamque provinciam sententia regularis obtineat*, ut hi, qui abiiciuntur ab aliis, ab aliis non recipiantur. *Requiratur autem, ne pusillanimitate, aut contentione, aut alio quolibet Episcopi vitio videatur a congregatione seclusus. Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit annis singulis per unamquamque Provinciam congregatis, discutiantur huiusmodi quaestiones. Et sic qui suo peccaverunt evidenter Episcopo excommunicati rationabiliter ab omnibus aestimentur, usquequo vel in communi, vel eidem Episcopo placeat humaniorem pro talibus ferre sententiam.* Hic profecto patet clericorum, laicorumque adversus suos Episcopos delatas quaestiones humiles potius fuisse querimonias, ac simplices provocationes, quam sic proprie dictas adpellationes: neque enim suspensivum, ut aiunt, sed devolutivum duntaxat producebant effectum: *excommunicati rationabiliter ab omnibus aestimentur, usquequo* etc., et ut habet prisca canonum versio apud Iustellum: *excommunicationem durare pronunciat simpliciter, quandiu* etc. et quidem iuxta regularem initio canonis prolatam sententiam: *qui abiiciuntur ab aliis, ab aliis non recipiantur.*

VI. Quod vero spectat ad adpellationes, provocationesque ab Episcoporum, Metropolitarum, ac etiam synodorum iudiciis ad Romanam Sedem, clarissimam habemus auctoritatem synodi sardicensis, in qua Patres praeeunte Osio *can. III.* sanxerunt: *quod si aliquis Episcopus iudicatus fuerit in aliqua caussa, et putat se bonam caussam habere, ut iterum concilium renovetur, si vobis placet s. Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui caussam examinarunt, Iulio Romano Episcopo, et si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, et det iudices: si autem probaverit talem caussam esse, ut non refricentur ea, quae acta sunt, quae decreverit confirmata erunt.* Ipsissima adtulimus Patrum sardicensium verba, ut inde cuicui adpareat amplissima Romanae Sedis praerogativa, nimirum suscipiendi patrocinium Episcoporum, qui in Provinciis iniuste damnati ad Papam confugerent.

VII. Iam vero productum sardicensem canonem de strictiori veri nominis adpellatione intelligendum non esse contendit Petrus de Marca (2), qui demonstrare satagit illam antiquitus viguisse regulam, a qua sardicensis ipse canon alienus non fuerit, ut nonnisi in provinciis iudicia et discute-

(1) Bibliothec. Iur. Can. vet.
(2) Concor. Sac., et Imp. lib. VI. cap. V.

rentur, et finirentur. De qua s Cyprianus (1): *quum statutum sit omnibus nobis, et aequum sit pariter, ac iustum, ut uniuscuiusque caussa illic audiatur, ubi est crimen admissum.* Et Patres africani in epistola ad Coelestinum R. Pontificem post expositam antiquissimam Ecclesiae regulam de quibuscunque negotiis in provinciis, ubi exorta sunt, finiendis, probatumque canonem nicaenum de episcopalis sententiae cognitione in synodo provinciae renovanda, statim subnectunt, *prudentissime, iustissimeque viderunt, quaecunque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda, nec unicuique provinciae gratiam s. Spiritus defuturam.... Deprecamur, ut deinceps ad aures vestras hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem ultra velitis recipere, quia hoc nicaeno concilio definitum facile advertet Venerabilitas tua. Nam et si de inferioribus clericis, vel laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de Episcopis voluit observari, ne in sua provincia communione suspensi a tua Sanctitate praepropere, vel indebite videantur communioni restitui.* At sardicensem canonem ignorabant adhuc africani, et nicaenum aliter, quam Romani, interpretabantur. Contendebant enim publicas quidem fidei, universalisque disciplinae caussas ad R. Sedem deferendas, privata vero Episcoporum clericorumque iudicia ex canonis nicaeni sententia in synodis omnino terminanda; at contra Romani in caussis depositionis, vel restitutionis Episcoporum adpellationi ad Romanam Sedem locum patere censebant.

VIII. Ut tamen id, de quo agimus, manifestus adpareat, ac distinctius constituatur, res est altius repetenda. Presbyter quidam Ecclesiae siccensis in Africa nomine Apiarius variis criminibus legitime convictus a suo Episcopo synodali sententia depositus iam fuerat. Hic vero ad Petri Cathedram navigans, a Zosimo, qui tunc temporis eam tenebat, benigne exceptus, ac etiam ex praescripto, et caussa discussa in communionem receptus est. Quum vero res ista regulis ecclesiasticis prima fronte repugnare videretur, quae praescribunt, ut excommunicati a suo Episcopo ab aliis non recipiantur, atque adeo excommunicati ab omnibus rationabiliter aestimentur, hinc Zosimi consilium, agendique ratio circa Apiarium non parum africanos commovit. Quo cognito Zosimus legatos misit ad africanos Faustinum Episcopum, presbyterosque Asellum, et Philippum, qui et Pontificis circa Apiarium rationem, modumque agendi legitimum tuerentur, et alia quaedam ecclesiastica negotia cum africanis tractarent.

IX. Apiarii iudicium quod spectat Zosimus Papa ita Patres africanos in suo commonitorio (quod legati in synodo legendum secum detulerunt) est adlocutus: *verba canonum, quae in pleniore firmitatem huic commonitorio inseruimus. Ita enim dixerunt dilectissimi fratres in concilio nicaeno, quum de Episcoporum adpellatione decernerent. Placuit autem, ut si Episcopus accusatus fuerit* etc: atque hic Zosimus canonem sardicensem producit, quem tamen nicaenae synodo tribuit. Hic autem mirari quisquam desinat: namque codex canonum Ecclesiae Romanae sardicenses illos canones post nicaenos perpetua serie sub solo nicaeni concilii nomine

(1) Lib. I. epist. V.

digestos complectebantur. Unde facile fuit, lapsu temporis utriusque synodi canones uni concilio nicaeno ex aequo tribuerentur.

X. Tum productum a Zosimo canonem, tanquam concilii nicaeni, Patres africanos in suis eiusdem synodi exemplaribus non invenisse, neque mirum videri debet. Qua de re Alypius Episcopus tagastensis ceterorum Episcoporum nomine ita aurelium Concilii Praesidem est adlocutus: *Id nos servare profitemur, quod in concilio nicaeno constitutum est. Adhuc tamen me movet, quod quum inspiceremus Graeca exemplaria huius synodi nicaenae, ista ibi, nescio qua ratione, minime invenimus. Unde petimus venerationem tuam, Sancte Papa Aureli, quod quia hoc authenticum concilium nicaenum in urbe dicitur esse constantinopolitana, aliquos cum scriptis tuae Sanctitatis mittere digneris, et non solum ad ipsum sanctum fratrem nostrum constantinopolitanum Episcopum, sed etiam ad alexandrinum, et antiochenum venerabiles Sacerdotes, qui hoc nobis concilium cum substipulationibus litterarum suarum dirigant, ut omnis postea ambiguitas auferatur.*

XI. Igitur ex decreto concilii legati missi sunt ad Patriarchas alexandrinum, antiochenum, et constantinopolitanum, ut imperatis ab ipsis genuinis, authenticisque synodi nicaenae canonibus gravis iam exorta facilius controversia, ac tutius definiri posset. At interim eiusdem concilii Patribus opportunum visum est litteras etiam dare Bonifacio Papae (qui proxime Zosimo successerat) eundemque de iis, quae in synodo agitata essent certiorem reddere, ac simul rogare, ut ipse quoque ad orientales Ecclesias scriberet, quo canonum ex apostolico commonitorio a suis legatis recitatorum authentia magis magisque constare posset. Quin immo promittunt se eosdem canones, scilicet sardicenses, donec inquisitio facta sit, servaturos: *ut tuae venerationi, inquiunt, humilitas nostra rescriberet: ea breviter insinuare debemus, quae utrorumque concordia terminata sunt, non ea quae prolixis gestorum voluminibus continentur: in quibus (salva quidem charitate, non tamen sine parvo altercationis labore) demorati sumus.... Apiarius presbyter (de cuius et ordinatione, et excommunicatione fuerat exortum non solum siccensi, verum etiam toti africanae Ecclesiae non leve scandalum) de omnibus erratis suis veniam petens, communioni est restitutus ... Sane priusquam haec coussa isto termino clauderetur, inter alia, quae diuturnis disceptationibus versabamus, quia rogatio ipsa poscebat, ut apud acta ecclesiastica a fratribus nostris Faustino Coepiscopo, et Philippo, atque Asello compresbyteris, quaereremus, ut promerent, quidquid eis nobiscum fuisset iniunctum agendum, nonnulla quidem sine ullo scripto prosecuti sunt verbis: sed quum id potius flagitaremus, quid in litteris ferrent, commonitorium protulerunt. Quod recitatum nobis, etiam gestis, quae secum ad vos deferunt, est adlegatum. In eis quatuor nobiscum agenda mandata sunt. Unum de adpellationibus Episcoporum ad R. Ecclesiae sacerdotem: alterum ne ad comitatum Episcopi importune navigent. Tertium de tractandis presbyterorum, et diaconorum caussis apud finitimos Episcopos, si a suis excommunicati perperam fuerint. Quartum de Urbano Episcopo excommunicando.... de primo, et tertio iam priore anno litteris nostris ad Zosimum datis insinuari curavimus, ut ea servare sine ulla eius iniuria*

paulisper sineremus usque ad inquisitionem statutorum concilii nicaeni. Et nunc de tua poscimus Sanctitate, ut quemadmodum ea apud nicaenum a patribus acta, vel constituta sunt, sic ea nobis facias custodiri, et ibi apud vos ista, quae in commonitorio adtulerunt, facias exerceri, id est: si Episcopus: hic canones exscribunt sardicenses, quos ceu nicaenos legati protulerant, dein pergit epistola: *haec utique usque adventum verissimorum exemplarium nicaeni concilii inserta gestis sunt: quae si ibi (quemadmodum ipso, quod apud nos fratres ex Apostolica Sede directi commonitorio adlegaverunt) continerentur, eoque ordine et apud vos in Italia custodirentur, nullo modo nos talia (qualia commemorare iam nolumus) vel tolerare cogeremur, vel intollerabilia pateremur. Sed credimus adiuvante misericordia Domini Dei nostri, quod tua Sanctitate R. Ecclesiae praesidente, non sumus iam istum typhum passuri, et servabuntur erga nos ea quae nobis etiam non disserentibus custodiri debeant cum fraterna charitate, quae secundum sapientiam, atque iustitiam, quam tibi donavit Altissimus, etiam ipse prospicis esse servanda, si forte aliter se habent canones concilii nicaeni. Quamvis enim plurimos codices legerimus, sed nunquam in nicaeno concilio in latinis codicibus legimus, quemadmodum in superdicto commonitorio inde directa sunt: tamen quia hic in ullo codice graeco eam potuimus invenire, ex orientalibus Ecclesiis, ubi perhibentur eadem decreta posse etiam authentica reperiri, magis nobis desideramus adferri. Pro qua re tuam quoque venerationem obsecramus, ut scribere etiam ipse digneris ad illarum partium Sacerdotes, hoc est Ecclesiae alexandrinae, antiochenae, et constantinopolitanae, et aliis si etiam tuae placuerit Sanctitati.... Quod, donec fiant haec, quae in commonitorio praedicto nobis adlegata sunt de adpellationibus Episcoporum ad R. Ecclesiae Sacerdotem, et de clericorum caussis apud suarum provinciarum Episcopos terminandis, nos usque ad probationem servaturos esse profitemur, et beatitudinem tuam ad hoc nos adiuturam in Dei voluntate confidimus.*

XII. Porro eodem anno a Patriarchis alexandrino, et constantinopolitano ad Patres africanos rescripta transmissa sunt pacis, et amoris plena, ac simul verissima exemplaria concilii nicaeni: *unde, domini venerabiles fratres, salute praeeunte, necesse habui per harum latorem filium nostrum Innocentium presbyterum fidelissima exemplaria ex authentica synodo in Nicaea Bithyniae habita vestrae charitati dirigere*: ita Cyrillus Alexandrinus in suo rescripto. *Quis est, qui communem fidem, vel statuta a Patribus firmata suis fratribus deneget? Qua de re per eundem filium meum Marcellum subdiaconum vestrum, nimium festinantem, sicut statuti sunt, in Nicaea civitate a Patribus, canones in integro, ut iussistis, direxi:* Ita Atticus constantinopolitanus in sua epistola.

XIII. Iam vero utraque haec Cyrilli, et Attici responsa quae nonnisi symbolum nicaenum cum viginti iam notis canonibus exhibebant, a Patribus Africanis per eosdem Innocentium presbyterum, et Marcellum subdiaconum, qui ea ab Oriente detulerant, ad Bonifacium R. Pontificem transmissa sunt. Post haec toto pontificatus Bonifacii tempore adquietum est, nec Apiarii negotium ultra promotum.

XIV. Atqui sub Coelestino Bonifacii successore controversia recruduit.

Apiarius enim, qui, uti modo vidimus, Faustino R. Pontificis legato agente, a Patribus africanis in communionem restitutus fuerat. tot tantaque nova admisit scelera, eoque sua temeritate devenit, ut iidem africani Patres ipsum denuo in ius vocare, ac de gravioribus delictis legitime convictum damnare contra votum coacti fuerint. Porro nimis audax, ac factiosus presbyter Apiarius denuo sibi apud R. Sedem perfugium quaesivit: atque tam callide negotium gessit suum, ut et in communionem recipi, et litteras ad africanos Episcopos in sui favorem expediri, et Faustinum Episcopum in Africam mitti, quo romanum iudicium exequeretur, impetrarit.

XV. Ubi Faustinus Africam devenit, Episcopi africani, eius adventus caussa cognita, simul cum ipso in synodum conveniunt Apiarii caussam iterum discussuri. Quid vero in altero hoc concilio actum sit, discimus ex eiusdem synodica epistola ad Coelestinum Papam data, ubi primo in haec erumpunt verba: *adveniente sane ad nos sancto Fratre, et coepiscopo nostro Faustino, concilium congregavimus, et credimus ideo cum illo* Apiario *missum, quoniam sicut per eius operam presbyterio antea redditus fuerat, ita nunc posset de tantis criminibus a Tabracenis obiectis, eo laborante, purgari, cuius tanta, ac tam immania flagitia decursus nostri Concilii examen invenit, ut et memorati patrocinium potius, quam iudicium, ac defensoris magis operam, quam disceptationis iustitiam superarent.* Tum de Faustino satis quidem, at modeste conqueruntur, quod nimis anxie Apiarii restitutionem sollicitasset: *non primum*, inquiunt, *quantum obstiterit omni congregationi diversas iniurias ingerendo, quasi Ecclesiae Romanae adserens privilegia, et volens eum a nobis in communionem suscipi, quem tua Sanctitas (credens adpellasse, quod probare non potuit) communioni reddiderat, quod minime tamen licuit, quod etiam gestorum ex lectione melius cognosces.*

XVI. Attamen Episcopi africani iam institutum Apiarii examen, iudiciumque prosequi non destiterunt: quo ad triduum usque continenter protracto Apiarius ultro, ac palam in concilio sua delicta confessus fuit. Qua de re de eadem caussa in concilio agitatum est: *triduano tamen laboriosissimo agitato iudicio, quum diversa eidem obiecta adflictissimi quaereremus, vel moras Coepiscopi nostri Faustini, vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines occulere conabatur, Deus iudex iustus, fortis, et longanimis magno impendio resecavit... repente in confessionem cunctorum obiectorum flagitiorum dolosus necator erupit. Et tandem de omnibus incredibilibus opprobriis ultroneus se ipse convicit... et nos labore diuturnioris quaestionis absolvit.* Ita Patres africani de iis, quae in concilio acta sunt, Coelestinum certiorem faciunt.

XVII. Ut autem iis, quae in posterum contingere possent, opportune consuleretur, in eadem epistola in hunc modum Pontificem modeste precantur: *praefato itaque debitae salutationis officio, impendio deprecamur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem ultra velitis excipere: quia hoc etiam nicaeno concilio definitum facile advertet Venerabilitas tua. Nam si de inferioribus clericis, et laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de Episcopis voluit observari, ne in sua provincia communione suspensi, a tua Sanctitate, vel festinato, vel praepropere,*

vel indebite videantur communioni restitui. Presbyterorum quoque, et sequentium clericorum improba refugia (sicuti te dignum est) repellat Sanctitas tua: quia et nulla Patrum definitione hoc Ecclesiae derogatum est africanae, et decreta nicaena, sive inferioris gradus clericos, sive ipsos Episcopos suis metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim, iustissimeque providerunt, quaecunque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda: nec unicuique pravinciae gratiam S. Spiritus defuturam, quà equitas a Christi sacerdotibus, et prudenter videatur, et constantissime teneatur: maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suae provinciae, vel etiam universale provocare. Nisi forte quisquam est, qui credat, unicuilibet posse Deum nostrum examinis inspirare iustitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdatibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum iudicium ratum erit, ad quod testium necessariae personae, vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, multis aliis intercurrentibus impedimentis, adduci non poterunt? Nam ut aliqui, tanquam a tuae Sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus Patrum synoda constitutum. Quia illud quod pridem per eundem Coepiscopum nostrum Faustinum, tanquam ex parte nicaeni concilii, exinde transmisisti, in conciliis veriaribus, quae accepimus nicaeni concilii, a S. Cyrilla Coepiscopo nostro alexandrinae Ecclesiae, et a venerabili Attico constantinopolitano Antistite ex authentico missis, quae etiam ante hoc per Innocentium presbyterum, et Marcellum subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt, venerabilis memoriae Bonifacia Episcopo praedecessori vestro a nobis transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Executores etiam clericos vestros quibusque petentibus nolite mittere, nolite concedere, ne fumosum typhum saeculi in Ecclesiam Christi, quae lucem simplicitatis, et humilitatis diem Deum videre cupientibus praefert, videamur inducere. Nam de fratre nostro Faustino (amota iam pro suis nefandis nequitiis de Christi Ecclesia dolendo Apiario) securi sumus, quod eum probitate, ac moderatione tuae Sanctitatis, salva fraterna charitate, ulterius Africa minime patiatur. Et alia manu: *Dominus noster Sanctitatem vestram aevo longiore orantem pro nobis custodiat, domine frater.*

XVIII. Africanorum Praesulum de Apiario iudicium, et utriusque carthaginiensis synodi gesta prolixiori oratione protulimus, at ea mente, ut inde adpareat 1, sardicensem canonem eo tempore Africanis adhuc fuisse ignotum, eosdemque nicaenum canonem aliter, quam romanos, fuisse interpretatos, tum 2, eiusmodi controversia pacem, fraternamque charitatem inter Ecclesias africanas, et R. Sedem ne minimum quidem fuisse violatam: quod quidem non defuere, qui comminiscerentur, quique merito a Baronio vapulant ad an 530.

XIX. Quid vero, si Patres africani praerogativam illam R. Sedis, scilicet eorum patrocinium suscipiendi, qui iniquis metropolitanorum, synodorumve sententiis offensi ad R. Sedem confugerent, num, inquam, aliqua ex parte imminuere, aut contrahere connisi fuerint? Apage id suspiceris. Nam 1, non ius Sedis Apostolicae ulla ratione coarctare, sed tantummodo confugientium nimis fidenti licentiae fraena iniici cupiebant.

2. Non quo iuris praerogativae quid officerent, sed ut inde exorientibu abusionibus medicinam adhiberent, R. Pontificem precabantur.

3. Neque de iure iam condito, sed de iure condendo solliciti, Ecclesiae africanae, salva Sedis Apostolicae dignitate, consulere meditabantur.

XX. Tria haec capita ex iisdem africanorum Praesulum epistolis manifesto elucent, nempe 1, quum adpellationes in levamen, et subsidium innocentium invectae sint, oeconomiae locum esse putabant, ut qui levamen, et subsidium minime mererentur, minime impetrarent salva primae Sedis praerogativa.

2. Quum rem ad disciplinam, non ad dogma pertinere arbitrarentur, precibus potius, ac momentis commodioris in provincia iudicii, quam aliquo ex Scriptura, vel traditione argumento, id a S. Sede obtinere nitebantur.

3. Hinc ne quid in posterum facinorosorum potius, quam innocentium praesidio accideret, cavendum R. Pontifici suadebant.

XXI. Et sane 1, iudicium in provincia ubi controversia exoritur, facile legitimum futurum, difficile vero extra provinciam ex eo probant, quod in provincia accusatus, accusator, et testes praesentes sint; ad iudicium extra provinciam quam frequenter *testium necessariae personae, vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, multis aliis intercurrentibus impedimentis, adduci non poterunt*. Id ecclesiasticam oeconomiam, non divinum Apostolicae Sedis ius attingere censebant.

2. R. Pontifici modeste exponunt, quam facile fuerit, ut scelesti homines R. Sedis patrocinio abuterentur ad nova admittenda scelera, quod ipsius Apiarii caussa manifesto prodebat, qui R. Sedis patrocinio nimis fidens, praeteritis nova, eaque atrociora flagitia adgesserat. Id prudentiae magis, quam doctrinae negotium arbitrabantur.

3. R. Pontificem comprecantur, non ut iura Sedis Apostolicae aliqua ex parte imminuantur, aut vel leviter adtententur, sed tantummodo, ut in posterum ipsos in veteri africanae Ecclesiae consuetudine permanere patiatur, *quia et nulla Patrum definitione hoc Ecclesiae derogatum est africanae.* Quod quidem pacis potius, quam iuris caussa ab Apostolica Sede se impetrare posse africani Praesules existimabant.

4. Ceterum et inter haec Primae Sedis praerogativa resplenduit, namque, uti nupere ostendimus, Athanasius, Marcellus, Eusthatius, Chrysostomus, Celidonius, sexcentique alii ab iniquis sive synodorum, sive Episcoporum iudiciis ad R. Ecclesiam confugerunt, nec confugium illa denegavit unquam, sed caussa expensa, quid agendum esset, suo iure decrevit: et quo ordine iuxta canones in eiusmodi caussis procedendum esset, suo iure et indicavit, et suggessit, et praescripsit, tum et acta contra canones rescidit, tamquam supremus canonum et custos, et vindex, et exactor, nimirum supremum ordinarium in iudiciis ecclesiasticis tribunal R. Ecclesia semper est agnita. At de huiusmodi exemplis satis etiam *lib. I. tit. IX.*

XXII. Ceterum ne caussae extra provinciam, ubi testes, actores, et rei, ubi scripta, aliaque id genus indicia haberi possent, egrederentur, videtur canon sardicensis sanxisse honorandam memoriam b. Petri, et adseruisse facultatem Episcopis provocandi ab episcopali sententia ad Sedem Apostolicam: *quae si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, et det iudices*, equidem in provincia, ibique *agere caussam suam, ubi et accu-*

satores habere, et testes sui criminis possint, quum statutum sit omnibus nobis, et aequum sit pariter, ac iustum, ut uniuscuiusque caussa illic audiatur, ubi est crimen admissum, ut loquitur Cyprianus (1). Hinc forte intulit Petrus de Marca ibid. num. 7. *Episcopo Romano iudicium integrum remittendum fuisse ad Episcopos provinciae, et ad finitimos, ut illi caussae cognitionem suscipiant, praesente legato Summi Pontificis, si is existimaverit mittendum esse. Praeterea adpellationis ea vis est, ut priore interim sententia supersedendum sit. Quod aliter obtinet in revisione. Nam confugium illud ad Apostolicam Sedem non impediebat, quin interim sententia depositionis executioni mandaretur.*

XXIII. Sardicensem canonem ad saeculum usque VIII. in adpellationibus ad R. Sedem deferendis servatum videmus, uti constat ex caussa Hincmari laudunensis an. circiter 865., in qua Episcopi provinciae Rhemensis Hadriano II. Papae, ad quem Hincmarus adpellaverat, sic scribunt: *si forte quod non putamus, visum vobis necessarium fuerit, ut secundum sardicenses canones renovetis iudicium, et detis iudices, scribendo Episcopis, qui in finitimis, et vicinis provinciis sunt, ut et ipsi diligenter omnia requirant, et iuxta fidem veritatis definiant: vel si decreveritis mittere a latere vestro habentes auctoritatem vestram, qui cum Episcopis iudicent, eo in gradu adhuc non restituto, sicut sacri sardicenses canones praecipiunt, non abnuimus* (2).

XXIV. Nonnihil inde descitum est, ubi Isidori Decretales receptae sunt. His enim non modo diversi iurisdictionis gradus statuuntur Archiepiscoporum, Primatum, et Patriarcharum, ad quos gradatim adpellari posset, et ab his demum ad R. Pontificem, verum et ius R. Sedis constituitur, tanquam ex Apostolica Traditione descendens, et Primatui R. Pontificis divinitus adnexum, recipiendi nimirum, etiam omisso medio, adpellationes ab omnibus universi orbis partibus, nullo Sedium intermediarum servato iure (3). Tum iisdem poene temporibus nova iudiciaria methodus ex iure civili in ecclesiastica fora invecta varios illos adpellationis gradus magis magisque videtur firmasse: demum secutis temporibus res eo usque devenit, ut ab extraiudicialibus etiam, ac provisionalibus iudicum decretis ad Sedem Apostolicam adpellationes interponerentur.

XXV. Quum vero ex indefinita hac, et illimitata adpellandi licentia plura orirentur mala, hinc synodus tridentina, ut his saltem ex parte mederetur, plura salubriter constituit: ac praesertim (4), *ne adpellationes ab eisdem ordinariis interpositae per Superiores quoscunque recipiantur, earumque commissio, aut inhibitio fiat, nisi a definitiva, vel a definitivae vim habente, et cuius gravamen per adpellationem a definitiva reparari nequeat.* Tum *ibidem* sanxit (5) ut Episcopi in caussis visitationis, aut correctionis morum *adpellationi tanquam frivolae non deferant, sed quovis stylo, et consuetudine etiam immemorabili contraria non obstante, ad ulteriora procedant: nisi gravamen huiusmodi per definitivam senten-*

(1) Lib. I. epist. V.
(2) Labbeius conc. tom. VIII. col. 1656. — (3) Can. I. dist. 80. can. I., et II. dist. 99. can. IV. caus. 3. q. III. can. II. caus. 3. q. VI.
(4) Sess. XXIV. ref. cap. XX.—(5) Cap. X., et sess. XIII. ref. cap. I.

tiam reparari, *vel ab ipsa definitiva adpellari non possit*. Quod de suspensivo duntaxat adpellationis effectu intelligas, haud vero de devolutivo. Demum ubi Episcopus canonicae correctionis, pastoralisque visitationis, metas excessisse videatur, ius est Superiori et adpellationem recipere, et decreti episcopalis executionem suspendere (1).

XXVI. Adpellatio vel ab sententia definitiva interponitur, et dicitur *principalis*, vel ab interlocutoria, et dicitur *incidens*. Porro inter utramque nonnulla intercedunt discrimina; at potissimum illud est, quod principalis effectum parit suspensivum, et devolutivum, nimirum suspendit iurisdictionem iudicis a quo, et devolvit caussam in iudicem ad quem; ita ut interposita eiusmodi adpellatione nihil amplius adtentari possit a iudice inferiori, alioquin adtentatum a iudice superiore illico in pristinum reducetur (2). Secus vero se res habet in incidente, quae plerumque iurisdictionem iudicis inferioris non suspendit, nisi aut hic interpositae adpellationi detulerit, eam recipiendo, aut superior iudex litteras emiserit inhibitoriales, aut demum interlocutoria sententia damnum contineat irreparabile (3). Adhaec Iudex inferior non vetatur suam interlocutoriam sententiam, etiam post interpositam adpellationem, revocare: secus vero definitivam (4). Denique adpellatio incidens ut in scriptis fiat omnino necessum est, et quidem exposita caussa gravaminis (5) quum tamen adpellatio principalis, si in continenti fiat, simplici verbo *adpello* fieri possit (6).

De temporibus adpellationum

XXVII. Ex constitutione iustiniani intra decem dierum spatium adpellandi datur facultas (7), quod ius etiam Canonicum recepit (8). Porro, uti modo observavimus, quum, ubi sententia lata est, statim adpellatur, satis erit sine scripto, sed voce, iudice adhuc pro tribunali sedente, adpellare. Quod si non fuerit statim adpellatum, tunc adpellatio per libellum omnino est interponenda, qui complectatur a quo adpellatur, adversus quem, et ad quem (9). Huiusmodi decem dierum adpellationi inchoandae praescriptum spatium dicitur *tempus fatale adpellationis inchoandae*, sequitur *tempus fatale adpellationis interponendae*.

XXVIII. Adpellatione interposita intra trigiuta dierum spatium adpellans *Apostolos* petat (10). Apostoli, ita dicti a greca voce *ἀποςέλλω mitto*, libelli sunt dimissorii, sive litterae, quae a iudice inferiore, a quo adpellatum est, ad Superiorem, qui de adpellatione cogniturus est, dantur testandae adpellationis caussa: qui scriptum habeant, a quo dati sint, tum quis adpellaverit, adversus quem, et a qua sententia Verum in utroque foro eiusmodi Apostoli iamdiu exoleverunt (11). Igitur adpellatio instituitur coram iudice Superiore, exhibito libello ipsius adpellantis, quo iudicis infe-

(1) Bened. XIV. tom. I. *bullar.* const. XLVIII.
(2) Cap. VII. hoc tit. l. III. C. eodem, et in D. *toto tit. nihil novari adpellat. pend.*—(3) Cap. V., et VI. hoc tit. in VI.—(4) L. XIV. D. *de re iudicata*
(5) Cap. LIX. *hoc tit.*, *et cap. eodem in VI.*—(6) L. II. D. *eodem.* — (7) Nov. XXIII. cap. I.—(8) Cap. VIII. hoc tit. in VI.—(9) Leg. I., et II. D. eodem.
(10) Cap. VI. eodem in VI. — (11) Gudelinus lib. IV cap. 14.

rioris sententia se gravatum dicat, simulque litteras postulet inhibitoriales, quibus iudex inferior iubeatur in caussa amplius non procedere,acta transmittere, et omnia innovata ad pristinum reducere, quibus si dicto audiens non sit iudex inferior, ad ipsius adpellantis postulationem litterae expediuntur *compulsoriales* dictae, quibus ipse iudicis superioris mandata exequi compellitur.

XXIX. Ultimum denique fatale tempus est *adpellationis prosequendae*, nimirum adpellanti integer conceditur annus ad suam coram iudice Superiore adpellationem prosequendam, tum ex necessaria, et evidenti caussa biennium, quod aeque canonico, ac civili iure obtinet (1). Verum aliquando tempus illud legitima ex caussa restringitur (2). Demum tempus ad finiendam adpellationem statuere vetatur iudex a quo, sed reservatum est iudici ad quem (3). Porro uti apostolos, ita et hacc fatalia in desuetudinem abiisse observat Gudelinus *ibidem*. Igitur singulae Curiae certas habent introducendae,et prosequendae adpellationis constitutas regulas, quas si adpellans negligat, deserta censetur adpellatio (4).

De gradibus adpellationum

XXX. Adpellationes gradatim interponendae, nimirum a iudice inferiore ad eum, qui proximo in gradu est superior, ut puta ab Archidiacono ad Episcopum, ab Episcopo ad Metropolitanum, a Metropolitano ad Primatem, ubi Primas hac praerogativa perfruatur, a Primate ad tribunalia urbis, in quibus etiam gradatim adpellandum, ac demum ad Papam. Verum a sententia delegati nonnisi ad delegantem legitime adpellatur (5). Ceterum ubi tres sententiae conformes habeantur, adpellationi locus amplius non erit, tum iure civili, tum iure canonico (6).

XXXI. Quaeret hic fortasse quispiam, num liceat omisso medio ad iudicem supremum adpellare? porro hoc in capite non convenit ius canonicum cum civili. Iure enim civili non licere patet (7), quamvis eiusmodi interposita adpellatio inutilis prorsus non erit, quum ad proximum superiorem remittenda *ibid.* decernatur. At Iure Canonico licet omissis mediis *ἀμέσως immediate* ad Summum Pontificem adpellare (8). Quod de Iure Canonico novissimo intelligas: aliud enim obtinebat Iure Canonico antiquo, uti nuper explicavimus.

Quibusnam, et quibus in caussis ius adpellandi denegetur

XXXII. Ac 1, adpellatio non recipitur, quum vel generalis sit, qua scilicet quis provocet ab omni caussa, quae contra ipsam moveri possit (9), vel incerta, qua scilicet quis absolute dicat *adpello,* nec explicet, num e.

(1) Auth. *ei qui*, Cod. *de tempor., et reparat. adpellat.* cap. IV., et V. hoc tit.
(2) Indic. cap V.
(3) Cap. L. eodem.—(4) Videsis *Gagliardum* Instit. Can. lib. III. tit. XVII.
(5) L. un. cod. *ne liceat tertio provocare.*—(6) Cap. XXXIX., et LXV. hoc tit.: et clement. un. *de sent. et re iudicata.*—(7) L. XXI. Dig. hoc tit.—(8) Cap. VII., et LIV. hoc tit. cap. fin. *de foro competenti.*—(9) Cap. II., et XVIII. hoc tit.

g. ad Metropolitanum, an vero *αμεσως omisso medio* ad Papam adpellet (1).

Neque 2, auditur, qui pro alio adpellat, nisi forte id praestet pro reo, qui ultimo supplicio adficiendus sit: hoc enim casu licet cuicui etiam clerico, ac monacho adpellationem interponere (2).

Adpellare 3, vetantur qui ob contumacem absentiam damnati sunt (3).

Idem 4, *de notoriis* constituas, in quibus plerumque ad poenae illationem differendam adpellatur (4).

Reiicitur 5, adpellatio Regularium, quos Abbas correxit, levibusque legitimis poenis mulctaverit (5).

Tum 6, officialium, quos ob male gestum suum munus proprius iudex damnaverit (6).

Postremo a sententia Principis adpellari nequit, quippe qui Superiorem, ad quem provocetur, non agnoscat (7). Unde iure ordinario a sententiis summorum Pontificum, aut supremorum tribunalium denegatur adpellatio, sed duntaxat ad eosdem conceditur reclamatio.

XXXIII. Illud denique hic non abs re observandum, a sententia ipso iure nulla necessum non esse adpellationem interponi, sed satis esse ad impediendum eiusmodi sententiae executionem promptam nullitatis probationem (8).

TITULUS XV.

DE DELICTIS ECCLESIASTICIS GENERATIM

I. Gravissima inter viros doctos iamdiu agitata quaestio, nec adhuc definita ea est, nimirum quaenam antiquitus ecclesiastica crimina fuerint, eo scilicet intuitu, quo censuris, aliisve ecclesiasticis poenis puniri consueverint. Alii quidem existimant, eiusmodi crimina nonnisi tria fuisse, nimirum idololatriam, homicidium, et moechiam, atque his, aliisque praecipuis, quae ad haec tria reduci possunt, veterem omnem de censuris, publicaque poenitentia disciplinam adstringunt (9), eo praesertim innixi fundamento, quod veteres Patres, et Episcopi tum in synodis sancitis canonibus, tum in suis operibus crimina iudiciariae Ecclesiae potestati subiecta recensentes, nonnisi horum meminisse videantur.

II. At contra alii antiquam Ecclesiae disciplinam hoc in capite ad omnia grandia crimina extendunt, quae contra universum decalogum, sive divinam moralem legem committuntur, quam sententiam tum pluribus argumentis firmatam contendunt, tum vel maxime Augustini auctoritate (10), ubi tum eorum reiicit opinionem, qui censebant *tria* tantummodo crimina *mortifera esse excommunicatione punienda, donec poenitentia humiliore*

(1) Cap. I. ibid. — (2) L. VI., et XXIX. D. hoc tit. et Leg. VII. cod. *de episc. audientia.*—(3) L. I. Cod. *quorum adpellat.* L. XIII. Cod. *de iudiciis*, et L. XXIII. D. hoc tit. — (4) Cap. V., et XIII. hoc tit.

(5) Cap. III. hoc tit.—(6) L. III. Cod. *quorum adpellationes.*

(7) L. I. §. 1. D. *a quibus adpellare non licet.*— (8) L. I., et passim Cod. *quando provoc. non est necess.*—(9) Nat. Alex. hist. eccles. III. saec. diss. VI. q. 1.

(10) Hom. ult. ex L. cap. 3.

sanentur, *impudicitiam*, *idololatriam*, *homicidium*, tum paucis interiectis haec habet: *tertia actio est poenitentiae, quae pro illis peccatis subeunda est, quae legis decalogum continet, et de quibus Apostolus ait : qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* In nostris *christianis antiquitatibus* fusius hac de re agemus, nostramque dabimus sententiam, qua distinguentes inter sollemnem, sive canonicam, et publicam poenitentiam, quaenam utrique obnoxia fuerint crimina, separatim explicabimus.

III. Hic tantummodo animadvertere iuvat, quod alibi iam indicavimus, scilicet ad saeculum usque XII. nullam in Ecclesia distinctionem agnitam fori interni ab externo, unde per ea tempora tametsi Episcopi in omnia sive publica, sive occulta, non clericorum modo, verum et laicorum crimina inquirerent, atque in delinquentes veluti processus conficerent, testes audiendo, sententiam pronunciando, ac legitimam poenam imponendo, haec tamen omnia non peragebant, nisi respectu habito ad forum spirituale, sive Sacramentum Poenitentiae, uti late ostendit Morinus de administratione Sacramenti Poenitentiae (1).

IV. Et sane 1, omnes ecclesiasticae poenae per ea tempora non ad vindictam imponebantur, sed unice ad ipsius peccatoris cum Deo reconciliationem. 2. Non aliud erat tribunal, in quo censura ligatus exolvebatur, et poenitens a peccato absolvebatur, sed unus, idemque Episcopus, vel Presbyter utramque simul praestabat. Et licet 3, circa saeculum VII. disciplina invaluerit, ut publica crimina Episcopis, eorumve specialibus delegatis reservata essent, occulta vero quibuslibet presbyteris: unde veluti forum externum ab interno distinctum inductum tunc temporis videretur; adhuc tamen omnia ad Sacramenti Poenitentiae administrationem, peccatorumque reconciliationem unice pertinebant. Neque 4, per eadem tempora distinctio occurrit inter delicta mere ecclesiastica, et civilia, ita ut de illis in foro interno, de istis vero in externo Episcopus cognosceret, sed in utraque aeque inquirebat, in delinquentes legitimis poenis animadvertendo ad eorundem emendationem, et publici scandali averruncationem. Unde 5, quod quis in foro saeculari de aliquo crimine convictus civili poena mulctatus esset, id impedimenti non erat; cur ab Episcopo ecclesiasticis poenis non puniretur: quum non unus, idemque fori ecclesiastici, et civilis finis esset. Vetus enim Ecclesiae disciplina poenitentiam ut medicinam considerabat, peccatorem ut aegrotum: quem Episcopi punitum quidem propter crimen poena civili censebant, non autem sanatum. Christiana tantum poenitentia eum vere sanare, ac vulnera per peccatum inflicta obducere credebatur (2).

V. Iam vero circa saeculum XII. inducto fori interni ab externo, et contentioso discrimine, strepituque forensi in episcopale tribunal invecto, ob generalem illam modo explicatam Episcoporum in omnia crimina iurisdictionem, omnes etiam civiles laicorum caussas, in quibus de peccato aliqua videretur esse quaestio, ad suum contentiosum forum Episcopi pertrahere adgressi sunt (3), et quidem ea ratione, quam in *idem caput* indicat Glossa, scilicet *tantum ratione peccati, et inducendo ad poenitentiam.*

(1) Lib. I. cap. IX, et X.—(2) Videsis *Morinum* ibidem, et lib. VII. cap. V.
(3) Cap. XIII. *de Iudiciis.*

VI. Quum vero temporis progressu in tribunali ecclesiastico de criminibus, non amplius ratione sacramentali ab Episcopis, vel eorum officialibus cognosceretur, neque poenae canonicae per modum medicinae spiritualis infligerentur, sed methodo omnino forensi, et ad vindictam pecuniariam, vel corporalem; hinc pedetentim a Principibus saecularibus eiusmodi recens inducta episcopalis iurisdictio decurtata est, scilicet ut, reservata foro ecclesiastico sacramentali peccati confessione, et absolutione a Sacerdote virtute clavium obtinenda, tum et clericorum caussis, merisque etiam laicorum ecclesiasticis delictis foro episcopali adtributis, reliquae civiles, ac criminales laicorum caussae, atque etiam peculiaria quaedam clericorum delicta foro saeculari adscripta sint, id quod late explicavimus (1).

VII. Igitur ex nova Ecclesiae disciplina crimina trifariam dispescuntur, scilicet ut alia sint mere *ecclesiastica*, alia *civilia*, et alia *mixta*. Primi generis sunt, quae admittuntur contra Fidem, Religionem, Sacramenta, easque morum regulas, quas ius civile non curat, uti haeresis, apostasia, schisma, profanatio Sacramentorum etc. Civilia sunt, quae adficiunt Rempublicam uti homicidium, furtum, rapina etc. Mixta vero, quae tam Religionem, quam Rempublicam offendunt, uti sacrilegium, adulterium, blasphemia non haereticalis, etc. Porro ecclesiasticorum criminum solus ecclesiasticus Iudex cognitionem habet, civilium iudex civilis, mixtorum vero uterque per praeventionem (2). Nos praecipuas tantum hic criminum ecclesiasticorum species recensebimus, ac pro instituti nostri modulo enarrabimus, tum quoque poenas eadem comitantes indicabimus.

TITULUS XVI.

DE DELICTIS ECCLESIASTICIS SPECIATIM

De haeresi

I. Αιρεσις *haeresis* est a graeco verbo αιρεω, quod forte primaria sua notione denotat *eligo*. Unde αιρεσις *haeresis* idem est, ac *electio*, et speciatim *electio dogmatis*, atque ipsum *dogma*. Unde Cicero de Catone stoico: *est in ea haeresi*, inquit, *quae nullum sequitur orationis florem*. Christianis *haeresis* est *dogma adversans principiis Religionis christianae*. Nam horum tantummodo habitus efficit christianum, at conclusionum habitus non απλως *simpliciter* christianum, sed theologum efficit (3).

II. Haeresis definiri potest: *voluntarius error intellectus in Fide cum pertinacia voluntatis*. Ut igitur quis haereticus dici possit, satis non est, ut errorem aliquem evomat, sed necessum est, ut falsae alicui sententiae, sive ψευδογματι *falso dogmati*, quod christianae fidei contraire noverit, sciens, prudensque adhaereat. Illustre huius rei exemplum habemus in controversia de validitate Baptismi ab haereticis collati, quae medio saeculo III. in Ecclesia exarsit inter s. Cyprianum, ac Firmilianum, et s. Stephanum R. Pontificem. Cyprianus enim, et Firmilianus cum suis Episcopis, etiam

(1) Tit. V., et VI.
(2) Cap. VIII. *de foro competenti*.—(3) Vossius *in voce haereo*.

in synodis coactis, mordicus defendebant baptisma ab haereticis collatum esse invalidum, ac proinde eos, qui foris tincti, hoc est baptizati essent, et apud haereticos schismaticos profanae aquae labe, ut inquiebant, maculati essent, quando ad catholicos, atque ad Ecclesiam, quae una est, venerint, baptizandos esse. Atqui Cyprianus, Firmilianus, aliique ita sentientes nunquam, ut haeretici, in Ecclesia audierunt. Licet enim sententiam tuerentur divinae, ac apostolicae traditioni contrariam, attamen, quia catholica Ecclesia nondum in ea controversia definierat, quid apostolica haberet traditio, quidque ex traditione illa tenendum, et credendum esset, ab omni haereseos, ac schismatis labe immunes eos fuisse nullus unquam vel subdubitavit. Ad rem s. Augustinus de Cypriano (1): *quod ergo ille vir sanctus de Baptismo aliter sentiens, quam se res habebat, quae postea pertractata, et diligentissima consideratione firmata est, in catholica unitate permansit, et charitatis ubertate compensatum est, et passionis falce purgatum.*

III. Nemo ut haereticus damnandus, nisi qui manifesto aliquo externo signo semel haereticum prodat: ex lege Arcadii (2) ii inflictis contra haereticos poenis obnoxii declarantur, qui *vel levi argumento a iudicio catholicae Religionis, et tramite detecti fuerint deviare.* Haud raro enim usuvenit, ut quis, licet alioquin maxime catholicus, tanquam haereticus habeatur ex falso duntaxat rumore, ac vagis, incertisque accusationibus. Qua in re antiquitus viri etiam sanctitate, ac doctrina clarissimi decepti sunt, uti s. Epiphanius, qui in s. Ioannem Chrysostomum non modo male animatus vehementer fuit; verum et cum ipso communicare noluit, quod ut haereticos non exhorruit, quos ipse errore praeventus haeresi damnaverat: *quum Chrysostomus ante caussae cognitionem haec facere haudquaquam iustum esse duceret* (3).

IV. Quod vero in modo indicata lege Arcadius dicit, *vel levi argumento*, nemo inde inferat vel levem haereseos suspicionem poenis sive ecclesiasticis, sive imperialibus aliquem obnoxium reddere. Namque, ut erudite demonstrat Gothofredus in eandem legem, *argumentum* ibi non levem suspicionem, non εικασον *coniecturam*, non indicium nudum significat, neque αποδειξην *certam probationem*, rationemque rei dubiae fidem facientem, sed quamcumque propositionem, titulum, fideique articulum denotat. Ac proinde illa *vel levi argumento* iungenda sunt non cum voce *detecti*, verum cum voce *deviare*. Unde iam manifestum levi argumento deviare a iudicio catholicae Religionis, et tramite, idem valere, atque deviare vel in levissimo articulo, et propositione fidei, et haereticam propositionem tueri, quantumcunque ea levis videatur. Igitur verba illa *vel levi* pertinent non ad levitatem probationis, sed ad adparentem rei, et propositionis levitatem. Nempe quaelibet levis exerratio sit, in rebus fidei haeresis est. Tum ex eadem lege requiritur, ut quis detectus fuerit de catholicae Religionis tramite deviare. Namque, ut docet s. Thomas (4) licet haeretici *mereantur non solum ab Ecclesia per excommunicationem separari..: Ex par-*

(1) Lib. I. *de unico baptismo* cap. XVIII.—(2) Cod. theod. *de haereticis* L. XXX. et leg. XXVIII. Cod. theod. eodem tit.
(3) *Sozomenus* lib. VIII. cap. 14.—(4) II. II. q. II. art. 3.

te autem Ecclesiae est misericordia ad errantium conversionem: et ideo non statim condemnat, sed post primam, et secundam correptionem, ut Apostolus docet: postmodum autem si adhuc pertinax inveniatur, Ecclesia de eius conversione non sperans aliorum saluti providet eum ab Ecclesia separando per excommunicationis sententiam.

V. Igitur levis de haeresi suspicio scilicet ex pertenuibus indiciis, levibusque coniecturis exorta, haereticum non constituit. At vero ubi suspicio fuerit vehemens, scilicet quam plura, ac graviora efferant argumenta, satis caussae est, cur in aliquem, tanquam in haereseos suspectum, agatur (1). Unde synodus tridentina sanxit, ut *in fidelem excommunicatum, qui post legitimas monitiones non resipuerit... et obdurato animo censuris innexus in illis per annum insorduerit, etiam contra eum, tanquam de haeresi suspectum, procedi possit.* Sic quoque in sepelientes de industria haereticos in loco sacro, tum et in haereticorum fautores, receptatores, defensores ac demum in eos, qui ob haereseos suspicionem in iudicium vocati contumaciter absint, excommunicatione animadvertendum decernitur (2).

De poenis in haereticos sancitis Iure Canonico

VI. Praecipua est excommunicatio, et quidem latae sententiae (3): unde canones aeque in antiquis, ac in recentioribus conciliis adversus haereticos constituti, anathemate clauduntur in eos inflicto, qui doctrinae in iis contentae sese opposuerint. Et sane, uti loquitur s. Hieronymus (4). *Secandae putridae carnes, et scabiosum animal a caulis ovium repellendum, ne tota domus, massa, et pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est.* Eamdem poenam, uti modo innuimus, subeunt etiam, qui haereticos scientes in loco sacro tumulaverint, haereticorum fautores, hospites defensores etc. tum et qui cum haereticis oraverint, sive in sacris communicaverint (5).

VII. Altera poena est depositio, si clerici fuerint, ab omni officio, et beneficio ecclesiastico (6). S. Cyprianus iam idem docuerat (7): *dicimus omnes omnino haereticos, et schismaticos nihil habere potestatis, ac iuris.*

VIII. Tertia poena est irregularitas cum infamia, qua haereticus ipso iure adficitur (8). Eaque irregularitas perdurat etiam postquam haeresim detestati in Ecclesiae communionem redierint (9). Eidem poenae obnoxii quoque sunt haereticorum fautores, defensores, receptatores, tum et eorundem filii, et quidem ad secundum gradum per paternam lineam; per maternam vero ad primum duntaxat.

IX. His addesis 1, haereticis vetitum adversum aliquem fidelem in caus-

(1) Sess. XXV. ref. cap. 3. — (2) Cap. III., et VII. *de haereticis* in VI.
(3) Can. XIII. causs. 24. q. III. cap. VIII. IX., et XV. *de haereticis*.
(4) Comment. in epist. ad Galat. cap. V. vers. 8. — (5) Can. apost. XLV., et LXV. *concilium laodicenum* can. IX. — (6) Cap. 9. *de haereticis* — (7) Epist. *ad magnum*. — (8) Can. XVII. causs. 6. q. I. et cap. 2. §. 2. *de haereticis* in VI. — (9) Can. XX. causs. 1. q. VII.

sa ecclesiastica testimonium dicere (1). 2, haeretici in loco sacro haud sepeliendi (2). 3, denique haereticis haud permissum in paternam haereditatem succedere (3). Quod Iure etiam Civili constitutum est (4).

De poenis in haereticos sancitis Iure Civili.

X. Plures quoque poenas piissimi imperatores, ac principes in haereticos sanxere, ex quibus potiores hic dabimus. 1, infamia notati, sive ut infames habendi, unde quocunque publico honorifico munere defungi vetantur, sive militare illud fuerit, sive civile (5).

2. Ipsis interdicta tum facultas condendi testamentum, donationes constituendi, aliosque quosvis contractus ineundi, tum etiam ius ex testamento aliquid accipiendi, donationesque capiendi: *ibidem.*

Unde 3, omnia haereticorum bona fisco addicta: *ibidem.*

4. Poena mortis, idque ad exemplum eorum, qui crimen laesae maiestatis humanae admiseruut., *ibidem.* Insignis est hoc de capite constitutio Friderici II. imperatoris cuius fragmenta habentur in codice Iustiniani (6). In ea imperator omnes ab imperatoribus retro iam sancitas in haereticos poenas cum firmat, tum etiam innovat, atque ad eorundem receptatores, fautores, et defensores exporrigit, ubi ecclesiastica censura notati intra annum non resipuerint, demum aeque hos, atque illos *bannitos* declarat: qua de re, ut iidem mortis supplicio, quae ordinaria bannitorum poena est, afficerentur, decernere videtur. Quod idem Fridericus imperator in constitutione Regni I. *de haereticis, et patarenis* expressius edicit: *praesentis nostrae legis edicto damnatos mortem pati Patarenos decernimus, quam adfectant, ut vivi in conspectu populi comburantur . . . . . credentes, et complices, et quocunque modo fautores. . . . . publicatis bonis omnibus relegandos in perpetuum esse censemus.*

XI. Haeretici, qui suum errorem detestantur, et abiurant, tum Ecclesiae reconciliantur, tum mortis poenam evadunt, at plerumque perpetuo carceris squalori mancipantur (7). Excipe tamen in haeresim relapsos, quorum poenitentia ceu ficta habetur, unde *saeculari iudicio sine ulla penitus audientia relinquendi decernuntur* (8). Verum deneganda iisdem non sunt Poenitentiae, et Eucharistiae Sacramenta, *si postmodum poeniteant, et poenitentiae signa in eis adparuerint manifesta.*

De schismate

XII. Schisma haud quidem a verbo latino *Scindo*, at vero a graeco σχίζειν σχίσμα *scindere scissura* suam habet originem. Unde quodcunque peccatum, quo a Dei amicitia, omnisque excommunicatio, qua a fidelium communione separamur, latius dici quodammodo Schisma posset.

(1) Can. apost. LXXV. codex afric. can. CXXIX. — (2) Cap. II. ibid. in VI. — (3) Codex afric. can. XXII. — (4) Leg. VII. IX., et XL. cod. theod. *de haereticis.* — (5) Tit. *de haereticis in utroque codice.* — (6) *Auth. si vero, et auth. credentes de haereticis.*

(7) Cap. XV. *de haereticis.* — (8) Cap. 4. eodem in VI. Cap. IX. eodem, et Cap. 8. ibid.

Verum hic strictius schismatis vocabulum usurpamus, quo indicatur *divisio, qua quis seipsum ab Ecclesiae Catholicae communione separat* (1).

XIII. Duplex schismatis species distingui potest, *particularis* una, *universalis* altera. Illa est, quum intestinum inter quosdam Episcopos exoriatur dissidium, ac voluntatum alienatio, salva tamen unione tum fidei, tum etiam cum universalis Ecclesiae Capite R. Pontifice, cuiusmodi fuisse videtur schisma IV saeculo inter orientales Episcopos excitatum ob controversiam, num una in Deo, num vero tres hypostases agnoscendae essent.

XIV. Universalis est, quum subiectio, et obedientia R. Pontifici denegatur, et sic quoque vinculum ecclesiasticum cum Episcopis ei adhaerentibus solvitur. Quum vero hi cum R. Pontifice universalem constituant Ecclesiam, hinc eiusmodi schisma dicitur discessus ab universali Ecclesia.

XV. Schisma non videtur posse haeresi carere: Papam enim supremum Caput esse Ecclesiae, articulus fidei est, quem illi negant, qui schisma universale committunt. Adhaec ex Hieronymo (2): *nullum schisma non aliquam sibi confingit haeresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur;* uti exemplis novatianorum, donatistarum, graecorum, aliorumque fuse demonstrat Gonzalesius (3). Non ergo mirum, si schismatici iisdem fere, ac haeretici poenis adfligantur (4).

De apostasia

XVI. Apostasia idem est, ac *christianae Religionis desertio*, quae plerumque comitem habet transitum ad falsam aliquam sectam, uti iudaismum, paganismum, atheismum. Delictum sane atrocissimum, atque haeresi longe gravius: haeresis enim aliquod duntaxat negat fidei dogma, at apostasia omnem prorsus fidem deserit: non omnis haereticus est apostata, omnis tamen apostata est haereticus: qua de re apostatae iisdem plectuntur poenis, ac haeretici.

XVII. Quum vero alii vel vi tormentorum deficerent, vel ab Ecclesiae quidem communione avocarentur, at idololatriam non amplecterentur, alii vero ex adverso, et sponte christianae Religioni nuntium remitterent, et idololatria sese polluerent; hinc semper Ecclesia severius in hos, quam in illos animadvertere consuevit (5). Quinimmo his posterioris speciei apostatis quidam antiqui canones ad finem usque vitae communionem denegandam praecipiunt (6). Tum iisdem nonnisi in hora mortis reconciliationem impartiendam decrevit Siricius P. (7).

XVIII. Sunt quoque duae aliae species apostasiae laxiori sensu sic dictae: scilicet *apostasia ab Ordine*, vel *a Religione*, quia nimirum clerici, vel monachi, professive regulares habitum, vitamque clericalem, vel religiosam deserunt, et ad vota saecularia, vitamque laicalem transeunt. Eiusmodi clericos, monachosque apostatas anathemate plectendos synodus

(1) S. Thomas II. II. q 39. art. 1.

(2) In cap. II. *epist. ad Titum.*—(3) In cap. I. *de schismaticis.*—(4) Cap. XXXII. causs. 24. q. I.

(5) Can. illiberit. I., et XLVI. cap. pen., et ult. *de apostatis.*—(6) Indic. can. I. illiber.—(7) Epist. I. *ad Himerium* cap. III.—

chalcedonensis sanxit can. VII: *qui semel in Clero deputati sunt, aut monachorum vitam expetiverunt, statuimus neque ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam, sed hoc tentantes, et non agentes poenitentiam, quo minus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizari.*

XIX. Clerici apostatae sunt ipso iure infames (1), et si moniti non resipucrint, deponendi suut (2). Interea vero temporis incurrunt in poenam suspensionis a beneficio, et inhabilitatis ad beneficia (3). Quod tamen de clericis in sacris constitutis solummodo intelligas.

XX. In monachos quoque apostatas variae poenae sancitae sunt, at non tam ex iure communi, quam ex monachorum, ac regularium privilegiis, inter quas potior est excommunicatio latae sententiae, cui subiacent non modo ipsi monachi apostatae, verum et qui eosdem recipiunt, occultant, vel defendunt.

De divinationibus

XXI. Divinationis vocabulum omnes complectitur illicitas vias, et artes manifestandi secreta, aut praenuntiandi futura, quae ex nullis naturae legibus sciri possunt Ex variis illis illicitis viis, et artibus variae exoriuntur divinationum species, uti 1, *astrologia*, sive ars pandendi occulta ex situ, et motu stellarum. Qui hanc artem profitebantur, vulgo dicebantur, mathematici: quo nomine aeque apud gentiles, ac apud christianos Imperatores quam frequenter damnati sunt, gravissimisque poenis coerciti (4).

2. *Augurium*, cuius itidem variae species ex diversis modis, quo peragebatur, uti 1, *haruspicium*, et *haruspicina*, quum observabantur signa, et indicia in extis victimarum. 2, sic strictori notione dictum *augurium*, quum ex motu, volatu, vel cantu avium argumenta desumebantur. 3, *omen*, quum ex voce, vel etiam sternutatione hominum indicia captabantur. 4. *Χειρομαντεια chiromantia*, *μετοπωσκοπια metoposcopia*; et *notomantia*, quum scilicet ex manibus, ex vultu, ac fronte, vel ex dorso occultarum rerum manifestationem quis aucuparetur. Quantum Romani hisce augurii speciebus dediti fuissent, ipsimet profani scriptores luculentissime testantur.

3. *Sortilegium*, sive divinatio per sortes, qua nimirum per sortes inquiritur quid agendum sit, quidve vitandum. Gentiles sortibus virgilianis utebantur, scilicet oraculi loco accipiebant versus quoscunque, qui, adrepto temere Virgilii poetae libro, oculis primo se obiicerent. Qua ratione Hadrianum imperium sibi praenuntiasse, narrat Spartianus *in vita Hadriani*. Non defuere antiquitus fideles, qui eodem prorsus pacto sacris Bibliis abutebantur, quod *sacras sortes* vocabant, quodque veteribus synodis peculiaribus canonibus damnatum est (5).

Verum pluribus in casibus vetitum non est sortes adhibere, uti in agrorum divisione, in exercitu ad definiendum, quisnam primus hostem adoriri

(1) Can. II. caus. 3. q. IV.— (2) Can. V. caus. 21. q. IV.
(3) Clement. II. *de vit., et honest. cleric.* —(4) Tit. *de mathemat; et malef. in utroque codice.*
(5) Conc. agath. can. XLII. venetic. can. XVI: aurelian. I. can. XXX.

debeat, tempore persecutionis ad seligendos ex pluribus ministros, quibus ad gerendam curam plebis in civitate manendum sit, quod probat Augustinus (1). Porro sortibus uti legibus Ecclesiae interdictum est in distribuendis officiis ecclesiasticis, electionibusque canonicis (2). nisi peculiare habeatur Dei mandatum, uti in electione Matthiae factum est, de qua Hieronymus in Ioannem I. sic habet: ***non statim debemus sub hoc exemplo sortibus credere, vel illud de actibus Apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte in apostolatum Matthias eligitur: quum privilegia singulorum non possint facere legem communem.***

4. ***Divinatio per explicitum pactum cum satana;*** nimirum quum Satanas ipsum consulenti responsa det, vel 1, per imagines, sive idola, propterea ***oracula*** adpellata, vel 2, per suos vates, sic dictos ***pythones***, et ***pythonissas***, quasi spiritu fatidico agitatos, vel 3, per somnia, quod ***ονειρομαντεια vaticinatio per somnia*** vocitabatur, vel 4, per spectra, sive visiones mortuorum, quod proprie dictum ***νεκρομανξεια vaticinatio per mortuos***, vel 5, per cranium hominis, quod ***κρανιομαντεια vaticinatio per cranium*** veteres dixere, vel denique 6, per signa, vel figuras factas in terra, in aqua, in aere, in vitro, in igne, aliisque sexcentis fallaciarum modis, de quibus vide Martinum Delrio, aliosque de hoc capite fuse pertractantes. Illud hic duntaxat observandum, eiusmodi delictum semper in Ecclesia adeo nefandum, quam quod maxime fuisse habitum; quippe quod idololatriam, haeresim, incredulitatem, apostasiam, sacrilegium, curiositatem, aliaque crimina, singula per se gravia, aliqua saltem ex parte in se complecti videretur, unde et canonibus ecclesiasticis gravissimis censuris, et legibus civilibus poena capitali punitum (3).

De magia

XXII. Magia superstitiosa, quae proprie a Canonistis *magia* dicitur, ea est, per quam mira quaedam fiunt ope daemonis, sicque a magia naturali distinguitur, per quam saepe Philosophi mira efficiunt virtute caussarum naturalium. Superstitiosum illud magiae genus sortilegio oppido adfine est. Unde Iure canonico aeque sortilegi, ac magi iisdem plectuntur poenis, nimirum excommunicatione, et si clerici fuerint, depositione, uti patet ex pluribus Canonibus, et decretalibus (4).

XXIII. Duo hic tantummodo observare iuvat. 1, consulentes quoque magos, vel sortilegos in excommunicationem incurrunt, et si clerici fuerint, ab honore dignitatis suae depositi monasterii poenam subeunt, ibique perpetuae poenitentiae dediti scelus admissum sacrilegii luunt (5).

2. Astrologi peculiaribus poenis plectendi ex duabus pontificiis bullis, altera quidem Xysti V., qua in astrologos ecclesiasticis poenis animadvertendum decernitur, etiamsi futuros eventus, quos ex sideribus, et planeta-

(1) Epist. CLXXX. *ad honorat.*—(2) Cap. fin. tit. *de sortileg.*

(3) Auctor constit. lib. VIII. cap. 32: conc. ancyr. can. XXIV. can. VII. caus. 26. q. V. L. IV. C. theod. *de malef., et mathem.*

(4) Caus. 26. q. V., et in tit. *de sortilegis in lib. decretal.* — (5) Syn. toletan. IV. can. XXIX.

rum adspectibus venantur, non certo adfirmare dicant: altera vero Urbani VIII., quae astrologos, qui de statu Reipublicae christianae, vel Sedis Apostolicae, aut de vita R. Pontificis, aut consanguineorum eius iudicia ferunt, vel facta apud se babeant, praeter sententiam excommunicationis ipso facto incurrendae, tanquam reos laesae maiestatis,ultimo supplicio, publicatione bonorum, et si clerici fuerint, privatione beneficii, et officii puniri iubet.

XXIV. Iure quoque ecclesiastico neapolitano variae poenae in sortilegos, et magos sancitae sunt. 1. In constitutionibus Ioannis Ursini excommunicatio ipso facto incurrenda statuitur in veneficos, sortilegos, divinatores, tum et in eos, qui ad ipsos accedant, aut auxilium, consilium, et favorem praestant,, *const.* 4. Eidem poenae declarantur obnoxii omnes dantes, et recipientes chrisma, vel oleum sanctum ad divinationes, veneficia, aut sortilegia (1). Tum I. synodus provincialis neapolitana *cap. VII.* sortilegos, ipsorumque opera utentes eadem censura, aliisque a sacris canonibus statutis poenis, vel etiam arbitrio Episcopi statuendis puniri decrevit. II. quoque synodus provincialis neapolitana (2) excommunicationis sententiae ordinario reservatae ipso facto subiacere sanxit non modo sortilegos omnes, et magos cuiuscunque generis, iisdemque in suis divinationibus, ac maleficiis quibuscunque cooperantes, aut quovis modo cousentientes, verum et eos, qui aliqua re sacra ad alium usum, quam fuerit ordinata, quomodolibet abutantur. Eadem quoque habet I. synodus provincialis mediolanensis (3), aliaeque syuodi identidem in Italia celebratae.

De maledicto, sive blasphemia

XXV. Blasphemia, sive maledictum a βλασφημω *maledico*, scilicet qua Deo ore iniuria irrogatur, duplex potissimum distingui potest, scilicet ut alia sit *enunciativa,imprecativa* alia.Illa est,quum Deo negatur, quod ipsi convenit, uti esse omnipotentem, immensum,iustum etc,vel quum ei tribuitur, quod ab ipso alienum est,uti esse crudelem, insipientem non providum etc:vel demum quum creaturae,quod proprium Dei est,adscribatur.Huiusmodi blasphemiae, quum manifestum errorem arguant, haereticales adpellantur, et hoc nomine blasphemi haereticorum ritu habentur, licet revera haeretici non sint, si dictis suis non adsentiantur. Olim gentilibus nihil erat antiquius, quam christianos ad eiusmodi blasphemias ore promendas adigere (4). Ex eodem Eusebio (5) habemus, quod tyranno Polycarpum in Christum convicia profundere iubenti λοιδορεσον τον Χριςον *conviciare Christo*, haec ille digna se verba dederit: *sex, et octoginta continuos annos ei ministravi, nec ulla me unquam adfecit iniuria, et quomodo possum impie loqui adversus Regem meum, Auctoremque salutis meae ?*

XXVI. Blasphemia imprecativa est, vel quum quis malum aliquod Deo imprecatur, uti *pereat Deus*, *lateat Deum* etc., vel quum aliquid, licet, verum, ira tamen exaestuans, vel conviciantis instar, quis de Deo proferat, quae *dehonestativa* blasphemia etiam dici consuevit, uti est illud apud

(1) Const. V.—(2) Tit. I. cap. IV.—(3) Part. I. const. X.
(4) Eusebius lib. VI. cap. 41: Plinius lib. X. epist. 97. —(5) Lib. IV. cap. XV.

Matthaeum (1): *vah qui destruis templum Dei, et in triduo illud reaedificas.* Est quoque blasphemia in Deiparam Virginem, vel in Sanctos, quaeque et ipsa indirecte, ac mediate in Deum redundat, quo intuitu blasphemia dicitur.

XXVII. Utrumque blasphemiae sive enuntiativae, sive imprecativae genus atrocissimum apud veteres iudicatum esse delictum, tum ex pluribus patet, tum vel maxime ex Synesio, qui quum Andronicum tyrannicum Ptolemaidis praesidem de aliis suis criminibus admonuisset, ubi tamen audivit ipsum dictitantem neminem unquam de manibus suis ereptum iri, si vel ipsum Christi pedem manibus corriperet, ipsum amplius non admonendum, sed de Ecclesia sollemni ritu eiiciendum duxit (2).

XXVIII. Poena Iure Canonico antiquo in blasphemos sancita erat depositio in clericum, et excommunicatio in laicum, quae tamen temporis progressu obsolevit, unde iure hodierno arbitraria est, scilicet a iudice, quae ipsi opportunior videatur, imponenda. I. synodus provincialis neapolitana in hunc modum decernit (3): *qui palam maledicta, convicia, out obscoena verba in Deum, ac Dominum nostrum Iesum Christum, vel in eius beatissimam Genitricem, vel in aliquem Sanctorum plena veneno mortifero lingua protulerit, is si clericus fuerit, ad Ordinarii arbitrium fructuum ecclesiasticorum privatione, et beneficii depositione usque plectatur, iuxta constitutionem concilii lateranensis sub Leone X. Quod autem ad laicos attinet, sciant se non impune habituros, sed poenis a sacris canonibus, et apostolicis constitutionibus statutis mulctatum iri.* Iure quoque civili antiquitus poena in blasphemos constituta, erat ultimum supplicium (4). *Qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere . . . permanentes in hisce illicitis, et impiis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, et ultimis tradere suppliciis* etc. Idem quoque iuris praescribunt capitularia regum francorum (5). In veteri etiam Lege blasphemi lapidibus a multitudine obruebantur (6).

XXIX. Iure Neapolitano ex constitutione Friderici *de blasphemantibus*, et ex Pragmatica Ferdinandi *I. eodem tit.* blasphemantes Deum, B. M. V., vel Sanctos linguae abscissione, tertiae partis bonorum amissione, ac publici muneris privatione puniendi, qua poena sub Carolo II. austriaco etiam in blasphemantes s. Fidem D. N. I. Christi animadvertendum constitutum est. At sub Carolo VI. austriaco an. 1726. mitius cum blasphemis actum est, ut scilicet hi si nobiles, ad quatuor annos relegentur, si plebei, ad triremes per annos totidem damnentur.

De sacrilegio

XXX. Sacrilegium in eo a blasphemia differt, quod haec verbis, illud autem facto iniuriam Deo irrogat, unde passim definitur: *rei sacrae violatio.* Res sacra dicitur, quae cultui divino addicta est, unde ex s. Thoma (7) triplex exsurgit sacrilegii genus, nimirum *personale*, quum iniuria

(1) Cap. XXVII. 40.—(2) Synesius epist. LVIII.
(3) Cap. IX. *de blasphemia* —(4) Nov. LXXVII. — (5) *Additione III. cap. 85.*
(6) Levit. XXIV. — (7) II. II. q. 99. art. 1.

personae sacrae, clerico, religioso, sanctimoniali inferatur: *locale*, quum loco sacro, Ecclesiae, vel coemeterio debitus honor denegetur, *reale* demum, scilicet quod perpetratur contra res sacras, sive cultui divino peculiariter dicatas, uti sunt Sacramenta, calices, imagines Sanctorum, reliquiae.

XXXI. Personale sacrilegium triplici potissimum ratione committitur. 1, ubi ecclesiasticam clericorum quis violans immunitatem, clericum ad laicum tribunal trahat: de qua clericorum praerogativa satis *lib. I. tit. VIII.*, 2, ubi quis violentas in clericum, vel monachum manus adtulerit parvi habens clericorum privilegium (1). 3, demum, quum quis cum virginibus sacris, aliisve personis Deo dicatis se sociare non erubescat (2).

XXXII. Triplici quoque ratione locale admittitur sacrilegium. 1, per locorum sacrorum pollutionem. 2, per localis ecclesiasticae immunitatis violationem ac 3, per omnes, et quoscunque actus, quos ibi exercere legibus vetantur christiani: at de bis *lib. II. tit. XIII.* Illud hic tantummodo non abs re observandum, sepulcrorum violationem antiquis tum ecclesiasticis, tum imperialibus sanctionibus, tanquam immanissimum delictum, audiisse (3), ubi inter ea delicta recensetur, quibus generalis in Paschatis sollemnitate reliquis indulta venia denegabatur (4). Epistolae canonicae Gregorii Nysseni (5), et concilii toletani *IV. can. XLV.* excommunicationis poena in laicos, depositionis in clericos sepulcrorum violatores sancitur.

XXXIII. Sacrilegium reale quod spectat, quemadmodum non uno intuitu res aliqua sacra dicitur, uti *lib. II. tit. I.* indicavimus, ita diversis quoque modis illud perpetratur. Graviora eiusmodi sacrilegia sunt, quum profanis usibus adplicentur Ecclesiae, altaria, vasa sacra, vestes altaris ministerio addictae, sacri codices etc. De his extat peculiare Tridentinum decretum *sess. III.*, quo interdicitur cuicui *convertere, et torquere sententias Sacrae Scripturae ad scurrilia, scilicet fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias, et diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos.*

XXXIV. Poenae in sacrilegos partim legibus sunt sancitae, partim iudicis arbitrio sanciendae relinquuntur. Poena legibus constituta est excommunicatio ipso facto, ut aiunt, incurrenda quadruplici in casu: 1, in clerici, vel monachi percussione (6). 2, in violatione immunitatis ecclesiasticae: qua de re alibi satis. 3, quum quis Ecclesiam violenter confringere, eamque spoliare audeat (7). 4, demum, quum quis Ecclesiam incendat (8). Iure civili neapolitano sacrilegorum poenae iudicis arbitrio infligendae relinquuntur; quum vero vel templa destruxerint, aut perruperint, vel inde vasa sacra abstulerint, vel virgines Deo sacratas rapuerint capitali poena plectendi sunt ex constitutione Rogerii (9).

De simonia.

XXXV. Simonia ita dicta a Simone Mago, qui potestatem impartiendi

(1) Can. XXIX. caus. 17. q. IV. — (2) Can. VIII. causs. 27. q. I.
(3) L. V. *de sepulcr. violat.*, et L. III. *de indulgentiis.* — (4) L. III. *C. theod. de indulgentiis.* — (5) Cap. VI. et VII. — (6) Indic. Can. XXIX.
(7) Cap. XXII. *de sent. excom.* — (8) Cap. XIX. ibid. — (9) Constit. Rogerii *tit. de Reg.*, et constit. Friderici *tit. de rapt., et viol. monial. illat.*

dona Spiritus s. pecunia emere tentavit (1), recte definiri posse videtur, scilicet, ut sit *pactio rei temporalis pro spirituali*. Haec sane pactio simoniae, quae ecclesiastici fori delictum est, *ουσιαν essentiam* constituit. Simonia enim, quae vulgo mentalis vocitatur, ab Ecclesia, quae non iudicat de internis, Deo punienda relinquitur (2). Simonia igitur vel *conventionalis* est, scilicet quum nonnisi pactio inita sit, at vel nulla, vel ex una tantum parte rei traditio accesserit, vel *realis*, scilicet quum utrinque per rei temporalis traditionem completa sit. Accedit et altera simoniae species, nimirum *confidentialis*, ita dicta, quod, alterius fidei maxime innitatur, eaque multiplici ratione admittitur, ac praecipue quum quis beneficium aliquod recipiat, aut retineat, ut illud postea alteri resignet, vel ut illius fructus, pensionemve in eo impositam privatim siue auctoritate apostolica alteri exsolvat, tum vicissim quum quis beneficium aliquod conferat cum pactione, sive onere illud postea alteri resignandi, aut eius fructus, vel ex fructibus pensionem alteri designatae personae in fraudem iuris conferendi (3).

XXXVI. Praeterea simonia alia est iuris divini, sive naturalis, alia vero iuris humani, sive ecclesiastici. Prior est pactio, sive commutatio rei temporalis pro re iure divino, naturalique spirituali. Posterior vero est, quae committitur circa res iure duntaxat positivo, sive ecclesiastico in spiritualium censum relatas ob rationes publico Ecclesiae bono congruentes. Porro priorem vere, proprieque simoniam dixeris, posteriorem vero potius *quasi simoniam*, hoc est simoniae specie quadam proximam, et ob id, ratione iuris ecclesiastici suadente, ceu simoniam prohibitam. Quamvis in hac re diligentia quanta maxima adhibenda sit, adcurateque inter simoniam iuris ecclesiastici, et simoniam iuris divini, naturalisque distinguendum, utpote prior tantummodo, haud vero posterior consuetudine, lege, dispensatione mutationi sit obnoxia.

XXXVII. Res temporalis, sive pretium simoniacum *muneris* nomine indigitari, ac trifariam partiri iamdiu consuevit, nimirum ut sit munus *a manu*, *a lingua*, *ab obsequio*. *Munus a manu* est pecunia, et quidquid nomine pecuniae venit, sive tradita, sive promissa: *munus a lingua* est favor, laus, adsentatio etc. demum *munus ab obsequio* est subiectio oblata, quae multimode praestari potest illi, a quo res spiritualis speratur, uti eidem inservire, ipsum comitari, docere etc. Licet munus quid gratuitum, ac liberale efferat, hic tamen locum pretii debiti tenet.

XXXVIII. Nomine rei spiritualis, pro qua rem temporalem quis paciscitur, significatur quidquid a Deo auctore supernaturali proficiscitur, vel ad Deum, tanquam aeternae salutis auctorem, dirigitur. Hoc vero, uti ad rem s. Thomas (4), triplex est. Aliud enim est spirituale in se, uti gratia, virtutes infusae, iurisdictio etc. Aliud est spirituale efficiens, nimirum illud, quod licet in se sit quid corporeum, efficit tamen supernaturale, sive spirituale, uti sunt omnia Sacramenta. Tertium denique spirituale illud est,

(1) Actor. cap. VIII. — (2) Cap. XXXIII. et XXXIV. *de simonia*.
(3) Videsis *bullas Pii III., et Pii V*, quarum altera incipit *R. Pontificem*, altera vero *intolerabilis*.
(4) II. II. q. 100. art. 2., et 3.

quod a caussa spirituali efficitur, uti dispensationes in votis, absolutio a censuris etc.

XXXIX. Simoniaca quoque ea pactio censetur, qua rem temporalem quis paciscitur cum re, licet non prorsus spirituali, at vero spirituali adnexa. Multipliciter vero quid spirituali adnectitur, et quidem vel antecedenter, cuiusmodi est iuspatronatus, quod nominationem, sive praesentationem ad beneficia anteit; vel concomitanter, uti est labor corporis spirituale ministerium necessario concomitans, vel consequenter, uti beneficia ecclesiastica, quae nonnisi iam ordinibus initiatis conferri possunt, vel demum ac praecipue quum ad spirituale refertur, uti sunt altaria, vasa sacra, sacrae vestes, aliaque huiuscemodi, quae ex sacro usu, cui destinantur, veluti spiritualem induunt formam.

XL. Nomine pactionis, unde simoniae crimen exsurgit, omnis contractus onerosus intelligendus est, sive non gratuitus, quo res spiritualis aliquo pretio temporali emitur, aut venditur, locatur, permutatur, transigitur. Et sane vocabulum pactio omne prorsus contractuum genus sua notione complectitur.

XLI. Simoniam, tanquam delictum haeresi proximum, detestabile quam quod maxime ab antiquis Patribus habitum fuisse meno vel subdubitaverit. Quod sane tum de simonia in Sacramentorum administratione, ac praecipue in ordinatione, tum et de simonia in reliquis quibuscunque ecclesiasticis muniis, ac dignitatibus distribuendis, quibus postea beneficia successere, ex aequo intelligas. Et sane ex canonibus sic dictis apostolicis *can. XXVIII.* in hanc rem sic habet: *si quis Episcopus, presbyter, aut diaconus pecuniae interventu hanc dignitatem nactus fuerit, deponitor tam ipse, quam qui eum ordinavit, et omnino a communione abscinditor, ut Simon magus a Petro:* et concilium chalcedonense can. V: *si quis Episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, et non venalem gratiam in venditionem deduxerit, et propter pecunias ordinaverit Episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel aliquem eorum, qui in clerum adnumerantur: vel propter pecunias promoverit aeconomum, vel defensorem, vel paramonarium, vel omnino aliquem ex canone, turpis quaestus gratia: qui hoc tentasse convictus fuerit, de proprio gradu in periculum veniat, et qui est ordinatus, ex ordinatione, vel promotione, quae instar mercatorum venundatur, nihil iuvetur; sed sit a dignitate, vel curatione alienus; quam pecuniis adeptus est.*

XLII. Igitur poena antiquo canonico iure in simoniacos statuta erat depositio in clericos, et excommunicatio in laicos. Id cum ex adlatis supra canonibus elucescit, tum praecipue ex sic dicto apostolico, ubi advertas bis in idipsum hac in re vindictam exerceri, dum clericum simoniacum simul et depositione, et excommunicatione mulctandum constituit, tum quoque ex innumeris conciliorum aeque orientalium, ac occidentalium canonibus, quibus severissimae in eiusmodi fideles sive clericos, sive laicos poenae decernuntur: etiamsi pactionis simoniacae interventores tantummodo sint, sive mediatores (1).

XLIII. Poenae igitur Iure Canonico novo in simoniacos constitutae sunt.

(1) Videsis Thomass. p. III. lib. I. cap. 49., et seq.

1, excommunicatio latae sententiae, ac R. Pontifici reservata, quam incurrunt 1, in ordinatione tam ordinantes, quam ordinati (1), quod plerique aeque theologi, ac canonistae ad primam etiam clericalem tonsuram extendunt (2) 2, in ingressu, et professione religiosa omnes singulares personae dantes, et accipientes (3) 3, in beneficiis, et officiis spiritualibus omnes simoniace eligentes, praesentantes, vel instituentes, tum qui sic eligi, praesentari, instituí patiuntur, ac etiam omnes mediatores, et procuratores simoniacae pactionis; quod postremum in ordinatione quoque locum habet (4).

2. Poena est suspensio ab ordine, in quam in ordinatione incidunt simoniace ordinati (5). Ordinantes vero tantummodo per triennium ab quorumcunque ordinum collatione suspensi sunt (6), at ex bulla Xysti V. *sanctum* suspenduntur perpetuo ab quoruncunque ordinum, etiam primae tonsurae, collatione, et ab exercitio omnium munerum pontificalium, atque etiam ab ingressu Ecclesiae sunt interdicti. Eandem poenam in ingressu religionis incurrit conventus monachorum aliquem simoniace recipiens, suspensionem scilicet ab omnibus actis capitularibus, quae ecclesiasticam requirant iurisdictionem.

3. Poena est infamia, qua quisquis peraeque simoniacus adficitur: Innocentius II. in concilio lateranensi II: *et emptor, atque venditor, et interventor notae infamiae percellantur.*

4. Poena in beneficiis ecclesiasticis in eo est, quod omnis simoniaca electio, praesentatio, resignatio, vel collatio irrita est, nullumque ius tribuit: unde beneficium sic adquisitum redhibendum est cum omnibus fructibus inde perceptis, et quidem ante iudicis sententiam (7). Atque adeo sic electus, vel provisus redditur inhabilis non modo ad idem beneficium recipiendum (8), sed etiam ad quodcunque aliud consequendum ex bulla Xysti V.

XLIV. Postremo in simonia confidentiali praeter hactenus explicatas nonnullae aliae constitutae sunt poenae, et quidem ex bullis Pii IV., et Pii V. Hae sunt 1. privatio beneficiorum, quae legitime quis ante admissam simoniam confidentialem consecutus sit. Porro hanc privationem iudicis sententia decernendam esse consentiunt fere Doctores. 2, beneficiorum per confidentiam receptorum collatio R. Pontifici reservatur. 3, Episcopi, aliive superiores illam admittentes interdicuntur ab Ecclesia. 4, demum ad eiusmodi poenas promerendas satis est, ut contractus simoniacus ex una tantum parte sit completus.

XLV. Simoniaci tenentur restituere fructus, quos ex sic adquisitis beneficiis peroeperunt, et quidem Ecclesiae laesae, vel pauperibus. At de hoc capite opportuuius theologi morales.

De usura

XLVI. Usurae vocabulum, quo latini cuiuscunque rei usum significant,

(1) Extrav. *quum detestabile.* — (2) Cap. II. de *aetate, et qualit. praefic.*
(3) Extravag. *sane de simonia.*—(4) Extravag. *quum detestabile.*—(5) *Indicat.* cap. II.—(6) Cap. XLV. *de simonia.*
(7) Iudic. extrav. *quum detestabile.*— (8) Cap. XXVII. *de simonia*, et cap. pen. de elect.

ad denotandum lucrum, quod in mutuo supra sortem exigitur, coarctatum est. Usura igitur sic proprie dicta definiri potest: **lucrum quod ex mero mutuo capitur**, quum scilicet post statutum tempus plus exigitur, quam mutuo datum est. Plura antiquitus distinguebantur usurarum genera, uti *centesimae, semisses, trientes* etc. at de his fusius in nostris *antiquitatibus christianis*, ubi etiam de gravissimis antiquis canonibus in usurarios constitutis poenis, quum longius per haec vagari nostri instituti ratio non sinat. Illud hic paucis duntaxat observandum, usurarios poena eiectionis de Ecclesia nunquam non fuisse mulctatos, cui addesis 1, privationem ecclesiasticae sepulturae. 2, usurariorum oblationes ab Ecclesia reiectas, constituta poena suspensionis ab officio, et restitutionis acceptorum in ecclesiasticos eiusmodi oblationes recipientes (1). 3, usurariis hospitia praebenda non esse, nec aedes locandae (2). 4, non modo ipsos, verum et eorundem haeredes ad usuras restituendas obstringi, cui poenae etiam usurarii mentales sunt obnoxii, quum ex naturali iure obligatio restituendi res alienas exoriatur (3). Porro non est cur in hoc capite explicando diutius immoremur, quum plenior eius tractatio reservatum sit theologis moralibus peculium.

ADDITAMENTA

DE REATIBUS IN SACROSANCTAE RELIGIONIS OBSEQUIUM PERPETRATIS EORUMQUE POENIS IURE CIVILI NOVISSIMO SANCITIS.

I. Quum catholica Religio sit fidelissimi utriusque Siciliae Regni sola Religio, quae profecto divina miseratione ab Apostolorum Principe ad nostram usque aetatem libero efflorescit imperio cum omnibus iuribus, ac praerogativis, quae tum ex divina ordinatione, tum ex canonicis sanctionibus ipsi competunt, hinc Ferdinandus I. Rex noster pientissimus, Maiorum suorum vestigia premens, latis legibus in quaevis delicta, quae contra eiusdem sacrosanctae Religionis obsequium patrantur, animadvertendum sanxit. Quamobrem e re nostra duximus huiusce speciei crimina recensere, atque praecipuas poenas Cod. noviss. statutas pro instituti modulo indicare.

II. Et sane iisdem legibus cautum (4) quod qui templum Deo sacrum in sanctissimae Religionis nostrae catholicae apostolicae romanae contemptum, et contumeliam impie destruat, vel incendat capite plectatur cum primo gradu publici exempli (5).

(1) Cap. III., et VII. *de usuris*.—(2) Cap. I. *de usuris* in VI.—(3) Cap. XVI. ibid.
(4) Leg. crim. cod. novis. lib. II. tit. I. art. 92.— (5) Illud heic animadvertendum, primum publici exempli gradum esse reum loco patrati facinoris, aut propinquiori extremum supplicium subire. *Cod. noviss. leg. crim. lib. I. tit. I. art. 6.*

III. Tum laqueo suspendi, necnon in quartum publici exempli gradum incurrere sancitum (1), qui delictum sane atrocissimum committat, sanctissimum nempe Iesu Christi Corpus accidentium velamine absconditum impie disperdat, vel destruat (2).

IV. Adhaec quicumque, dum in Ecclesia sacra peraguntur mysteria, vim faciat, ut dolo malo ecclesiasticas functiones perturbet, easque profanari audeat, is in vincula a primo ad secundum usque gradum coniiciatur decretum (3). Quod si huiusce criminis auctor, vulnus quoque criminali poena expiandum Dei Ministro infligat, is profecto maiori poena, ad maximum temporis spatium duratura, coercendus (4).

V. Praeterea maleferiati homines, qui in templo Dei, vel in eiusdem vestibulo sanctas imagines, vel vasa sacra percutiant, infringant, aut destruant, vinculorum poena a secundo, ad tertium gradum sunt mulctandi (5).

VI. Item quisquis lucri faciendi caussa vasa sacra, vel suppellectiles divino cultui destinatas fraudulenter contrectet, in vinculorum poenam ad secundum usque gradum, minimo tamen temporis intervallo excepto, incurrit (6). Si vero istud sacrilegum furtum sit qualificatum, tunc tertio vinculorum gradu, ac etiam maioribus, secundum circumstantias, poenis expiandum (7). Quin immo regio diplomate id. maii an. 1821. expresse statutum ergastuli poenae esse obnoxium, qui lucri faciendi caussa sacram pixidem, vel ostensorium, in quibus sacratissimum Christi Corpus reconditur, mystica accidentia secum deferens, aut disperdens contrectet.

VII. Iam vero omnes, qui sine dolo malo docendo, praedicando, aut quovis modo publicam concionem habendo aliquid evomant in catholicam Religionem publica reprehensione, necnon proprii muneris per anni vel biennii spatium interdictione plectuntur. Si vero huiusce furfuris homines divinae Religionis dogmata suis deliriis petere audeant, perpetui exilii poena scelus admissum luunt (8).

VIII. His addesis: blasphemantes in Deum, vel Sanctos in Ecclesiis, aliisque locis, dum sacra celebrantur, carceris poenae ad tertium gradum sunt obnoxii (9). Si tamen ista blasphemia publice proferatur, sed desint circumstantiae, quas superius diximus, huiusce criminis reum in primum eiusdem poenae gradum incurrere provisum (10).

(1) Ibidem. art. 93.

(2) *Cod. noviss. L. crim. indic. art. 6.* constitutum quartum publici exempli gradum esse ut reus nudis pedibus, atra veste indutus, vultu nigro velo obducto, ac tabula parvis rotis imposita evectus, ferens etiam sacrilego pectori adfixam epigraphen *homo impius* ad extremum supplicium trahatur. — (3) *Ibidem art. 94.* Insuper *Cod. noviss. L. crim. lib. I. tit. I. art. 9.* statutum vinculorum poenam esse quadruplicis gradus. Et sane primus gradus a VII. ad XII. annum extendi sancitur: secundus a XIII. ad XVIII: tertius a XIX. ad XXIV: quartus denique a XXV. ad XXX. — (4) Ibidem. art. 95. — (5) Ibidem art. 96. — (6) Ibidem art. 97. — (7) Ibidem art. 98.

(8) Ibidem art. 100. — (9) Ibidem art. 101. Illud etiam hic observandum, triplicem esse gradum poenae, in quam incurrunt delinquentes carceri mancipandi. Revera indic. *lib. I. tit. I. LL. poen. art. 26.* provisum quod primus gradus ab uno ad VI. menses decurrit: secundus a VI. mens. ad biennium; tertius denique a biennio ad quinquennium. — (10) Ibidem. art. 102.

IX. Illud quoque observatu dignum quod indicato Regio Diplomate sub die VII. mai an. 1821. sancitur quamlibet inhonestam actionem, quae liberum cultus divini exercitium in Ecclesiis, aliisque publicis locis perturbet, aut impediat, vinculorum poena a primo ad secundum usque gradum pendendam.

X. Denique quilibet reatus in Ecclesiae Ministros sacra peragentes si illos excipias, quos superius recensuimus, poena maioris gradus, quam ordinaria puniendi (1). Item quilibet reatus supra non designati, si in Ecclesia, dum sacrum ministerium exercetur, perpetrantur, minimo temporis intervallo iisdem delictis praescripto, nunquam punieutur (2).

TITULUS XVII.

DE POENIS ECCLESIASTICIS

I. Disciplina veteris Ecclesiae in puniendis graviorum criminum reis in eo potissimum erat, ut a societate, et communione Ecclesiae abiicerentur, nec ipsis liceret in posterum cum ceteris fidelibus publicae Ecclesiae liturgiae adesse, atque adeo aliquaudo prohibebantur etiam lectioni Scripturarum, aut Episcopi sermoni interesse, quod alioquin ipsis gentilibus, ac haereticis permissum erat. Hanc disciplinam Christus ipse, Apostolique Ecclesiam edocuerunt (3): *si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, et publicanus* (4), et Apostolus ipse: *si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus....cum eiusmodi nec cibum sumere.* Iudas quoque idipsum diserte confirmat (5).

II. Haec potestas, qua Christus Dominus suam Ecclesiam munitam voluit, spiritualis fuisse videtur, nimirum spiritualibus poenis in facinorosos homines animadvertendi. Verum medicam quandam, ac salutarem corporis castigationem ipsummet Christum Dominum insinuasse Evangelium non obscure prodit, dum describitur facto de funiculis flagello sua ipsius manu omnes ementes, et vendentes e templo eiecisse (6).

III. Et sane iam inde a primis saeculis certis poenis usa est Ecclesia, quae licet eo intuitu, quo peccatorum resipiscentiam, et conversionem spectabant, spirituales dici possent, revera tamen corporales erant, vel potius, aliquid corporale admixtum habebant. Eiusmodi erant antiquitus ieiunia, eleemosynae, detrusio in monasterium, aliaque huiusmodi. At potissimum notanda videtur poena fustigationis, sive flagellationis, qua dominorum, magistrorum, ac potius parentum instar Episcopi suos clericos, abbates suos monachos, quos delinquentes invenissent, coercebant. Meminit huiusce poenae s. Augustinus (7): *confessionem virgarum verberibus eruisti; qui modus coercitionis, et a magistris artium liberalium, et ab ipsis parentibus, et saepe etiam in iudiciis solet ab Episcopis adhiberi.*

IV. Profecto constat poenarum, quibus hodie ecclesiastica tribunalia utuntur, non levia vel ipsis prioribus saeculis vestigia praecessisse. Ac 1.

(1) Ibidem art. 103.—(2) Ibidem. art. 104.—(3) Matth. XVIII. 17.—(4) Apost. epist. I. ad Cor. V, 11: epist. ad Galat. I. 8.—(5) Epist. canon. v. 19.
(6) Matth. XXI. 12: et Ioan. II. 15. — (7) Epist. *ad Marcellum Comit.*

eleemosynarum largitionem quod spectat, certe nihil antiquis Patribus adeo familiare fuit, quam eam poenitentibus iniungere. Unde s. Ambrosius (1): *peccatis tuis venundatus es? redime te pecunia tua. vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia.* Huic eleemosynarum largitioni successisse videtur poena pecuniaria, cuius frequens iniicitur mentio in decretalibus, praesertim Alexandri III., et Innocentii III. Qua de re iure decretalium iudices ecclesiastici non vetantur poenas pecuniarias imponere. Porro uti confessariis in tribunali poenitentiae summopere cavendum est, *ne exigant a poenitentibus pecuniam, aliudve temporale lucrum, sive ob poenitentiam pro peccatis perferendam, sive quod res sit restitutioni obligata.... nec omnino quidquam quovis quaesito colore*: synodus provincialis neapolitana cap. XVI; ita quoque Episcopus, ac iudices ecclesiastici in poenis pecuniariis imponendis, omnem avaritiae, turpisque lucri suspicionem a se avertant oportet, ne salubre remedium ad quaestum pecuniae convertere videantur (2). Quam suspicionem profecto non vitabunt, ubi nimis facile, ac crebro eiusmodi poenas infligant. Certe ubi crimen spiritualem poenam requirit, poena pecuniaria abstinendum est (3). Merito igitur concilium tridentinum decernit (4), ut Episcopi possint quidem etiam in caussis civilibus *per multas pecuniarias procedere*, at statim subnectit: *quae locis piis ibi existentibus, eo ipso, quod exacte fuerint, adsignentur.*

V. Haud raro quoque in antiquis canonibus mentio occurrit detrusionis in monasterium poenitentibus, ac praesertim clericis, nonnunquam impositae, ut ubi hominum oculis subducti facilius, et salutares poenitentiae exercitationes subire, et peccatorum occasiones vitare possent. Synodus agathense *can. VII.* sic decernit: *si Episcopus, presbyter, aut diaconus capitale crimen commiserit, ab officii honore depositus in monasterium detrudatur, et ibi quamdiu vixerit, laicam tantummodo communionem accipiat.* Eiusdem poenae meminit haud semel s. Gregorius P. in suis epistolis, ac etiam posterioribus saeculis Alexander III., et Innocentius III. in suis decretalibus (5). Quum vero quibusdam facinorosis custodiendis clericis monasterium locus satis tutus non videretur, hinc *ibidem* Innocentius III. Praelatis permisit, ut huiusmodi clericos, *postquam fuerint de crimine canonice condemnati, sub arcta custodia detineant.* Atque hinc paullatim poena carceris in Curiis ecclesiasticis recepta est.

VI. In usu etiam antiquitus videtur fuisse poena exilii, sive recessus a propria patria: quae sane verae relegationis species non erat, sed potius salutaris medicina, nimirum ut poenitens procul a patria tum populo offensioni non esset, tum vel maxime ab peccandi occasionibus remotus facilius in poenitentia perduraret. S. Gregorius de Hilario quodam Ioannis diaconi criminatore debita poena mulctando sic praecipit (6): *iubemus eundem prius subdiaconatus (quo indignus fungitur) privari officio, et verberibus publice castigatum in exilium deportari.* Profecto hic s. Gregorium

(1) Serm. *de Elia.*
(2) Cap. XIII. *de offic. ordinar:* et cap. III. *de poenis.*—(3) Glossa ad indic cap. III.
(4) Sess. XXIII. de ref. cap. I: et sess. XXV. de ref. cap. III.
(5) Cap VI. §. fin. *de homicid:* et cap. XXXV. *de sent. excomm.*—(6) Lib. IX. epist. LXVI.

vel de exilio sic improprie dicto loqui, vel de veri nominis relegatione intelligendum quidem, at quae, post depositionis sententiam legitime ab Episcopo perlatam, a Potestate saeculari infligatur, observant eruditi operum s. Gregorii commentatores. Profecto exilii sic proprie dicti poenam infligere, nonnisi regiae Potestati convenire, satis innuere videtur Clemens III. (1): *quum Ecclesia non habeat, ultra quid faciat. . . . per saecularem comprimendus est potestatem, ita quod ei deputetur exilium, vel alia legitima poena inferatur*. Idem quoque indicari videtur his verbis (2): *quod si aliquis ista omnia contempserit, et Episcopus minime emendare potuerit, Regis iudicio ad requisitionem Ecclesiae exilio damnetur*.

VII. Fustigatio, sive flagellatio, quam antiquitus in episcopalibus iudiciis etiam adhibitam fuisse modo vidimus, iure quoque decretalium probata videtur (3), ubi tamen Alexander III. monet eiusmodi poenam *ea moderatione adhibendam, quod flagella in vindictam sanguinis transire non videantur*. Et sane nonnisi quandam veluti paternam correptionem in ea veteres agnoscebant. Unde canones sic dicti apostolici *can. XXVI.* decernunt: *Episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles iniuriam inferentes percutit, et terrorem ipsis per huiusmodi vult incutere, deponi praecipimus*. Eadem habent s. Gregorius (4), et concilium bracarense *can. VI.*

VIII. Verum eiusmodi fustigationis poena in desuetudinem abiisse videtur, sed quum Ecclesia abhorreat a sanguine, si ita grave fuerit clerici alicuius crimen, quod mortem, vel mutilationem membrorum debeat sustinere, transmittenda huiusmodi poena est in potestatem regiam, uti in modo *indic. cap. IV.* praescribit Alexander III.

IX. Antequam hinc ulterius progrediamur, de hactenus explicatis ecclesiasticis poenis paucis hic adnotare iuvat, nimirum antiquitus in Ecclesia, nonnisi tanquam salutaria medicamina ad peccatorum correptionem fuisse adhibita, et ut clerici delinquentes ad bonam frugem redirent, praesertim ubi et delinquentis indoles, et criminis conditio, aliaeque *περιςασεις circumstantiae* id postularent: scilicet quum satius videretur, ac salubrius poenis pecuniariis, aliisve mitibus corporis afflictivis castigationibus detectis malis mederi, quam censuris, aliisve poenis spiritualibus: ab quibus infligendis aliquando veteres Episcopi abstinebant, ne ipsae sua frequentia contemptui exponerentur. At secutis temporibus, nova iudiciaria methodo a foro laicali in ecclesiasticum invecta, eaedem illae poenae ad publicam quoque criminum vindictam imponi coeperunt.

X. Igitur iure etiam decretalium, si gravissimum fuerit clerici alicuius delictum poena sanguinis, aut capitali supplicio mulctandum, brachio saeculari tradendus est, quod non modo Alexander III. in nuper indicata decretali praescribit, verum et Clemens III. (5).

XI. Iam vero in veteri etiam Ecclesia catholicos Episcopos ad facinorosos quosdam, ac censuras ecclesiasticas contemnentes clericos comprimendos brachium saeculare, sive magistratus saecularis auxilium advocare con-

(1) In cap. X. *de iudiciis*.
(2) In cap. II. *de cler. excom. ministr.*—(3) Cap. IV. *de raptoribus.*—(4) Lib. II. epist. LII.—(5) In cap. X. *de iudiciis*.

suevisse, res est tum exemplis, tum etiam sancitis canonibus testatissima. Sic Paulus samosatensis, quum ex concilii antiocheni sententia de episcopatu depositus, inde eiici non posset, negotium ad Aurelianum imperatorem delatum est, qui, licet ethnicus, rectissimam tamen dedit sententiam, nimirum, ut is samosatensis agnoscatur Episcopus, ad quem italici christianae Religionis Antistites, et R. Episcopus scriberent. *Hoc modo*, inquit Eusebius, *Paulus cum summo dedecore per saecularem potestatem ab Ecclesia exturbatus est* (1). Tum deinceps Arius, Nestorius, aliique haeretici imperiali edicto, id Episcopis petentibus, in exilium missi sunt; et quidem ne fidelibus nocerent.

XII. Plures etiam in eandem rem canones sanciti sunt: 'Concilium Antiochenum *can. V. decernit, ut clericus legitime a suo Episcopo depositus, si perseverat perturbare, et Ecclesiam evertere, is per Externam potentiam, ut seditiosus, castigetur*. Idem prorsus praescribunt alia Concilia (2). Africanae synodi decreto certi quidam Episcopi Imperatores Arcadium, et Honorium adire iubentur, eorundem auxilium adversus Donatistarum furorem, ac violentias imploraturi: quod *non insolitum, neque a sacris Scripturis alienum* adserunt (3).

XIII. Antiquitus depositionis tantummodo poena in clericum brachio saeculari tradendum ab Episcopo erat proferenda: at postea ad aliorum terrorem ritus quidam, ac caeremoniae adiunctae, unde inductum discrimen inter depositionem verbalem, et realem.

De depositione

XIV. Depositio verbalis sic proprie dicta *depositio* ea est, per quam canonica sententia clerico omnes publicae Ecclesiasticae functiones perpetuo interdicuntur, quas ordinis praerogativa exercere posset; tum et omni Ecclesiastica iurisdictione, beneficiis, honoribus prorsus exuitur, ac laicorum censui adcensetur.

XV. Haec eadem depositio, si ritus quidam, ac caeremoniae, quibus clericus depositus publice ornatu clericali exspoliatur, comitentur, proprio vocabulo *degradatio* dicitur, cuius origo recte adscribi posse videtur concilio toletano IV., ubi *can. XVII.* sic decernitur: *Episcopus, presbyter, aut diaconus, si a gradu suo iniuste deiectus, in secunda Synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu Episcoporum. Si Episcopus est, orarium, baculum, et annulum si presbyter, orarium, et planetam; si Diaconus, orarium, et albam,* etc.

XVI. Antiquitus vocabula depositionis, et degradationis videntur promiscua notione fuisse usurpata; ac ritus, qui postea alicubi adhiberi coeperunt fortasse poenae κατ' *essentiam* non spectabant. At iure Decretalium haud parum discriminis inter utramque intericctum est. Clericus enim

(1) Lib. VII. cap.XXX.
(2) Conc. chartag. III. can. XXXVIII. Cod. africanus can. XXXVIII. LIII., et LXVII.—(3) Cod. afric. can. XCIII.

απλως *simpliciter* depositus privilegia canonis, et fori non amittit, quibus tamen omnino privatur clericus degradatus (1).

XVII. Caeremonia, qua degradatio peragitur, descripta habetur in Pontificali R. Nimirum clericus degradandus omnibus ordinis sui ornamentis indutus, ac manu Missale, si Episcopus, vel presbyter, aut breviarium, si diaconus, vel subdiaconus, tenens ad Episcopum adducitur, qui singula ornamenta ipsi sigillatim eripit, incipiens ab eo, quod in ordinatione postremum est, et desinens in eo, quod est primum: tum iubet, caput omne abradi ad delendam coronam clericalem, ne ullum supersit clericatus vestigium; inter haec ad publicum incutiendum terrorem verba ab Episcopo pronunciantur eis contraria, quae in ordinatione adhibentur (2), ubi quoque Bonifacius VIII. scribit eiusmodi degradationem inductam fuisse *ad exemplum exauctorizationis eius, qui militiae deservit armatae, cui militaria detrahuntur insignia, sicque a militia remotus castris eiicitur, privatus consortio, et privilegio militari* (3).

XVIII Sollemnis haec degredatio peragitur quum reus iudici saeculari tradeudus est, qui semper adesse solet, ut degradatum privilegiis clericalibus iam exutum in suum recipiat forum. Quia vero Ecclesia abhorret a sanguine, hinc Episcopus statim pro eo intercedit, seu deprecatur, ut citra sanguinis poenam Iudex sententiam dicat (4). Non vetatur quidem iudex capitali sententia illum damnare, at si poenam remittere malit, hominem claustro ad agendam poenitentiam trahere debet, *ibidem*.

XIX. Antiquitus quoque ubi clericus quis brachio saeculari tradendus esset, prius ab Episcopo erat deponendus, quod non canones modo, verum et imperiales leges praescribebant. Et sane Iustinianus imperator (5) de clerico, quem praeses provinciae poena iudicaverit dignum, sic decernit: *prius hunc spoliari a Deo amabili Episcopo sacerdotali dignitate, et ita sub legum fieri manu.*

XX. Tot iure decretalium nunc ad degradationem requiruntur Episcopi, quot olim ad depositionem requisiti: nimirum XII. ad deponendum Episcopum, sex ad deponendum presbyterum: si vero diaconus deponendus esset, sat habebantur tres Episcopi, clericos inferiores solus proprius Episcopus degradat (6).

XXI. Quum vero hic Episcoporum numerus nonnunquam difficile haberi posset, praesertim in iis regionibus, ubi non adeo frequentes sunt episcopatus; hinc in synodo tridentina (7) statutum est, ut Episcopus ad presbyteri, alteriusve clerici degradationem loco Episcoporum totidem abbates usum mitrae, et baculi habentes advocare possit, aliasve personas in ecclesiastica dignitate constitutas, quae aetate graves, ac iuris scientia commendabiles existant.

XXII. Quod hic synodus tridentina iuris scientiam requirat, antiqui Ecclesiastici iuris umbra quaedam est. Antiquitus enim Episcopi non tantum

(1) Glossa in *cap. II. de poenis in VI.*—(2) Cap. II. *de poenis.* in VI.
(3) Nov. LXXXIII. in praef. cap. II. L. II; §. 2. D. *de his, qui notantur infamia.*—(4) Cap. XXVII. *de verb. signif.* — (5) Indic. nov. LXXXIII. — (6) Conc. chartag. II. can. X. relat. a Gratiano in can. IV. caus. 15. q. VII. indic. cap. II. *de poenis.* in VI.—(7) Sess. XIII. de ref. cap. IV.

ad solemnitatem, meramque exequendam caeremoniam advocabantur, sed etiam, ac precipue ad caussae discussionem (1): *si quis Episcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit, et fuerit nimia necessitas non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, a XII. Episcopis audiatur, et presbyter a VI. Episcopis cum proprio suo Episcopo audiatur, et diaconus a tribus.*

TITULUS XVIII.

DE CENSURIS ECCLESIASTICIS GENERATIM (*).

I. Quaesitus Innocentius III. quid sibi velit censura ecclesiastica, quae in rescriptis apostolicis adponi solet, respondet, *quod per eam, non solum interdicti, sed suspensionis, et excommunicationis sententia valeat intelligi* (2). Profecto videtur hic Innocentius III. omne censurarum genus ad

(1) Can. X. conc. chartag. II. — (2) Cap. XX. *de verb. signif.*

(*) Quum Apostoli, eorumque Successores a Christo Domino nostro ligandi, atque solvendi potestatem acceperint, hinc ad bonum Ecclesiae regimen ius ferendi censuras, quibus maleferiati homines coerceantur, eorumque plectatur contumacia, ipsis Pastoribus inhaerere exploratissima in Iure res est. *Iurisdictio* enim (habetur in cap. *pastoralis* extra *de officio delegati*) *nullius videretur esse momenti, si coercitionem aliquam non haberet*. Et Iure Civili cautum: *cui iurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus iurisdictio expleri non potuit* (*L. 2. D. tit. de iurisd. omn. iudic.*).

Sunt vero ecclesiasticae censurae poenae medicinales, quas Ecclesia infligit non solum, ut peccatores puniat, sed ut eos ad poenitentiam adducat, qui profecto illarum finis est.

Profecto hanc potestatem exercuit Apostolus cum incestuosum Corinthium excommunicavit (I. ad Corinth. v.). *Et non magis luctum habuistis*, inquit, *ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu iam iudicavi, ut praesens, eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Iesu-Christi, congregatis vobis, et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu tradere huiusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.* Et paulo infra: *si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum eiusmodi nec cibum sumere.* Tum II. ad thessalonicenses III. *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam hunc notate et ne commisceamini cum illo, ut confundatur.* His accedit Ecclesiae Patrum testimonium, quorum brevitatis ergo unum, aut alterum heic subiiciendum duximus. Insignis est *Tertulliani locus in apologetico* cap. XXXIX, ubi sacros christianorum adscribit. *Ibidem etiam, inquit, exhortationes, castigationes, et censura divina. Nam et iudicatur magno cum pondere ut apud certos de Dei conspectu; summumque futuri iudicii praeiudicium est, si quis ita deliquerit, ut a comunicatione orationis et conventus, et omnis sancti commercii relegetur*, cui proprie, aptisque verbis illud respondet Hieronymi (epist. I. ad *Heliodorum*): *in veteri quidem Lege quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio cervice subiecta, contemptum expiabat cruore. Nunc vero impediens spirituali mucrone truncatur, aut eiectus de Ecclesia rabido daemonum ore discerpitur.* Tum Augustinus (libro *de Fide et operibus*, cap. II.) malos in Ecclesia non ita tollerari, docet, ut disciplinae severitas, sive diligentia solvatur omnino, atque omittatur. *Neque enim qu a illam primi populi permixtionem Moyses Dei famulus patientissime perferebat, ideo non in multos, etiam gladio vindicavit. Et Phinees, sacerdos adulteros simul*

excommunicationem, suspensionem, et interdictum deduxisse: quod alias veteres adeo distincte non praestitisse inde probat Morinus (1), quod Burchardus Wormatiensis, Ivo carnotensis, Hugo Victorinus, Lombardus, Gratianus, aliique veteres canonistarum, ac theologorum coryphaei, qui ad duodecimum usque saeculum floruere, nihil efferant eiusmodi in suis scriptis: *unde enim*, pergit Morinus, *apud eos colligitur esse tres tantum censuras....... immo ubi apud eos ipsum censurae nomen sic acceptum, et a ceteris poenis, et impedimentis ecclesiasticis distinctum.* Morino nempe videtur nonnisi iure decretalium primum inductum discrimen inter censuras, poenas, et impedimenta canonica, ita ut irregularitas sit tantummodo impedimentum canonicum, non censura: depositio, et degradatio non sint, nisi poenae canonicae, ac demum excommunicatio, suspensio, et Interdictum sint censurae sic proprie dictae.

II. Ne quid implexum sit in re adeo vulgari, ea censurae definitio constituenda hic est, quae nonnisi his tribus censurarum speciebus conveniat reliquas canonicas poenas excludat. Hac notione ita vulgo a Canonistis definiri solet, scilicet, ut sit *poena ecclesiastica spiritualis, et medicinalis, privans usu quorundam spiritualium bonorum, ab ecclesiastica potestate ita imposita, ut ab eadem semper auferri, absolvique possit.* In hac sane definitione elucet, quidnam discriminis inter censuram, et poenam canonicam intercedat: haec enim perpetua est, et in atrocioris cuiusdam criminis vindictam absque ulla spe remissionis imponitur: at contra censura, tanquam medicina ad salutem adhibetur, ut ea implicitus resipiscat, ac satis pro delicto faciens ab ea absolvatur.

III. Ius ferendi censuras potestati clavium adnexum esse, semper in Ecclesia creditum est. Quum autem antiquitus, ut alibi iam observavimus, raro discrimen agnitum fuerit inter forum internum, sive poenitentiale, et externum, sive contentiosum; hinc ius ferendi censuras ita potestati clavium addictum habebatur, ut ordinarie intuitu fori poenitentialis illae infligerentur. Quamobrem *ibidem* Morinus: *unde apud veteres*, inquit, *colligitur, censuras ad forum externum pertinere non ad internum, sive Sacramentum Poenitentiae*? At postea latius inducto discrimine inter forum externum, et internum, distingui etiam coepit inter potestatem Ordinis, et iurisdictionis. Praeterea quum receptum esset, censuras esse veluti media quaedam coactiva ecclesiasticae Potestatis, quae propter contumaciam, et ad coercendos fideles rebelles infligantur, hinc potestas ferendi censuras ad eos tantummodo restricta est, qui iurisdictione ordinaria in foro exteriore sunt praediti.

inventos ferro ultore confixit. Quod utique degradationibus et excommunicationibus significatum est esse faciendum hoc tempore cum in Ecclesiae disciplina visibilis fuerat gladius cessaturus.

Denique Ecclesia, tum per summos Pontifices, tum in oecumenicis synodis, uti ex historica re edocemur, haereticos, et schismaticos anathemate confixit, et graviorum criminum reos censuris latis damnavit.

Quamobrem ex praemissis liquido potet satis ineptire protestantes, Boehmerum praesertim, qui *systema collegiale*, ex quo asserunt *iura collegialia, et maiestatica* profluere sibi confingunt, atque hanc potestatem Ecclesiae Christi impie denegarunt.

(1) De Sacram. Poenit. lib. VI. cap. XXV.

IV. Ad ferendas igitur censuras satis non est potestas remittendi et retinendi peccata in tribunali Poenitentiae, sed requiritur, atque adeo satis est potestas iurisdictionis, etiam a potestate ordinis seiuncta, quam indices ecclesiastici exercent, licet non sint sacerdotes, modo tamen sint prima clericali tonsura saltem initiati, atque iudicis munere legitime fungantur.

V. Censuris obstringi tantummodo possunt homines baptizati, viatores, rationis compotes, ac potestati eas infligentis subditi. Unde censuris plecti nequeunt 1, pagani, iudaei, ae etiam catechumeni, quum nondum per baptismum in Ecclesiam ingressi sint. *Quid enim*, inquit Apostolus (1), *mihi de iis, qui foris sunt, iudicare?* In haereticos vero, schismaticos, et apostatas recte Ecclesia censuris animadvertit, ut ad fidem, ac obedientiam, a qua turpissime defecerunt, redire inde incitentur.

VI. Neque 2, censuris directe adfici possunt mortui, quippe qui non sunt viatores. Unde Christus Dominus dixit: *quaecunque adligaveritis super terram, et non sub terra, ostendens, quod nos de mortuis sententiam ferre non possumus* (2). Potest tamen Ecclesia mortuum anathematizare, sive exeerari, atque adeo etiam indirecte excommunicare, dum fidelibus interdicit illum ecclesiastica donare sepultura, aut pro ipso praeces, suffragia, aut sacrificia offerre, cuius disciplinae frequentia occurrunt exempla in veteri ecclesiastica historia. Sic in codice africano *can. LXXXI.* adversus Episcopum, qui haereticos, vel paganos haeredes suos constituere ausus fuerit, in hunc modum decernitur: *post mortem anathema ei dicatur, atque eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur.*

VII. Neque 3, mentecapti, furiosi, infantes censuris illigari possunt, quum enim usu rationis careant, ipsis peccata non imputantur, unde nihil ipsis caussae est, cur censuris plectantur.

VIII. Nemo 4, censura mulctari potest, qui subditus ei non sit, a quo illa iufertur. Iurisdictionem enim requirit, quae in subditos duntaxt legitime exercetur (3).

De absolutione a censuris

IX. Censura per absolutionem aufertur, quae nonnisi illam demisse petenti impartienda est, ne ecclesiastica potestas in contemptum abeat. Eiusmodi autem absolutio potest non modo *pure*, ut aiunt, impendi, sed etiam *conditionate*, veluti, *absolvo te, quum primum satisfeceris*; haud secus ae censura ipsa conditionate infligi potest (4). Est' etiam absolutio, quam vocant *ad cautelam*, qua scilicet a Confessariis absolutioni sacramentali praemitti solet, quaeque in bullis, ac litteris pontificiis de stylo inscritur. At de hoc capite ex professo theologi morales.

X. A censura ab homine per sententiam particularem lata ille absolvit, qui eam inflixit: *Dominus par ius et solvendi esse voluit, et ligandi, qui utrumque pari conditione permisit* (5), vel eius successor (6), aut eius

(1) Epist. I. ad Cor. V. 12.
(2) Leo M. epist. XC. cap. VII.— (3) Cap. XVI. *de maior*; et *obed*: cap. XXI. *de sent. excom.* — (4) Cap. XL. *de adpellationibus*—(5) Cap. LI. *de Poenit .dist.* 1. — (6) Cap. III. V. XLI. caus. II. q. III.

delegatus (1), aut denique superior, uti Metropolita, cui tamen servanda sunt, quae Innocentius III. praescribit (2), scilicet, ut neminem, qui apud ipsum de iniuste ab Episcopo lata excommunicatione conqueratur, absolvat, nisi legitime, ac plene ipsi constiterit episcopalis censurae iniquitas, alioquin enim ad Episcopum absolvendum remittat, nisi periculum in mora esse videatur, vel suffraganeus absolutionem satisfacere parato impendere nolit. In quo sane veteris disciplinae vestigia adparent, ex cuius praescripto qui se a proprio Episcopo inique censura innodatum crederet, in concilio provinciali se sistere debebat, suam querimoniam expositurus, ut ibi de censurae iustitia, vel iniquitate iudicium ferri posset.

XI. Quod vero adtinet ad censuras latas a Iure, vel ab homine per sententiam generalem, iis exceptis, quas sibi earundem auctor reservavit, ab ipsis poterit quis absolvi vel ab Episcopo, vel a proprio sacerdote (3). Nomine proprii sacerdotis venire Parochum, vel etiam quemcunque sacerdotem ad excipiendas confessiones legitime adprobatum, quippe qui in hoc adimplendo munere parochi vices subeat, docet Suaresius de censuris (4).

TITULUS XIX.

DE CENSURIS ECCLESIASTICIS SPECIATIM.

I. Ac primo ut adpareat, quae fuerit antiquitus excommunicationis species, prae oculis omnino habenda vetus illa communionis ratio, qua in unum corpus fideles coalescebant. Baptismo nimirum ius cuique quaesitum erat ad universa bona Ecclesiae dispensationi commissa. Quot ergo bona Ecclesiae, tot fidelium iura. Unde ius ad Eucharistiam, ius ad oblationem, ius ad preces, ius ad verbum Dei, ius ad conventum, ius ad osculum sanctum, ad convivium, ad colloquium denique infimum illum communionis gradum, quo quique fruebatur.

II. Quum ergo potestas Ecclesiae relicta sit eiusmodi bona administrandi, iis vel in totum, vel ex parte privando, degeneres filios suos plectebat, sive excommunicabat, alios nempe a sola Eucharistia, alios etiam ab oblatione panis, et vini ad Sacrificium, alios ab ipso Sacrificii adspectu arcebat, alios quoque ab omni oratione, ab ipso divini verbi auditu, a limine ipso sacri conventus probibebat, et quandoque ab osculo, convivio, et colloquio submovebat.

III. Igitur 1, ab sola Eucharistiae participatione aliquando arcebat: unde Basilius *can. IV.* de trigamis sic decernit: *oportet non eos omnino arcere ab Ecclesia, sed dignari auditione duobus, vel tribus annis: et postea permitti quidem consistere, seu in fidelium esse congregatione, a boni tamen communione abstinere.* Eiusdem quoque generis excommunicatio sancita occurrit a Patribus illiberitanis in eos, qui nullis distenti curis, tres dominicas ad Ecclesiam non accesserint (5).

2. Ille semper in Ecclesia ex Christi praescripto (6) servatus canon est,

(1) Cap. XX. *de officio ordin.* — (2) Cap. VIII. *ibidem.*
(3) Cap. XXIX. *ibidem.* — (4) Disputat. VII. sect. IV. n. 9: aliique.
(5) Can. XXI. — (6) Matt. V. 23.

ut fratres dissidentes, pauperum oppressores, aliique huius furfuris homines munera altàri offerre vetarentur (1).

3. Nonnunquam ab ipso Sacrificii adspectu repellebat. Theodoretus de quibusdam loquens, qui ex infirmitate potius, quam ex malitia peccaverant, eos nonnisi ab Sacrificii adspectu, h. e. ab Missa fidelium, repellere videtur, quum ipsis Missae catechumenorum interesse permittat: *arceantur a participatione sacrorum mysteriorum, a cathecumenorum autem oratione non prohibeantur*, *neque a divinarum Scripturarum auditione* (2).

4. Interdum ab omni prorsus oratione, atque etiam a precibus, quae super catechumenos fundebantur, h. e. a Missa catechumenorum submovebat. Ex auctore constitutionum (3) habemus, eiusmodi excommunicationi obnoxios fuisse inter poenitentes eos, qui apud Graecos ακροωμενοι, apud latinos *audientes* vocabantur. Ibi enim praecipitur, ut simul ac Episcopi sermo esset finitus, antequam ullae preces inchoarentur, diaconus de eminentiori loco in Ecclesia proclamet: *ne quis audientium*.

5. Haud raro ab ipso divini verbi auditu, atque adeo ab ipso sacri conventus limine prohibebat. Sic Basilius can. XXI: *oportet eos deflere ad fores Ecclesiae*. Et Gregorius thaumaturgus can. XI: *fletus*, *seu luctus est extra portam Ecclesiae*, *ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur*.

6. Denique in fideles, qui enorme aliquod scelus perpetrassent, ea excommunicationis poena animadvertebat, qua ab omni prorsus communione alieni habebantur: qua de re eosdem omnes abhorrebant, nemo convivio, adloquio, atque adeo etiam adspectu dignos iudicabant: concilium toletanum I. *can. XV*. concilium aurelianense I. (4).

IV. Atque hinc nota apud antiquos distinctio illa Excommunicationis *mortalis*, et *medicinalis*: altera nempe, qua quis perpetuo a Sacramentis, sacris, totoque fraternitatis consortio separabatur, habendus ut ethnicus, et publicanus: altera, qua quis ad medicinam, donec resipisceret, vel poenitentiae stadium percurreret, a fidelium conventu ad tempus arcebatur. Quare Augustinus (5): *nos vero*, inquit, *a communione prohibere quemquam non possumus* (*quamvis haec prohibitio nondum mortalis sit*, *sed medicinalis*) *sed nisi aut sponte confessum*, *aut in aliquo sive saeculari*, *sive ecclesiastico iudicio nominatum*, *atque convictum..... cuiusmodi regulam etiam Paulus Apostolus in eadem ad Corinthios epistola insinuasse intelligitur*, *quum quibusdam talibus commemoratis*, *ecclesiastici iudicii formam ad omnia similia ex quibusdam daret*. *Ait enim*, scripsi vobis in epistola, non commisceri fornicariis, etc. *Quibus verbis satis ostendit non temere*, *aut quomodolibet*, *sed per iudicium auferendos esse malos ab Ecclesiae communione*: *ut*, *si per iudicium auferri non possunt*, *tolerentur potius*: *ne perverse malos quisque evitando*, *ab Ecclesia ipse discedens*, *eos*, *quos fugere videtur*, *vinciat ad gehennam*.

V. Quotuplici vero vinculo communio haec inter fideles, et Episcopos etiam absentes adstringeretur satis constat inter canonum peritos, nimirum

(1) Auctor constit. lib. IV. cap. 6. conc. carthag. IV. Can. XCIII. — (2) Epist. LXXVII. *ad Eulaliam*.—(3) Lib. VIII. cap. V.
(4) Can. III. V. XIII. — (5) In lib. L. *homiliarum hom. ult.*

1, communicatione litterarum formatarum, quas etiam communicatorias adpellatas novimus. Unde synodus antiochena quum Paulum samosatenum deposuisset, ac Domnum in eius locum substituisset, hoc per litteras significavit Dionysio R. Pontifici, Maximo alexandrino, ac omnibus deinde provinciis: *quod quidem*, ait, *idcirco vobis significavimus, ut et ad eum scribatis, et ab eo communicatorias litteras accipiatis.*

2. Admissione, et receptione advenientium in communionem, et synaxim, ut fratrum, modo commendatitias sui Episcopi litteras perferrent. Unde canon apostolicus XXXIV: *nullus Episcoporum peregrinorum, aut presbyterorum, aut diaconorum sine commendatitiis suscipiatur epistolis.* Et canon antiochenus VII: *nullus peregrinorum sine pacificis, idest commendatitiis suscipiatur epistolis.*

3. Demum praecipua catholicae communionis regula, ac veluti tessera, ad quam, veluti ad lydium lapidem, catholici ab haereticis, ac schismaticis distinguebantur, semper habita est Ecclesia Romana, Cathedra s. Petri, Romanus Pontifex, ceu Petri successor iure divino unitatis centrum constitutus. Unde Hieronymus epistola ad Damasum: *Beatitudini tuae, idest Cathedrae Petri communione consocior. . . . ego interim clamito, si quis Cathedrae Petri coniungitur, meus est.* Non vacat hic in explicanda hac R. Sedis praerogativa longius immorari, de qua nonnulla dedimus (1), et plura dabimus in nostris *antiquitatibus christianis.*

VI. Hinc exsurgit 1. aliquando Ecclesias sese mutuo excommunicasse. Dum enim Ecclesia, sive Episcopus in altera Ecclesia aliquid perversum, vel ad canonum normam non exactum agi, vel doceri iudicabat, cum illa Ecclesia per litteras formatas non communicabat. Hinc Epiphanius reiecit communionem Ioannis Episcopi hierosolymitani, quum Origenis errores, et dogmata ipsum defendere nosset (2), et Marcion quum Romam veniens litteras commendatitias non deferret, in communionem receptus non est (3).

2. Aliquando fidelis ob periculum perversionis cum altero fidele communicare detrectabat, et quidem iuxta Apostoli monitum II. ad thessalonicenses (4): *denuntiamus autem vobis, fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate.... hunc notate, et ne commisceamini cum illo.*

3. Interdum etiam plebs universa eandem ob caussam cum suo Pastore communionem abrumpebat. Quod de plebe constantinopolitana cum Nestorio, quum hic primum in publica synaxi haeresim suam prompsisset, scribit s. Cyrillus (5). Qua veluti potestate quum aliquando plebs abuteretur, illud ipsi interdictum est a concilio constantinopolitano IV. *can. XXX.*

4. Nonnunquam etiam Episcopi ipsi ultro se a communione Ecclesiae suae seiungebant, poenitentiae, vel humilitatis caussa, quod de nonnullis Episcopis in ariminensi concilio arianorum fraude deceptis testatur Hieronymus in *dialogo contra luciferianos.*

5. Demum haud semel accidit, ut Episcopi communionem servarent non quidem immediate, at mediate. Sic exeunte saeculo IV. Meletius, et Pau-

(1) Lib. I. tit. IX.—(2) Epis. Epiphanii inter Hieronymianas LX.—(3) Epiphanius haeresi XLII. — (4) Epist. II. *ad thessal.* 12. 14. — (5) Epist. XVIII. *ad Coelestinum.*

linus, eorumque fautores licet ob controversiam, num una in divinis, an tres agnoscendae esset hypostases, invicem non communicarent, utrique vero cum Episcopis communicabant, qui neutrius partis sententiae adhaeserant Ecclesiae definitionem exspectantes.

VII. Illud hic omnino observandum, eiusmodi hactenus explicatas excommunicationes non fuisse veri nominis ecclesiasticas censuras, quae potestatem clavium requirerent, et nonnisi in subditos infligi possent, sed potius a communione separationes. Neque enim Epiphanius in Ioannem hierosolymitanum censura uti poterat, neque plebi ulla clavium potestas convenit, quam in suum Pastorem possit administrare.

De excommunicatione minore

VIII. Non eadem videtur fuisse secutis temporibus, quae olim fuerat, minoris excommunicationis notio. Hoc enim vocabulum illi ecclesiasticae censurae indicandae addictum est, qua quis participatione duntaxat Sacramentorum, et passivae electionis, ad beneficia iure privatur: quaeque ab eo contrahitur, qui cum excommunicato vitando contra Ecclesiae praeceptum communicat.

De excommunicatione maiore

IX. Excommunicatio maior semper in Ecclesia audiit, tanquam omnium censurarum maxima, ac poena, qua nulla atrocior in facinorosos fideles infligi possit, quippe quae anathema sit, h. e. aeternae mortis damnatio (1). Quisnam profecto oppido grave, ac formidandum quam quod maxime malum non dixerit, extra sanctorum communionem esse, Dei O. M. spirituali aeque gratia, ac protectione destitui, Christi meritis, Ecclesiae suffragiis, Sacramentorum usu privari, uno verbo, tamquam putridum membrum de mystico Christi Corpore resecari?

X. Igitur excommunicatus e fidelium albo expunctus, habendus est tanquam ethnicus, et publicanus, uti Christus ipse iussit, quum eiusmodi potestatem Ecclesiae impertivit: *si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, et publicanus*. Ex quo multiplices exoriuntur excommunicationis effectus.

1. Privatur excommunicatus quocunque munere celebrandi divina officia, iisdemque interesse vetatur. Nomine divinorum officiorum omnes sacras functiones, quae publice in Ecclesia peraguntur, intelligas, uti Missarum celebratio, horae canonicae, publicae Preces etc.

2. Nullum excommunicatus fructum cum fidelibus participat ex omnibus suffragiis, Sacrificiis, et orationibus, quae nomine Ecclesiae offeruntur. Verum privatim orationes pro excommunicato Deo fundere nemo vetatur, quum hoc non sit communicatio, sed duntaxat misericordiae spiritualis officium (2).

3. Excommunicatus in loco sacro prorsus sepeliendus non est, omnique ecclesiastico honore, qui in fidelium exequiis adhibetur, omnino privandus.

(1) Conc. meld. can. XXXVI.—(2) S. Thomas. in IV. sent. dist. XI. q. I. art. 4.

4. Omni etiam ecclesiasticae iurisdictionis usu destituitur, adeo ut quae excommunicatus, ecclesiasticam exercens iurisdictionem, peregerit, irrita omnino censentur, nec subditis ipsi parendum est.

5. Inhabilis quoque est ad quodcunque ecclesiasticum beneficium consequendum, sive per electionem, vel praesentationem, sive per commutationem, vel resignationem. Unde excommunicatus beneficium fraude recipiens, at illud dimittendum, fructusque inde perceptos restituendum adigitur.

6. Fructibus quoque beneficiorum, quae ante excommunicationem iam fuerat adeptus, a die, qua in excommunicationem incidit, participare vetatur.

7. Postremo omnis civilis, sive politica cum reliquis fidelibus communicatio excommunicato est interdicta. Hoc quidem non videtur Christus praescripsisse: iussit enim Ecclesiae dicto non audientem habendum esse tanquam ethnicum, et publicanum: atqui ethnicis, et publicanis non vetatur fideles in politicis communicare. Verum Apostoli satis experientia compertum habentes, corrumpere bonos mores colloquia prava, ne fideles contagiosa errorum, vitiorumve lue inficerentur, sanxerunt, excommunicato ab civili etiam fidelium congressu, et communione abstinendum esse. Unde s. Ioannes (1): *si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis; qui enim dicit ei ave, communicat operibus eius malignis.* Qua de re hanc praxim non esse Iuri divino adscribendam censet Ioannes Driedo (2): et Christianus Lupus sic loquitur (3): *omnis haec res non est dogmatis, sed disciplinae: ideoque per Ecclesiam potest ex caussis disponi varie, atque mutari.*

XI. Atque hinc ex recentiori Ecclesiae disciplina non omnes prorsus excommunicatione maiori obstricti fidelibus vitandi sunt, sed ii tantummodo, *in, vel contra quos sententia, vel censura fuerit a Iudice publicata, vel denuntiata, specialiter, et expresse, et* ita Martinus V., qui et *ibidem* statim subnectit (4): *salvo, si quem pro sacrilega manuum iniectione in clericum in sententiam latam a canone adeo notorie constiterit incidisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, neque, alio suffragio excusari Nam a communione illius, licet denuntiatus non fuerit, volumus abstineri iuxta canonicas sanctiones.* Ex hac Martini V. constitutione inductum discrimen inter excommunicatum vitandum, et toleratum, atque cum illo aeque in divinis, ac in humanis communicare est prorsus fidelibus interdictum, *ab huius vero communione in Sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscunque divinis, vel extra nemo abstinere tenetur*, ut *ibidem* loquitur Martinus V. Adhaec licet ex eadem constitutione ut quis sit excommunicatus vitandus, videatur satis esse, ut sententia a iudice, vel contra personam sit publicata, vel denuntiata specialiter, et expresse, attamen utrumque requiri, scilicet ut a iudice sit lata, et personae specialim denuntiata, censent superioris subsellii canonistae, et theologi, quorum sententiam probabiliorem, et in praxi

(1) Epist. II. 10.
(2) De *libert. Eccles.* cap. XIV. — (3) Tom. V. schol. pag. 1342. — (4) In extravag. *ad evitanda.*

sequendam docet Suarcsius (1): *quia consuetudo,* inquit, *quae est optima legum interpres, ita legem illam acceptavit, et interpretata est. Et praeterea quia id est maxime consentaneum fini illius legis*, scilicet ad evitanda scandala . . . *quae duo verba non ponuntur disiunctive, tanquam diversa, sed tanquam aequipollentia, nisi quod participium* publicata *proprie refertur ad censuram, vel sententiam*, denuntiata *vero ad personam.*

XII. Neque tamen omnes generatim cum excommunicato vitando in civilibus communicare vetantur; excipiuntur enim uxor, liberi, servi, ancillae, creditores, qui ignoranter cum iisdem versantur, qui necessitate adiguntur comparandi sibi auxilium, consilium, perfugium, aut victui necessaria, qui eundem adloquuntur, ut ad meliorem frugem reducant: at de his fusius theologi morales.

XIII. Omnis censura, quippe quae gravis poena, infligenda non est, nisi ob culpam gravem, externam, completam, et contra praeceptum Ecclesiae contumaciter admissam. Poena enim culpae respondeat oportet. Ecclesia non iudicat de internis. Poena generatim lege comminata completam legis eiusdem transgressionem spectat. Ac demum ex Christi verbis is, tanquam ethnicus, et publicanus habendus est, qui Ecclesiam non audierit. Verum haec cum in reliquis, tum vel maxime in excommunicationis censura potissimum servanda sunt. Quum enim excommunicatio, uti modo vidimus, gravissima poena sit profecto mortale requirit delictum, illudque enorme. Unde concilium meldense can XXXVI: *anathema est aeternae mortis damnatio, et nonnisi pro mortali debet imponi crimine.* Et concilium tridentinum praecipit(2): *Excommunicationes a nemine prorsus, praeterquam ab Episcopo decernantur, et tunc non alias, quam ex re non vulgari, caussaque diligenter, ac magna maturitate per Episcopum examinata, quae eius animum moveat.* Et quamvis hic Patres tridentini de iis excommunicationibus loquantur, quae ad finem revelationis, ut aiunt, aut pro deperditis, seu subtractis rebus ferri solent, attamen sat indicant suam ipsorum sententiam fuisse, excommunicationem non infligendam, nisi propter peccata mortalia, eaque graviora, praesertim quum synodi provinciales deinceps habitae decretum tridentinum ita sint interpretatae. Speciminis loco sit I. synodus provincialis neapolitana cap. XXXIX: *Quoniam Ecclesia catholica ecclesiasticas censuras non ad animarum interitum, sed ad medicinam adinvenit, et exercet, ideo advertant diligenter Episcopi, ut episcopali gladio, praeterquam in gravissimis delictis caussisque non utantur: neque pro minima quaque re sint ad excommunicationis, vel suspensionis poenas infligendas faciles, atque proclives, sed ut sacra tridentina synodus optime docuit, sobrie, et magna circumspectione, atque ad animarum salutem anathematis mucronem exerceant.*

XIV. Praeterea excommunicatio infligenda non est, nisi canonica monitione praemissa (3). Id tamen de censuris ferendae sententiae intelligas.

(1) *De censuris* disput. IX. sect. II. n. 51.
(2) Sess. XXV. de ref. cap. I. — (3) Cap. XLVIII. *de sent. excom.* cap. III., et IV. *eodem* in VI. conc. lugdun. cap. IX. ibid.

Quod enim ad censuras latae sententiae adtinet, quae scilicet ipso facto, sive ipsa vetiti actus perpetratione per legem ipsam inferuntur, quum ulterior iudicis sententia non requiratur, ac lex ipsa continenter moneat, neque necessario specialis requiritur monitio. Si tamen ad sententiam declaratoriam excommunicationis, ut aiunt, *incussae* deveniendum sit, praemittendam monitionem ipsa praxis satis docet.

XV. Verum quodnam apud veteres censurae ferendae, et latae sententiae discrimen fuerit, pluribus esset explicandum, quod libelli moles excrescens iam ultra non patitur. Putat sane Gersonius, non alia ratione inter utramque distinctum, quam quod in certis quibusdam delictis canones certam poenae mensuram definierint, nullo iudici relicto arbitrio, adeo ut in ea infligenda veluti merus fuerit executor, in aliis vero iudicium liberum in metienda poena reliquerint, in quo et aequitas, et prudentia iudicis post sufficientem discussionem requireretur. Verum diligentius erit id nobis expendendum in nostris *antiquitatibus christianis*.

XVI. Praeter mortale peccatum, illudque enorme, gravis quoque requiritur caussa, ut excommunicationis sententia legitime simul, et prudenter infligatur. Neque enim, nisi ubi vulneri medela frustra aliunde petita sit, spiritualis excommunicationis gladius est adhibendus. Ad rem s. Ambrosius (1): *cum dolore enim amputatur etiam quae putruit pars corporis, et diu tractatur ut possit sanari medicamentis, si non possit, tunc a Medico bono abscinditur. Sic Episcopi adfectus boni est, ut optet sanare infirmos, serpentia auferre ulcera, obducere aliqua, non abscindere, postremo quod sanari non potest, cum dolore abscindere.* Eadem habet s. Leo m. (2).

XVII. Hinc 1, in Universitatem, vel Collegium excommunicationis sententia proferenda non est, quum nonnunquam contingat innoxios huiusmodi sententia irretiri, sed in illos duntaxat de collegio, vel universitate, quos culpabiles esse constiterit (3).

2. Ubi universa quaedam multitudo deliquerit, licet crimen sit enorme, plerumque tamen satius est ab vibrando excommunicationis gladio abstinere. Episcopis cavendum quam quod maxime, ne per excommunicationem eradicando zizania, eradicent simul et triticum, pluribus demonstrat Augustinus (4).

3. Ubi gravia, ac publica timeantur mala, ab distringendo anathematis mucrone aliquantum temperare omnis oeconomiae ratio postulare videtur. Ad rem s. Augustinus ibidem: *quum anathematis quis dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est..... quando ita cuiusque crimen notum est.....et omnibus execrabile adparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores. per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinae.* Unde Constantium, et Valentem arianos, arianorumque fautores, et catholicis infestos publico iudicio anathematizandos, et ingressu Ecclesiae privandos nunquam censuerunt veteres illi ss. Ecclesiae Episcopi, quod inde gravia in Ecclesiam mala imminere perspexerant.

(1) Lib. I. offic. cap. 27. — (2) Epist. 95. — (3) Conc. lugd. in cap. V. §. *ult, de sent. excom.* in VI.— (4) Lib. III. *contra Parmenianum* cap. 2.

4. In caussis iudicialibus aeque civilibus, ac criminalibus, ubi executio realis, vel personalis haberi potest, tam in procedendo, quam in definiendo ab censuris ecclesiasticis abstinendum praescribit synodus tridentina *ibidem*, et I. synodus provincialis neapolitana *ibidem*.

XVIII. Igitur in infligendis censuris prudentia quanta maxima opus est, atque Episcopis omnia prius iuris, prudentiae, et charitatis remedia adhibenda sunt, quam ad excommunicationis gladium distringendum deveniant. Ubi vero id ipsis expedire videatur, invictos se praebeant, neque ullam reformident potestatem. Unde s. Leo indicata epistola XCV. *nulli christianorum*, inquit, *facile communio denegetur, nec ad indignantis hoc fiat arbitrium sacerdotis, quod in magni reatus ultionem invitus, et dolens quodammodo debet inferre animus*.

XIX. Quod tandem ad ritus adtinet in ferenda excommunicatione servandos profecto antiquitus satis habebatur, ut diligenti peracto examine, et canonica monitione praemissa Episcopus sententiam proferret, cuius nonnunquam per litteras encyclicas reliquae provinciae Ecclesiae, atque etiam aliquando omnes orbis christiani praecipuae certiores fiebant (1): et quidem ob antiquissimum semper in Ecclesia servatum canonem, ut qui in una quadam Ecclesia esset excommunicatus pro excommunicato in omnibus Ecclesiis haberetur. Verum secutis temporibus, et quidem saeculo IX. exeunte, vel ineunte X. mos in Ecclesiam invectus est, ut in infligendo anathemate peculiares quidam ritus, ac caeremoniae servarentur, quae prostant in pontificali romano (2), inter quas praecipue illa, nimirum, ut Episcopus adsistentibus sibi duodecim Presbyteris anathema proferat, umbra quaedam est veteris disciplinae, ex cuius praescripto, uti haud semel observavimus, graviora dioeceseos negotia, nonnisi de Cleri sui consilio, Episcopo erant finienda. Uti quoque veterem disciplinam, quam nuper indicavimus, redolet quod *ibidem* praescribitur, scilicet, ut prolato anathemate *epistola presbyteris per parochias, et etiam vicinis Episcopis mittatur, continens nomen excommunicati, et excommunicationis caussam, ne quis per ignorantiam ulterius illi communicet*.

De interdicto

XX. Interdictum est censura, qua Sacramentorum dispensatio, publica divinorum officiorum celebratio, et sepulturae ecclesiasticae usus interdicuntur, estque vel *locale*, si Regnum, Civitas, et Ecclesia subiicitur interdicto, vel *personale*, si *αμεσως immediate* ad personas dirigitur, vel demum *mixtum*, si ad locum simul, et personas directum est, ut hac nec alibi possint divinis officiis interesse (3). Adhaec interdictum sive locale, sive personale vel *generale* est, vel *particulare*. Illud est, quod in plures personas communitatem, vel collegium constituentes fertur, vel in provinciam, civitatem, dioecesim, quarum singulis plura loca sacra clauduntur, hoc vero est, quod vel ad unum, pluresve privatos homines spectat, vel ad unum quendam locum sacrum.

(1) Conc. tolet. I. can. XI: Socrates lib. I. cap. VI. — (2) Tit. *de ordine excommunicandi*. — (3) Cap. XVI. *de sent. excomm.* in VI.

XXI. Interdicti etiam localis ac generalis haud levia in veteri ecclesiastica historia vestigia occurrere eruditi observant Canonistae; praecipue vero apud Gregorium turonensem (1), ubi narrat Leodovaldum Episcopum ob necem s. Praetextato Episcopo rothomagensi in ipsa sua Ecclesia illatam *epistolas per omnes sacerdotes direxisse, et accepto consilio Ecclesias rothomagenses clausit, ut in his populus sollemnia divina non spectaret, donec indagatione communi reperiretur huius auctor sceleris.* Verum iidem illi Canonistae censent oppido mira eiusmodi antiquitus fuisse exempla; atque nonnisi X., vel XI. saeculo interdicti generalis usum primum frequentari coepisse. Unde Ivo carnotensis *epist. XCIV.* interdictum generale vocat *remedium insolitum.*

XXII. Primus Interdicti effectus est, quo interdicuntur celebrari divina, scilicet Missae, Horae canonicae, publicae Ecclesiae preces, atque etiam nuptiarum benedictiones, permittitur tamen publica in Ecclesia concio (2). Et Gregorius VIII (3) *permittit Ecclesiae ministris semel in hebdomada, tempore interdicti non pulsatis campanis, voce submissa, ianuis clausis, excommunicatis, et interdictis exclusis, Missarum sollemnia celebrare caussa conficiendi corpus Domini quod decedentibus in poenitentia non negatur.* Tum iisdem his adiectis conditionibus Bonifacius VIII. (4) iussit singulis diebus in ecclesiis, et Monasteriis Missas celebrari, et alia divina officia peragi, ut prius. Verum in festivitatibus Natalis Domini, Paschae, Pentecostes, et adsumptionis B. V. (quibus Festum etiam Corporis Domini, eiusque octavam Martinus V. addidit) permisit officia divina sollemniter celebrari, alta voce, ianuis apertis, pulsatisque campanis, exclusis excommunicatis, et admissis interdictis, modo qui caussam interdicto dederunt, ad altare non accedant.

XXIII. Alter interdicti effectus est prohibitio receptionis, et administrationis Sacramentorum. At vero excipe Baptismum, Confirmationem, et Poenitentiam, quae quibuscunque, etiam sanis, semper ac petierint, conferri possunt, haud vero excommunicatis, speciatim interdictis, iisque, qui ad perpetrandum delictum, quod interdicto punitum est, operam, consilium, favorem, aliudve contulerunt, nisi prius vel de delicto satisfecerint, vel de satisfaciendo cautionem dederint (5), Eucharistiam quoque iis, qui in probabili mortis articulo sunt, deferre fas est (6).

XXIV. Tertius denique interdicti effectus est prohibitio ecclesiasticae sepulturae, quae denegatur omnibus etiam parvulis. Non prohibentur tamen ii, qui nec speciatim interdicti sunt, nec interdicto caussam dederunt, in loco non interdicto humari, atque adeo eiusdem conditionis clerici in loco etiam interdicto recte sepeliuntur, nulla tamen adhibita sollemnitate (7).

XXV. Violantes Interdictum gravis peccati labe se inquinant, quippe qui in praeceptum Ecclesiae graviter impingunt. Tum clericus, qui interdictum violat, actum ordinis proprium exercens, in irregularitatem incurrit, a qua nequit per alium, quam per R. Pontificem, liberari. Adhaec qui

(1) Lib. VIII. hist. franc. cap. III.
(2) Cap. XXIII. *de sent. excom.* — (3) Cap. LVII. ibid. — (4) In Cap. *alma Mater ibid. in VI.* — (5) Indic. Cap. *alma Mater.* — (6) Cap. XI. *de Poenitentia.*
(7) Cap. II. *de Poenitentia.*

interdictos in loco sacro sepelire audent, excommunicationem contrahunt, cuius absolutio Episcopo reservatur (1). Uti quoque excommunicantur Religiosi, etiam exempti, interdictum generale locale a Papa, vel ab Ordinario inflictum non servantes.

De cessatione a divinis

XXVI. Cessatio a divinis est ecclesiastica sanctio, qua clerici vetantur divina peragere officia, ac Sacramenta administrare in aliqua peculiari Ecclesia, ubi enorme aliquod crimen fuit admissum, et quidem ut salutaris populo terror, criminisque horror incutiatur. Non est tamen censura, quum non sit poena medicinalis, sed potius gravis ab Ecclesia concepti doloris iudicium. Unde eius violatio, licet gravis culpa sit, non tamen irregularitatem inducit (2). Verum Regulares eam violantes excommunicantur (3).

De suspensione

XXVII. Suspensionis vocabulo, quod largiori quadam notione veteres Patres usurparunt, hic utimur ad significandum illud censurae genus, quo clericis ob proprium delictum interdicitur usus ecclesiasticae potestatis, et iurisdictionis. Atque hinc patet discrimen inter reliquas censuras, et suspensionem, illae enim in omnes fideles infligi possunt, haec vero in solos clericos.

XXVIII. Iam vero triplex agnoscitur suspensionis species, nimirum ab *officio*, a *beneficio*, et ab *utroque*. Porro hac in re quidam canones statuendi sunt. 1, generatim suspensus censetur suspensus simul ab officio, et beneficio.

2, Suspensus a beneficio non censetur simul suspensus ab Officio, odiosa enim, ut aiunt, strictam requirunt interpretationem.

Uti 3. suspensus ab officio non censetur suspensus a beneficio, alias enim frustra in iure infligerentur suspensiones modo ab officio, et modo a beneficio.

4. Suspensus generatim ab officio, censetur suspensus ab omni officio aeque ordinis, ac iurisdictionis, unde nefas erit ipsi beneficium conferri, cui semper officium, ceu comes, adnexum sit oportet (4).

Quinimmo 5, privandus etiam est beneficio antea adepto is, in quem ob enorme aliquod crimen suspensio perpetuo duratura inflicta sit (5).

6. Potest tamen quis ab exercitio, vel solius Ordinis suspendi, atque adeo etiam ab aliquo peculiari actu Ordinis vel iurisdictionis; quo casu dicitur suspensio *partialis*, ultra propriam verborum significationem, quibus prolata est, neutiquam extendenda.

7. Suspensio ab officio non privat iis, quae sunt communia laicis, unde

(1) Clement. I. *de sepulturis*.
(2) Cap. XVIII. *de sent. excom.* in VI.—(3) Indic. *clement. I.*
(4) Cap. fin. *de rescriptis in* VI. — (5) Argumentum deductum ex cap. VIII. *de purgatione canon.*

suspensus ab officio, licet generatim, non vetatur interesse choro, Sacerdoti Sacrificium celebranti ministrare, mortuos sepelire, aliaque id genus peragere, quae etiam a laicis exerceri permittuntur (1). Verum huiusmodi clerico in choro more laicorum canenti non videntur distributiones praebendae, quae clericis ex officio canentibus conferuntur.

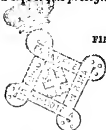
XXIX. Discrimen inter suspensionem ab officio, et suspensionem a beneficio olim ignotum fuisse, res est quam testatissima. Et sane, ut alibi iam observavimus, bonis Ecclesiae in titulos, sive in beneficia non adhuc erectis, ius percipiendi fructus redditibus ecclesiasticis Ordinis exercitio adeo erat adnexum, ut suspensio ab ordine suspensionem a iure participandi ex bonis Ecclesiae comitem nunquam non haberet. Verum iure decretalium, eiusmodi dicrimine inducto, suspensus a beneficio nonnisi eiusdem fructibus, ac temporali administratione privatur. Ceterum neque amittit ius eligendi, sive praesentandi, quod ipsi fortasse intuitu beneficii conveniat, neque redditur inhabilis ad aliud consequendum beneficium. At vero generatim a beneficio suspensus censetur suspensus ab omni beneficio, nisi aliunde constet aliam fuisse ferentis censuram voluntatem.

XXX. Suspensio a Praelato, nonnisi in suos subditos, licet in aliena dioecesi, ac territorio existentes, infligi potest, tum suspensus ab uno Episcopo, tanquam suspensus ab omnibus Episcopis habendus est, donec legitime a proprio Episcopo absolvatur. Demum suspensio in scriptis ferenda est, et quidem expressa caussa, ob quam lata est (2). Quod tamen de suspensionibus ferendae sententiae intelligas, secus enim se res habet in suspensionibus latae sententiae, cuiusmodi plures in iure nostro occurrunt, ac praecipue in concilio tridentino (3), in quibus, uti supra de excommunicatione latae sententiae monuimus, lex ipsa iudicis instar est.

XXXI. Suspensio, quae infligatur vel nullo determinato tempore constituto, vel etiam perpetuo duratura, nunquam est sine ulla veniae, ac restitutionis spe: in quo a depositione distinguitur, quae perpetuam, ac sine ulla spe veniae exercitii, ac usus ordinum privationem significat. Adhaec suspensio, licet perpetua, non privat tamen ipso iure beneficio, quod clericus suspensus petita venia legitime retinebit, at depositio clericum beneficio ita privat, ut titulum auferat, novaque indigeat collatione, ut illud integro consequatur. Verum clericus suspensus, licet non privetur absolute uti beneficio, ita et ordine, si tamen durante suspensione aliquo Ordinis munere defungatur, in irregularitatem incurrit, uti supra *lib. I. tit. XXX.* observavimus. Quod tamen de clericis inferioribus haud intelligendum nonnulli censent qua theologi, qua canonistae apud Fagnanum (4), quum scilicet munia iisdem Ordinibus addicta sine ullo respectu ad Ordines obeant, aeque ac ex usu iam inolito eadem ab laicis exercentur.

(1) Cap. X. *de cler. excomm. ministr.*
(2) Cap. I. *de excom.* in VI. — (3) Sess. XXIII. de ref. cap. VIII., et X.
(4) In cap. *si quis presbyter de cler. excom. ministr.*

FINIS LIBRI III, ET TOMI II.

SYLLABUS CRONOLOGICUS

ROMANORUM PONTIFICUM.

S. Petrus coepit	an.	40	*Ursicinus antipapa.*		
S. Linus	an.	65	S. Siricius	an.	384
S. Cletus	an.	76	S. Anastas. I.	an.	398
S. Clemens I.	an.	89	S. Innocent. I.	an.	402
S. Anacletus	an.	98	S. Zosimus	an.	417
S. Evaristus	an.	100	S. Bonifacius I.	an.	418
S. Alexander I.	an.	108	*Eulalius antipapa.*		
S. Xystus I.	an.	116	S. Coelestinus I.	an.	423
S. Telesphorus	an.	126	S. Xystus III.	an.	432
S. Hyginus	an.	137	S. Leo I. Magn.	an.	440
S. Pius I.	an.	142	S. Hilarus	an.	461
S. Anicetus	an.	151	S. Simplicius	an.	467
S. Soter	an.	161	S. Felix III.	an.	483
S. Eleutherus	an.	170	S. Gelasius I.	an.	492
S. Victor I.	an.	183	S. Anastasius II.	an.	496
S. Zephyrinus	an.	191	S. Symmachus	an.	498
S. Callixtus I.	an.	217	*Laurentius antipapa.*		
S. Urbanus I.	an.	222	S. Hormisdas	an.	514
S. Pontianus	an.	230	S. Ioannes I.	an.	523
S. Anterus	an.	235	S. Felix IV.	an.	526
S. Fabianus	an.	236	Bonifacius II.	an.	530
S. Cornelius	an.	252	*Dioscorus antipapa.*		
Novatianus antipapa.			Ioannes II.	an.	532
S. Lucius I.	an.	253	S. Agapetus I.	an.	535
S. Stephanus I.	an.	253	S. Silverius	an.	537
S. Xystus II.	an.	257	Vigilius	an.	540
S. Dionysius	an.	259	S. Pelagius	an.	555
S. Felix I.	an.	270	Ioannes III.	an.	560
S. Eutychianus	an.	275	S. Benedict. I.	an.	573
S. Caius	an.	283	Pelagius II.	an.	577
S. Marcellinus	an.	296	S. Gregor. M.	an.	590
S. Marcellus I.	an.	308	Sabinianus	an.	604
S. Eusebius	an.	310	Bonifacius III.	an.	607
S. Melchiades	an.	310	S. Bonif. IV.	an.	607
S. Silvester I.	an.	314	S. Deus dedit	an.	614
S. Marcus	an.	336	Bonifacius V.	an.	617
S. Iulius I.	an.	337	Honorius I.	an.	626
Liberius	an.	352	Severinus	an.	639
S. Felix II.	an.	366	Ioannes IV.	an.	640
S. Damasus I.	an.	366	Theodorus I.	an.	641

S. Martinus I.	an.	646
S. Eugenius I.	an.	654
S. Vitalianus	an.	655
Adeodatus	an.	669
Donus I.	an.	676
S. Agatho	an.	678
S. Leo II.	an.	683
Benedictus II.	an.	684
Ioannes V.	an.	685
Petrus, et Theodorus Antipapae.		
Conon	an.	685
Theodorus, et Paschalis Antipapae.		
S. Sergius I.	an.	686
Ioannes VI.	an.	701
Ioannes VII.	an.	705
Sisinnius	an.	708
Constantinus	an.	708
S. Gregorius II.	an.	714
S. Gregor. III.	an.	731
S. Zacharias	an.	742
Stephanus II.	an.	753
Stephanus III.	an.	753
S. Paulus I.	an.	757
Theophilactus antip.		
Constantinus adhuc laicus antipapa.		
Philippus monachus antipapa.		
Stephanus IV.	an.	768
Hadrianus I.	an.	772
S. Leo III.	an.	795
Stephanus V.	an.	816
S. Paschalis I.	an.	817
Eugenius II.	an.	820
Zinzinus antipapa.		
Valentinus	an.	824
Gregorius IV.	an.	827
Sergius II	an.	843
S. Leo IV.	an.	847
Hic inserunt fabulam Ioannae Papissae.		
Benedictus III.	an.	855
S. Nicolaus I.	an.	858
Hadrianus II.	an.	868
Ioannes VIII.	an.	873
Marinus I.	an.	883
Hadrianus III.	an.	884
Stephanus VI.	an.	885
Formosus	an.	891
Sergius antipapa.		
Bonifacius VI.	an.	896
Stephanus VII.	an.	897
Romanus	an.	897
Theodorus II.	an.	898
Ioannes IX.	an.	898
Benedictus IV.	an.	900
Leo V.	an.	906
Christophorus	an.	906
Sergius III.	an.	907
Anastasius III.	an.	910
Landus	an.	912
Ioannes X.	an.	912
Leo VI.	an.	928
Stephanus VIII.	an.	929
Ioannes XI.	an.	931
Leo VII.	an.	936
Stephanus IX.	an.	940
Marinus II.	an.	943
Agapetus II.	an.	946
Ioannes XII.	an.	956
Leo VIII. antipapa.		
Benedictus V.	an.	965
Ioannes XIII.	an.	966
Benedictus VI.	an.	973
Donus VII.	an.	973
Bonifacius VII. antipapa.		
Benedictus VII.	an.	974
Ioannes XIV.	an.	984
Ioannes XV.	an.	985
Ioannes XVI.	an.	986
Ioannes antipapa.		
Gregorius V.	an.	996
Sylvester II.	an.	999
Ioan. XVII.	an.	1003
Ioan. XVIII.	an.	1003
Sergius IV.	an.	1009
Benedictus VIII.	an.	1012
Gregorius VI. antipapa.		
Ioannes XIX.	an.	1024
Benedictus IX.	an.	1033
Sylvester, et Ioannes antipapae.		
Gregorius VI.	an.	1044
Clemens II.	an.	1047

Damasus II.	an.	1048
S. Leo IX.	an.	1049
Victor II.	an.	1055
Stephanus X.	an.	1057
Benedictus X. antipapa.		
Nicolaus II.	an.	1058
Alexander II.	an.	1061
Honorius II. antipapa.		
S. Gregor. VII.	an.	1073
Clemens III. Antipapa.		
Victor III.	an.	1086
Urbanus II.	an.	1088
Paschalis II.	an.	1099
Albertus Theodoricus, et Sylvester III. antipapae.		
Gelasius II.	an.	1118
Gregorius VIII., antea Mauritius, antipapa.		
Callixtus II.	an.	1119
Honorius II.	an.	1124
Innocentius II.	an.	1130
Anacletus II., et Victor III. antea Gregorius, antipapae.		
Coelestinus II.	an.	1143
Lucius II.	an.	1144
Eugenius III.	an.	1145
Anastasius IV.	an.	1154
Hadrianus IV.	an.	1155
Alexander III.	an.	1159
Victor IV. antea Octavianus, Paschalis III. Callistus III., et Innocentius III. antipapae.		
Lucius III.	an.	1181
Urbanus III.	an.	1185
Gregorius VIII.	an.	1187
Clemens III.	an.	1188
Coelestinus III.	an.	1191
Innocentius III.	an.	1198
Honorius III.	an.	1217
Gregorius IX.	an.	1227
Coelestinus IV.	an.	1241
Innocentius IV.	an.	1243
Alexander IV.	an.	1254
Urbanus IV.	an.	1262
Clemens IV.	an.	1265
Gregorius X.	an.	1270
Innocentius V.	an.	1276
Hadrianus V.	an.	1276

Ioannes XX.	an.	1276
Nicolaus III.	an.	1277
Martinus IV.	an.	1281
Honorius IV.	an.	1285
Nicolaus IV.	an.	1288
S. Coelest. V.	an.	1294
Bonifac. VII.	an.	1295
B. Benedictus XI.	an.	1303
Clemens V.	an.	1305
Ioannes XXI. aut XXII.	an.	1316
Nicolaus V. antipapa.		
Benedict. XII.	an.	1334
Clemens VI.	an.	1342
Innocent.	an.	1353
Urbanus V.	an.	1363
Gregorius XI.	an.	1371
Urbanus VI.	an.	1378.
Clemens VII. antipapa Benedictus XIII., Clemens VIII., et Benedictus XIV. Antipapae.		
Bonifacius IX.	an.	1390
Innocentius VII.	an.	1404
Gregor. XII	an.	1406
Alexander X.	an.	1409
Ioannes XXII. vel XXIII.	an.	1410
Martinus V.	an.	1417
Eugenius IV.	an.	1431
Felix V. antea Amadeus Dux Sabaudiae, dein Monachus, antipapa.		
Nicolaus V.	an.	1445
Callixtus III.	an.	1447
Pius II.	an.	1458
Paullus II.	an.	1464
Xixtus IV.	an.	1471
Innocentius VIII.	an.	1484
Alexander VI.	an.	1492
Pius III.	an.	1503
Julius II.	an.	1503
Leo X.	an.	1513
Hadrianus VI.	an.	1521
Clemens VII.	an.	1523
Paullus III.	an.	1534
Iulius III.	an.	1540
Marcellus II.	an.	1555
Paullus IV.	an.	1555

Pius IV.	an.	1559
S. Pius V.	an.	1566
Gregorius XIII.	an.	1582
Xixtus V.	an.	1586
Urbanus VII.	an.	1590
Gregor. XIV.	an.	1590
Innoc. IX.	an.	1591
Clem. VIII.	an.	1592
Leo XI.	an.	1605
Paullus V.	an.	1605
Gregor. XV.	an.	1621
Urbanus VII.	an.	1623
Innocentius X.	an.	1633
Alexand. VII.	an.	1655
Clemens IX.	an.	1667
Clemens X.	an.	1670
Innoc. XI.	an.	1676
Alexander VIII.	an.	1689
Innocen. XII.	an.	1691
Clemens XI.	an.	1700
Innoc. XIII.	an.	1721
Benedictus XIII.	an.	1724
Clemens XII.	an.	1730
Benedictus XIV.	an.	1740
Clemens XIII.	an.	1758
Clemens XIV.	an.	1769
Pius VI.	an.	1775
Pius VII.	an.	1800
Leo XII.	an.	1823
Pius VIII.	an.	1829
Gregorius XVI.	an.	1831

Pius IX. qui ad summi Pontificatus culmen evectus an. 1846. primitivae Ecclesiae Pontifices aemulatus, in egenis viduisque sublevandis singulari praestat liberalitate, ac Petri Cathedrae felicissime praeest: hinc merito illud a Deo conceptis votis efflagitamus, ut maximo catholici orbis bono hunc Pastorem vere amantissimum diutissime sospitet.

SYLLABUS

CONCILIORUM GENERALIUM ET PARTICULARIUM

Concilia Generalia Graeca.

I. Nicaenum I. an. 325
II. Cpolitanum I. 381
III. Ephesinum 431
IV. Chalcedonense 451
V. Cpolitanum II. 553
VI. Cpolitanum III. 680
681
VII. Nicaenum II. 787
VIII. Cpolitanum IV. 869
870

Latina.

IX. Lateranense I. 1123
X. Lateranense II. 1129
XI. Lateranense III. 1179
1180
XII. Lateranense IV. 1215
XIII. Lugdunense I. 1245
XIV. Lugdunense II. 1274
XV. Viennense 1311
XVI. Constantiense 1423
XVII. Basileense, quod postea Florentiam translatum fuit 1431 et seq.
XVIII. Florentinum 1441
XIX. Lateranense V. 1511
XX. Tridentinum ab 1545 ad 1563

Concilia particularia.

*Hac nota * designantur Concilia haeretica, vel non recepta.*

Hierosolymitanum I. *Act.* 1. 34
Hierosolymitanum II. *Act.* 6. 34
Hierosolymitanum III. *Act.* 15. 51
Plura Asiatica, et Graeca in Montanistas. 173
Palaestinum, Ponticum Galliae, Osrhoenum, et duo Romana de Paschate 198
* Asianum de Paschate. 198
* Africanum de baptis. haeret. 217
Lambesitanum 240
Philadelphiae 242
Arabiae 249
Romanum de lapsis 253
Carthaginiense I. 253
Romanum de lapsis 254
Romanum adversus Novatianos 255
Romanum contra eosdem 255
Carthaginiense II. 255
Africanum I. 257
Romanum de haereticorum baptismate 257
Africanum II. 258
* Iconiense de haeretic. baptismo 258
* Tria Carthaginiensia de eodem 258
Neocaesareense 261
Romanum de Dionysio Alex. 264
Antiochenum I. 265
Antiochenum II. 272
Sinuessanum 302
Eliberitanum 305
* Cyrtense 305
* Carthaginiense I. 306
* Carthaginiense II. 308
Romanum 313
Arelatense 314
Ancyranum 314
Neocaesareense II. 314
Romanum I. 315
Alexandrinum I. 315
Alexandrinum II. 319
Laodicenum 302
Gangrense 324
Romanum II. 324

Romanum	430
Alexandrinum VI.	430
* Ephesinum	431
Antiochenum IV.	432
Romanum	433
Armeniae	435
Cpolitanum	439
Reieuse, seu Rhegiense	439
Arausicanum	441
Vasense	442
Romanum I.	444
Romanum II.	445
Incerti loci in Gallia	446
Hispanicum, sive Toletanum	447
Cpolitanum V.	448
Tyri, et Beryti	448
* Cpolitanum II.	449
* Ephesinum	449
Romanum III.	449
Cpolitanum	450
In Hibernia	450
Mediolanense V.	451
In Gallia, forte Arelate	451
Alexandrinum VII.	452
Andegavense	453
Hierosolymitanum	454
Arelateuse II.	455
Cpolitanum	459
Turonicum	461
Veneticum	465
Cambricum	465
Romanum	465
Vieunense	474
Arelatense III., et Lugdunense	475
Romanum I.	483
Cpolitanum	483
Romanum II.	484
Romanum III.	487
Romanum I.	494
Romanum II.	495
Romanum I.	499
Romanum II.	500
Romanum III.	501
Romanum IV.	502
Romanum V.	503
Romanum VI.	504
Byzacenum	504
Agathense	506
Aurelianense	511
* Sidonia Eutychianorum, et Acephalorum	512
Britannicum	512
Rhemense	514
Epiri	516
Tarraconense	516
Gerundense	517
Epaonense	517
Lugdunense II.	517
Cpolitanum	518
Hierosolymitanum	518
Tyri III.	518
Romanum	518
Britannicum II.	519
Cpolitanum	520
Ilerdense.	524
Valentinum II.	524
Arelatense IV.	524
Carpentoractense	527
Arausicanum II.	529
Vasense II., et III.	529
Romanum I.	530
Romanum II.	530
Toletanum II.	531
Romanum III.	532
Africanum	534
Arvernense	535
Cpolitanum	536
Hierosolymitanum	536
Aurelianense II.	536
Aurelianense III.	538
Barcinonense	540
Byzacenum	541
Aurelianense IV.	545
Cpolitanum	547
Mopsuestiae	550
Aurelianense V.	552
Arvernense II.	552
Tullense	552
Hierosolymitanum	553
* Aquileiense	553
Arelatense V.	554
Parisiense II.	555
Parisiense III.	557
Landavense I. II., et III.	560
Bracarense	563
Lucense	564

Santonense	566	Toletanum VI.	638
Turonense II.	567	Cpolitanum	639
Lugdunense III.	570	Romanum	640
Bracarense II.	572	Aurelianense VI.	645
Lucense II.	572	Numidiae II.	646
Parisiense III.	576	Byzacenum III.	646
Parisiense IV.	580	Carthaginiense VII.	646
Matisconense	581	Toletanum VII.	646
Cabilononse	582	Romanum I.	648
Santonense II.	582	Romanum II.	649
Brennacense	583	Cabilonense III.	650
Antisiodorense	586	Toletanum VIII.	653
Lugdunense IV.	587	Toletanum IX.	655
Lugdunense V.	587	Nannetense	658
Valentinum III.	589	Toletanum X.	659
Cpolitanum	589	Clipiacense	659
Toletanum III.	589	Emeritense	666
Narbonense	589	Romanum	667
Hispalense	590	Anglicanum	672
Romanum I.	590	Augustodunense	672
Pictavienses	592	Herdfordiense	673
Metense	592	Toletanum XI.	675
Nemptodorense	592	Bracarense III.	675
Caesaraugustanum II.	592	Anglicanum II.	679
Romanum II.	595	Mediolanense	679
Toletanum	597	Romanum	680
Oscense	597	Romano Britannicum	680
Barcinonense	599	Toletanum XII.	681
Romanum III.	601	Rothomagense	682
Romanum IV.	601	Toletanum XIII.	682
Wigorniense	601	Toletanum XIV.	682
Byzacenum II.	602	Galliarum	682
Cabilonense II.	603	Toletanum XV.	688
Numidiae	604	Caesaraugustanum	691
Cantuariense	605	Cpolitanum	692
Romanum	606	Toletanum XVI.	693
Romanum	610	Toletanum XVII.	694
Toletanum	610	Becansfeldense	694
Tarraconense II.	614	Ultraiectense	697
Parisiense V.	615	Berghanstedense	697
Cantianum	617	Aquileiense II.	698
Matisconense II.	624	Toletanum XVIII.	701
Hispalense II.	629	Romanum	705
Rhemense II.	630	Niddense	705
Alexandrinum	633	Alnense	709
Hierosolymitanum	633	Cpolitanum	712
Toletanum IV.	633	Romanum I.	721
Toletanum V.	636	Romanum II.	724

Romanum III.	726
Romanum I.	731
Romanum II.	732
Clovesbonense	742
Ratisbonense	752
Liptinense, vel Lestinense	743
Romanum I.	743
Suessionense	744
Germaniae	745
Romanum II.	745
Clovesbonense II.	747
Toletanum XIX.	747
Vermeriense	752
Metense II.	753
* Cpolitanum	754
Vernense	755
Compctiense	757
Germaniae II.	759
Romanum	791
Gentiliacense	766
Romanum	769
Wormatiense	772
Dingolvingense	772
Genuense	773
Duriense	775
Wormatiense II.	776
Paderbornense I.	777
Lippiense	780
Paderbonense II.	785
Calchutense	787
Ingileutheimense	788
Narbonense II.	788
Acleense	788
Foroiuliense	791
Ratisbonense II.	792
Francofortiense	794
Fianchalense	798
Bacanceldense	798
Romanum I.	799
Aquisgranense	799
Clovesbonense III.	800
Romanum II.	800
Altianense	802
Aquisgranense II.	802
Clovesbonense IV.	803
* Cpolitanum III.	805
Apud Theodonis Villam	806
Aquisgranense III.	809
Arelatense VI.	813
Turonense III.	813
Cabilonense IV.	813
Moguntinum	813
Rhemense III.	813
* Cpolitanum	814
Noviomense	824
Aquisgranense IV.	819
Celichytense	816
Aquisgranense V.	817
Ingelmense	817
Attiniacense	821
* Parisiense	824
Romanum	816
Parisiense VI.	829
* Compendieuse	833
Metense III.	835
Apud Theodonis villam	835
Aquisgranense VI.	836
Lugdunense	836
Catalaunense	839
Apud Aquas Sextias	842
Cpolitanum	842
Bellovacense	845
Meldense	845
Parisiense VII.	846
Moguntinum II.	847
Parisiense VIII.	847
Moguntinum III.	848
Turonense IV.	849
Ticinense	849
* Cordubense	852
Suessionense II.	853
Romanum	853
Cpolitanum	854
Valentiae IV.	855
Ticinense II.	855
Cressiacum	857
Moguntinum IV.	857
* Cpolitanum	858
Tullense II.	859
Cpolitanum	859
Ad Confluentem	860
Romanum I.	861
* Ad Aquas Sextias.	862
Saponariae	862
Metense IV.	863

Northamptoni	1138	Romanum	1234
Londinense VI.	1138	Narbonense V.	1235
Wincestriense II.	1139	Londinense XII.	1237
Senonense	1140	Coniacense	1238
Wincestriense III.	1142	Tarraconense IV.	1242
Antiochenum	1142	Tarraconense V.	1279
Hierosolymitanum	1142	Salisburiense	1281
Londinense VII.	1143	Ravennatense V.	1286
Verzeliaci	1146	Wirtzburgense	1287
Parisiense X.	1147	Mediolanense VII.	1187
Rhemense XII.	1148	Salisburiense II.	1291
Trevirense II.	1148	Londinense XIII.	1291
Beaugentiacum	1151	Mediolanense VIII.	1292
* Ticinense	1169	Aschasenburgense	1292
* Lodianum	1161	Lugdunense VIII.	1297
Londinense VIII.	1161	Londinense XIV.	1297
Turonense VI.	1163	Baiocense	1300
* Clariense	1164	Romanum	1302
* Northamptoni	1164	Salisburiense III., et IV.	1310
Lateranense	1168	Coloniense V.	1310
Casseliense	1171	Ravennatense V.	1310
Abricense	1172	Moguntinum XII.	1310
Londinense IX.	1175	Ravennatense VI.	1311
Lambesitanum II.	1176	Ravennatense VII.	1314
Veneticum II.	1177	Salmuriense	1315
Parisiense XI.	1186	Nogiense	1315
Anglicanum VII.	1188	Sylvanectense III.	1317
Parisiense XII.	1188	Ravennatense VII.	1317
Eboracense	1195	Vallis-oleti	1322
Dalmatiae	1199	Toletanum	1324
Divionense	1199	Avenionense III.	1326
Londinense X.	1202	Avenionense IV.	1327
Scotiae	1203	Toletanum	1327
Romanum	1210	Toletanum	1339
Lavaurense	1213	Cpolitanum	1341
Mureti in Occitania	1213	Anglicanum VII.	1341
Londinense X.	1214	Londinense XV.	1342
Montispessulani	1215	Noviodunense II.	1344
Oxoniense	1222	Parisiense XIII.	1347
Germaniae, vel Alemanicum	1225	Toletanum	1347
		Birerrense	1351
Westminsteriense	1226	Toletanum XXVIII.	1355
Narbonense IV	1227	Lambesianum	1362
Tarraconense III.	1229	Andegavense II.	1365
S. Quintini	1230	Lavaurense II.	1368
Laudenense	1231	Londinense XVI.	1382
Noviodunense	1231	Salisburiense III.	1388
Castelli Gonterii	1231	Palentiae	1388

Londinense XVII.	1398
Londinense XVIII.	1398
Cantuariense II.	1399
Friulinum	1409
* Aragoniae	1409
* Perpinianense	1409
Ticinense V.	1420
Siennense	1422
Tortosae	1424
Basileense	1429
Bituricense	1431
Frisinghense	1439
Turonense VII.	1440
Cpolitanum	1441
* Lugdunense	1442
Coloniense VI.	1449
Suessionense V.	1452
Eboracense II.	1456
Coloniense VII.	1470
Toletanum	1473
Senonense	1473
Turonense VIII.	1485
* Pisanum	1590
Bituricense II.	1545
Coloniense VIII.	1548
Trevirense III.	1549
Coloniense IX.	1565
Trevirense IV.	1565
Mediolanensia S. Caroli Borromaei ab an. 1575. ad an.	1582
Toletanum	1575
Cpolitanum I.	1575
Tortosanum II.	1575
Neapolitanum	1576
Rothomagense II.	1581
Cairitanum	1582
Rhemense XIII.	1583
Burdigalense II.	1583
Turonense IX.	1583
Andegavense III.	1583
Bituricense III.	1584
Mexicanum	1585
Tolosanum	1590
Avenionense	1594
Dampriense	1599
Mechliniense	1607
Narbonense VI.	1609
Senonense II.	1612
Aquense	1612
Mesopotamiae	1612
Burdigalense III.	1624
Cpolitanum II.	1639
Cpolitanum III.	1652
Neapolitanum	1699

SYLLABUS

CHRONOLOGICUS

EPISCOPORUM ECCLESIAE NEAPOLITANAE

EX MAZOCHIO

De Cathedr. Eccles. Neap.
Anteloq. part. III. pag. XXVIII.

*Hae nota * indicavimus Episcopos illos, quorum cultus non satis constat.*

Series Episcoporum
Tribus prioribus saeculis.

1. S. Asprenus
2. S. Epitimitus
3. S. Maro
4. S. * Probus
5. S. Paullus
6. S. Agrippinus
7. S. Eustasius
8. S. Ephebus

Saeculo IV.

9. S. Fortunatus I.
10. S. Maximus
11. Zosimus
12. S. Severus

Saeculo V.

13. S. Ursus
14. S. Ioannes I.
15. S. Nostrianus
16. Timasius
17. Felix
18. S. Soter
19. S. Victor

Saeculo VI.

20. S. Stephanus I.
21. S. Pomponius
22. Ioannes II.
23. Vincentius
24. S. Redux
25. Demetrius
26. Fortunatus II.

Saeculo VII.

27. Paschasius
28. Ioannes III.
29. Caesarius
30. Gratiosus
31. Eusebius
32. * S. Leontius
33. * S. Adeodatus
34. S. Agnellus
35. S. Iulianus

Saeculo VIII.

36. S. Laurentius
37. Sergius
38. S. Cosmas
39. S. Calvus
40. S. Paullus II.
41. Stephanus II.

Saeculo IX.

42. Paullus III.
43. B. Tiberius
44. S. Ioannes IV.
45. S. Athanasius
46. Athanasius II.

Saeculo X.

47. Stephanus III.

48. Athanasius III.
49 Nicetas I.
Hic utrum Episcoporum agmen cogat, an Archiepiscoporum signifer sit habendus, an postremo (quod vero proprius) ex Episcopo evaserit aliquando Metropolita: de re tota confer Mazochium ibid., *et Sparanum* lib. II. cap. 3.
50. S. Marcianus. *Ex Mazochii sententia:* de cultu ss. Episcoporum Ecclesiae neapolitanae part. III. cap. 15.

Series Archiepiscoporum.

1. Sergius I.
2. Ioannes I.
3. Gentilis
4. Victor
5. Sergius II.
6. Ioannes II.
7. S. Leo, sive Landulfus, sive Landus: *Vide Mazochium* ibidem.
8. Petrus
9. Gregorius
10. Marinus
11. Sergius III. coepit an. 1175
12. Anselmus an. 1192
13 Thomas circiter an. 1215
14. Petrus de Surrento an. 1216
15. Bernardus Caracciolus an. 1252
S. Thomas Aquinas oblato Archiepiscopatui Neap. nuntium remisit. 1262
16. Dalphinas 1263
17. Ayglerius 1265
18. Philippus Minutulus 1285
19. B. Iacobus Ord. Erem. S. Augustini 1302
20. Humbertus. 1308
21. Matthaeus Philamarinus. 1323
22. Bertuldus Ursinus. 1322
23. Anibaldus de Ceccano 1326
24. Ioannes III. Ursinus 1328
25. Bertrandus de Meyshonesio 1359
26. Petrus de Gratia 1363
27. Bernardus de Bosquetto 1365
28. Bernardus 1368
29. * Thomas Ammanatus. 1388
30. Gulielmus Guindatius 1389
31. * Nicolaus de Paganis 1390
Suprascripti tres Archiep. etsi minus legitimi, quippe duo priores a Clemente VII. tertius a Benedicto XIII. pseudo-Pontificibus electi; recensendi tamen fuerunt, ut Neap. Ecclesiae status per id temporis exhiberetur.
32. Ludovicus Boczutus. 1378
33. Nicolaus Zanasius 1384
34. Henricus Card. Minutulus 1389
35. Iordanus Card. Ursinus 1400
36 Ioannes IV. 1407
37. Iacobus de Rubeis 1415
38. Nicolaus de Diano 1418
39. Gaspar de Diano 1438
40. Raynaldus Card. Piscicellus. 1451
41. Iacobus Card. Theobaldelscus. 1458
42. Oliverius Card. Carafa 1458
43. Alexander Carafa 1484
44. Bernardinus Card. Carafa 1503
45. Vincentius Card. Carafa 1505
46. Franciscus Carafa . 1540
47. Raynucius Card. Farnesius. 1544
48. Io: Petrus Card. Carafa 1549
Qui postea Paulus IV. 1555
49. Alphonsus Card. Carafa 1557
50. Marius Carafa 1576
51. Paullus Card. de Arctio 1576
52. Annibal de Capua 1578
53. Alphonsus Card. Carafa 1596
54. Octavius Card. Aquaviva 1605
55. Decius Card. Carafa 1613
56. Franciscus Card. Buoncompagnus 1626
57. Ascanius Card. Philamarinus 1641
58. Innicus Card. Caracciolus 1667
59. Antonius Card. Pignatellus 1686
Qui postea Innocentius XII. 1691
60. Iacobus Card. Cantelmus 1691
61. Franciscus Card. Pignatellus. 1703
62. Iosephus Card. Spinellus. 1735

63. Antoninus Card. Sersalius 1756
64. Seraphinus Philangerius 1776
65. Ioseph Card. Capycius Zurlus 1783
66. Ioannes Vincentius Monforte. 1802
67. Aloysius Card. Ruffo Scilla 1802
68. Philippus Card Iudice Caracciolo 1833
Xystus Card. Riarius Sfortia qui an. 1845. ad nostrae metropolitanae Ecclesiae Cathedram evectus, ut clerici in spem Ecclesiae succrescentes, qua litteris, qua moribus praefulgeant, maxime adlaborat: quemquo Deus ad neapolitani Cleri, et populi amplissimum decus diutissime incolumen servet. 1845

INDEX

TITULORUM LIBRI II, ET III.

LIBER II.

LIBER III.

APPENDIX.

